

مرکز تحقیقات ایرانیکا

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

رجال اصفهان

با

تذکرہ القیوم

تألیف

عالم جلیل مرحوم آخوند ملاعبداکریم جزی

باجورانی و مطبوعات بنام

مصطفیٰ القویون کتب خانہ

چاپ دوم

۱۳۶۸ - ۱۳۳۸

بھاک : سی رینال

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رجال اصفهان يا تذكرة القبور

نويسنده:

ملا عبدالکریم جزى برخوارى

ناشر چاپي:

مجهول (بي جا، بي نا)

ناشر ديڄيتالي:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۷	رجال اصفهان یا تذکره القبور
۷	مشخصات کتاب
۷	اشاره
۹	پیشگفتار
۱۴	مقابر اصفهان
۱۵	اسامی مقابر عمومی اصفهان
۱۶	کتاب حاضر
۲۲	مدارک
۳۳	مقدمه چاپ اول تذکره القبور
۴۳	باب اول
۱۴۳	باب دوم
۱۴۷	باب سوم
۱۶۴	باب چهارم
۱۷۳	باب پنجم
۱۷۸	باب ششم
۱۸۵	باب هفتم
۱۸۷	باب هشتم
۱۹۵	خاتمه
۲۰۱	نمونه از رباعیات
۲۰۳	تتمیم
۲۰۳	۱- امام زاده احمد
۲۱۳	۲- امام زاده اسماعیل
۲۱۹	۳- سنی فاطمه

- ۲۲۲ ----- ۴- سنبلان یا چملان
- ۲۲۴ ----- ۵- بقعه شهشهان
- ۲۲۴ ----- شهشهان
- ۲۲۴ ----- شرح حال شاه علاء الدین محمد
- ۲۲۸ ----- ۶- هرون ولایت
- ۲۲۹ ----- ۷- مقبره دالبطی (دار البطیخ)
- ۲۳۲ ----- ۸- قبور متفرقه
- ۲۷۴ ----- خاتمه
- ۲۷۹ ----- فهرست مندرجات
- ۳۲۶ ----- درباره مرکز

سرشناسه: جزى برخوارى، عبدالکريم بن مهدى، 1260 - 1339ق.

عنوان و نام پديدآور: رجال اصفهان، يا، تذکره القبور/ تالیف عالم جليل مرحوم آخوند ملاعبدالکريم جزى برخوارى؛ باحاشى و ملحقات بقلم مصلح الدين مهدوى.

تاریخ تالیف این کتاب 1324 قمرى است (بص 167 احمدیان مراجعه شود)

مشخصات نشر: [بی جا: بی نا، 1324].

مشخصات ظاهرى: یو، 360 ص.؛ مصور، نمونه، عکس.

شابک: 30 ریال

وضعیت فهرست نویسى: برون سپارى.

یادداشت: چاپ دوم.

یادداشت: عنوان عطف: رجال اصفهان.

عنوان عطف: رجال اصفهان.

موضوع: مجتهدان و علما -- ایران -- اصفهان -- سرگذشتنامه

مشاهیر -- ایران -- اصفهان -- سرگذشتنامه

موضوع: اصفهان -- سرگذشتنامه

شناسه افزوده: مهدوى، سيد مصلح الدين، 1294 - 1374،، توشیحگر

رده بندى کنگره: DSR2073 /ص 75 گ 4 1328

رده بندى ديويى: 955/932

شماره کتابشناسى ملی: 24528

خيراندیش دیجیتالی: انجمن مددکارى امام زمان (عج) اصفهان

ويراستار کتاب: خانم مهديه نیلى خواجو

ص: 1

عكس

□

ص: 2

مرحوم آقا سید شهاب الدین محمد تقی بن العلامه السید محمد حسن مجتهد اصفهانی (مذکور در صفحه 101 کتاب) در رجب 1262 متولد و در نیمه شب چهارشنبه غره رجب 1340 وفات یافته و در جنب پدر مدفون گردید.

مقدمات و سطح را خدمت برادر خود مرحوم حاج سید مهدی نخوی و دیگران پایان رسانیده بعداً بدرس مرحومین تویسرکانی و شهبهانی حاضر شده. پس از وفات آنان بدرس مرحومین حاج شیخ محمد باقر مسجد-شاهی و حاج سید اسد الله بیدآبادی حاضر گردیده است. در علوم معقول و منقول و در کلیه فنون از طبیعی و ریاضی و حکمت و کلام و طب و غیره از مبرزین بشمار می رفت ارادت خدمت عارف مشهور مرحوم فیض علیشاه ثانی داشته است. در زهد و تقوی معروف خاص و عام و در نزد کلیه طبقات از دولت و ملت مورد احترام بوده و خلاصه کلام «عاشَ سَ عیداً وَ ماتَ سَ عیداً»، از آثارش کتابی جنگ مانند در فوائد متفرقه از حدیث و تفسیر و غیره در نزد نگارنده موجود می باشد کتابخانه آبرومندی داشت که فعلاً در اصفهان باقی است.

رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ رَحْمَهُ وَ اسْمُهُ

شهر اصفهان از قدیم ترین از منته تاریخی مجمع ارباب فضل و کمال و مرکز اصحاب و جدو حال بوده و همیشه علماء کثیره و فضلاء و دانشمندان بی شمار از آن برخاسته اند . و چون در مرکز عراق عجم (طبق تقسیمات قدیم) و بالنتیجه در مرکز مملکت واقع بوده است و در چندین دوره پایتخت سلاطین واقع شده است که مهمترین آن ها در زمان سلاجقه و بعداً در زمان صفویه بوده . پادشاهان بزرگ در آبادی ظاهری آن کوشیده و علماء بر اهمیت واقعی آن افزوده اند . علهدا در هر زمانی عده از بزرگان همت نموده و کتبی در تاریخ و جغرافیا و رجال اصفهان نگاشته اند .

از آن جمله است :

1 - اخبار اصفهان تالیف حافظ ابو نعیم احمد بن عبد الله بن احمد بن اسحق بن موسی بن مهران اصفهانی (مذکور در صفحه 143 کتاب) در دو جلد مطبوع .

2 - تاریخ اصفهان تالیف حمزه بن الحسن الاصفهانی .

3- تاریخ اصفهان موسوم به الاصفهان تالیف فاضل دانشمند بزرگوار مرحوم حاج میر سید علی بن میر محمد باقر بن میر محمد حسین معروف به جناب از مفاخر رجال اصفهان و از اساتید فن ریاضی و غیره بشمار می رفت در 1287 در اصفهان متولد شده و در آخر شوال 1349 در تهران وفات یافت و در صحن امام زاده عبد الله مدفون گردید . این کتاب در ده مجلد می باشد و جلد اول آن بطبع رسیده است متأسفانه بواسطه فوت مولف، چاپ بقیه

مجلدات آن بتعویق افتاد (ایشان پدر دانشمند محترم جناب آقای دکتر کمال الدین جناب استاد دانشگاه تهران می باشند)

4- تاریخ اصفهان، وری تالیف دانشمند فرزانه آقای حاج میرزا حسن خان بن حاج میرزا علی جابری انصاری ایشان از معاریف رجال علمی و ادبی معاصر اصفهان بشمار می روند در 1287 متولد شده و در اصفهان بتکمیل تحصیلات پرداخته و از اوائل جوانی تاکنون بتالیف و تصنیف کتب اشتغال جسته و برخی از آن هارا بطبع رسانیده که از آن جمله 1- آفتاب درخشنده 2- آگهی شهان از کار جهان در چهار مجلد 3- شرح حال سعدی و حافظ 4- تاریخ اصفهان موسوم به نیم جهان 5- تاریخ اصفهان وری در نزد نگارنده موجود می باشد.

در اشعار انصاری و گاهی جابری و شیخ جابری تخلص می نماید. تالیفاتش بیشتر از 20 مجلد می شود .

5- تاریخ اصفهان موسوم به نیم جهان تالیف دانشمند محترم آقای انصاری سابق الذکر

6- محاسن اصفهان تالیف مفضل بن سعد بن الحسین المافروخی الاصفهانی بعربی (این کتاب بسعی دانشمند محترم جناب آقای سید جلال الدین تهرانی در طهران بطبع رسیده و در آخر آن رساله ارشاد در شرح حال صاحب بن عباد تالیف سیدابو القاسم کوهپایه ای اصفهانی نیز بطبع رسیده است .)

7- ترجمه محاسن اصفهان که حسین بن محمد بن ابی الرضا آوی در حدود قرن هشتم کتاب فوقرا ترجمه نموده و اضافاتی بر آن نموده است این کتاب ضمیمه مجله یادگار بسعی دانشمند بزرگوار حضرت آقای

ص: 5

عباس اقبال آشتیانی استاد دانشگاه تهران بطبع رسیده است .

8 - تاریخ دانشمندان اصفهان تألیف دانشمند محترم آقای جلال الدین همائی استاد دانشگاه تهران.

9- تاریخ اصفهان مختصر تألیف فاضل ارجمند جناب آقای سید جلال الدین تهرانی که بضمیمه کاهنامه بطبع رسیده است .

10 - تاریخ اصفهان در پنج جلد تألیف مرحوم حاج سید محمد علی مبارکه ای (مذکور در صفحه 36 کتاب) .

11 - تاریخ مقابر اصفهان تألیف دانشمند محترم آقای سید عبد الحجه بلاغی

12 - تاریخ اصفهان شاردن (سفر نامه) که بسعی و اهتمام مرحوم جناب ترجمه شده و قسمتی از آن در پاورقی جلد اول کتاب الاصفهان بطبع رسیده است.

13 - تاریخ رجال اصفهان موسوم به تذکره القبور تألیف مرحوم آخوند ملا عبد الکریم جزی (همین کتاب حاضر)

14 - تاریخ اصفهان تألیف آقا محمد مهدی ارباب (مذکور در صفحه 232)

15 - اصفهان تألیف دانشمند محترم آقای حسین نور صادقی که از جوانان فاضل کشور محسوب می شود و فعلا در طهران روزنامه نقش جهان را منتشر می نماید و کتب چندی ترجمه و تألیف نموده که از آن جمله است

1 - سفر نامه اوژن فلاندن و غیره .

در 24 شوال 1328 متولد گردیده است .

16 - رهبر مسافر اصفهان مختصر تألیف مرحوم جناب سابق الذکر.

17 - دانشوران اصفهان تألیف مرحوم مبارکه ای سابق الذکر.

18 - تاریخ اصفیایان تألیف ابن منده اصفهانی نامش ابوزکریا یحیی بن

عبد الوهاب ابن ابی عبد الله محمد بن اسحق بن محمد بن یحیی بن منده است در 19 شوال 434 متولد شده و در 512 در اصفهان وفات یافته است یکی از تالیفاتش کتاب تاریخ اصفهان می باشد .

19 - رهنمای اصفهان تالیف دانشمند محترم آقای حسین عماد زاده. وی از افاضل رجال معاصر اصفهانست در 8 ذی الحجه 1325 متولد شده و در اصفهان تحصیلات خود را پایان رسانیده اکنون ساکن طهران می باشد. کتب و رسائل عدیده تالیف نموده وعده بسیاری از آنان را بطبع رسانیده است: از آن جمله است 1- زندگانی حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) مطبوع 2- زندگانی حضرت سید الشهداء موسوم به عاشورا چه روزیست مطبوع 3- زندگانی حضرت ابو الفضل العباس (علیه السلام) مطبوع 4 - زندگانی حضرت علی اکبر شهید مطبوع 5- زینب کبری در شرح حال زینب علیها السلام مطبوع 6 - منتقم حقیقی در شرح حال حضرت مهدی عجل الله فرجه مطبوع 7 - رجال اسلام شامل شرح حال قریب بیست هزار نفر از رجال علمی و ادبی اسلام از کلیه فرق و جهت این کتاب تقریباً دو هزار عکس از علماء و غیره تهیه نموده است که هرگاه چاپ شود کتاب بی نظیری خواهد بود 8- راهنمای حاج در تاریخ مکه معظمه و مدینه طیبه مطبوع 9- تاریخ جغرافیائی کربلای معلی مطبوع 10- دوره های مجله خرد و غیره ایشان از رفقا و دوستان قدیمی نگارنده بوده و قسمتی از عکس های این کتاب از ایشان گرفته شده است و بدین وسیله از لطف ایشان قدردانی و تشکر می شود .

در تمام کتب تاریخ و رجال نام بسیاری از معاریف اصفهان از روات و محدثین و علماء و عارفین و شعراء و واعظین مذکور است. لکن تا آن جا

که نگارنده اطلاع دارد در باره رجال اصفهان هیچ کتاب مستقلی بفارسی بچاپ نرسیده بود تا آن که تا آن که عالم جلیل مرحوم جزئی همت نموده و کتاب مختصری شامل شرح حال یک صد نفر از علماء مدفون در اصفهان را نوشته و بطبع رساندند و از همان روز های اولیه این کتاب مورد توجه و مطمح نظر بزرگان علم و ادب واقع شده و هر کدام بر این کتاب حواشی نوشتند (چنانچه بعد از این بذکر نام آن ها اشاره خواهد شد.) نگارنده نیز تاسی بآن بزرگان نموده و بقدر اطلاعات خود حواشی بر این کتاب نوشت .

مقابر اصفهان

در اصفهان علاوه بر قبرستان های عمومی و مقبره های خصوصی و فامیلی عده را در خانه های خود دفن کرده اند (این عمل تا این اواخر نیز معمول بود چنانچه مرحوم آقا میرزا احمد مدرس متوفی در 1348 را اول در خانه خود دفن نموده و بعداً به عتبات نقل نمودند .) .

مقبره های خصوصی قدیمی (قبور واقعه در مجاورت امامزادگان را باید جزو این دسته دانست.) اغلب از بین رفته (غیر از آن هائی که مظنون بشیعه بودن بوده اند) چنانچه از آثار قبور صاعدیان و خجندیان دو فامیل علمی و متنفذ اصفهان امروز اثری باقی نیست. قبرستان های عمومی نیز عموماً دستخوش حوادث گوناگونی شده که مهمترین آن ها؛ اول در زمان صفویه از روی تعصب و بار دیگر در این اواخر از روی جهالت و نادانی و با از بین رفتن این مقابر و آثار تاریخ رجال گویای اصفهان از بین رفت و این عمل راغیر از جهالت و عدم توجه بآثار بزرگان نام دیگر نمی توان داد.

هر محله ای از محلات اصفهان نیز قبرستان خصوصی در مجاورت خود داشته و اغلب دو محله یا بیشتر که نزدیک یک دیگر بوده اند دارای یک

قبرستان بوده است و تا این اواخر قبرستان عمومی که مربوط بتمام شهر باشد وجود نداشته است .

اسامی مقابر عمومی اصفهان

1- قبرستان طوقچی که گاهی بمزار علی بن سهل نیز نامیده شده در مجاورت مصلی قدیم اصفهان واقع است.

2- قبرستان آب بخشان که بنام مردبان معروف بوده و امروز ده مجاور آن را مورنان مینامند (مورنان تصحیف شده مردبان است)

3- قبرستان سنبلستان (چملان) که گویا با آب بخشان متصل بوده است.

4- قبرستان شاه میر حمزه که زمانی با مزار علی بن سهل اتصال داشته است.

5- قبرستان سنی فاطمه که بقبرستان الیاداران متصل بوده است.

6- قبرستان شیخ یوسف که بمقابر امام زاده احمد و امام زاده باقر متصل بوده است.

7- قبرستان امام زاده ابراهیم در محله مستهلک و بطوری که آقای بلاغی اظهار نظر می نمایند این محل میدان اعدام دوره صفویه بوده و بهمین لحاظ بدین نام شهرت یافته است.

8- قبرستان بید آباد بیدآباد از محلات قدیمی و پرجمعیت اصفهان بوده و در باروئی که در زمان علاء الدوله کاکویه بر اصفهان ساخته شد از محلات شهر خارج شده و محلی که فعلاً به پشت بارو معروفست حد خارج باروی علاء الدوله می باشد. این محله بعداً بمرور ایام خالی از سکنه شده و کم کم بصورت قبرستان در آمده است (چنانچه از ترجمه محاسن اصفهان صفحه 75 مستفاد می شود .)

ص: 9

پس از آن که مجدداً محله بید آباد جزو شهر شده و رو بآبادی رفته مردم قبرستان را تصرف نموده و برای خود خانه ها بنا نهادند، چنانچه پیران هنوز بخاطر دارند و نقل می کنند که قسمت دنبال جوی با با حسن در مجاورت کوچه مرحوم آقا شیخ احمد و مقابل مسجد ذکر الله قبرستان بوده و در زمان ما قبور واقع در مجاورت دروازه در کوشک را تسطیح نمودند. از بقیه این قبرستان تا این اواخر قسمت کمی موجود بود بنام قبله دعا که زمانی مصلی اصفهان بوده است و بهمین مناسبت بدین نام مشهور شده است.

این هشت مقبره که ذکر شد کم و بیش تا این اواخر بصورت مخروبه موجود بود که در زمان ما تماماً تسطیح شده و هر کدام بصورتی در آمد، یکی بصورت پرورشگاه و دیگری بیمارستان یکی خانه و دیگری مدرسه و قصابخانه شد و اکنون مقبره عمومی شهر قبرستان تخت فولاد می باشد که در جنوب آن طرف زاینده رود واقع می باشد و در قدیم از انتهای پل خواجو شروع می شده و اکنون بیشتر از یک کیلومتر تا پل خواجو فاصله دارد. در زمان صفویه بمزار بابا رکن الدین شهرت داشته است .

کتاب حاضر

چنانچه متذکر شدیم کتاب تذکره القبور مورد توجه فضلاء واقع شده و عموم مردم نیز بمناسبت فارسی بودن بمطالعه آن راغب شدند و در مدت بسیار کمی نسخ آن نایاب گردید و متأسفانه هیچ کس اقدام بطبع مجدد آن نمی کرد تا این جانب تصمیم بطبع و انتشار آن گرفته مقدمات آن را فراهم نمودم و در ضمن از آقایان خواهش شد که حواشی خود را لطف فرموده جهت طبع ارسال دارند که بدین وسیله هم آثار آنان از بین نرود و هم نام بسیاری از بزرگان احیاء شده باشد .

سه نفر از آقایان با کمال بزرگواری حواشی خود را که نتیجه چندین سال زحمت و مطالعه بود با کمال لطف و مرحمت ارسال داشته و از این حیث منتهی بر بنده نهادند. نگارنده برای اداء بعضی از این حقوق بذکر مختصر شرح حال آقایان پرداخته و ضمناً از لطف و بزرگواری آنان بدین وسیله سپاس گزاری می نماید.

عکس

1 - دانشمند محترم و محقق بصیر آقای سید عبد الحجه بلاغی از افاضل رجال معاصر در 1313 قمری (1274 خورشیدی) متولد شده و در اصفهان و قم تحصیلات خویش را پایان رسانیده و از بزرگان اساتید خود اجازه روایت و اجتهاد اخذ نموده سپس بطهران رفته و در آن جا ضمن تکمیل تحصیلات دست ارادت به عارف مشهور مرحوم شمس العرفاء داده و بتکمیل نفس پرداخته و از وی اذن تلقین و ارشاد یافته و پس از وفات ایشان بخدمت حاج ذو الریاستین شیرازی نائل شده و بریاضات اشتغال جسته و از ایشان نیز اجازه ارشاد یافته سپس با صفهان مراجعت نمود و مدتی بمشاغل دولتی مشغولیتی داشت و از چندین سال قبل تاکنون در تهران سکونت فرموده و اخیراً بطبع و نشر برخی از آثار خویش همت نموده است و ضمناً وزارت فرهنگ با مراجعه بمدارک و اجازات علماء قم و نجف که مهمترین آن ها عبارتند از حضرات آیات الله العظام مرحوم آقا سید ابو الحسن اصفهانی و آقای کاشف الغطاء و حضرات حجج اسلام آقایان آقا نجفی و آقای حجت و آقای صدرغیر هم جواز اجتهاد از درجه اول جهت ایشان صادر نموده است تالیفات ایشان از این قرار است :

ص: 11

- 1- الأسرار الإلهية في الأذكار والأوراد والأدعية السرية
  - 2- تاریخ و جغرافیای مختصر کاشمر مطبوع .
  - 3- تاریخ نائین (مدینه العرفاء) در دو جلد اول مطبوع .
  - 4- تاریخ نجف اشرف و حیره در دو جلد . جلد اول آن که در شرح زندگانی حضرت امیر علیه السلام می باشد بطبع رسیده است .
  - 5- تفسیر قرآن فارسی تا اواسط سوره بقره .
  - 6- دائره المعارف در شش جلد .
  - 7- تاریخ مقابر، اصفهان، قسمتی از آن در مجله خود اصفهان بطبع رسیده است.
  - 8- دیوان اشعار و در آن بلاغی و حجت تخلص نموده است .
  - 9- رساله شعریه در جبر و تقویض .
  - 10- مقالات الحنفاء در شرح زندگانی شمس العرفاء مطبوع .
  - 11- رسائل مختلفه در موضوعات تاریخی و رجالی و غیره از اشعار اوست .
- در هر دو جهان نگاه کردم *** این هوش و خرد تباه کردم
- در هر چه جماد بود دیدم *** در هر چه نبات راه کردم
- سیر گل و سنبل و شقایق *** هر دانه و هر گیاه کردم
- در جانوران تامل و فکر *** از قعر زمین بمآه کردم
- در هر بشری ز پای تا سر *** دقت ز گدا و شاه کردم
- جن و ملک و عقول و انفس *** گردش بهمه سپاه کردم
- همرنگ علی بنود حجت *** تا هوپی لاله کردم
- اخیراً کتاب مجمع التواریخ تالیف میرزا محمد خلیل مرعشی صفوی که نسخه منحصر بفرد او (در ایران) در نزد ایشان بود جهت طبع و نشر

در اختیار مجله یادگار گذاشته و بدین وسیله خدمتی بتاریخ ایران نمودند. ایشان از رفقا و دوستان صمیمی نگارنده می باشند و لطف مخصوصی باین جانب دارند و بتشویق ایشان کتاب حاضر بچاپ رسید.

عکس

2- فاضل متببع بصیر آقای محمد علی بن زین العابدین معلم حبیب - آبادی . از مطلعین باحوال رجال و از محققین در این فن شریف محسوب می شوند . در 1308 قمری متولد شده و پس از تکمیل تحصیلات در موطن خود و اصفهان مدتی در حبیب آباد مرجع شرعیان آن حدود بوده از آن پس باصفهان آمده و چندین سال است که در قرائت خانه شهرداری اصفهان مشغول می باشند ضمناً در مدرسه کاسه گران نیز تدریس می نمایند کتب و رسائل عدیده در رجال و غیره نگاشته از آن جمله است :

1- اربعین که بخواهش این جانب نوشته اند 2- امالی در متفرقات رجالی و غیره 3- رساله در شرح حال شیخ الاسلام های اصفهان 4- رساله در ذکر اسامی اشعربین قمیین 5- رشحات السمائی در احوال شیخ بهائی 6- عراضه الاخوان در سفر نامه خراسان 7- کشف الخبیه عن مقبره الزینبیه، درباره مقبره مشهوره بنام زینب بنت الامام موسی الکاظم علیه السلام مطبوع 8- فهرست روضات الجنات 9- مکارم الاثار در ذکر فضیلاتی دوره قاجار 10- مختصر المکارم 11- نمونه مختصر المکارم 12-

ص: 13

مقالات مبسوطه در ذکر فضلالی دوره مشروطه 13 - مقامات معنوی در ذکر فضلالی دوره پهلوی 14 - مکمل الافهام در ذکر فضلالی ایام 15- دیوان اشعار 16- حواشی غیر مدونه بر اغلب کتب رجال که تعداد آن ها بیشتر از بیست کتاب می شود و غیره. وی را حقوق بسیاری بر این بنده ثابت است و اغلب مطالب رجالی این کتاب و دیگر تالیفات این جانب ماخوذه از کتب ایشانست .

ایشان در وفات اغلب معاصرین ماده تاریخ گفته اند که برخی از آن ها را این جانب در کتاب (گوهر گران بها در تاریخ وفات علماء) و این کتاب نقل نموده ام در اوائل مستعصم و پس از آن آذر تخلص داشته و اکنون معلم تخلص میفرمایند .

3 - دانشمند بزرگوار و علامه عالی مقدار حضرت آیت الله آقا سید شهاب الدین ابوالمعالی مشهور به آقا نجفی تبریزی از مفاخر رجال علمی و ادبی زمان ما بشمار می روند شرح احوال و فهرست تالیفات ایشان که بالغ بر چهل مجلد می شود در کتاب تاریخ علماء معاصر تالیف مرحوم حاجی ملا علی خیابانی و ریحانه الادب تالیف آقا محمد علی مدرس تبریزی و در آخر کتاب زندگانی پیشوای اسلام تالیف آقای عماد زاده سابق الذکر و کتاب مقامات معنوی تالیف آقای معلم و دیگر مواضع بطور تفصیل نگارش یافته است اجمالا در 23 صفر 1318 در نجف اشرف متولد گردیده ایشان پدر مرحوم آقا سید محمود تبریزی مولف کتابی است بنام مشجرات در 1338 وفات یافته و جدش مرحوم آقا سید علی شرف الدین سید الاطباء تبریزی است که در 1202 متولد گردیده و در 1316 وفات یافته و کتب چندی تالیف فرموده که از آن جمله است کتاب جامع العلل و غیره .

نسب ایشان بعلامه العلماء و خلیفه السلطان سید علاء الدین حسین عالم معروف منتهی است. آن جناب از بزرگان علماء و مفاخر سادات مرعشیه

زمان صفویه بوده و جلالت قدر و عظمت این خاندان جلیل احتیاج به بیان ندارد .

عکس

□

علامه مرعشی نجفی را تالیفات عدیده است که از آن جمله است : 1- مشجرات آل الرسول (صلی الله علیه و آله) 2- مسلسلات الی مشایخ الاجازات در سه جلد اول اجازاتی که علماء شیعه برای مولف نوشته اند دوم اجازاتی که علماء سایر فرق از برای وی نگاشته اند سوم اجازاتی که آنجناب برای سایرین نگاشته اند (در بین علماء معاصر هیچ کدام دارای چنین اجازاتی نیستند چه جناب ایشان از علماء تمام فرق اسلام از شیعه و سنی و زیدی و اسماعیلی و غیره اجازه روایت دارد) 3- روض الریاحین مانند کشکول درسه مجلد 4 - طبقات النسائین 5 - مزارات علویین و انبیاء و صحابه در اقطار عالم 6 - جذب القلوب الی دیار المحبوب در سوانح عمری خود 7- اعیان المرعشیین 8 - رساله در ترجمه سید عبد الحسین خاتون آبادی مولف وقائع السنین و الایام و غیره.

نگارنده را تاکنون با ایشان با وجود کثرت اشتیاق اتفاق ملاقات نیفتاده و واسطه ارسال حواشی ایشان آقای بلاغی سابق الذکر می باشند و بدین وسیله از ایشان اظهار امتنان و تشکر می شود.

ص: 15

نگارنده بجهت تکمیل حواشی خود بر تذکره القبور بکلیه کتبی که تصور می رفت ممکن است مورد استفاده باشد و در دسترس داشت مراجعه نمود و بیشتر از همه کتب آقای معلم را باید یاد آوری نمود علاوه بر آن بدفعات عدیده بقبرستان عمومی اصفهان (تخت فولاد) رفته و از روی قبور یاد داشت هایی تهیه نمود که اجمال آن در کتاب بنظر خوانندگان محترم می رسد .

در خاتمه از خوانندگان محترم خواهشمند است هر گاه در ضمن مطالعه به اشتباهی برخورد نمودند نسخه خود را تصحیح نموده و این جانب را نیز مطلع نمایند که هر گاه چاپ مجددی از این کتاب شد بنام خود آقایان تصحیح شود .

سید مصلح الدین - مهدوی

زیارت اهل قبور و بخصوص علماء و اولیاء چنانکه در مقدمه این کتاب که اینک از نظر می گذرد و سایر مواضع نوشته در آداب شریعت اسلام اهمیتی مالاکلام دارد و در اصفهان قبور علماء و بزرگان دین بسیار و بخصوص در تخت پولاد آثار اولیاء و صلحاء بی شمار واقع شده . و البته محتاج بکتابی می باشد که هم ره نمای زائرین بسوی قبور و هم حاوی مجملی از شرح احوال و معرفی آن ها باشد و تا تقریباً چهل سال پیش از این هیچ کتابی در این موضوع نوشته نشده بود.

خوشبختانه در سال 1324 قمری مرحوم آقای آخوند ملا عبد الکریم گزی اعلی الله مقامه که از اجله علماء و فقهاء عصر خود در اصفهان بود. کتابی بنام (تذکره القبور) تالیف و نسخه بسیار سهل و ساده و مختصر و مفیدی در این موضوع در دسترس عموم اهل علم و غیره نهاد کتاب تذکره القبور کتابی است جامع و کامل در تشخیص قبور بزرگان و علماء اصفهان و بعبارت ساده و بی تکلف نوشته شده بطوری که همه کس بخوبی مطالب آن را فهمیده و بشانی بسیار دقیق و درست هر کس را مستقیماً بر سر هر قبری دلالت می نماید و زحمت تفحص و تفتیش و خواندن روی قبر را برای زائر آن از پیش برداشته و با این وصف مختصر شرح حال و ذکر تالیفات صاحب هر قبر و تاریخ آن را نیز دارا و برای معرفت احوال او تقریباً از کتاب دیگر مستغنی می نماید بلکه شرح احوال چندین

نفر از متاخرین منحصر بهمین کتاب و پیش از آن در جانی که مورد استفاده عموم باشد ذکر شده و این ابتکار و تاسیس از مولف بزرگوار آن رحمه الله علیه که بفکر بکر خود طرح چنین تالیفی در این موضوع ریخته شایسته تقدیر و اهمیت و در نظر اهل علم و ادب و رجال و تاریخ دارای بی اندازه قدر و عظمت است و البته طرح جدید و ابتکار هر موضوعی و بخصوص تالیف کتاب محتاج بتکمیلاتی است که بمرور زمان و تبدیل احوال و اوضاع همواره باید بر آن افزوده شود. و این کتاب تذکره القبور محتاج باستدراکات و تتمیماتی چند بوده و شده که آن ها از چند قبیل می باشد.

اول - قبوری که بعد از تالیف در امکانه مذکوره در آن یاسایر مواضع اصفهان واقع شده و در حین تالیف موضوع ذکر آن ها منتفی بوده .

دویم - قبوری که در حین تالیف موجود و از نظر مرحوم مولف اعلی الله مقامه بلحاظ کثرت مشغله و عدم فراغت و احتیاج بتفحص و تفتیش زیاد و عسرت مراجعه و مراوده در امکانه متفرقه دور بوده .

سیم - آن هائی که ملحوظ مولف بوده لکن نظر بمقصود اصلی وی که غالباً ذکر قبور مشاهیر علماء بوده آن ها را ذکر نفرموده ولی از نقطه نظر تاریخی یا ملاحظات دیگر ذکر آن ها کمال اهمیت و لزوم را دارد .

چهارم - در بسیاری از مواضع تاریخ تولد یا وفات برخی ذکر نشده یا اشتباهی در ذکر آن ها رخ داده یا در مواقع دیگر اشتباهاتی بهم رسیده .

پس نظر بدین چند چیز و یا برخی از مقاصد دیگر از چندین سال

پیش تاکنون چند نفر از رجال علم و ادب در مقام برآمده تکمیلات و استدراکاتی بر آن نوشتند تا حدود اطلاعات ما از این قرار :

اول - آقای میرزا جلال الدین همائی که از اجله فضلاء عصر و رجال علم و ادب و تاریخ و غیره و استاد دانشگاه تهران است .

دویم - جناب حاج ملا حسین علی صدیقین اصفهانی سلمه الله تعالی (رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ) که از علماء اصفهان در عصر حاضر است و در مدرسه در کوشک تدریس و در مسجد آن امامت می نمایند .

سیم - آقای سید عبد الحجه بلاغی از افاضل رجال عصر و مولفین و متتبعین که اصلا از اهل نائین و منشای در اصفهان بود و فعلا ساکن تهران است (1)

چهارم - آقای سید مصلح الدین محمدحسین موسوی مهدوی اصفهانی که جوانی فاضل و متتبع در تواریخ و رجال و احوال علماء و غیره است .

پنجم - این بنده فقیر محمد علی معلم حبیب آبادی که از همان سنوات اوائل تالیف شروع نموده و همواره متممات و تکمیلاتی بر آن یا در حواشی یا در اوراق متفرقه نوشته ام . (2)

ص: 4

1- این حواشی در این چاپ بعلامت (بلاغی) نقل شده است

2- این حواشی نیز نقل شده و بعلامت (معلم) مشخص می باشد. اشخاصی ذیل نیز بر کتاب تذکره القبور حواشی نگاشته اند . 1- آقای آقا سید محمدرضا خراسانی از اجله علماء و مدرسین معاصر اصفهان تعمیرات مدرسه عرب ها و ساختمان و تاسیس کتابخانه مدرسه صدر از ایشانست. 2- آقای آقا شیخ محمدرضا حسام الواعظین اصفهانی از بزرگان و فضلاء . اهل منبر نیز حواشی بر این کتاب نوشته اند . 3- دانشمند محترم و نسابه مشهور حضرت آقای آقا سید شهاب الدین تبریزی معروف به (آقا نجفی) مسافرتی باصفهان نموده و در این سفر حواشی کثیره و نافع ای بر کتاب نگاشته که در این طبع نقل گردیده و بعلامت (آقا نجفی) مشخص می باشد

لکن متأسفانه هیچ یک از این ها مرتب و مدون و از نسخه اصل خارج نشده و مطبوع و منتشر و در دسترس استفاده عموم در نیامده .

اینک آقای سید مصلح الدین مرقوم باتحمل مشقات کثیره و رفت و آمد بسیاری در تخت پولاد و غیره تتمیمات و استدراکاتی مدون و مرتب کرده و بترتیبی که از نظر خوانندگان خواهد گذشت آن را ملحق باصل کتاب کرده و اصل و ملحق را یک جا نوشته و در مقام طبع و انتشار آن بر آمده و از این جانب خواهش کرد که مختصری در شرح احوال مولف بزرگوار اصل کتاب مرحوم آقای گزی اعلی الله مقامه بنویسم لذا این جانب خامه شکسته بر گرفته و تا حدود اطلاعات خود چند سطری در احوال آن - بزرگوار نگارش می نمایم.

مرحوم مولف بزرگوار . ملا عبد الکریم بن حاج ملا مهدی بن حاج محمد باقر بن ملا علی گزی برخوردار اصفهانی است .

برخوار بلوکی است در طرف شمال اصفهان . و یکی از دیهات آن قریه گز بفتح گاف پارسی است که در عبارات فصحاء و اسالیب عربی آن را جز بتبديل گاف بجیم می نویسند و آن یکی از دیهات بزرگ و معروف این بلوک و در کتب قدیمه نام آن گاهی دیده می شود . و بهمن بن اسفندیار را نوشته اند در آن آتش کده بناء کرده و چندین نفر از رجال علم و ادب و شعراء از متقدمین و متاخرین از آن بر خواسته اند . و ابو حاتم محمد بن ادريس بن منذر رازی حنبلی (یا حنظلی) از علماء اهل سنت در مائه سیم که کتابی در رد قول برجعت و کتاب زنیه در تفسیر الفاظ متداوله میان ارباب علوم را تالیف نموده و در شعبان سال 277 وفات کرده و فرزندش عبد الرحمن حافظ از محدثین عظام که کتب بسیاری در فقه و تاریخ و غیره تالیف کرده

و در سنه 240 متولد شده و پس از مدت 87 سال عمر در سنه 327 وفات کرده و هر دو در ری ساکن بوده اند اصلاً از اهلی همین قریه گز می باشند. و بهر حال مرحوم ملا عبد الکریم دخترزاده مرحوم ملا محمد تقی گزی است که در صفحه آخر اصل تذکره القبور ذکر شده و فرزند این ملا محمد تقی که دائی ملا عبد الکریم باشد. مرحوم ابو الفقراء ملا محمد باقرگزی بوده که از رجال علم و ادب بشمار می آمده و در اصفهان انجمن شعراء را برپا می داشته و خود هم شعر می گفته و کتابی بنام کنز الفقراء تالیف نموده و در سنه 1286 وفات کرده .

و حاج ملا مهدی پدر مرحوم ملا عبد الکریم هم در صفحه آخر اصل تذکره ذکر شده .

مرحوم ملا عبد الکریم اعلی الله مقامه خود از اجله و اعیان علماء اصفهان و ورساء و مشاهیر فقهاء آن سامان بوده و در قوت حافظه و حسن اخلاق و علم معاشرت و اصلاح امور عامه و انقطاع از دنیا و سایر اخلاق فاضله تقریباً بی نظیر می نموده و گاهی شعر هم می گفت و تخلص مهدوی می فرمود.

وی در اصفهان خدمت میر محمد صادق کتاب فروش و میرزا محمد حسن نجفی و در عراق عرب نزد جمعی از علماء عصر که ظاهراً حاج سید حسین ترک و حاج میرزا حسین حاج میرزا خلیل از آن جمله بوده اند تحصیل نمود و این چهار نفر همه شاگردان صاحب جواهر بوده یا از او اجازت داشته اند و تقریباً در حدود سال های 1296 تا 1298 در عتبات و خصوصاً در نجف بوده و پس از فراغت و صدور اجازت در اصفهان آمد در مدرسه نمود ساکن و بتدریس و ترویج اشتغال ورزید و د اثر اخلاق حسنه و صفات حمیده ئی

که داشت قلوب عوام و خواص را بجانب خود معطوف کرد و ریاست و شهرتی زائد الوصف بهم رسانید و تقریباً چندین سال که منتهی بآخر عمر وی گردید مرجع تمام مرافعات و حکومتات شرعیه اصفهان و توابع آن شد و یک اداره عدلیه سیاری گشت و چون در طی مرافعات ملا حظہ هیچ یک از طرفین را نمی نمود و از رشوه و ارتشا بغایت دور بود و خود بنفسه تحقیق مطالب طرفین قضیه را می فرموده و مانند بسیاری دیگر از علماء اشخاصی چند در مقدمات قضاوت او راه نداشتند و دعوت هر فقیری را از محلات بعیده بلکه بیرون شهر و در دیهات بدون تحمیل کلفتی اجابت می کرد محبوب - القلوب عموم مردم واقع شده و همیشه برای چندین روز و شب از پیش در امکانه عدیده دعوت داشت با این حال بعد از وفات تقریباً چیزی از اموال دنیا بجا نگذاشت

مرحوم ملا عبد الکریم حسن خلفی بغایت ممتاز و مجلسی بسیار خوش بیان داشت و شوخی ها و خوش صحبتی های ظریف و مزاح های لطیف می نمود و بسیاری از اشخاص معاشرین او حکایات بدیعه از این مقوله از او نقل می نمایند . و این فقیر چندین بار فیض صحبت او را دریافتم . و با این وصف ریاست و مرجعیتی که در طی مرافعات و جواب استفتاء آیت داشت و تمام اوقات او را تقریباً اشغال می نمود باز هیچ وقت ترک تدریس نفرمود و اینک بسیاری از علماء و اهل ادب از شاگردان مجلس درس او یا آن هائی که اجازه از وی دارند در اصفهان و غیره موجود اند و چندین کتاب نیز تالیف کرده همه مختصر و مفید و بزبان ساده طبیعی بدون تکلف در ساختن عبارات آن ها

اول رساله ئی در اصول دین دویم رساله ای در صیغ عقود سیم

همین کتاب تذکره القبور که اینک از نظر می گذرد با اشعاری که در چاپ اول از وی بآن ملحق کرده اند و پس از گذرانیدن عمری در علم و عمل و خدمت بنوع انسان در شب پنجشنبه سیزدهم ماه ذی الحجه الحرام سنه 1339 هزار و سیصد و سی و نه مطابق 26 اسدماه برجی سنه 1300 شمسی در حدود (67) سالگی در اصفهان وفات کرد و نعش او را با تجلیل و احترام شایسته برداشته و در تخت پولاد در تکیه کازرونی در بقعه میان تکیه دفن کردند که در بین ملحقات اشاره بجای آن می شود و تا چند روز در اصفهان و غیره مجالس تعزیت و ترحیم عدیده برای او بر پاداشتند و مراثی و ماده تاریخ های بسیاری برای او گفتند . و از آن جمله این فقیر معلم چندین شعر عربی در مرتبه وی سروده و در آخر آن تاریخ را چنین گفته ام .

لَيْلَةَ الثَّالِثِ عَشَرَ مِنْ شَهْرِ ذِي الْحِجَّةِ قَدْ جَاءَ أَمْرُ الْإِلَهِ وَالْقَضَاءِ الْمُحْتَمِّمِ قَالَ فِي تَارِيخِهِ ذَا الْمَصْرَعِ الْمُعَلِّمِ مَاتَ مَوْلَانَا الْجَزِي الْوَرَعِ الْحَبِيبِ الْعَلِمِ

و در وفات او در تاریخ مذکور هیچ جای شبهه و تردیدی نمی باشد زیرا که هنوز چندین سالی از این قضیه نگذشته و ما آن را خوب بخاطر داریم و در شبی که وفات کرد فردایش خبر باین جانب رسید و همان وقت ضبط تاریخ نموده و تاکنون نیک در نظر است . لکن آقای حاج میرزا حسن خان شیخ جابری انصاری از فضلاء رجال علم و ادب و تاریخ عصر حاضر در اصفهان از چند روز بقیه ذی الحجه سال وفات صرف نظر نموده و تاریخ آن را بر طبق سال 1340 سروده و چنین فرموده

بتاریخ او جابری باز گفت *** وَ فُوْدُ الْكَرِيْمِ بَا سِخِي كَرِيْمِ

و نظر بتصحیح این تاریخی که خود سروده در کتاب آگهی جهان از کار شهان

و چاپ دوم تاریخ اصفهان سال وفات را هم در 1340 نوشته مانند سال وفات برخی دیگر که می خواسته با ماده تاریخی که خود سروده مطابق بشود. (یعنی آقا میرزا ابو العالی کرباسی - مهدوی) و این طریقه که برخی دیگر از گویندگان

عکس

تصویر مولف

مرحوم آخوند ملا عبد الکریم جزى رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ

تاریخ هم داشته و دارند که برای این که تاریخ شان درست بشود مقید بیکى کم و زیاد نیستند سبب اشتباه مورخین پس از ایشان در تعیین تاریخ

ص: 9

بزرگان می شود .

مرحوم ملا عبد الکریم پس از وفات استاد زاده خود مرحوم حاج میرزا محمد علی فرزند مرحوم آقا میرزا محمد حسن نجفی یکی از زوجات اربعه او را تزویج کرد و از وی و هم از زوجه دیگری که از اهل گزداشت سه نفر پسر و چهار دختر برگذار نمود اشهر و اعرف همه : جناب آقای شیخ محمد جعفر معروف بآیت الله زاده جزئی سلمه الله تعالی که در حیوه پدر در برخی از اوقات بجای او امامت می کرد و پس از فوت وی در مساجدی که وی امامت داشت و بخصوص در قریه دستگرد بر خوار امامت و هم آن جا اقامت نموده و بموعظه و منبر اشتغال فرمود (اکنون در شهر ساکن می باشد . مهدوی)

محمد علی معلم حبیب آبادی

در ظهر دو شنبه 7 رمضان 1365 در منزل آقای شیخ محمد جعفر فرزند آن مرحوم در حالی که برابر عکس ایشان نشسته بودیم این چند رساله بخط آن مرحوم از تالیفات ایشان دیده شد 1- رساله در حجیت ظن 10 ورق 2- رساله در شهرت 3- حاشیه بر طهارت شیخ انصاری

ص: 10

چون کتاب مستطاب تذکره القبور که از تصنیفات کثیر البرکات سرکار شریعت مدار قبله الانام مرجع الاحکام حاوی الفروع و الاصول جامع- المعقول و المنقول استاد الفضلاء و المحصلین ناصر المله والدين قدوه العلماء و المجتهدين آقای آخوند ملا عبد الکریم مجتهد جزى اصفهانی دامت و افاضانه برکاته على الاقاصی و الادانی است از نسخ مرغوبه مطلوبه عامه مومنین از عالمان و عامیان خاصه اهالی اصفهان و با آن که جمعی استتساخ نموده نوع عباد از فیض انتفاع بآن قرین حرمان و آرزوی طبع و اکثار نفع آن را می نمودند.

لهذا حسب الفرمایش شخص محترم جلیلی بزرگ منش بزیور طبع آرایش گرفت تا عباد و عباد و فضلاء و اوتاد گذشته از انتفاعات علمیه که از مطالعه آن حاصل نمایند در وقت زیارت قبور علماء و صلحاء و اهل ایمان سیما تخت فولاد که بعد از مشاهد مشرفه افضل مقابر مسلمانانست نسخه در دست داشته باشند تا در تعیین صاحبان قبور حیران نمانند و با معرفت آداب درک فیوضات زیارت را بفرمایند و بجهت تکمیل انتفاع قدری اشعار که آن عالم بزرگوار دام ظلّه بطریق مثنوی در معارف و اخلاق نافعہ کاهی مناسب حال منظوم فرموده و فوائد کثیره در تهذیب نفوس و احیاء قلوب و رفع شبّهات و جمع جهات داشت بآن ملحق گردیده تا نفع ان اعم و اتم باشد مرجو از مطالعه کنندگان فتوت

بسیار بود ذکر کتب هم شد و مشتمل است بر مقدمه در آداب و اوقات زیارت و ابواب چند در تشخیص مقابر و قبور بقدر مناسب و میسور و بیان قدری از حالات و فضائل صاحب قبری یا مطابق مشهور با نقل صحیح ماثور یا بنحوی که در کتاب معتبر مسطور باشد و امید است که مومنین از آن بهره های کامل یابند و این عاصی را نیز در حیات و ممات از دعا فراموش ننمایند و نامیده شد به « تذکره القبور ».

مقدمه در بیان اوقات و آداب زیارت . بدان که زیارت اهل قبور همه وقت مناسب است و از اخبار بسیار استحباب آن مستفاد می شود در حدیث است قبل امیرالمومنین زورواً مَوْتَاكُمْ فَانْهَمُ يَقْرَحُونَ بِزِيَارَتِكُمْ تا آخر حدیث یعنی زیارت کنید اموات خود را که آن ها خوشنود می شوند بزیارت شما و باید حاجت بخواهید نزد قبر پدر و مادر بعد از دعاء بانها و در حدیث است (1) که محمد بن مسلم از امام جعفر صادق (علیه السلام) سؤال از زیارت آن ها نمود که می فهمند؟ فرمود نعم یعنی بلی گفت علم پیدا می کنند بما وقتی که می رویم؟ امام فرمود ای و الله عالم می شوند بشما و خوشنود می شوند بشما انس می گیرند بسوی شما و غیر این ها از اخبار بلی در شب ها زیارت آن ها احتمال کراهت دارد بملا حظه حدیثی که نقل می شود بر آن که ارواح آن ها شب ها بوادی السلام جمع می شوند و آمدن شان با توجه شان بخصوصه بمحل قبور بجهه ملا حظه زیارت مومنین ایشان را خوش نیست پس بهتر آن که شب ها را بطریق عبور فاتحه یا غیر آن هدیه ایشان نمایند و اما روز ها پس خصوص بعد از ظهر پنج شنبه تا مغرب بسیار مطلوبست

ص: 13

1- این حدیث را شیخ صدوق در کتاب مدینه العلم روایت می کند بعلم.

و در حدیث است (1) که پیغمبر صلی الله علیه و آله با جماعتی از اصحاب زیارت اهل قبور را در بقیع مدینه در این وقت مواظبت داشته اند و صبح شبیه نیز در حدیث (2) است که فاطمه زهرا سلام الله علیها مخصوصاً سر قبر شهدا در بقیع مدینه تشریف می بردند و سر قبر حمزه رفته (3) ترحم و استغفار می کردند در روز دو شبیه و جمعه هم خصوصیت فضیلت نقل کرده اند و در حدیث است که فاطمه (علیها السلام) بعد از پدر هفته دو روز دوشنبه و پنج شبیه سر قبر شهدا می رفتند و هکذا در باب جمعه ولی حدیثی است (4) دلالت دارد که صبح جمعه پیش از آفتاب مخصوصاً بزیرات اهل قبور بروند نه بعد بلکه روز جمعه خصوصیت دارد زیارت والدین (5) و حاجت خواستن از خداوند پس افضل وقت ها برای زیارت اهل قبور عشبیه

ص: 14

1- حدیث 6 الفصل 05: کتاب کامل الزیارات از صفوان جمال روایت می کند که گفت عَمَّتْ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَخْرُجُ فِي مَلَائِ مِنَ النَّاسِ مِنْ أَصْحَابِهِ كُلِّ عَشِيَّةٍ خَمِيسَ الْيَوْمِ بَقِيعِ اللَّهِ بَيْنَ قَبْرَيْنِ ثَلَاثًا السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الدِّيَارِ وَثَلَاثًا وَحُكْمَ اللَّهِ ثُمَّ يَلْتَمِثُ أَصْحَابَهُ وَيَقُولُ هَوْلَاءَ خَيْرٍ - مِنْكُمْ فَيَقُولُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَ : آمَنُوا أَوْ آمِنًا وَجَاهِدُوا وَ جَاهِدْنَا فِيهِ وَ لَا إِنْ هَوْلَاءَ آمَنُوا وَ لَمْ يَلْبَسُوا إِيمَانَهُمْ يَظْلَمُ وَ عَصُوا عَلَيَّ ذَلِكَ شَهِيدٌ وَ أَنْتُمْ تَبْقُونَ بَعْدِي وَ لَا أَدْرِي مَا تُحَدِّثُونَ بَعْدِي .

2- این حدیث را شیخ صدوق در کتاب من لا یحضره الفقیه روایت نموده معلم .

3- اوست بن عماره حمزه بن عبد المطلب ملقب و سید الشهداء شهادتش روز شنبه 3 شوال سال 3 شهرت در جنگ احد قبرش در زمین احد

4- این حدیث را نوع موصی در کتاب امالی از حضرت باقر علیه السلام روایت می نماید معلم

5- در کتاب نخبه الفرضیه است که من زار قبراً بویه به او احد هما یوم . الجمه کتب الله له حجه می رود

خمیس که بعد از ظهر تا غروب از روز پنجشنبه باشد بلکه تمام آن روز و صبح شنبه و صبح جمعه پیش از آفتاب و روز دوشنبه است .

و اما آداب زیارت اهل قبور پس چند چیز است اول آن که با وضو باشد دویم آن که بخواند سلام هایی که وارد شده است و مناسب خواندن آن ها هنگام ورود بقبرستانست و آن ها چند قسم است بعضی عبارت آن نزدیک با بعضی دیگر است و جمع کردن بخواندن همه آن ها البته بهتر است یکی رسول خدا صلی الله علیه و آله با اصحاب که بقیع می رفتند سه مرتبه السلام علیکم یا اهل الدیار بعد سه مرتبه رحمکم الله می فرمود دیگر از ان حضرت است که وقت عبور بقبره می فرمود السَّلَامُ عَلَیْكُمْ مِنْ دِيَارِ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَإِنَّا أَنْشَاءُ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ (1) دیگر از امیر المومنین علیه السلام که گذشتند بقبور اول ملتفت طرف راست شده فرمود السَّلَامُ عَلَیْكُمْ يَا أَهْلَ الْقُبُورِ مِنْ أَهْلِ الْقُصُورِ أَنْتُمْ لَنَا فَرَطٌ وَنَحْنُ لَكُمْ تَبَعٌ وَإِنَّا أَنْشَاءُ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ و بعد ملتفت طرف چپ شده همین را خواندند دیگر چند سلام همه از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام نقل شده است (2) در طریق سَلَامٍ بِأَهْلِ قُبُورِ السَّلَامُ عَلَیْ أَهْلِ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُسْتَأْخِرِينَ أَنْتُمْ لَنَا فَرَطٌ وَنَحْنُ أَنْشَاءُ اللَّهُ بِكُمْ لَا حِقُونَ دِیْغَرِ السَّلَامُ عَلَیْ أَهْلِ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُسْتَأْخِرِينَ رَحِمَ اللَّهُ الْمُسْتَأْخِرِينَ وَ أَنْشَاءُ اللَّهُ

ص: 15

1- حدیث 10 از فصل 100 کتاب کامل الزیارات حدیث از اصبع بن نباته است .

2- حدیث 9 از فصل 100 کتاب کامل الزیارات . عبد الله بن سنان گوید از حضرت صادق علیه السلام پرسیدم چگونه بر مردگان سلام کنیم حضرت فرمود بگوئید السلام الخ

بِكُمْ لَاحِقُونَ دِیْكَر (1) السَّلَامُ عَلَیْ أَهْلِ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ وَ الْمُسْلِمِينَ وَ الْمُسْلِمَاتِ أَنْتُمْ لَنَا فَرَطٌ وَ اَنَا بِكُمْ اِنْشَاءَ اللّٰهِ لَاحِقُونَ دِیْكَر (2) السَّلَامُ عَلَیْ أَهْلِ الْقُبُورِ السَّلَامُ عَلَیْ مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْتُمْ لَنَا فَرَطٌ وَ نَحْنُ لَكُمْ تَبَعٌ وَ اَنَا لَكُمْ لَاحِقُونَ وَ اَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ يَا أَهْلَ الْقُبُورِ بَعْدَ سُكْنَى الْقُبُورِ يَا أَهْلَ الْقُبُورِ بَعْدَ النَّعْمَةِ وَ السُّرُورِ صِرْتُمْ إِلَيَّ الْقُبُورِ كَيْفَ وَ جَدْتُمْ طَعْمَ الْمَوْتِ پس بگوئید وَ اِلَیَّ النَّارِ وَ اَشْكُ بِرِيزِدٍ وَ بَرِگَرْدَدٍ وَ اِگَر چه بعضی از این سلام ها با بعضی کمی تفاوت دارد اگر همه خوانده شود که همه روایات عمل شده باشد بهتر است بیکی هم بخواند اکتفا کند خوبست و از حضرت صادق علیه السلام است در داخل شدن جبانه که قبرستانی بوده السلام علی اهل الجنة و فضیلت بسیار در سلامی است که دعای علی علیه السلام است که فرمودند از پیغمبر صلی الله علیه و آله شنیدم کسی که این دعا را در قبرستان بخواند خداوند باو دهد ثواب پنجاه سال و از او بردارد گناه پنجاه سال و از پدر و مادرش هم بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ السَّلَامُ عَلَیْ أَهْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مِنْ أَهْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَا أَهْلَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ بِحَقِّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

10 - حدیث 11 از فصل 105 کتاب کامل زیارات جراح مدائنی گوید از حضرت صادق علیه السلام کیفیت سلام بر مردگان را پرسیدم حضرت فرمود بگوئید : السلام الخ .

ص: 16

1- حدیث 15 از اصل 105 کتاب کامل زیارات : علی بن ابی مزه گوید از حضرت صادق علیه السلام کیفیت سلام کردن بر مردگان را پرسیدم حضرت فرموده بگوئید السلام الخ

2- حدیث 17 الفصل 100 کتاب کامل زیارات: ابی بصیر از حضرت صادق علیه السلام روایت کند که آن حضرت فرمود که هر کس زیارت اهل قبور وقت بدین گونه بدان ها سلام کند و بگوئید : السلام الخ

كَيْفَ وَجَدْتُمْ قَوْلَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مَنْ لَا لَهُ إِلَّا اللَّهُ يَا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ بِحَقِّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ اغْفِرْ لِمَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاحْسَبْنَا فِي رُؤْمَةٍ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلَى وَلى اللَّهِ (1) و فقره ديگر (2) از حضرت امير عليه السلام نقل است که در مقام موعظه و تنبيه ندا کردند اهل قبرستانی را و اصحاب شان خدمتشان بودند يا أَهْلَ التُّرْبَةِ و يا اهلِ العُزْبَةِ و يا اهلِ الخمود و يا اهلِ الهمود أَمَا أَخْبَارِ مَا عَدْنَا فَاوَالِكُمْ قَدْ قِسْمَةٌ وَ نِسَاؤُكُمْ قَدْ نُكِحَتْ وَ دُورُكُمْ قَدْ سَكَنْتْ فَمَا خَبِرَ مَا عِنْدَ كُمْ پس رو با صحاب نموده فرمودند اما و الله اگر ما ذون میشدند در سخن گفتن می گفتند توشه بهتر از تقوی نیست خواندن آیه ها و سیم سوره ها و دعاهای چند که رسیده است خواندن آن ها در قبرستان و آن ها چند چیز است.

اول - خواندن یازده سوره قل هو الله برای همه اموات شیعه که بعدد همه نواب باو داده شود گما نقله بعض العلماء (3)

دویم - یازده سوره قل هو الله بجهه اهل این قبرستان که الحال در او است که بعدو تمام آن ها ثواب داده شود.

سیم - خواندن سوره یس که باعث تخفیف عذاب بر اهل این قبرستان شود و از برای خواننده بعدد آن ها حسنه باشد (4)

چهارم - آیه از ایه های قرآن از پیغمبر صلی الله علیه و آله مرویست

ص: 17

1- این حدیث را مجلسی علیه الرحمه در جلد 22 بحار نقل می نماید معلم

2- حدیث 7 از فصل 105 کتاب کامل الزیارات

3- شاید مراد مرحوم مجلسی باشد که در جلد 22 بهار این خبر را نقل نموده است - معلم

4- این حدیث را این فهد حطی در کتاب عده الداعی نقل می کنه معلم

کسی که بخواند آیه از کتاب خداوند در قبرستانی از قبرستان های مسلمانان عطا کند او را خدا ثواب هفتاد پیغمبر

پنجم - (1) آیه الکرسی مخصوصاً روایت از پیغمبر صلی الله علیه و آله شده مومن که آیه الکرسی بخواند و ثوابش را برای اهل قبور قرار دهد برساند آن و ثواب خداوند بقر هر میتی و بلند کند خدا برای خواننده درجه شصت پیغمبر و خلق کند از هر حرفی ملکی که تسبیح کند برای او تا روز قیامت و بعضی علماء آیه الکرسی را از برای وداع معین نموده اند که هنگام مراجعت در آخر قبرستان خوانده شود .

ششم - خواندن لا اله الا الله وحده لا شریک له له المملک و له الحمد یحیی و یمیت و هو علی کل شیئی قدیر روایت شده عطا شود باو هزار هزار حسنه و آمرزیده شود و روشن شود کل آن قبر

و اما دعاها اول آن چه از حضرت سید الشهداء اَرواحَ الْعَالَمِينَ لَهُ الْفِدَاءُ روایت شده هر که بخواند وقت دخول در قبرستان اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الْأَرْوَاحِ الْفَانِيَةِ وَالْأَجْسَادِ الْبَالِيَةِ وَالْعِظَامِ النَّخِرَةِ الَّتِي خَرَجَتْ مِنَ الدُّنْيَا وَ هِيَ بِكَ مُؤْمَنَةٌ اَدْخُلْ عَلَيْهِمْ رُوحَ مِنْكَ وَ سَلَاماً مِنِّي بنویسد خداوند برای او بشماره خلق از زمان آدم تا قیامت حسنه ها دویم محمد بن مسلم که از خواص حضرت امام جعفر صادق علیه السلام بوده روایت شده که بحضرت صادق علیه السلام عرض کردم زیارت اموات کنم؟ فرمود بلی گفتم بحضرت می فهمند وقتی نزد آن ها می رویم؟ فرمود بلی و الله می فهمند و خوشنود می شوند بشما و انس می گیرند بسوی شما گفتم چه بگوئیم نزد ایشان که رویم فرمود بگو اللَّهُمَّ جَافِ الْأَرْضَ عَنْ جَنُوبِهِمْ وَ صَاعِدْ

ص: 18

إِلَيْكَ أَرْوَاهُمْ وَلَقَهُمْ مِنْكَ رِضْوَانًا وَأَسْكُنُ إِلَيْهِمْ مِنْ رَحْمَتِكَ مَا تَصِلُ بِهِ وَحَدَّثَهُمْ وَتُونُسَ وَحَشَّتَهُمْ أَنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

سیم - اللَّهُمَّ وَلَهُمْ مَا تَوَلَّوْا، وَاحْشُرْهُمْ مَعَهُ مَنْ أَحْبَبُوا روايت شده (1)

این بهتر چیزی است که وقت گذاشتن بقبرستان ها گفته می شود .

چهارم - بسیار گفتن اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ كَمَا فِي النَّخْبِ وَرَوَايَتِي اسْتَدْرَجَتْ بِهَا سَمْعُ عُلَمَاءِ مَسْمُوعٍ شَدِيدٍ وَضَمَّ نَمُودَنَ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَالْأَمْوَاتِ تَابِعَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ بِالْخَيْرَاتِ أَنَّكَ مُجِيبُ الدَّعَوَاتِ هُمْ بِطَرِيقِ دَعَا خُوبَسْتِ .

و اما آن چه خصوصی است پس چند چیز است .

اول - (2) خواندن سوره انا انزلنا هفت مرتبه سر قبر مومن و مستحب است طرف پشت قبر رو بقبله بنشیند یا بایستد و دست بر روی قبر گذارد بدون آن که روی قبر بیفتد و تکیه کند و بخواند که ایمن شود از فرع بزرگ روز قیامت کما فی الخبر و در روایتی است هر که بخواند این سوره را هفت مرتبه سر قبر برادر مومن خداوند ملکی را فرستد نزد قبر او و بنویسد برای این میت ثواب آن چه این ملک می کند و وقتی که خدا او را از قبر برانگیزاند نگذرد برهول و ترسی مگر آن که خدا آن هول را از او برطرف او کند بواسطه آن ملک تا آن که او را داخل بهشت کند .

دویم - سوره حمد و قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَقُلْ هُوَ اللَّهُ وَآيَةُ الْكُرْسِيِّ هَرِيكَ سَهْ مَرْتَبَةً كَمَا أَنَّهَا رَأَتْهَا نِيْزَ مَجْلِسِي عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ نَقْلٌ نَمُودَةً خُوبَسْتِ شُدُودَ سَرِّ قَبْرِ مَوْمِنٍ (3).

ص: 19

1- حدیث در جلد 22 بحار الانوار روایت شده است معلم

2- حدیث 3 از فصل 105 کتاب کامل الزیارات

3- مرحوم مجلسی در جلد 22 بحار روایت می فرماید (معلم) و هم چنین ابن قولویه در کتاب کامل الزیارات در فصل 105 حدیث 12 این حدیث را نقل می نماید

سیم دست بر قبر نهد و بگوید اللَّهُمَّ ارْحَمْ غُرْبَتَهُ وَصَلِّ وَحُدَّتَهُ وَأَنْسَ وَحَشَّتَهُ وَآمِنْ رَوْعَتَهُ وَاسْكُنْ إِلَيْهِ مِنْ رَحْمَتِكَ رَحْمَةً يُسْتَعْنَى بِهَا عَنْ رَحْمَةِ مَنْ سِوَاكَ
وَالْحَقُّ بِمَنْ كَانَ يَتَوَلَّاهُ (1)

چهارم - اینست بنده دست بگذارد سر قبور و بگوید اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ فَإِنَّهُ افْتَقَرَ إِلَيْكَ وَبخواند فاتحه الْكِتَابِ وَ يازده قُلْ هُوَ اللَّهُ مَنْور کند خدا قبر میت را و
وسعت دهد بقدر مد بصرش و برگردد خواننده آمرزیده و اگر تا صد روز دیگر بمیرد شهید مرده بعد هفت مرتبه سوره انا انزلنا و هر سوره و آیه ای که بخواند
سر قبر بخواند و ثوابش را هدیه او کند سیما پس و تبارک و بعضی سوره های دیگر که فضیلت های بسیار در آن ها رسیده است البته انشاء الله ثواب آن عاید
هر دو می شود .

و زیارتی بخصوص بجهه امام زاده ها و هم چنین برای علما ترتیب داده اند که هیچ کدام منقول از امام نیست و از ترتیب علماء و فضلاء است و خواندن آن
چه ذکر کردیم بهتر است اگر چه این زیارت نامه ها نه بقصد خصوصیت ورود ظاهراً ضرری ندارد بلکه از بابت استحباب سلام بر آن ها کردن و جواز
مخاطبه بآن ها باین نحوها چنانچه از سلام های سابقه که روایت شد می شود استفاده کرد که خوبست .

و چند امر است که در قبرستان مکر و هست که خوبست ترکش کنند .

اول - ماندن بر سر قبر غیر پیغمبر و امام علیهم السلام سیما شب مگر برای غرض صحیحی مثل تلاوت قرآن .

ص: 20

1- حدیث 14 از فصل 05: کتاب کامل الزیارات: ابن عجلان گوید. که حضرت باقر علیه السلام بر سر قبری ایستاد و فرمود: اللَّهُمَّ صَلِّ وَحُدَّتَهُ وَآئِسْ وَ
حَشَّتَهُ وَاسْكُنْ إِلَيْهِ مِنْ رَحْمَتِكَ مَا يُسْتَعْنَى بِهِ عَنْ رَحْمَةِ مَنْ سِوَاكَ

دویم - روی قبر نشستن حدیث است اگر بالای آتش بنشینم که جامه ام بسوزد خوشتر است که بالای قبر بنشینم (1).

سیم - نماز بالای قبر و رو بقبر و میان دو قبر کردن و رفع این کرامت بحایل و لو عصایا چیز دیگر می شود و بتفصیلی که در مکروهات نماز در رساله های عملیه هست .

چهارم - آن که بالای قبر راه نروند ولی حدیثی است (2) که گام بنبه بر قبر ها و بالای آن ها راه برو که هر که مومن است از راه رفتن راحت می یابد و هر که منافق است دردناک می گردد و حمل کرده اند بر جایی که راه رفتن در قبرستان بدون آن مشکل باشد (3)

پنجم - بول و غایط کردن

ششم - خنده کردن

هفتم - قبر را بکنافات و نجاسات آلوده کردن .

باب اول

در شناختن قبر بعضی از علماء و صلحاء تخت فولاد اصفهان بدان که قبور علماء و کاملین در آن قبرستان بسیار است و این قبرستانی است عظیم الشان و امید فیض های بسیار در زیارت اهل قبور آن برسبیل عموم که برود بسلام و بزیارت و مشرف شدن در قبرستان و مراجعت نماید هست

ص: 21

1- علامه حلی در کتاب نهایی الاحکام این خیر را از حضرت رسول صلی الله علیه و آله : نقل می فرماید معلم

2- این حدیث را صدوق در من لا یحضره الفقیه الحضره کاظم علیه السلام روایت می نماید - معلم

3- بیان این عمل از شهید اول در کتاب ذکری شده است. معلم

ولی البته خصوص آن چه میسر شود فیض آن بیشتر خواهد بود انشاء الله .

پس می گوئیم از طرف پل خواجه که بروی آخر پل دست چپ چند قبر هست (1) وسط آن ها معروفست بقبر پلوی که آخوند ملا محمد صادق اردستانی است که از عرفا و اهل ریاضات بوده و کرامات از او نقل می کنند و معروفست که او را مجلسی از اصفهان بیرون کرده بملاحظه و گمان صوفی بودن و بعد پشیمان شده و در برگشتن در تخت فولاد منزل کرده و دربار وارد شهر نشده و بچشم کشف اول شب هرزه گی های اهل اصفهان را دیده و آخر شب نماز شب های آن ها را دیده و این واقعه تفصیل معروفی دارد العهده علی راوی ها واز جمله نواده های اوست مرحوم آقا محمد مهدی پاشنه طلای یزدی که از جمله علماء کاملین و فاضلین یزد بوده چنان چه ولد صالح آن مرحوم آقای آقا شیخ عبد الصالح که فعلا از علماء یزد است نقل نموده و اظهار تمجید هم از آخوند ملا محمد صادق نمود (2) بالجمله ظاهر حسن حال اوست (3) و قبر مرحوم میرزا محمد سعید اردستانی که هم عالم و هم شاعر ممتازی

ص: 22

1- در سالی که خیابان تخت فولاد را شهرداری مرتب می نمود این سکو را خراب نموده و قبور آن از بین رفت لکن قبر مرحوم آخوند را به تخت فولاد نزدیک آب انبار کازرونی نقل نمودند چنان چه بعدا ذکر خواهد شد

2- وفات ملا محمد صادق در سال 1134 بوده و دیگر از اولاد اوست مرحوم میرزا محمد صادق متخلص بروشن فرزند ملا محمد طاهر فرزند ملا محمد صادق چنان چه در مقدمه دیوانش مرحوم گردیده و احتمال می رود ما بین ملا محمد طاهر و آخوند چند نفر افتاده باشد مرحوم روشن در سال 1305 در طهران وفات یافت .

3- ملا محمد صالح بن محمد سید خلخالی از شاگردان وی بوده و تقریرات او را در حکمت در کتابی ضبط نموده آن را حکمه الصادقیه نام نهاده است

بوده (1) جنب آن است و پلوی گفتن برای آنست که چون پهلوی پل واقع است از کثرت استعمال یا بمناسبت قرب لفظ پل به لو عمدتاً یا اشتباهاً پلی را پلوی گفته اند و الحال که زمان ما است مشهور پیلوی شده یا برای آن است که گویند تجربه شده که هر که سر قبر او فاتحه بخواند یا همان شب یا آن هفته پیلو می رسد و این اسم سابقاً درباره صاحب بن عباد بوده که ذکر او می آید و بعضی بهمین ملاحظه خجالت می کشند از فاتحه خواندن و لکن مقامات مختلف است که اگر از الواط کسی باشد که اسباب مضحکه قرار دهند مخفی فاتحه خواندن و رفتن بهتر است بعد از آن بالا تر می روی در خیابان بالای پل نرسیده بدروازه تخت فولاد دست راست تکیه آقا محمد کاظم و اله است که از جمله شعرا و اهل کمال است و از علوم حکمت هم ربط داشته در زمان خاقان مغفور فتحعلی شاه بوده و خیلی پیر شده که نزد خاقان محترم بوده و معروفست بسلیقه و نظافت که گویند زغال آتش سر قلیان را می تراشیده و غیر این از کارهای غریب و وضع تکیه و سنگ قبر که خودش انتخاب کرده شاهد است بر آن و اکتفا می کنیم بر نوشتن آن چه خودش بر سنگ قبر خود بخط تعلیق خوش نوشته که هم بیان فضل اوست و هم موعظه و هم آسانی خواندن او نوشته است (2) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَا يَبْقَى الْاَوْ جِهَةٌ وَلَا يَدُومُ الْاَمْلِكُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ اَمَّا بَعْدُ فَهَذَا مَرَقْدِي وَاَنَا تُرَابٌ اَقْدَامِ الْعُلَمَاءِ وَالْحُكَمَاءِ وَالْعُرَفَاءِ الَّذِيْنَ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ وَالْفُصْحَاءِ وَالْبُلْغَاءِ وَالشُّعْرَاءِ الَّذِيْنَ وَرَدَ

ص: 23

1- در اشعار فدا تخلص می نموده اند و شعر از اوست: زاهد بهوای خلد سرگردانست *** دوزخ محک تجربه مردانست گویند که درد و غم نباشد به

بهشت *** معلوم شد که جای بی در دانست

2- کلیشه خطی صفحه 24 نمونه خط اوست

فِيهِمْ أَنْ اللَّهَ كُنُوزًا تَحْتَ الْعَرْشِ مِمَّا تِيحَهَا الشُّنَّةُ الشَّعْرَاءُ وَ هَذَا اعْتِقَادِي وَ اعْتِصَادِي أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَ أَحَدُ الذَّاتِ ظَاهِرٌ فِي الذَّوَاتِ وَقُلْتُ فِيهِ

ای چشم خرد عاجز از دیدن ذات تو *** پنهان تری از پنهان با این همه پیدائی

وَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ رَسُولُهُ وَ أَنَّ الْأَيْمَةَ الْاِثْنَى عَشَرَ اَوْصِيَانَهُ وَ اِنْ مَا جَاءَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ حَقٌّ وَ اَنَا الْمُسْتَتَعْرِقُ فِي بَحَارِ مَعْرِفَةِ اللَّهِ الْعَزِيزِ بِحَيْثُ قُلْتُ وَ اَقُولُ

تورا خواهم نخواهم رحمتت گر امتحان خواهی *** در رحمت برویم بند و در های بلا بگشا

يَا مَعْشَرَ النَّاسِ اَوْصِيَكُمْ بِتَرْكِ الذَّلَّاتِ وَ حُبِّ الشَّهَوَاتِ لِاتِي عِشْتُ فِي الدُّنْيَا بِالرَّاحَةِ وَ الْفِخَامَةِ بِحَيْثُ حَصَلَتْ لِي نِهَآيَةُ الذَّلَّةِ وَ الْعِزَّةِ وَ عَاقِبَةُ الْأَمْرِ وَ جَدْتُ رَاحَتَهَا الْمَا وَ عِزَّتَهَا ذِلَّةً وَ نَلْتَمِسُ مِنَ الْاِخْوَانِ الْمُؤْمِنِينَ وَ نَرْجُوا مِنَ الْاِخْلَاءِ الصَّادِقِينَ اِذَا مَرُّوا عَلَيَّ هَذَا الْمَصَدِّجِ اَسْرُونِي بِقُرْآنَةِ الْفَاتِحَةِ وَ لَا يُسَوِّنِي بِدُعَاءِ اللَّائِحَةِ لِأَنِّي مُجْرِمٌ وَ مُسْتَتَاقٍ بِلِقَاءِ اللَّهِ الْمُتَعَالِ وَ لَمَّا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ مَنْ كَتَبَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ كُتِبَتْ بِيَدِي فِي مَرَضِ الْمَوْتِ وَ اَنَا مُحَمَّدٌ كَاطِمٌ الْمُتَخَلِّصُ بِوَالِهِ الْاِصْفَهَائِي 1229 .

أقول في عباراته خدشات لکهننا کاشفمه عن صدقه و حسن حاله و مقابل این تکیه دست چپ در همین خیابان تکیه فاضل سراسست که الحال ویران و خرابست و او مرحوم آخوند ملا محمد بن عبد الفتاح تنکابنی که از علماء و فضلاء کاملین بوده صاحب کتاب ها و رساله ای خوب، کتاب سفینه النجاه اصول دین خصوص در امامت کتاب ضیاء القلوب فارسی در امامت رساله اثبات الصانع القديم بالبرهان القاطع القويم، رساله در این که نماز جمعه واجب

عینی است (1) و رساله در رد آخوند ملا عبد الله تونی که حرام دانسته و رساله در اجماع و خبر واحد رساله در حکم دیدن ماه پیش از ظهر که این روز از ماه پیش است یا بعد، و حاشیه بر آیات الاحکام اردبیلی، و حواشی بر معالم و مدارک و ذخیره و شرح لمعه و غیرها و از شاگردان آخوند ملا - محمد باقر سبزواری اعلی الله مقامه که جد طائفه شیخ الاسلامیه اصفهان که در مدرسه میرزا جعفر در مشهد مقدس مدفون می باشند و از محققین کاملین علماء است بوده و از فاضل سراب که آخوند ملا محمد مذکور است بعضی کرامات نقل می شود (2) و از آن جمله این که در سفر عتبات عالیات شخصی را در بین راه می دیده که جلو حیوان او راه می رود و در منزل او را نمی دیده بعد از بعضی اهل قافله می پرسد این کیست بعضی گویند که بمنزل که می رسد چیزی از طعام ما بر می دارد و بعد نمی بینیم او را تا در راه آخوند تعجبش زیاد تر شده این دفعه در بین راه همین که حاضر می شود آخوند نگاه می کند می بیند پاهای او روی زمین نیست خوف عارض او می شود بعد او را طلبیده احوال می پرسد او گوید مردی از جنم با خدا عهد کرده ام که اگر از بلیه عظیمه که بودم نجات یابم پیاده در رکاب یکی از علمای شیعه زیارت حسین علیه السلام مشرف شوم شما که مسافر شدید غنیمت دانسته

ص: 26

- 1- یکی از مسائلی که در بین فقهاء در باب آن اختلاف زیاد است موضوع نماز جمعه در زمان غیبت امام علیه السلام است برخی انرا واجب وعده حرام دانسته اند او لیکن قول متأثرین عموماً در وجوب آنست همین قدر مه واجب تعبیری وعده دیگر واجب تعیینی می دانند
- 2- این حکایت را در جلد چهارم روضات الجناب به ملا محمد صالح نواده آن جناب نسبت می دهد و شرح حالات ملا محمد صالح بعداً مذکور خواهد شد - معلم . در در صورت نقل این قبیل حکایات در کتب رجال موردی نداده .

خدمت آمدم پس آخوند از حکایت طعام پرسیده که از قافله بر می دارد با آن که خوراک او این نحو نیست گفته بفقراء قافله می دهم آخوند فرمودند طعام شما جن چیست گفت هر گاه شخص خوش صورت و پاکیزه اندامی از انسان ببینیم او را بسینه خود می چسبانیم و ببو کشیدن او قوت می گیریم مثل آدمی بطعام و شراب پس هر وقت در این ها اثر خبط دماغ و وحشت سینه و سر ببینید از اثر مس جنی است و علاج او این است که قدری آب سداب و اگر با سر که باشد بهتر است گرفته قطره از او در دماغ او چکانده شود آن جنی می میرد و او خوب می شود باذن خدا آخوند گوید زمانی گذشت و اتفاق افتاد در بعضی منزل ها شخص محترمی خیلی اکرام و حرمت بمانمود این جنی آمد نزد من گفت بگو این صاحب منزل برای مهمانی خروس سفید خود را که در خانه دارد بکشد پس خواهش کردیم و او کشت که عقبش گریه و ناله در خانه بلند شد و خودش آمد غمگین و گفت خروس را که کشتیم یکی از دخترها شبه جنونی عارض او شده افتاد و غش کرد و ما در علاج او حیرانیم گوید گفتم مترس دواي دختر صرعی تو نزد من است بعد گفتم سداب بینورید بآب ممزوج کردم و قطراتی از آن در یک سوراخ دماغ او چکانیدم برخواست صحیح و سالم و شنیدم ناله شخصی را دیده نمی شد و می گفت آه خود را کشتم بیک کلمه که گفتم و سری که آشکار کردم نزد یک آدمی بعد آن جنی که در جلو قافله می آمد ندیدیم فهمیدیم او بوده است که بآن دختر مس نموده است و بسداب کشته شده (1) این گونه حکایات اگر چه بعید و عجیب می آید ولی ممکن است و از وقایع که مرحوم مجلسی در سماء و عالم بحار و غیره و دیگران نقل کرده اند

ص: 27

1- وفات فاضل سراب روز عید غدیر 1124 بوده است.

رفع این استعبادات فی الجملة می شود و آخوند ملا محمد صادق و لدارجمند او که از جمله علماء بوده در این جا مدفون است (1) و در این تکیه جماعتی از علماء و فضلاء مدفونند چنانچه از اوح آن ها مستفاد می شود (2).

ص: 28

1- تولد ملا محمد صادق در سال 1082 بوده

2- از آن جمله است: 1 - حاج میرزا مهدی جویباره ای از علماء و فضلاء . تولدش 2 شوال 1261 مادرش دختر آقا سید صدر الدین عاملی اصفهانی است و فاتش صبح شنبه 20 ذی الحجه 1320 - قبرش متصل بقبر فاضل . 2 - آتش از شعراء نامش میرزا حسن در سال 1289 متولد شده و در 21 رجب 1349 وفات یافت ماده تاریخ وفاتش را دانشمند معاصر آقای حاج آقا حسام الدین دولت آبادی گفته (طبع حسام از پی تاریخ گفت: آتش ما سرد شدی زود بود) دیوانش بطبع رسیده از اوست : بزلف تکیه گرت روی همچو ماه نداشت *** شه جمال تو اب دوست بارگاه نداشت اگر چه سبزه خط زینت است حسن تو را *** چه خوب بود گر این گلستان گیاه نداشت شگفت نیست گرت شد جهان مسخر ناز *** هیچ پادشهی این قدر سپاه نداشت از آن کشیده شده آه من بروز فراق *** که در بساط وجودم غم تو راه نداشت بجرم آن شدم آتش گریه خانه خراب *** که دیده ام خبر از آب زیر کاه نداشت 3- حقایق از شعراء نامش میرزا ابو الحسن بن حاج محمد باقر حبیب آبادی در شب جمعه 2 صفر 1328 وفات یافت در ماده تاریخ وفات میرزای شیرازی گوید. بهر تاریخ او حقایق گفت *** گشت فائز بلطف رب سمیع 4 - رشحه از شعراء نامش محمد مهدی در سال 1247 وفات یافته از اشعار اوست : زاهد شکست از سر خامی خم می *** دوران نشاط با ده خواران شده طی گر بهر خدا شکست ای وای من *** و بهر یا شکست صه وای بوی 5- آقا میر سید علی فرزند حاج سید محمدرضا از معارف اهل منیر وفاتش در سال 1357 60- گویند قبر ملا محمدرضا برادر ملا محمد صادق نیز در این تکیه است . اَلْعَلْمُ عِنْدَ اللّهِ .

بعد از آن از دروازه وارد قبرستان تخت فولاد می شوی دست چپ تکیه مرحوم آقا میر سید محمد شهشهانی است و شهشهان محله معروفه است در اصفهان (1) و اصل آن مرحوم از سادات خورزوق (2) بوده و قبراو در وسط گنبد است و او مجتهدی مسلم بوده و مقلد بسیار داشت و امام جماعت مسجد ذو الفقار و بسیار پیر شده بود و از اول تا آخر تحصیل گوشه نشین و مشغول بنوشتن کتاب فقه و اصول و غیرهما و درس گفتن بوده خیلی زحمت در علم کشیده و کتاب های بسیار نوشته جامع السعاده رساله عملیه فارسی که خیلی فائده ها دارد، رضوان الاملین حاشیه بر قوانین انوار الریاض حاشیه بر شرح کبیر جنه الماوی که منظومه فقه است صد هزار شعر عروه الوثقی فقه استدلالی غایه القصوی در اصول مفصل انیس المتقین در گناهان کبیره خیلی جمع کرده منظومه عربی در مصیبت چند قطعه، و غیر ذلک وفات او در سنه هزار و دوست و هشتاد هفت بوده و آن چه در بالای نبر نوشته اشتباه شده (3) ایام گرانی که خیلی اصفهان سخت شد و گندم بلکه ارزن یک من یک تومان رسید و گرانی و قحطی از دو سال متجاوز شد خداوند حفظ بفرماید همه بلاد را از این گونه بلاها و امتحان ها و آن مرحوم کتاب های خود را وقف یا وصیت بوقف نمود چون اولاد نداشت املا کی هم که داشت معین نمود کتب خود را نوشته وقف نمایند و از چاپ امتناع داشت

ص: 29

-
- 1- این محله منوبست به شاهن شاهان یکی از معاریف سادات اصفهان که بعداً درباره او صحبت خواهیم نمود .
  - 2- خورزوق : دهی است در دوفرسخی اصفهان از دهات برخوار مولف علیه الرحمه
  - 3- وفاتش نزدیک صبح پنج شنبه عید قربان 1287 شجره نامه وی را در کتاب سادات اصفهان نقل نموده ام .

بالاسر قبر آن مرحوم قبر مرحوم حاجی میرزا بدیع درب امامی است که واقعاً بدیع الزمان بود در کمال فقر بوضع پاکیزگی و استغناء و در دو مسجد طرفین بازار چه وزیر قرب در ب امام امامت می نمود خواص و مقدسین حتی از محلات بعیده حاضر، همه صبح و شب های تعطیل بمنبر و مسائل و مواعظ خیلی سهل و روان پرفائده خیلی شوخی های ملیح در منبر و غیر منبر داشت طبع شعر خوبی اطلاع و حفظ تامی در اشعار و تواریخ و اخبار و مدرس مدرسه نمورد بود مخصوصاً در قوانین و شرح لعمه استاد و شرح کبیر و فوائد و متاجر را تدریس می نمود اغلب فضلاء و علماء عصر که اصفهان آمده از شاگردان ایشانند حواشی بر قوانین، نوشته، اجزائی در فقه در خراج و مقاسمه و غیر آن و در حسن خلق و اخلاق کامله، ممتاز از شاگردان مرحوم آقا میر سید محمد شهشهرانی و مرحوم حاجی ملا حسین علی و مرحوم حاجی شیخ محمد باقر و مجاز از حاجی و شیخ و دیگران از علماء وفات او سنه (1)

ص: 30

1- وفاتش عصر جمعه 21 شعبان سال مرقوم: ادیب و دانشمند معاصر آقای میرزا حبیب الله متخلص به تیر در تاریخ وفاتش فرماید: *يَتَأْنِرَا كَتَبَ لَتَارِيخِ فَوْنَهُ *** فِرْدَوْسِ خُلْدِ رَوَاحِ الْبَدِيْعِ* و سید عبد الوهاب مستشار دفتر در تاریخش گوید بدیع هم بمکان رفیع جای گرفت و در این سال در مدتی کمتر از دو ماه هفت نفر از علماء اصفهان وفات یافتند (بنا به نقل مولف تاریخ اصفهان). 1 - حاج شیخ محمد علی ثقه الاسلام از آقایان مسجد شاه 2 - آقا میرزا محمد هاشم چهار سوقی 3 - حاج سید مهدی فرمانی 4 - حاج میرزا بدیع درب امامی 5 - حاج میرزا زین العابدین که در امام زاده سه تن جنب مسجد الانور مدفون گردید 6 - آقا سید محمدرضا 7 - حاج میرزا عبد الرزاق رشتی رحمه الله علیهم. نقل مولف تاریخ اصفهان خالی از اعتبار است زیرا فوت مرحوم رشتی در 15 ذی قعدة 1319 بوده و در این تکیه قبور برخی از علماء و فضلاء است که بعضی را مولف بعدم ذکر خواهد نمود و غیر از آن ها است مرحوم آقا سید ابو القاسم معروف به سید الاسلام از سادات شهشهرانی و امام جماعت مسجد صفا وفاتش 25 محرم 1357 در ماده تاریخ وفاتش گفته اند. خواست چه تاریخ سال ما نوی محزونه گفت *** شد سوی جنت روان سید اسلامیان وی پسر برادر مرحوم آقا میر سید محمد شهشهرانی و خود از فضلا بوده

و در طرف راست مقابل این تکیه (1) قدری بالاتر تکیه مرحوم حاجی محمد جعفر آباده ای است که تکیه مرغوبی است خوش وضع و منزل دار قبر مرحوم حاجی آباده ای در وسط گنبد است و این مرحوم از شاگردان مرحوم حجه الاسلام حاجی سید محمد باقر بوده که به همراه آن مرحوم بمکه مشرف شده و خودش عالمی محقق و بسیار زیرک و دانا و باتدبیر بخصوص در مرافعات و تمام کردن آن ها و رساله عملیه نوشته و مقلدین هم داشته و معروفست که قرارا و ثبت اموراتی که در نزد او می شده

ص: 31

1- در مقابل تکیه آقا میرسید محمد شهشهرانی مسجدی است که آن را رکن الملک بنا نموده است مرحوم حاج آقا نور الله از معارف علماء اصفهان در تاریخ بنا آن می فرماید ، سربرون آورد نور و بهر تاریخش سرود *** از سلیمان شد بنای مسجد اقصی متین نام ان الملاک میرزا سلیمان خان بن محمد کاظم است مدت زمانی نایب الحکومه اصفهان برده بی نهایت خوش رفتار بوده است نسبت و سایر حکام و در دستگیری از بیچارگان دقیقه فرو گذار نمی نمود. در سال 1254 در شیراز متولد شده و در 3 شنبه 7 ج 1 - 1331 وفات یافت قبرش در اطایق در دالان مسجد مزبور در سمت چپ داخل شونده مرحوم و ان الملک طبع شعری داشته و در اشعار خلف تخلص می فرمود.

بوده که من بعد اشتباه کاری نشود چنانچه در این زمان هم بعضی بهمین طریق رفتار می نمایند و مدرس در اصفهان و امام مسجدی که برای او و باسم او بنا شده و مسجد خوش وضعی است بوده و مزاج های شیرین از آن مرحوم معروفست شوخی ها و خوش صحبتی های بسیار داشته نظیر آقا جمال خوانساری و کتاب های فاضلانہ نوشته یکی نقود المسائل است در فقه استدلالی که ملمع است یعنی فارسی و عربی با هم است کتاب مرایا در اصول رساله حمامیه در محل نزاع حمام شیخ شرح تجرید الکلام، شرح دروس فقه جعفری سوال و جواب و غیر این ها و وفات مرحوم حاجی سنه 1280 (1) ماده تاریخ اللهم نور مضجعه و دو پسر داشت آقاعبد الجواد که در مسجدی که باسم خود مرحوم حاجی محمد جعفر است در محله جماله کله امامت داشت و در سفر عتبات وفات نموده و دیگری آقای حاجی اعطاء الله مرحوم که مردی وارسته و از دنیا گذشته مجاور نجف اشرف و باوجود بسیاری مرید و طالب در اصفهان اقبال بآمدن نکرده ایام طاعون نجف بطاعون وفات نموده هر دو در وادی السلام قریب بمقام صاحب علیه السلام مدفونند و در این تکیه فضلاء و صلحاء و معروفین جماعتی مدفونند من جمله شیخ حسن واعظ صاحب کتاب منتخب الاخبار طرف پائین پای حاجی در ایوان (2) و مرحوم آقا عبد الحسین پسر مرحوم آقا محمد مهدی پاشنه طلای یزدی که از اولاد آخوند

ص: 32

1- وفاتش در شب شنبه 19 رمضان سال مراوم بود. و پرتو شاعر اصفهانی در ماده تاریخ وفاتش فرماید: سال تاریخ زیر تو شد سوال گفت اَللَّهُمَّ نَوْرَهُ مَضْجَعَهُ

2- نام مولف کتاب منتخب الاخبار حسین است نه حسن و در امل الامل تصریح دارد که در جبل عامل وفات یافت و این قبر مرحوم شیخ حسن عینانی که همطابنه او بوده و در روضات وفات او را در اصفهان می نویسد معلم.

ملا محمد صادق اردستانی که ذکر شده بود و از فضلاء بود و در اصفهان وفات نمود در خلوت پشت سر که حوض خانه در او است در ایوان چه رو قبله است و اثر قبری ندارد و آخوند ملا- عبد الله خوانساری که از روضه خوان های معروف و در ایام عاشورا وفات یافت و در حال شدت مرض ترک ذکر مصیبت ننمود قبر او در ایوان جلوی گنبد جلوروی قبر مرحوم، حاجی ماده تاریخ او این است یا حسینی گفت و پس دم در کشید (1) بالای تکیه مرحوم حاجی آباءه در راهی که می رود تکیه میر تکیه مرحوم آقا میرزا عبد الغفار تویسرکانی است عالمی بزرگوار جامع معقول و منقول امام مسجد حاجی آباءه و جماعت او برگزیده بود از خواص طلاب و تجار و اخیار و از روساء شاگردان مرحوم حاجی ملا حسین علی تویسرکانی و معجاز از او و از مرحوم آقا

ص: 33

1- وفاتش 7 محرم سال 1293 و پرتو در ماده تاریخ وفاتش گوید: از پی تاریخ آن بر تو سرود *** یا حسینی گفت پس دم در نشید و در پهلوی اوست قبر فرزندش میرزا محمود که بصدر المحدثین معروف بود و در 23 رجب سال 1332 وفات یافت ماده تاریخ وفاتش اینست احمد افزای و گو بتاریخش *** مرد صدر المحدثین محمود وی پدر مرحوم میرزا عبد الحسین صدر المحدثین معروف و آقای حسن صدر مدیر روزنامه قیام ایران و مولف حقوق زن در اسلام می باشد. دیگر از مداولین این بقعه است مرحوم آخوند ملا حسین بن ملا یوسف که کندی (در بکند از دهات برخوار اصفهانست) معروف به عماد الواعظین از بزرگان اهل منبر دو 9 صفر سال 1323 وفات یافت ماده تاریخ فوتش اینست: به تیغ زن سر به خو گوئی تاریخ *** بجا و منزل اصلی حسین گرد شتاب دیگر از مدفونین مرحوم حاجی شیخ حسن فرزند حاج شیخ محمد ابراهیم واعظ یزدی است قبرش در ایوان پائین پاست وی از وعاظ مشهور اصفهان بوده و در 17 محرم 1286 وفات یافت وی را تالیفاتی است از آن جمله کتابی در غزوات حضرت امیر (علیه السلام) نواده ایشان آقای آقا شیخ محمد علی اشتری بن حاج شیخ محمد بن حاج شیخ حسن از وعاظ و محدثین معاصر اصفهانست و دیگر قبر مرحوم میرزا محمد فرزند میرزا محمد حسین بن بدیع الرمان منجم اصفهانی است جد آنان از کتابا « خراسان با صفهان آمد » و در اصفهان با کمال عزت و احترام میر بسته است و کسب آنان را تا بامام علیه عکس مرحوم آخوند ملا حسین کر بکندی السلام در کتاب (سادات اصفهان) نگاشته ام رجوع شود. میرزا محمد از شعراع خطاطین بوده . مخصوصا خط شکسته را در نهایت استادی می نوشته در کلیه علوم متداول زمان خود اطلاعاتی داشته در شب 19 ذی قعدة سال 1289 وفات یافت شهاب لاری در تاریخ وفاتش گوید : بگفتا شهاب از بی سال رحله *** بفردوس زد کوس حشمت محمد و در این تکیه قبور جمعی دیگر از علما نیز هست که از الواح آن ها می توان شناخت

حاج میر سید علی نجف آبادی

ص: 35

1- و در بقعه این تکیه است ابر مرحوم حاج میر سید علی مجتهد نجف آبادی از اجله علماء و مدرسین اصفهان بودند و در این اواخر و معاصرین هیچ یک از علماء بجامعیت ایشان نبود خصوصا در حکمت و کلام از جمیع معاصرین بلکه از بیشتر متقدمین مقدم بود در نهایت استغناء و زهد زندگی می فرمود و برای اراده و و هدایت مردم منبر تشریف می برد و لهذا برخی از اهل ظاهر و آنان که علم را وسیله شهرت و کسب قرار داده اند و بر امور دغیبت قرار داده نسبت بدان جناب جسارت می نمودند . وی در مدرسه صدر ساکن بود تالیفات زیادی ندارد بلکه کمتر بفکر و تصنیف بود و اغلب اوقات را بمطالعه می گذرانید. نسب او به میر محمد عکس حاج میر سید علی نجفی مومن بن محمد زمان تنکابنی مولف تحفه حکیم مومن می رسد از تالیفات او حواشی است بر حواشی است حواشی آقا ضیاء الدین عراقی بر کفایه الاصول خراسانی در نهایت استادی مرقوم فرموده است در صبح جمعه 13 صفر 1362 بسن 75 سالگی وفات یافت فاضل بزرگ وار آقای آقا مجتبی فرزند مرحوم حاج سید محمد باقر میر محمد صادقی بشماری در وفات فرموده تاریخ اینست: الْخُمْسُ

أَيَّدِنِي فَقُلْتُ مورخا *** هَذَا عَلِيٌّ قَدْ عَلِيَ فَوْقَ الْعُلَى عده زیادی از شعراء معاصر او اصفهان و غیره در تاریخ وفات او اشعاری سرودند که آن ها را عمر ما در کتاب (گوهر گران بها) نقل نموده ام. و در این بقعه است قبر مرحوم حاج سید محمد علی مبارکه ای از بزرگان حاج سید محمد علی مبارکه ای اهل منبر براستی می توان گفت در بین معاصرین بقدرت بیان او کمتر مشاهده شده است. در 17 ذی حجه 1316 متولد شده و در جمعه 7 رجب 1365 بمرض سکنه وفات یافت و برخی گفتند که او را مسموم نموده اند لیکن حقیقت معلوم نشد. در قدرت حفظ و نقل اخبار کم نظیر بود و چون بیشتر به نقل نوادر می پرداخت عده نسبت جعل اخبار بوی می دادند. کتاب های زیادی تالیف نموده و برخی از آن ها بطبع رسیده است از آن جمله است: 1- جامع العلوم، 4 جلد 2- جنه العدا در ادب 3- اسرار و فلسفه احکام 4- انوار السعاده در فضائل بنی هاشم 5- اسرار حج 6- اسلام خالص 7- تحصیل الثمن در شرح حدیث حب الوطن 8- تاریخ حضرت رسول صلعم 9- تاریخ اصفهات 5 جلد 10- تاریخ امکنه و بلدان که سفر نامه است 11- ثمرات العلوم 2 جلد 12- دانشوران اصفهان - 6 جلد 13- رهنمای ریاضیات 14- سراق دوشیزگان 15- سفر نامه غرب - 2 جلد 16- صراط المستقیم 17- شف الغیب 18- کشف المهلکات 4 جلد. 19- مرآت الغیب 20- نور الآثور در اولاد موسی بن ج فرج 21- نور القدسی در احوال مجلسی 22- مواعظ 23- دیوان اشعار 24- مثنوی سقراطیه در عرفان 25- سوانح العمر و غیره وی گاهی شعر نیز می گفت و صفائی تخلص می فرمود از اشعار اوست: مرایاری است که نامش گفتنی نیست *** اب اسمش عقیق سفتنی نیست نیست دو گفتم که شب آبی بخوابم *** بگفتا چشم عاشق خفتنی نیست و باز در این بقعه است قبر مرحوم حاج مهدی سمسار از تجار معروف اصفهان چون کتاب مستطاب وافی بسعی و اهتمام او بطبع رسید لهذا برای قدردانی از زحمات او و تذکر به سایر متمولین که زحمات آنان در راه دین از بین نخواهد رفت و و مسلمانان در هر زمان و مکان که باشند از آن ها قدردانی خواهند کرد متذکر امام او شدیم و نامش در 19 شوال 1353 قبرش در داخل بقعه و هم چنین در این تکیه است قبر مرحوم حاج شیخ محمد باقر بن حسن علی همدانی از علماء و فضلا اصفهان طبع شعری داشته واثق تخلص می فرموده و در تصحیح برخی از مجلدات بحار الانوار و غیره زحمات زیادی کشیده در 1274 متولد گردیده و در صبح شنبه 12 ع 2 سال 1336 وفات یافت نام دیوانش نصح الحیب می باشد از اشعار اوست خواهی بمردم او بنمائی تو ماه را *** یک سو نکن ز چهره در زلف سیاه را یک ماه در میان دوشب را بما نمای *** تا جمله بنگیریم بیک شب دو ماه را و در صنف ایوان دست راست قبر مرحوم قدسی واقع است وی مرحوم میرزا جدا الحسین خوش نویس فرزند آقا میرزا محمد علی می باشد پدرش از خطاطین معروف بوده خودش از بزرگان ادبا و شعراء اصفهان و موسس دبیرستان قدسی است و از بین راه خدمت زیادی بجامعه ایرانی نموده و بسیاری از دانشمندان اصفهان از شاگردان مدرسه اویند. در 4 رمضان 1287 متولد و شعب یک شنبه 5 صفر 1366 وفات یافت از آثار او کتاب تحفه الفاطمیه بطبع رسید. آقای نبر خواهر زاده ایشان در تاریخ وفاتش در ضمن اشعاری فرماید: **لَمَّا فَقَدْتِ (أَدِيبًا) قُلْ لِرَحْلَتِهِ *** عَبْدُ الْحَسَنِ بْنِ آئِي فِي جَنَّةِ الْقُدْسِ** از اشعار اوست: هره ام نهادم نشد او رام جز اشک *** قریان دل نازک و دردانه پسندش ترسم شکند موی میانش ز لطافت *** آویخته دل بسکه بهر تار سمندش گردیده اسیر سر زلفش همه عالم *** قدسی عجبی نیست گر افتاد به بندش و در اطاق آخری دست چپ این تکیه است قبر مرحوم میرزا اسماعیل خان متخلص بناقب فرزند مرحوم شهاب لاری مرحوم ثاقب از شعرای اصفهان بود. تولدش 1285 در سالی وفات یافت. از اشعار اوست: ما را بخود از عشق گو بر داخلی نیست *** مهر رخت آینه ز دل انداختنی نیست از مهر رخ روشن و زلف سیه تو *** شام از سحر ثاقب بشناختنی نیست و در همین اطاقست قبر مرحوم میرزا حسین خان نصر انصاری از شعرای اصفهان در 1284 متولد و در جمادی الاول سال 1344 وفات یافت کتب ذیل از تالیفات او سد 1- ترجمه تاریخ شرق اقصی 2- جنگ روس و ژاپون 3- ترجمه تاریخ فرانسه 4- خبره الناظرین در تاریخ زمانه 5- رعنا و زیبا منظوم 6- دیوان اشعار از اوست: از کرشمه غم ابروش چها بر باشد *** بیکی گردش چشمش چه قیامت ها شد از لب بام رخ همچو مهش گشت عیان *** همچو خورشید که از طرف افق پیدا شد

از تکیه حاجی محمد جعفر که بیرون میانی مقابل آن بالای تکیه

ص: 36

آقامیر سید محمد عمارت مختصری است قبر مرحوم آقا سید محمد ترک در آن جا است و آن مرحوم امام جماعت مسجد شاه اصفهان بوده و کسانی که ایشان را دیده اند از معتبرین ارادت و اخلاص تام بایشان دارند که از اهل علم و فضل و تقوی و دیانت بوده بلکه معروفست فاتحه خواندن سر قبر او بجهه رفع بعضی امراض مجربست ولد او هم فعلا از جمله فضلا و امام

1- وی فرزند آقا سید محمد حسین از اهالی شهر خوی می باشد و فاتش 3 شنبه 1429 سال 1266 بوده است و بقعه آن اکنون خراب است. در آخر این تکیه در روی سکوی سنگی است قبر مرحوم جهانگیر خان حکیم قشقایی از بزرگان عکس حکماء و مدرسین اواخر اصفهان بود و شرحی بر نهج البلاغه او داشته در شب یک شنبه 13 رمضان 1328 وفات یافت و فاضل فرزانه و دانشمند گران ما به حضرت آقای حاج میرزا حسن خان انصاری در تاریخ اوت ایشان اشعاری سروده ماده تاریخ اینست: جهانگیرنزه خدای جهان شد اشعار ذیل از مرحوم جهانگیر خان در شماره 4 ر ه سال 20 ارمان بنام ایشان ثبت شده است. تا یاد چین زلف تو شد پای بست ما *** رفت اختیار عقل و سلامت ز دست ما از حرف نیستی چوکسی و اخبر نشد *** عشقت چگونه کرد حکایت ز هست ما غمگین مشو گر از ستمش دل شکسته ای *** کار زد بصد هزار درست این شکست ما از دشمنان ملامت و از دوستان جفا *** بود است سر اوشت ز روزا بست ما گشتم ز هجر غرقه در پای اشک خویش *** تا ماهی و صال کی افتد بشست ما و در بالای سر اوست قبر مرحوم آقا سید محمدرضا خوانساری از علماء اواخر اصفهان بود و مجلدات وافی و مستند و برخی دیگر از کتب را ایشان تصحیح فرموده اند و لانش 27 رجب 1339 رویداد ___ و در این تکیه قبور برخی دیگر از فضلاء معاصر اصفهانست که از الواح آن ها مستفاد می شود.

چپ راه است رو بلسان الارض می رسد .

ص: 39

بتکیه مرحوم آقا میرزا ابو المعالی (1) که اصغر اولاد مرحوم حاجی کلباسی اعلی الله مقامه بود و مراتب زهد و تقوی و اخلاق کامله و گوشه نشینی و کثرت اشتغال بفکر در علوم و نوشتن کتب علمیه بیش از آنست که در این مختصر گنجد مجلس آن مرحوم مصداق حدیث حواریین و عیسی که عرض کردند من جالس باکه مجالست کنیم؟ فرمود مِنْ بَدْرِكُمْ اللَّهُ رُؤْيَتْهُ وَ يَزِيدُكُمْ فِي الْعِلْمِ مَنْطِقُهُ وَ يُرَغِّبُكُمْ فِي الْآخِرَةِ عَمَلُهُ یعنی کسی که دیدار او شمار ایاد خدا اندازد و گفتار او در علم شما افزایش دهد و کردار او شما را راغب و مایل بآخرت نماید حالات آن مرحوم بهمین وصف ها بود صحبت موعظه و علم دقائق اخلاق و اخلاص را ملاحظه می فرمودند و قدری از حالات خود

ص: 40

1- از در تکیه که وارد شوی طرف دست راست اطاق دو چنگی است در پای بهاری آن قبر مرحوم آقا میرزا عبد الرحیم کلباسی است که از نواده های حاجی کلباسی بوده و از علما و فضلاء و ائمه جماعت بود در 9 شعبان 1254 متولد شده و در 9 شعبان 1335 وفات یافت وی مولف کتاب کشف الحجاب در شرح خلاصه الحساب است .

را در آخر بشارات و رساله زیارت عاشورا و غیرها نوشته اند اجمال آن که بعد از فوت حاجی صغیر بوده و با عدم توجه تام بزرگ تران بزحمات فوق العاده بعد از قابلیت مشغول تحصیل خدمت مرحوم آقامیر سید حسن مدرس شده و امر گذران و زندگانی او هم بسختی بوده من حیث لا یحتسب از جانب پادشاه وظیفه ی از مرحوم حاجی در حق ایشان بی توسط بقلب شاه افتاد که شاه وقتی پرسش از ولد عالمی از حاجی نموده ذکر آن مرحوم شده مقرر گردیده و تمام سال ها همه اوقات را بفکر و نوشتن مشغول بوده حتی در توی حمام فکری می کرده در رخت کن آمده نوشته باز مراجعت به گرم خانه می نموده تا آن که از کثرت فکر بخصوص در اصول بضعف قبل مبتلا شده که تا آخر عمر مبتلا بوده. هر که خواهد بیان حالاتی از آن مرحوم از خواب ها که در حق او دیده شده و مرارات که کشیده و بیاناتی که مرحوم حاجی کرباسی در حق او در طفولیت او نموده بفهمد رجوع بآن چه خود نوشته اند نماید و کتاب و رساله های آن مرحوم بسیار است. در اصول: بشارات در سه جلد متجاوز از صد و بیست هزار بیت، رساله حجیه ظن مطلق سی هزار بیت، رساله مختصری نیز در حجیه ظن، رساله شک در جزئیه و شرطیه، رساله در متباینین رساله در فرق ما بین شک در تکلیف و مکلف به رساله بقاء موضوع در استصحاب، رساله تعارض استصحابین، رساله تعارض استصحاب و اصل صحه عقد، رساله تعارض استصحاب و ید رساله بقاء بر تقلید رساله در این که اصل در استعمال حقیقت است یا اعم از حقیقت و مجاز، رساله در دلالة نهی بر فساد، و در علم رجال رساله در نطقه در علم رجال، رساله در اصحاب اجماع، رساله نقد طریق که بنیان جدید مخترعی است رساله تصحیح غیر، رساله هایی در نجاشی و در محمد بن الحسن اول سند کافی و در ابی داود و حسین بن محمد و محمد بن ابی عبد الله و علی بن محمد

و محمد بن زیاد و معویعه بن شریح و حماد بن عثمان و محمد بن الفضیل محمد بن سنان و علی بن الحکم و ابی بکر حضرمی و محمد بن قیس و رساله در تزکیه اهل، رجال، و رساله در تفسیر عسکری (علیه السلام) و رساله در علی بن سندی، رساله در حفص بن غیان و سلیمان بن داود و قاسم بن محمد، و رساله در روایات ابن ابی عمیر رساله در تحقیق حال ابن غضائری، رساله در احوال شیخ بهائی رساله در احوال آقا حسین خوانساری (نسخه از آن در نگارنده موجود است مهدوی) فوائد رجالیه دیگر غیر از مذکورات و در فقه مباحثی از وضو در شرح کفایه رساله در نیت، رساله و جواب نفسی و غیره طهارات ثلث مفصل و ممتاز، رساله نماز در ماهوت، رساله نماز در حمام وقف که غیر اهل تصرف کند رساله در منطریه، قلیان رساله در اشتراط رجوع بکفایه در حج رساله در استیجار، عبادت، رساله شرط ضمن العقد، رساله معاطات، رساله اسراف، رساله در صوت نساء، رساله تداوی، مسکر، رساله در غسله ناتمام رساله در عصیر عنبی ناتمام، شرح خطبه شقشقیه رساله استخاره بقرآن رساله زیارت عاشوراء رساله تربت، رساله سند صحیفه، رساله جبر و تفویض، رساله شبهه استلزام و شبهه حمادیه و شبهه حمل مشکوک فیه برغالب، رساله در جهه تقییدیه و تعلیلیه و در تفسیر اجزائی با حواشی بر قرآن و مجموعه قریب سی هزار بیت و خطبه ها که از قرآن تالیف نموده و مجموعه در اشعار خوب عربیه بقدر هزار بیت و رساله فارسیه در احوال انسان و مختصری در علم حساب (1)

ص: 42

1- نام آقا میرزا ابوالمعالی محمد بوده و در صبح 4 شنبه 7 شعبان 1247 متولد شد. و در صبح 4 شنبه 27 صفر 1315 وفات یافت. و در دو طرف از دو فرزندش مدفون شدند و آنان دوره کاملی از پدر بزرگوار خود بودند و در بین تمام معاصرین در زهد و تقوی احدی بمقام آن ها دیده نشد مرحوم حاجی میرزا جمال الدین در پشت سر پدر مدفون است در 17 رمضان 1350 وفات یافت و مرحوم حاج میرزا ابو الهدی در پیش روی پدر مدفون گردید مرحوم حاج میرزا ابو الهدی را تالیفات چندی اسد از آن جمله است. 1- بدر التمام بطبع رسیده 2- در التمین در احوال مولفات و مولفین 3- دره البیضاء در اجازه روایت 4- سماء المقال در علم رجال 5- الی سلاله التحفه در اجازه روایت که برای آقای آقا سید هاب الدین نجفی ساکن قم مرقوم نموده وفاتش در شب 3 شنبه 2427 سال 1356 رویداد رحمه الله علیه جابری در تاریخش گوید جَاءَ الْمُشِيرِ مَهْنِيَا وَ مَوْرَخَا *** اِنل السَّلَامُ عَلَيَّ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى (دیگر از مدفونین این تکیه است مرحوم میرزا احمد ملا باشی از علماء اصفهان بود. در روزه شنبه 11 ع 2 سال 1331 وفات یافت. معلم) عکس مرحومین حاج میرزا ابو الهدی و حاج میرزا جمال الدین کرباسی نامش در کتاب مآثر و الاثار مذکور است و از مدفونین این تکیه است مرحوم حاج میرزا موسی انصاری از معاریف شعراء اصفهان در 1273 مقوله و در ظهر چهار شنبه 22 محرم 1360 وفات یافت. انصاری در تاریخ فوتش گوید: وادی ایمن رسید و جابری تاریخ گفت شد مهاجر موسی انصاری و طور حق بدید کتابی بنام خلاصه الله تالیف نموده دیوان اشعار داره از اشعار اوست: ارض و سما تحمل بار غمت نکرد *** این بار سخت را بجز انسان که می بره و از مدفونین این تکیه است مرحوم حاج سید حسن واعظ کاشانی از معارف اهل منبر بود قبرش در ارسی راست بکوچه پنجره دارد.

از تکیه آقامیرزا ابوالمعالی که بیرون آنی طرف چپ پائین

ص: 43

قبرستان از میان جاده روبلسان الارض می رود (1) یعنی زبان زمین گویند حضرت امام حسن علیه السلام که باصفهان آمده این زمین با او تکلم کرده که یهود جادو می کنند آن حضرت تختی از فولاد ساخته در آن منزل کرد که جادو در او اثر نکند و باین مناسبت این قبرستان را تخت فولاد می گویند ولی آمدن حضرت باصفهان محل تامل است گرچه بعضی از علما ورود حضرت ترابکهنک که از دهات اصفهانست و غیر آن را نقل نموده اند. و در آن جا عمارتی است و در میان آن عمارت قبری است گویند قبر یوشع پیغمبر است (2) و در جنب اطای که قبر یوشع است گنبدی است که مرحوم آقا میرزا محمد حسن نجفی در آن جاست آن مرحوم هشتاد و یک سال عمر کرده

ص: 44

-
- 1- نرسیده به لسان الارض در پشت خانه های (کوله پارچه) سکوی کوچکی است در روی آن قبر مرحوم آقا میرزا زین العابدین رضوی خوانساری واقع شده است وی از علما و ائمه جماعت اصفهان بوده کتب چندی تالیف نموده از آن جمله است: ترجمه کتاب انوار نعمانی که بنام آقا نجفی بطبع رسیده (بر حسب آن چه ولد ارشد ایشان آقای آقا سید محمد رضوی می گوید) در 13 ع 1 سال 1307 وفات یافت.
  - 2- اوست حضرت یوشع بن نون وفاتش در سال 3892 از هبوط قبرش - بنا بر صحیح درسه منزلی بیت المقدس در کوه افرائیم است معلم .

سنه هزار سیصد هفده وفات نمود (1) صاحب نسبت عالی است پدرش مرحوم آقا محمد علی نجفی فقیه مطلق که ذکر حالش می آید جدش آقا باقر هزار که آقای مطلق در کربلا اول او بوده و بعد آقای بهبهائی و استاد جریدی میرزای قمی است که مرحوم میرزای قمی بملا حظه استاد زادگی نسخه اصل قوانین و ابرای آقا محمد علی فرستاده که فعلا نزد این خانواده است (2) و مادر آقامیرزا محمد حسن دختر میرزا محمد باقر نواب که سمت وزارت آقا محمدخان و فتحعلی شاه داشته و از علماء و حکماء بوده و شرح نهج البلاغه فارسی با تحقیق و تفسیر قرآن مخصوصی نوشته که چهار مجلد است مرتب بچهار عنوان قصص و احکام و مواعظ و معارف و گویند صندوق خاتم روی قبر امیر المومنین علیه السلام را از جانب آقا محمد خان او برده بالجمله مرحوم میرزا محمد حسن از شاگردان صاحب جواهر و صاحب ضوابط و مرحوم شیخ مرتضی بوده قدری از طهارت را مبسوط و منقح نوشته حاشیه بر قوانین دارند و حواشی بر فصول دارند، اجزائی در اصول و فقه دارند، رساله در زیارت عاشوراء در اواخر عمر بنای شان بر نوشتن کتابی در تقوی و آیات تقوی و مراتب تقوی بود و تمام نشد و در دیانت و محکمی امر مرافعات و امتناع از چیزی که بوی رشوه در او باشد و عدم ملا حظه از اکابر و ارحام در این مقام عند الخواص و العوام مسلم بود و مرحوم آیه الله میرزای شیرازی اعتماد تامی باورداشته که اهل اصفهان هر

ص: 45

-
- 1- در روزه شنبه 11 ع 1 سال مرقوم وفات یافته و در 1235 تولد یافته است و بعد از طبع کتاب او را به نجف اشرف نقل نمودند اکنون این قبر نیست
  - 2- این کتاب بعدا بکتابخانه مرحوم آقا سید ابو القاسم دهکردی منتقل گردید

وقت از او سنوالم نموده بکه رجوع کنند می فرمودند میرزا محمد حسن نجفی و جمعی از خواص تقلید آن مرحوم می نمودند و امام مسجد ذوالفقار و مشغول تدریس و تصنیف و جواب استفتاآت که می خواستند و استفتا را زود جواب نمی نوشتند خیلی متقن موکول بر رجوع و دقت می کردند (1)

ص: 46

1- و در لسان الارض است قبر مرحوم آشفته الشعراء نامش حسین علی در سال 1302 وفات یافته دانشمند معاصر آقای جلال الدین همایی استاد دانشگاه این دو شعر را از وی می دانند. برده بود جمال جمیل و عزوجل *** خویش خواست گند جلوه بصبح ازل چو خواست پرده ز روی جمیل بگشاید *** علی شد آینه خیر الکلام قل و دل از لسان الارض رو بقبله که حرکت کنی قدری فاصله محوطه است که اطراف آن دیوار داره در وسط آن قبر مرحوم آقا میرزا محمد تقی فرزند حاج میرزا عبد الرزاق احمد آبادی است وی از علما و فضلا و از شاگردان مرحوم دهکری است و طبع شعری نیز داشت و نسبت بحضرت صاحب الامر (عجل الله تعالی فرجه الشریفه) شمال خلوص نیت و اعتقاد اظهار می نمود کاتب چندی تالیف نموده و برخی بطبع رسیده از آن جمله است 1- ابو اب الجنات 2- بساتین الجنان 3- وظیفه الانام در زمان غیبت امام علیه السلام 4- سراج القبور تذکره الطالبین در ترجمه آداب المتعلمین تالیف خواجه نصیر الدین طوسی منظوم 6- کنز الغنائم در فوائد دعا برای قائم عجل الله تعالی فرجه 7- نور الابصار در فضیلت انتظار بفارسی 8- مکیال المکارم ناتمام 9- دیوان اشعار و غیره آن جناب در 1301 متولد و شب سه شنبه 25 رمضان سالی 1348 وفات یافت رحمه الله علیه از اشعار اوست ز دوری رخت ای پادشاه حسن و جمال *** رسیده جان بلب عاشقان تعال تعال بذکر حسن تو کرو بیان عالم قدس *** یَسْبَحُونَ لَهُ بِالْعَدُوِّ و الاصال امام مهدی هادی شهنشه دو جهان *** سَمی ختم رسل ما حی رسول ضلال وار آن جاقدری جلو تکیه ملک واقع است که آن را مرحوم حاج محمد ابراهیم ملک التجار اصفهانی بنا نمود وی از تجار معتبر و صاحب خیرات و عبرات کثیره بوده در سال 1341 وفات یافت و در خانه خویش واقع در محله پا قلمه مدفون عکس آقا سید محمد تقی احمد آبادی گردید. در این تکیه قبور بسیاری از علما و حکما و وعاظ متاخر اصفهانست از آن جمله است: قبر سید محمد حسن ثانی یزدی که محجر جاری داره از اضلام و عاظ و اهل منبر بوده کتب چندی تالیف نمود از آن جمله است 1- الاسیر الاخبار 2- بهجه الابرار 3- غوث الامه 4- فلاح الایمان 5- رد السخیفه 6- برهان المتقین 7- هدایه السالکین . تولدش جمعه 2 رجب 1281 وفاتش شب 5 شنبه 1417 سال 1338 و در بهاری او ست قبر مرحوم حاج آقا منیر الدین بروجردی فرزند آقا جمال پسر مرحوم ملا علی بروجردی جدش داماد میرزای قمی بوده و خود از روساء سید محمد حسن فانی علماء اصفهانست در 20 رجب سال 1269 متولد شد و در ظهر 2 شنبه 2417 سال 1342 وفات یافت کتب چندی تالیف نمود از آن جمله است 1- الفیه عربی در شرح حال علماء و اساتید خود 2- ترجمه حال عده از روات 3- منظومه در اصحاب اجماع و غیره وی را کتاب خانه مفصلی بود که در اصفهان کم نظیر بود و بعد از فوت فرزندش حاج شیخ اسماعیل که او هم اهل علم و فضل بود و در جوانی در روز 4 شنبه 3 شعبان 1352 وفات یافت و در پهلوی پدر مدفون گردید سید محمد حسن فانی کتاب خانه از بین رفت. دیگر از مدفونین این تکیه است حکیم بزرگوار مرحوم آخوند ملا محمد کاشانی از اجله حکماء و اهل عرفان بود. حکایات غریبه و حالات عجیبه از او نقل می نمایند تدریس حامی و کلام در زمان او بدو منحصر بود در زهد و ورع یگانه روزگار بود و حالات مخصوصی داشت که اهل ظاهر را چندان با وی سرو کار نبود بلکه اغلب از وی بیزار بودند . هبیره گر وصل آفتاب نخواهد *** روتق بازار آفتاب نگاهد وفاتش شنبه 20 شعبان 1333 بسن 84 سالگی و بر حسب وصیت خود آن مرحوم روی لوح قبر آن اوشته است (فَقَهَرُ الْحَقِّ اضْعَفَ خَلْقَ اللَّهِ آخُونَد ملا محمد کاشانی) در جلوروی اوست قبر مرحوم آقا شیخ محمد حکیم خراسانی از حکماء معروف و از بزرگان علم و حکمت و ساکن مدرسه صدر بود. و در زمان حیات خویش مانند استادش مرحوم آخوند کاشی زن اختیار نکرد و در نهایت زهد و ورع و استغنا مرحوم آخوند کاشی زندگی می نمود و وفاتش غره ذی حجه 1355 در پیش روی او قبر مرحوم ملا عبد الله هرنندی واقع است ولی بحاج آقا معروف بوده وی غیر از ملا عبد الله هرنندی مولف دلائل الدین و غیره می باشد او قبرش در هرنند است چنان چه بیاید و در پشت سر قبر آخوند در پائین سکو قبر مرحوم حاج ملا حسن دری است که سنگ لوح ندارد وی از جمله علماء حاج ملا حسن دری فضلاء بوده و در نهایت بی اعتنا بمردم و روزگار بدهد و عبادت زندگی می نموده از مدرسین مسلم این شهر بوده در ربیع الاول 1336 وفات یافته از تالیفاتش کتابی است در فقه استدلالی بسیار پر مطلب و پر قاعده و پائین پای قبر مرحوم آخوند در پائین سکو قبر مرحوم آقا شیخ اصد الله الحکیم قمشه ای است که سنگی دارد از حکماء مبرز بوده طبع شعری داشته دیوانه تخلص می شوده منتبختی از اشعارش بطبع رسیده بسیار استادانه شعر می فرموده از اشعار اوست : مرحوم آقا شیخ محمد حکیم خوشتر ز روزگار جنون روزگار نیست *** دلکش تر از دیار محبت و بار نیست آن سر که نیست دوره پاکان عشق خاک *** هایسته نشین دامان یار نیست منصور نیست هر که چو منصور پای دار *** اندر گذشتن از سر و جان پایدار نیست عاقل اگر چه عاقبت از جوی بگذره *** اما مسلم است که دیوانه وار نیست وی

در روز یکشنبه 18 ذی قعدة 1334 وفات یافت ر از مدفونين در اين تکیه است ادیب فرهمند از شعراء اصفهان نامش عبد الحسین در سال 1317 در بروجن متولد شده مدتی انجمن ادبی اصفهان در منزل او دائر بوده در سال 1353 وفات یافت از آثارش جشن جغدها بطبع رسیده این اشعار از اوست : من آن نیم که بیک او به ترک باده کنم *** بسادگی نخورم باده ترک باده کنم مقدسم ولی از هر آن که هر سحری *** نماز نافله باده را اعاده کنم و دیگر از مدفونین این تکیه است مرشد شاعر نامش سید عبد الوهاب بن سید هاشم معروف به مستشار دفتر در سال 1343 وفات یافت این اشعار از اوست : همه عشاق بگیرند اگر بار دگر *** جز او ما دل نسپاریم بدلدار دگر بار اول چو بدیدم رخ او مات شدم *** دیده ایکاش که بهند رخ او بار دگار بار عشق حق تو مرا کشت دم از هجر مون *** نیست حاجت که بر این بار نهی بار دگر و در پهلوی این تکه تکیه دیگر است در وسط سکوی وسط تکیه قبر مرحوم حاج سید محمد باقر احمد آبادی میر محمد صادقی است از علماء و فضلاء و ائمه جماعت بوده وفاتش 4 صفر 1363 می باشد

از لسان الارض که برگردی وارد قبرستان شده در طرف چپ راه

ص: 47

شیراز در وسط راه که بروی بقبر فاضلان قدری طرف چپ قبور بسیاری از علماء و فضلاء و کاملین است یکی قبر مرحوم آخونده الاعلی اکبر اجبه ئی است
قبر با سنگ بسته بزرگی دارد که بالای سر او هم سنگی راست

ص: 48

نصب است بالا سر قبر مرحوم آخوند ملا اسمعیل خواجویی است که

ص: 49

انشاء الله ذکر می شود و آخوند ملا علی اکبر مذکور دارای علم کلام و

ص: 50

حکمت و اخلاق و فقه و در موعظه بسیار شیرین زبان و خوش بیان و در مسجد علی (1) امام جماعت بوده کتاب های خوب دارد یکی زبده المعارف فارسی در اصول دین خیلی مفصل و پرفائده مشتمل بر مطالب بسیار خوب رساله فارسیه در آداب نماز شب مفصل و پرفائده، رساله در تعیین سلام نافله در السلام علیکم و مخالفت مرحوم حاجی سید محمد باقر ورداو و جواب گفتن بر رساله دیگر و ظاهر این است که حق باشید است و آخوند ظاهراً متفرد است و کتاب در رد پادری نصرانی و رفع شبهات او و کتاب رد بر شیخ احمد احسانی که شیخیه منسوب باویند در حکمت و کلام و کتاب رد طریقه میرزا محمد اخباری که رد اجتهاد کرده بوده و رساله در تفصیل معراج، و رساله و میراث و رساله عملیه در عبادات و رساله در خصوص خمس، و زکوه و رساله در قضا و شهادت، و غیر این ها این بزرگوار از امل زهد و تقوی و ریاضات شاقه و قناعت و تهجد و نماز شب و حالات خوش چنانچه از رساله نماز شب او می توان فهمید و فعلاهم اولاد او از جمله علما وائمه جماعت اصفهان هستند و مامت مسجد علی با آن ها است .

ص: 51

1- از آثار علی شاه بن تکش بن ارسلان خوارزمشاه کشته شدنش سال 604 و برخی این مسجد را از آثار سلطان سنجر می دانند و در علت بناء آن حکایتی نقل می نمایند. (معلم) .

وفات او در سنه 1232 هزار و دویست و سی و دو (1) واقع شده و در قرب و اطراف قبر آن مرحوم اولاد و احفاد او که از علماء یا ائمه جماعت بوده اند می باشند مانند مرحوم ملا عبد الله اجیه ئی (2) ولد ایشان که بالا سرقبر آن مرحوم است با قدری فاصله و دیگران از این سلسله (3)

ص: 52

1- پدرش محمد باقر بوده و وفاتش در رود 11 شوال سال مرقوم است .

2- وفاتش صبح 3 شنبه 144 سال 1265 و بر پشت سر قبر آخوند روی همان سکوست قبر مرحوم حاج ملا اسماعیل بن محمد جعفر حکیم در کوشکی از اجله حکماء و مدرسین اصفهان بوده و شاگردان زیادی تربیت فرموده مرحوم القاسم دهکردی از شاگردان وی بود و از ایشان تمجید زیاد می کرد و نامش روزجمه 15 شوال 1304 رویداده است

3- از آن جمله است مرحوم میرزا محمد علی و دیگر میرزا علی محمد پسر و نواده مرحوم ملا عبد الله است هر دو از علماء و فضلاء بوده و میرزا علی محمد طبع شهری داشته در اشعار شریفی تخلص می شوده و فاتش شب شنبه 12 صفر 1332 رویداده است از این قسمت که بسمت مشرق بروند بقدر کمی فاصله تقریباً صد قدمی تکیه آقا میرزا ابو المعالی قبر مرحوم حاج محمد حسن کلباسی پدر حاجی کلباسی است که سنگی راست بالای اوست وی از اجله زهاد و عباد بوده و در مقام او گفته اند حاجی کلباسی حسنه است از حسنات حاج محمد حسن وفاتش در 1190 رویداده است. ماده تاریخ وفاتش را هاتف شاعر اصفهانی گوید: بتاریخش رقم زد کلک هاتف *** ز دنیا پیشوای اهل دین رفت (فائده: اشعار فوق در دیوان ها تف بطبع نرسیده است.) از این قبر کمی فاصله نزدیک تکیه آقا میرزا ابو المعالی قبر مرحوم ذوقی از شعراء است. نامش میرزا ابو القاسم از معاریف شعراء اصفهان بوده در روز 12 محرم 1336 وفات یافت و برادرش مرحوم حاج محمد ناظم متخلص به غمگین در تاریخ وفاتش سرود: گفت غمگین ز پی تاریخش *** ذوقی ما بجنان شد پویان ویرانش بطبع رسیده این اشعار از اوست: تاریخته در پای تو دیدم هویت *** آشفته شدم چوزلف عنبر بویت این طرفه که سودائی و دیوانه منم *** در پای تو زنجیر نهاد گیسویت و در مجاور اوست قبر برادرش غمگین در سال 1286 متولد و در 1355 وقات یافت از اشعار اوست: باز کرد از نازیار آن نرگس مستانه *** نیست غم پندنه گر بر ما در می خانه را دوش دیدم بر لب جان بخش ساقی بوسه زد *** می خورم خونش بدست آرم اگر پیمانہ را و از قبور نزدیک قبر آخوند ملا علی اکبر است قیر دامی از شعراء نامش ملا عبد الواسع در 1146 متولد شده و در 1173 وفات یافت رفیق شاعر اصفهانی در ماده تاریخ وفاتش گفته است: رقم زدا این چنین کلک رفیق از بهر تاریخش *** بنا کامی ز دنیا رفت عبد الواسع دامی این قبرش محاذی زمین سنگی بزرگ بر روی اوست که اکنون نصف آن را خاک گرفته و اشعار فوق بر اطراف سنگ منفور است. این اشعار از دامی است: حال هیچ آشنا نمی پرسی *** با همین حال ما نمپرسی یکس وصال تو زیبا صنم نخواهد ماند *** بمن نماند و باغیار هم نخواهد ماند در این اطراف قبور بسیاری از علماء و فضلاء است چنانچه از انواع آن ها مستفاد می شود چون از شرح حال آنان غیر از تاریخ وفات و آن که از فضلاء بوده اند اطلاعی لیست لهذا نامی از آن ها برده می شود

بعد از آن طرف پایین پای قبر آخوند ملا علی اکبر بفاصله کمی قبر سکو بسته که دور او طاقچه است مرحوم آخوند ملا اسماعیل خواجویی است و این بزرگوار خیلی جلیل الشان و دارای مقامات بلند از علم و عمل در استمداد از زیارت قبر او و روا شدن حاجت در آن مکان بسیاری از اهل ایمان اعتمادی دارند اصل ایشان از مازندران و در محله خواجوی اصفهان توطن نموده عالمی محقق و کامل در حکمت و کلام و فقه و اصول بلکه مطلق معقول و منقول خیلی با ادراک و فهم و عقل کامل و بازهد در دنیا و حسن خلق و تواضع و مستجاب الدعوه و در پیش

پادشاه و اعیان محترم و باعظم حتی آن که نادرشاه در میان علماء آن زمان این بزرگوار را خیلی احترام می نموده و فرمایش او را قبول می کرده و عمدۀ بجبهه ترک دنیا و قناعت کردن و چشم از همه خلق پوشیدن بوده است و (1) (و در زمان غلبه افغان و گرفتاری اهل اصفهان و آن واقعه عظیمه مهتلی شده و گرفتار صدمات از زدن و حبس شدن و مال نورا بردن همین قدر خود فرموده که بحمد الله عرض و زندگی و ایمان و نقص اهل اولاد و خویشان او باقی مانده در آن زمان که همه این ها در مسلمانان اصفهان بیاد رفته نعوذ بالله بالاخره بجبهه سختی اصفهان بخواتون آباد دو فرسخی اصفهان منزل نموده که آن جا آسوده بوده.)

و اگر بعد از وقعه افغان باقی نمانده بود شاید اسمی از او نمی ماند با این همه کمالات و آن بزرگوار کتاب های خوب و رساله های مرغوب دارد شرح اربعین شرح مدارک فوائد رجال، جامع الشتاب در متفرقات حاشیه اربعین شیخ بهائی، حاشیه آیات الاحکام اردبیلی، هدایه الفواد در، معاد، رساله امامت و رساله حرمه غنا در رد آخوند ملا- محمد باقر سبزواری رساله فارسیه رد، بر صوفیه و رساله در ما لا یتم فیه الصلوه، و رساله رضاع در رد، میرداماد و رساله در تفصیل عید نوروز که چه روزی است و رساله ابطال زمان موهوم شرح دعای صباح، و رساله در فضل اولاد فاطمه سلام الله علیها و این که نسب شریف که از مادری منتسب بان حضرت باشد در این فضیلت داخل است و خود آن بزرگوار خیلی اخلاص و

ص: 54

1- از این جا تا آسوده بوده مربوط به میر محمد حسین خواتون آبادی است چنانچه در روضات الجنات متعرض است و مرحوم آخوند اشتباها در شرح حال ایشان می نگاره - معلم. آن چه داخل پراکنش است

محبت بسادات فاطمیه داشته و رساله های دیگر هم دارد گفته اند بقدر صد و پنجاه کتاب و رساله است و کرامات بسیار و مقامات بلند از آن بزرگوار معروف و منقول است و بسیاری از کاملین از علماء از شاگردان ایشان بوده مثل آخوند ملا مهدی نراقی و آقا محمد آبادی و آقا بید میرزا ابو القاسم مدرس اصفهانی و علا محراب حکیم. ماده تاریخ او خانه علم منهدم گردید . (1) و در قرب و اطراف قبر مرحوم آخوند نیز قبور علما و صلحاء بسیار است و از این جا بالا می روی می رسد بقبر فاضل هندی که فاضلان هم می گویند سکونتی بسته و دو قبر در بالای آنست که سنگ راست بالای سر آن ها نصب کرده اند بیرون سنگ سیاه و در توی آن سنگ مرمر کار کرده اند قبر عقبی قبر فاضل هندی است و اسم بزرگوار محمد بن تاج الدین حسن اصل او اصفهانی است که علما هم تعبیر می کنند در کتاب ها بفاضل اصفهانی در اوایل امر در بلاد عند نشو

ص: 55

1- وفاتش در 11 شه 1173 بوده و ماده تاریخ از دبیر شاعر اصفهانی است که گوید: بهر تاریخ او دبیر نوشت *** خانه علم منهدم گردید از مدفونین در اطراف قبر آخوند یکی مرحوم ملا عبد الله بن حسن است که از معاریف علماء بوده در سال 1184 وفات یافته تاریخ وفاتش را صهبا گوید: از جهان رفت آه عبد الله *** زن در اخلاق و فضل کامل حیف کلک صهبا نوشت تاریخش *** حیف زان زبده افاضل حیفه دیگر قبر ملا محمد ابراهیم است و وفاتش در سال 1199 روی داده قبری آجری بلند بسته دارد ماده تاریخ وفاتش را رفیق گوید: شد زجهان و رفیق از بی تاریخ گفت *** رفت بیرم جنان زبده ارباب علم عده زیادی از علماء در این حوالی مدفونند که فاتحه خواندن برای آن ها شایسته و لازم است

نما نموده و مخالفین را در مباحثات ملزم نموده بفاضل هندی ملقب شده و از شاگردان مجلسی بوده و در اواخر دولت صفویه بوده و گویند شاه سلطان حسین (1) برای تعلیم مسائل حرم غیر بالغی خواسته گویا مجلسی او را معین نموده وقتی چشمش را گرفته بیرون آمده این وقت بالغ شدم ترسیدم چشمم بآن ها بیفتند و پدر بزرگوار او تاج الدین حسن (2) از جمله علماً کاملین و استاد فاضل بوده و اصل او را بعضی فلا - و رجانی (3) و بعضی رویدشتی نوشته اند و جمعتن هم ممکن است فاضل کتاب های خوب دارد کشف اللثام در فقه که شرح بر قواعد علامه است در اولش اظهار نموده که از تحصیل بمعقول و منقول فارغ شدم و هنوز سیزده سالم تمام، نبود مناہج السویه در شرح بر شرح برامعه کتاب شرح قصیده حمیری و ملخص التلخیص و شرح آن رساله کلید بهشت در اصول دین تلخیص شفاء در حکمت شرح عوامل تفسیر، وزیده در اصول دین خور البدیعه فی اصول الشریعه و غیر این ها و کمالات و مقامات این بزرگوار مشهور است و مومنین مخصوصاً بجهه بر آمدن حاجت بسر

ص: 56

1- شاه سلطان حسین اشتباه است چه تولد فاضل هندی در سال 1062 بوده و بلوغ آن که رسیدن آن بست پانزده سالگی باشد 1077 مقارن سلطنت شاه عباس ثانی می شود - معلم .

2- تاج الدین حسن بن محمد لنحافی وفاتش غره رجب 1098 می باشد شرح حال بد رفاه تالیفات او کتاب بحر مواج در تفسیر قرآن است وی معروف به مولانا تاجا می باشد و انداز تاج الدین می باشد مطابق نقل برخی از مطلعین در مقبره واقعه در بازار غاز اصفهان می باشد و عده مقبره فوق را از مولانا تاجا مذکور در احوالات آخوند ملا محمد تقی مجلسی می دانند و الله اعلم در کتاب الذریعه جلد سوم وفاتش را 1085 می نویسد و تاریخ اول از حواشی آقای معلم نقل شده است .

3- فلاورجان معرب پل ورگان است که قریب چند فرسخ بالای اصفهان است مولف علیه الرحمه

قبر او بزیارت می روند و توسل می جویند بسا باشد که بعضی از مومنین تخت فولاد می روند محض زیارت فاضل و اکتفا بزیارت آن بزرگوار نموده بمزارهای دیگر نمی روند که او را اهم از همه می دانند وفات آن بزرگوار در ماه رمضان سنه 1137 هزار و صد و سی و هفت (1) و بعضی سی و یک گفته اند و دور نیست اول درست تر باشد که سی زمان غلبه افغان در اصفهان وفات نموده باشد و اگر پیش تر بود قبر او باید دستگاه و عمارت داشته باشد و در همین سنه بزرگان بستگان شاه سلطان حسین را افغان کشت و خودش را هم حبس نموده و نگاه داشته تا در صد و چهل شهیدش کردند و جلوروی قبر فاضل قبر حاجی ملا- محمد نائینی است که از اهل علم و تقوی بوده و شوهر هم شیره حاجی کرباسی اعلی الله مقامه بوده و یک وقت امامت مسجد حکیم را باو واگذار نموده و مومنین و مقدسین بسیار با و اعتماد داشتند و این هم از جلالیت او است که با فاضل گذاری قرین و هم عنوان شده (2) و پسری داشت اسم او آقا علی رضا مجاور عتبات عالیات که اغلب سند خواب های صادقه موثره که جناب حاجی میرزا حسین نوری (3) که از علماء

ص: 57

1- وفاتش روز 3 شنبه 25 ماه مرقوم می باشد

2- وفاتش روز 2 شوال 1263

3- وی فرزند محمد تقی بن علی بن محمد طبرستانی بوده تولدش 18 شوال 1254 و وفاتش شبع شنبه 21 ع 1 سال 1320 قمری در صحن نجف در ایران اطاق دوم طرف چپ در قبله اطاق با او عظمی دختر ناصرالدین شاه قاجار و در پائین پای او اوست قبر مرحوم حاج شیخ عباس محدث قمی و در اطاق قبر بانو نظمی دختر ناصر الدین شاه واقع است

متتبعین عصر و از مخصوصین حضرت حجه الاسلام آیه الله حاجی میرزا حسن شیرازی اعلی الله مقامه که مجدد المذهب و رئیس المله در این ماه بودند بوده است در کتاب دار السلام که در رویا نوشته و کتاب پرفانده ای است واسطه نقل آقا علی رضای مرقوم است و از اهل زهد و ریاضت و مواظبت اعمال و عبادات در آن عتبات بوده در کربلا وفات نموده و مدفون شد بعد طرف پایین پای قبر فاضل متصل بسکو قبر آقا است که برادر مرحوم آقا میرسید حسن مدرس است و او نیز از علماء و فضلاء و ائمه جماعت و محل اعتماد خلق بوده و هست (1) قدری 37 جلوتر سکونتی بسته است در آن قبر حاجی سید یوسف خراسانی (2) از علماء و ائمه جماعت در اصفهان که فعلاً هم امامت مسجد جارچی و مسجد حاجی رضا با اولاد اوست و جلوروی قبر فاضلان قدری فاصله قبر حاجی میرزا علی نقی زنجانی است که از علماء اصفهان و امام جماعت در مسجد خیاط ها که با اسم خود ایشان نیز می گویند و صاحب تصنیف و تالیف و فعلاً هم امامت مسجد با اولاد و احفاد آن مرحوم است (3) بعد از آن برگردی

ص: 58

- 1- وفاتش روز 2 شنبه 21 ذی حج 1288 روی داده است.
- 2- پدرش سید محمد بوده در شب 22 ع 1 سال 1246 وفات یافته کتب چندی تالیف فرموده از آن جمله است: 1- حاشیه بر حاشیه ملا میرزا جان 2- حاشیه بر مدارک 3- شرح بر زبده شیخ هایی در دو جلد بزرگ و غیره .
- 3- وفاتش در ماه صفر 1258 رویداده است . فرزند آقا میرزا محمد باقر رفت و اصول از اساتید بشمار می رفت و در 1303 وفات یافت و در وادی السلام مدفون گردید و فرزندش حاج میرزا ابو القاسم از علماء و ائمه جماعت اصفهان بوده و کمک برادر خود مرحوم آقا میرزا محمد علی در اصفهان دستگاه با بی کشی را انداختد و در رجب 1336 وفات یافت و در جنب تکیه کازونی که بعداً مذکور خواهد شد دفن شد و تکیه ای به نام او ساختند لکن رونق نگرفت . در اطراف قبر فاضل هندی قبور بسیاری از علماء است از آن جمله است : 1- در پائین های قبر فاضل قبر مرحوم آقا سید محسن بن میر محمد باقران سید علی مدرس است از معاریف علماء و مدرسین اصفهان بود. وی پسر برادر آقا سید حسن مدرس است که عدم مذکور خواهد شد وی را تالیفات چندی است از جمله است: 1- شرح دره بحر العلوم - 2 رساله در اصول دین 3- رساله در صیغ عقود 4- تقریرات اصولی اساتید خودش و غیره وفاتش هم شنبه 6 ج 1 سال 1328 . 2- میر محمد هادی دولت آبادی از نواده های قاضی نور الله شوشتری جد سادات دولت آبادی اصفهان از علماء معروف بوده در صفر 1258 وفات یافته . 3- میر محمد مهدی بن میر محمد هادی از فضلاء و صاحب تالیف بوده و فاتش شعبان 1262 رویداد . 4- آخوند ملا مهدی قمبوانی در پشت سر فاضل سنگی راست بالای سر اوست وفاتش شب جمعه 3 رجب 1255 . 5- حاج سید محمد جواد خراسانی فرزند حاج میرزا محمد رضا بن حاج سید یوسف از علماء مشهور اصفهان در 27 رجب 1271 متولد و در سال 1352 وفات یافت کتب و رسائلی چند تالیف در موده از آن جمله است: 1- رساله در شرح حال پدر و وجه خویش 2- رساله در تعبیر خواب 3- رساله در خواب های صادقه و غیره اشاعت پدر آقای آقا سید محمدرضا خراسانی می باشند . 6- ضیاء از شعراء نامش حسین فرزند محمد اسماعیل در خط نسخ از اساتید بشمار بود. از اشعار اوست : در فوت حاجی میرزا هادی دولت آبادی گوید : آه گر جور و چرخ گشت نهان زیر خاک *** اختر برج علوم شمع شبستان دین تا آن جا که گوید: از پی تاریخ او کلک ضیاء زد رقم *** رفت بسوی جنان هادی راه یقین 7- میر محمد علی بن میر عبد الصمد حسینی گویا برادر آقا میر سید محمد شهبهانی بوده از علماء و فضلاء در سال 1265 وفات یافته 8- ملا محمد از علما و زهاد قبرش بالاسر فاضل است قبری آجری بلند بسته دارد و مقدسین زیاد از او احترام می نمایند و برای بر آمدن حاجات بدو توجه می نمایند و فاتش در 20 ذی قعدة 1264 رویداد . 9- در نزدیک قبر فاضل التکیه خرابه ای است و در آن قبر مرحوم ساغر از شعرا و خطاطین معروف است. نامش میر را ابراهیم بوده . تاریخ فوتش رجب 1302 و ماده تاریخ آن (یک ساغر بده) از اشعار اوست در مدح حضرت رضا (علیه السلام) گوید: افلاک گو را چاکر و هر کس که در آن است *** آفاق تو را خادم و هر کس که در اینست یک حاجب در گاهت گردون رفیع است *** یک واقف بنگاهت جبریل امین است و در این حوالی قبور بسیاری دیگر از علماء و شعراء و فضلائست که برخی دارای لوح است که می توان فهمید از این قسمت که بسمت مغرب حرکت کنی در کنار جاده بقمه است و در آن قبر مرحوم فیض علی شاه است نامش میرزا عبد الحسین از مشاهیر عرفا و فاتش 1194 و در پهلوی آن قبر فیض علی شاه ثانی اصفهانی است و نامش حاج میرزا محمد صادق بوده وی برادر مرحوم حاج میرزا فتح الله شریعت اصفهانی هر دو برادر از مشاهیر و معارف بودند اولین در طریقت و دومی در شریعت مشهور است وفات فیض علی شاه در 1302 رویداده است و جلو قبر فیض علی شاه در پائین سکو است قبر آقا محمد هاشم خطاط شکسته نویس معروف در صفر 1306 وفات یافته و در این حوالی قبر بسیاری از علماء و عرفا است که باید با لوح آلات مراجعه شود شرح حال این سه نفر در طرائق الحقایق مذکور است

مقابل قبر فاضل طرف دست راست راه که میان تخت فولاد و بطرف شیراز

ص: 59

می رود بفاصله زیادی تکیه میرزا رفیع است (1) است که گنبدی هم دارد از بنای شاه سلیمان صفوی است و در توی عمارت میان آن قبر مرحوم میرزا رفیعی نائینی است که از جمله علمای کاملین بوده قبر او توی ایوان چه جلو گنبد است صاحب تصنیف و تالیف و کتاب های بسیار وقف نموده که فعلا نزد اولاد اوست و محل انتفاع علما است و اولاد او ساداتی

ص: 60

1- اوست سیه رفیع الدین محمد بن حیدر طباطبائی وفاتش در روز 7 شوال 1080 رویداد ماده تاریخ وفاتش (مقام رفیع و مقام رفیع) می باشد

هستند اردستانی (1) دور نیست بعد از آن مرحوم بار دستار رفته اند و آن بزرگوار از بزرگان علماء زمان شاه صفی بوده و کتاب شجره الهیه در اصول دین فارسی برای شاه نوشته و رساله نمره هم نوشته مختصر شجره و رساله تشکیک و حواشی بر مختلف علامه و شرح اصول کافی و از استاد های مجلسی است وفات او در هزار و هشتاد یا هشتاد و دو و بیرون عمارت طرف جلو که با قبر میرزا رفیعا که توی عمارتست فاصله کمی دارد قبر مرحوم میرزا محمد علی میرزا مظفر است سنگ سیاهی روی قبر اوست بخط رقاع نوشته و آن بزرگوار از زهاد و از دنیا گذشته های کامل و عالم و فاضل و امام مسجد علی بوده گویند هیزم و روغن چراغ خود از بازار می گرفته وقت امامت کنار محراب می گذارده من بعد بخانه می برده با وضع فقر کمال مواظبت در آداب شریعت داشته از بی اعتنائی های او بدنیا وضع های غریب نقل می کنند. گویند وقتی پادشاه آقا محمد خان قاجار بدیدن او می رفته نوکر ها دیده بودند میرزا از بیرون می آید در حالتی که زیر جامه بالباس دیگر خود را برده شسته و سر چوبی کرد که بخشکد و می آید توی خانه و از این گونه زهدها خیلی از او واقع شده و از مردمان عارف و بزرگ اظهار کمال اعتقاد بآن بزرگوار شده و می شود (2) از آن جا تکیه میرزا رفیعا قدری پائین تر عمارت چهار طاقی

ص: 61

1- برخی از اولاد او در زواره ساکن بوده اند و در بین آنان میرزا ابو الحسن جلوه از حکمای مشهور و سید حسین محجر شاعر معروف می باشند سادات در میانی از اولاد او می باشند که اکنون در اصفهان ساکنند.

2- وفاتش در 2 شنبه 12 شوال 1198 رویداد . در موقع خروج از تکیه طرف دست راست خارج شوند در کنار سکوئی قبر مرحوم میرزا یحیی بن بود میرزا اسماعیل مدرسی بیدآبادی است وی از ادباء مشهور و فضلاء معروف بود که کلیه فنون ادب از اساتید بشمار می رفت در اشعار یحیی تخلص می فرمود واقع است کتابی بنام مرآت الصنف در شرح حال آقای حاج میرزا رضا کلباسی از علماء را معاصر مرقوم نموده که در مقدمه کتاب النیس اللیل در شرح دعای کمیل آنجناب بطبع عکس مرحوم میرزا یحیی مدرس معروف به کاشی پز رسیده دیگر دیوان اشعاری دارد که بطبع رسیده وی در روز شنبه 6 ذی قعد 1349 بسن 90 سالگی وفات یافت رحمه الله علیه ماده تاریخ وفاتش اینست پی تاریخ سال او معلم *** بجایی به ز اهل علم مشحون که داخل شد یکی ناگاه و گفتا *** حیوه از مرگ یحیی یافت اکنون از اشعار اوست امروز به فیروزی رو به روزی نوروز *** صور عرب نیک بود نغمه نوروز ای ترک حصاری ز تو اندیشه غم سوز *** وی ماه حجازی بعراق آی بنوروز بسر تار بزن چنگ فنان آر ز هر نخ برخیز بهشتی رخم ای اصل سلامت *** طوبی قد و کوثر لب و فردوس علامت امروز گرآئی او بر افراشته قامت *** ما را چه غم اب دوست ز فردای قیامت کانظره گسیوت صراط آمده برزخ اکنون که صبا غیرت انفاس مسیح است *** گلزار خوش و باغ نکوراع ملیح است برخیز الا ای که تو را روی سلیح است *** تا بندگیت پیشه کنم گرچه قبیح است شیخ یتصبی و صبی بتشیخ ما را چه که کاوس کجا رفت و چه شد کی *** آن که به بیاد لب ای ترک دهی می نه عزم صفا هان کن نه قصد ره ری *** صد مرحله گشتیم ره عشق نشد طی کاین بادیه راه نه به میل است و بفرسخ

است در میان آن قبر مرحوم آقا سید محمد کتاب فروش مشهور میان عمارت

ص: 62

که از جمله علماء و فضلاء اصفهان و بسیار معمر شده بود و قبر مرحوم آقا میر محمد صادق (1) ولد او که ملقب بکتاب فروش معروف شده و از جمله فقهاء ممتازین اصفهان بودند و نزد علماء اصفهان بفاقت معروف بودند و مرد گوشه گیر و مشغول تحصیل و مطالعه و تدریس و اهل تهجد و عبادت بودند شاگردان ایشان در اصفهان فعلاً بسیارند حقیر نیز در زمان سطح خواندن مدتی شرح لمعه خدمت ایشان می خواندم و نوشته جات خوب متفرقه در فقه دارند و بعد از آن برگردی جلو تکیه میرزا رفیعا می رسد بتکیه بابارکن الدین (2) که گنبد ترک ترگی دارد در توی گنبد آن دست چپ

ص: 63

1- وی در سال 1303 وفات یافته و شجره نامه آنان را در کتاب (سادات اصفهان) نقل نموده ام رجوع شود
2- نامش مسعود بن عبد الله انصاری بیضائی فارسی بوده در روز یک شنبه 1426 سال 769 وفات یافته است : شرح حال کامل بابا رکن الدین هم چون سایر باباهای اصفهان و غیره بطور تحقیق معلوم نیست در سابق ایام تا اواخر زمان صفویه تخت فولاد به مزار بابا رکن الدین معروف بوده و بهمین مناسبت پل خواجورا نیز پل بابا رکن میگفته اند. فائده. در قرن 7 و 8 بیشتر عرفا به بابا مشهور بوده اند و آن چه بابا در اصفهان مشهور است از این قرار است : 1- بابا رکن الدین در تخت فولاد 2- بابایات در اواخر تخت فولاد. گویند وی استاد طریقت بابا رکن الدین بوده است. 3- بابا علم دار در محله البادران 4- بابا حسن در محله بید آباد. 5- بابا نوش در محله دروازه نوسنبلستان 6- بابا قاسم در طوقچی 7- بابا بدلا در محله دروازه حسن آباد 8- بابا شیر مقابل مدرسه عربان در محله امام زاده احمد 9- بابا توتا که دوام آن را بابا توتابش گویند در محله جهان باره 10- بابا عبد الله در پشت مسجد سلام 11- بابا شیخ علی در لنجان که بنا بنقل مولف بستان السیاحه وی عارف مشهور قرن چهارم هجری شیخ ابو علی رود باری متوفی بسال 321 هجری است 12- بابا محمود در لنجان 13- با با عباس 14- با با عربان نزدیک قبر صاحب بن عباد 15- بابا دنبه پشت باغ نو 16- بابا متکا 17- بابا الهی نزدیک قبر صاحب 18- بابا سرخ دنبال جوی شاه کوچه بابا سرخ 19- بابا صلت نزدیک قبر صاحب بن عباد شما بدها با سلیمان طبری باشد 20- بابا و حدی در لنجان که اوحدی شاعر معروف اصفهانست. (از شماره 13 بعد نقل از حواشی آقای بلاغی است .) عده دیگر از مرفاه این زمان به پیر معروفند از آن جمله است 1- پیر پاره دوز در محله جهانباره 2- پیر بکران که وی محمد بن بکران نام دارد در لنجان 3- پیر جمال از بزرگان و پیران دیگر حرفا در اردستان 4- پیر مرتضی علی در اردستانه پیر عنایت در دستگر خیار 6- سلطان پیر محمود در اوشن بین نائین و اصفهان و برخی دیگر عمو معروفند از جمله است عمو عبد الله عسقلانی در کارلادان که عوام آن را کلادان گویند و در این اواخر به منار جنبان معروف شده است و در علت حرکت این دو منار مردم از عوام و خواص حرف ها زده اند .

در ایوان قبر بابا رکن است و او از فضلاء و عرفاء بوده مرحوم حاجی کرباسی اعتماد تامی با داشته مخصوصاً بزیارت او می رفته . و آخوند ملا محمد تقی بسیج مجلسی و شیخ بهائی هم اظهار جلالیت شان از او نموده که آخوند نقل نموده

با شیخ بهائی بر سر قبر او رفتیم شیخ بهائی بمن فرمودند شنیدی چه گفت

ص: 64

عرض کردم چیزی نفهمیدم فرمودند خبر وفات مرا دادند (1) و این مطلب از آخوند در شرح مشیخه نقل شده آن چه ذکر شد اجمال از واقعه است، ولی بعضی از علماء او را سنی و صوفی دانسته و با شرحی بر فصوص محیی الدین نوشته و جمعی از علماء محیی الدین را از زنادقه شمرده اند ولی از بعض کلمات شیخ بهائی تمجید محیی الدین نیز مستفاد می شود علی کل حال مناسب آنست که زیارت بابا برجاء و امید واری شیعی و کامل بودن بملاحظه اخبار و اعتماد بعضی علماء بشود (2) و در ایوان بیرون جلو گنبد کنار دیوار طرف راست قبر مرحوم آخوند ملا حسن نائینی است که مردی زاهد بوده در مدرسه نما ورد منزل داشته در لباس و خوراک نهایت پستی صرف می کرده و توی اطاق قدری جل کهنه داشته که زیر او

ص: 65

1- دلا میرا که شیخ بهائی شنیده بود (شیخنا در فکر خود باش)

2- در طرف راست گنبد قرینه قبر بابا رکن الدین در ایوان چه قبر - مرحوم حاج میرزا جواد نوری است وی از بزرگان اهل علم و فضل بوده و در مسجد دروازه نو امامت می فرموده و بسیار پیر و معمر او شده است در 1323 وفات یافته کتب چندی تالیف نموده است از آن جمله است : 1 - رساله در نماز شب که بطبع رسیده 2 - کتابی در اصول 3- کتابی در فقه استدلالی 4 - رساله در نمازهای مستحبی 5 - رساله عملیه او غیره. و در پهلوی اوست قبر فرزندش مرحوم حاج میرزا بهاء الدین معروف بفاضل نوری از علماء مشهور اصفهان طبع شعری داشته فاضل تخلص می نموده کتب و رسائل چندی تالیف نموده در سال 1342 وفات یافته است رحمه الله علیهما این اشعار از اوست : دلبر فرخ رخ شیرین لقا *** تا بن غم زده شد آشنا بر رز من دین و دل و عقل و هوش *** صبر و سکون نیز نماندی بجا بار جفا پیشه و اما پیشه کن *** گرچه محال است ز خوبان وفا

می رفته و شب بیدار و خیلی بدنیابی اعتناء بوده در علم حکمت و بخصوص در ریاضی با اطلاع بلکه مسلط بوده خیلی از بزرگان اصفهان مرید او بوده اند و اعتنائی نمی کرده بعضی از موفقین بعضی مقامات درباره او نقل می کنند و اعتقاد دارند (1) از تکیه بابارکن که برون آی (2) دست چپ قدری

ص: 66

1- وفاتش در 1270 رویداده است در پشت سر او در وسط تکیه قبر مرحوم آقا میرزا محمد علی نوری پدر حاج میرزا جواد سابق الذکر واقع است و آن قبر کمی از زمین بلند بسته شده است و گویا ایشان مولف کتاب نخبه الاصول باشد وفاتش در 22 ذی قعدة 1203 رویداده است در این تکیه قبور بسیاری از معارف علماء و بزرگان واقع است از آن جمله است: 1- میر عبد الحسین بن میر محمد باقر بن میر محمد اسمعیل خواتون آبادی از معارف شاگردان محقق سبزواری و ملا محمد تقی مجلسی بوده و در شعبان 1037 متولد و در سالی وفات یافته است. وی مولف کتاب وقایع الایام و السنین است. 2- سید محمد رفیع من میر محمد صالح خواتون آبادی از علماء معروف زمان خود بوده و مدت 88 سال عمر نموده است. 3- از مدفونین این تکیه است جواد مجد زاده صهبا فرزند شیخ مجد الاسلام کرمانی پدرش از آزادی خواهان معروف و از مجاهدین مشروطیت بوده و پسر در تعمیرات آثار باستانی اصفهان زحمات فراوان کشید و روزنامه سر نوشت را در اصفهان منتشر می نموده در چندین جلد تاریخ جهت دبیرستان ها تالیف نموده 9 ج 2 سال 1364 وفات یافت و در اطاق سمت چپ بقعه مدفون گردید. در این تکیه عده دیر نیز از علما شعراء مدفونند خصوصا از فامیل نوری ها که از الواح آنان مستفاد می شود

2- از تکیه بابا روکن الدین که خارج شدی مناسب آنست که قدری را پائین تر آمده و به تکیه کازرونی رفته و در آن جا در وسط بقعه سه قبر متصل بهمه دیگر است که اولی مرحوم آخوند ملا عبد الکریم جزوی مولف کتاب می باشد که شرح حالش مفصلا در مقدمه ذکر شد در جلو او قبر مرحوم آقا سید مهدی درجه است وی از معارف علماء اصفهان بشمار می رفت از مدرسین مشهور بود و بسیار ساده بود مردم حکایات غریبی از سادگی ایشان عمل می نمودند عمر معقولی نموده و در صبح جمعه 10 ربیع المولود سال 1364 وفات یافت: حضرت استاد آقای معلم در ماده تاریخ وفات ایشان اشعاری سروده اند ماده تاریخ از این قرار است: خواهی از تاریخ فوت آن فقیه نامور *** خوش باین شعر معلم جان من بنما نگاه روز و ماهش مصرعی و سال هم در مصرعی است *** ثبت کن بر لوح قلب خود برای انتباء صبح جمعه ماهر ماه ربیع اولین *** رفت سید مهدی از دنیا بخت و ای آه و در مقابل اوست قبر مرحوم آقا سید محمد باقر درچه برادر ایشان وی از مبرزین علما اصفهان و پس از فوت مرحوم آقای صدر در کاظمین مرجع تقلید اهالی اصفهان بلکه تمام ایران گردید حوزه درسش از حوزه های ممتاز بود حواشی بر عکس عکس مرحوم آقا سید محمد باقر در چه ای مرحوم آقا سید مهدی درچه ای متاجر شیخ مرقوم فرموده رساله عمله دارد و برخی از رسائل را نیز حاشیه مرقوم فرموده اند در سال 1264 متولد و شب 28 ربیع الثانی 1342 در حمام درچه بعرض سکنه وفات یافت و جنازه او با احترامات شایسته حمل بشهر شده از آن جا بدین محل اقل گردید. دانشمند معاصر آقای حاجی میرزا حسن خان انصاری در ماده تاریخ وفات او میفرماید: « باقر از علم الیقین شد جانب عین الیقین . » این فامیل از اعقاب میر لوحی سبزواری از علماء معروف زمان مجلسی ثانی می باشند. عده بسیاری از علماء معاصر از شاگردان محضر اویند از آن جمله است آقای حاج آقا حسین پروجردی که اکنون در قم ساکن و مرجع تقلید عموم شیعیان ایران و عراق می باشد و ایشان از مرحوم درچه ای بسیار تجلیل مینمایند. و آن چه بعضی از کوته نظران درباره او میگویند که ایشان در مرحله ولایت اند نی سست بوده از نهایت نادانی آنان است چه آنان ولایت را با خرافات فرق نمی گذارند. و درباره انمه مطالبی نقل می کنند که خود به کذب آن معتقه می باشند. و در ایوان چه مقابل قبر مرحوم حاج سید مرتضی خراسانی است از اجله علما اصفهان بودند در وفات یافت و در پائین پای مرحوم آقا سید محمد باقر قبر مرحوم آقا شیخ محمد اسماعیل معروف به یشمی واقع است از علماء اصفهان در کمال زهد و قناعت و بی اعتنائی بدنی بود در اصفهان در از و مرحوم آقا شیخ مرتضی ریزی تلمذ نموده و در نجف از مبرزین شاگردان حوزه آخوند ملا محمد کاظم خراسانی بوده تالیفات چندی دارد از آن جمله است: 1- رساله در مبحث اجتهاد و تقلید 2- سه رساله در حجهت مظنه 3- رساله در استصحاب 4- رساله در قاعده لاضرر و لا ضرار 5- رساله در تجزی در اجتهاد 6- رساله در برانه 7- رساله در انسداء 8- رساله در تعادل و تراجیح 9- رساله در خمس 10- رساله در طهارت 11- رساله در وهن 12- رساله در قضاء و شهادت 13- رساله در وقف 14- تقریرات اصولی استادش مرحوم آخوند ملا محمد کاظم خراسانی 15- رساله در مباحث الفاظ 16- شرح بر کفایه آخوند خراسانی که بسیار محققانه نوشته 17- اصول الایمان 18- مجالس الموحد بن 19- قضایای غریبه و عجیبه 20- اجزاء متفرقه در اصول نگاشته است در شب جمعه 23 ذی قعدة 1363 در سن هفتاد سالگی وفات یافت ادیب معاصر آقای لیر در تاریخ وفات او فرموده: اگر چه جای آقا شیخ اسماعیل جنت شد *** ولی وارد ذفقش لطمه بر شرع و صنع شد شرف بس حجه الاسلام آقای معزی را *** به گنج مال او را

بلکه گنج علم مکتب شد شنیده چونکه نور رحلت آن عالم زاهد *** چو جمع مسلمین او هم غریق بحر محنت شد پی تاریخ آن سر کرد بیرون واعظ و گفتا *** معزی یعنی اسماعیل زین دنیا بجنّت شد و در اطاق غربی جنب راه حوض خانه این تکیه است قبر مرحوم حاج ملا حسین علی صدیقین که از علماء کاملین بود و در بین معاصرین به دهه و تقوی مرحوم حاج ملا حسین علی صدیقین 24 و 75 بصفحه 73 رجوع شود معرفتی داشت در مسجد در کوشک امامت و در مدرسه آن تدریس می فرمود جماعت غریبی داشت مردم از تمام محلات بنماز او حاضر می شدند. ایشان از دست پرورده های مرحوم حاج محمد جواد سر جوئی عارف مشهور اصفهانی متوفی در صفر سال 1344 در کربلا بود و همین مناسبت عده از مقدسین به نماز او حاضر نمی شدند و مرحوم حاجی از مریدان مرحوم فیض علی شاه ثانی نمازی اصفهانی بوده و حاجی از کسانست که جمع بین شریعت و طریقت نموده و مورد و ثوق عموم مردم بود و از مریدان او جمعی در اصفهان و غیره بوده و هستند از آن جمله است مرحوم حاج شیخ حسن علی اصفهانی که در مشهد ساکن بود و در همان جا وفات یافت و در صحبت قدیم مدفون گردید دیگر مرحوم حاج ملا محمد معروف به حاج آخوند هر تمنی از فضلاء اصفهان در ایام سال 1361 در مکه وفات یافت و غیرها مرحوم حاج ملا حسین علی و در جمعه 2 صفر 1368 در اصفهان فوت نمود و ما در تاریخ فوتش « فی جنّاتِ عدنٍ یدْخُلُونَ » می باشد . آقای حس ضوئی در ماده تاریخ تولدش گوید . ضوئی در تاریخ صدیقین بفکرش شد برون *** مطلب خویش که « فی جنّاتِ عدنٍ یدْخُلُونَ » این تکیه و آب انبار از آثار و خیریه مرحوم حاج محمد حسین تاجر کارروانی است که در صبح دوشنبه 3 محرم سنه 1351 وفات اول در بقعه تکیه مدفون شد و پس از آن حمل به نجف گردید. چون آثار و خیریه از او بیادگار است و وی اول کسی است که در اصفهان کارخانه احداث نموده ذکر وی از او شد و چون از تکیه بیرون رفتی در جلو آب انبار بسمت کوه در وسط سکو است قبر مرحوم میرزا عبد الجواد بن شیخ عبد الله خطیب از خطباء معروف و شعراء مشهور بود در 1280 متولد و در 3 شنبه 21 ربیع الاول 1350 وفات یافت از جمیع فنون شعری ماده تاریخ را بهتر می ساخت و از برای اغلب از معاصرین تاریخ گفته است . از اشعار اوست : معراج علی قرار او اذلی شد *** در خم چو بدست مصطفی بالا شد قوصین ز قامت نبی بیش نبود *** ره طی شد و او بسر افق اعلا شد و بیرون تکیه رو بدست شهر تقریباً 50 قدمی قبر مرحوم میرزا محمد سها فرزند مرحوم همای شیرازی اصفهانی می باشد وی از اساتید شعراء بوده و در خویش زن اختیار فرمود در روز 2 به 21 صفر 1338 وفات یافت . از اشعار اوست : دوش دل ز دستم برد زلف او به پنهانی *** شب بلی کند دزدی دزد ره به آسانی گر سها بگوی دوست ره نیافت جا دارد *** راه کی گدا یابد در سرای سلطانی و در مجاورت آب انبار بسمت شهر دو قبر واقع است که اولی بلند بسته تقریباً بکنار از زمین بلندتر است و او مرحوم آقا میرزا محمد معروف بن ناصر علی شاه می باشد از عرفا و صوفیه بوده از مریدان نور علی شاه اصفهانی است وفاتش در حالت جذبیه رویداده است شرح حالش در طرائق الحقایق و بستان السیاحه مسطور است و در جلوروی او قبری کوتاه تر است و آن مرحوم آخوند ملا محمد صادق اردستانی است که قبلاً متعرض تمام او شدیم و گفتیم که بتخت فولاد منتقل گردید در جلد چهارم فهرست رضویه جمع کننده تقریراتش را ملا حمزه گیلانی می نویسد وفاتش (1134) و خود ملا محمد صادق مولف رساله است در تحقیق جعل . موقعی که از تکیه کاررونی خارج شدی بسمت جنوب در سمت راست تکیه است که در این اواخر بنا شده است و او از مرحوم آقا شیخ اسد الله ایزد گشسب (اسد الله بن محمود بن اسد الله بن عبد الله) کلیپاگانی می باشد وی از عرفاء کاملین بوده در طیه فنون علوم رنج ها کشیده در تاریخ و ادب از بزرگان معاصرین بود کتب چندی تألیف فرموده از آن جمله است اسرار العشق در تفسیر سوره یوسف 2 - بدایع الآثار 3 - بساط العشق و المحبه 4 - تحفه السفر 5 - ترجمه کتاب خط و خطاطان بمری 6 - جنه النفوس در احکام روزه 7 - حیوه الانسان و تصیح اعیان مرحوم آقا شیخ اسد الله اسدالله نیزد گشسب 8 - جذبات الهیه منتخب دیوان شمس تبریزی 9 - دیوان اشعار 10 - دیوان النبویه در اسرار سلوکیه 11 - رد بر دکتر فندر آلمانی 12 - و شحات الاسرار 13 - سعادات النجفیه در شرح دعا عدلیه 14 - شرح صلوات محی الدین بن عربی 15 - شمس التواریخ 16 - طرائف الحکم در حکمت الهی 17 - مجله عنقا 12 شماره 18 - قیسات الاسرار 19 - گلزار اسرار 20 - لوامع الانوار 21 - مختصر معراج الساده نراقی 22 - مصابیح العقول 23 - مظاهر الانوار 24 - معرفه الروح 25 - نامه سخن و روان 26 - نور الابصار در احوالات نور علی شاه اصفهانی 27 - هدایه الامم در ثبوت خاصه و غیره وی در حدود سال 1303 در گلپایگان متولد شده و در موطن خود و اصفهان و نجف تحصیل نموده دست طلب بدا دست طلب بدامان حاج ملا سلطان علی گنابادی زده و از ایشان اجازه ارشاد یافته و در این اواخر شیخ گنابادی ها در اصفهان بود در شب جمعه ه ج 1 سال 1366 وفات یافت ماده تاریخ فوتش این است؛ بهر تاریخش معلم گفت شعری کز یکی *** مصرع آن روزمه سال نزدیکر باشد عیان لیل جمعه پنجم ماه جمادای بکم *** رو نمود نیزد گشسب نامور اندر جنان اکنون از این جا بسمت تکیه مادر شاه زاده حرکت می نمائیم نرسیده به تکیه قبری است که سنگ لوحی ایستاده بالای اوست و آن از می رسید محمد خواتون آبادی است از جمله فضلا و علماء بوده و در عرفان نیز زحمت ها کشیده تا بالاخره در 3 شوال سال 1262 وفات یافت کمی پائین تر از آن در میان خطیره قبر دیگرست آن هم دارای سنگ لوح ایستاده و از میر محمد تقی بن میر محمد صادق خواتون آبادی است وی نیز از علماء و عرفا بوده در 22 جمادی الاولی سال 138 وفات یافته است

پایین تر تکیه مادر شاه زاده است و تکیف شیخ محمد تقی هم می گویند تکیه

ص: 67

خوبی است و در آن جماعتی از علماء و کاملین مدفونند در عمارت میان

ص: 68

-
- 1- نامش مریم وفاتش در 1246 رویداده است ماده تاریخ وفاتش ضیا از بهر تاریخش رقم زه *** بحوران هم نشینی کرد مریم
  - 2- او مرحوم محمد مهر را ابن فتحعلی شاه قاجار است تولدش شنبه 1228 26 . معلم

بوده و به توصیت او و وجه او این تکیه بناشده و وصی او مرحوم شیخ

ص: 70

تقی بوده و جلوروی او قبر مر مر سنگ بلند بسته است قبر مرحوم شیخ محمد

ص: 71

تقی اعلی الله مقامه است و جلالت شان و مقامات آن بزرگوار در علم و عمل محتاج بیان نیست مجاهدات و ریاضات و کمالات نفس آن بزرگوار و بعضی استبارات و ختومات از او در نزد اهل معرفت معروفست و در مقام علم او کتاب حاشیه معالم که نام او را هدایه المسترشدین قرار داده و در

ص: 72

میان علما حاشیه شیخ و حاشیه مطلق که گویند این کتابست بس است در بلندی تحقیق و بلندی و تبحر ذهن و فکر او که می توان گفت اکثر تحقیقات اصولیه این زمان ها در پیش علماء ماخوذ از آن بزرگوار است و اصل ایشان از ایوان کیف (1) بوده و از شاگردان شیخ جعفر نجفی که پدر زن اوست بوده و سید محسن کاظمینی و آقا سید علی صاحب شرح کبیر نیز بوده و مرتبه فضل ایشان زیاده از این است که نقل توان نمود اول در احمد آباد درس می گفتند از اطراف اصفهان فضلا حاضر می شده اند بعد در مسجد شاه درس می گفته قریب سیصد نفر مجلس درس او حاضر می شده و کتاب فقه استدلالی هم نوشته و رساله عملیه فارسیه هم دارد و وفات او سنه 1248 (2) بوده و او داماد مرحوم شیخ فقیه کبیر شیخ جعفر نجفی است که دختر مرحوم شیخ هم عالمه و عامله و در همین عمارت جلو روی قبر شیخ مدفونه است (3) و فرزند ایشان مرحوم حاجی شیخ محمد باقر اعلی الله مقامه بود که آثار سعادت دارین از او بظهور رسیده و زیارت عتبات عالیات مشرف شده بعد از زیارت امیر المومنین علیه السلام

ص: 73

-
- 1- ایوان کیف در راه مشهد دو منزلی طور است. جزی رحمه الله علیه
  - 2- وفاتش ظهر روز جمعه 10 شوال رویداده است
  - 3- نامش نسمة خاتون در حدود 1295 وفات یافته است

در نجف اشرف وفات نموده درسته 1301 (1) و در قرب قبر مرحوم شیخ جعفر مدفونست و اولاد امجاد ایشان فعلا از روساء علماء ایران و در اصفهان مرجع خلق در احکام و مرافعات پناه مردم هستند در بسیاری از ابتلا آن و گویا از اثر خلوص و جلالت آن بزرگواران در اولاد ایشان علم و ریاست باقی بالاستمرار است و در همین گنبد پشت سر قبر مادر شاه زاده قبر مرحوم آخوند ملا محمد صالح جوئیباره ایست از اولاد فاضل سراب و آن بزرگوار از علماء این اعصار در مسجد معروف بمسجد شیریه پزها قرب میدان کهنه امامت می نمود و مرجع در فتوی و مرافعات بوده و صاحب نوشته جات و جواب و سوالات بود و مسجدی هم طرف جوئیباره و طوقچی باسم ایشان تعمیر یافته وفات او در سن 1280 (2) و فعلا هم در مسجد های آن مرحوم اولاد ایشان امامت دارند و ولد ارشد ایشان حاجی میرزا محمد مهدی جوئیباره ایست که از علماء و مرجع در مرافعات و احکام اصفهان هست و زوجه آن مرحوم دختر مرحوم آقا سید صدر الدین اعلی الله مقامه (3) که با سواد و علم و معرفت بوده در جنب آن مرحوم پشت سر او مدفونست و طرف بالا سر مادر شاه زاده قبر مرحوم

ص: 74

- 1- وفاتش در شب 5 شنبه 5 صفر سال مرقوم رویداده.
- 2- وی فرزند ملا محسن بوده و در شب غره محرم این سال وفات یافت . - و مسجد شیشه گری بنام ایشان تعمیر شده و تاریخ تعمیر را مرحوم میرزا آقا جان پر تو چنین گوید ساخت طاعت گهی برای عباد *** صالح آن مقتدای شرع هدی شد و پر تو سوال تاریخش *** گفت قداست علی التقوی
- 3- از اجله علماء ساکن اصفهان و اولاد و احفادش نیز اکنون در ایران و عراق از معاریف علما بشمار می رونه. در شب جمعه 14 محرم 1263 وفات یافت و در صحن نجف اشرف مدفون گردیده رحمه الله علیه نام دخترش زهرا بیگم بوده است

حاجی میرزا زین العابدین خوانساری است که صاحب نسب عالی است روی قبر او نسب او را تا بامام معین نموده و این بزرگوار از کسانی است که مردم کمال اعتقاد و اخلاص باو داشته بلکه فعلا بر سر قبر او استمدادمی جویند و از خداوند حاجت می خواهند و به تجربه رسیده بود که نذر ایشان زود اثر می بخشیده و نذورات برای او می آوردند و از اهل علم و عمل و تقوی و در دعایی که می نوشته اثر تامی یافته بودند مانند پدر بزرگوارش آقا سید ابو القاسم که اسم او آقا سید جعفر بوده وجد او مرحوم آقا سید حسین مجتهد خوانساری است که استاد میرزای قمی بوده است و گویا از برکات انفاس شریفه آن مرحوم است که اولاد امجاد او از روسا و علماء ایران و در اصفهان مرجع احکام و ملجاء انام و بعضی در علم و عمل و فضل کم نظیر و دو نفر از اولاد آن مرحوم اعلم و اکمل از سایر اولاد و بلکه قلیل النظیر در بلاد یکی مرحوم آقا میرزا محمد باقر چهار سوقی که ذکرش بعد می آید دیگری

عکس

مرحوم آقا میرزا محمد هاشم (1) که این بزرگوار از

1- مرحوم آقا میر (محمد هاشم) از اجله علماء و مدرسین اصفهان و از رساء علماء این سامان بوده و در علمیت از عموم معاصران مقدم می بود . تولدش در 1235 رویداده و در شب 2 شنبه 17 شعبان 1318 در نجف اشرف وفات یافته و در وادی السلام مدفون گردید . کتب هندی تالیف فرموده از آن جمله است : 1- احکام الایمان 2- اصول آل الرسول 3- اربعین 4- میانی الاصول و غیره .

محققین و متبحرین علماء و مجتهدین بوده و مرحوم حاجی میرزا زین العابدین مذکور بر حسب آن چه آقای ولد اکبر مشارالیه ایشان مذکور داشته صاحب کتاب ها و تصنیفات است. شرح بر معالم اصول، شرح زبده شیخ بهائی، رساله در قواعد عربیه، رساله اجماع، رساله تداخل اسباب رساله نیت، رساله احباط و تکفیر رساله نوادر الاحکام، رساله تعارض حقیقه مرجوحه و مجاز راجح، حواشی بر کتب علامه خطب و اشعار بسیار و صلواتی که انشاء کرده فوت او سنه 1275 (1) و از اولاد امجاد آن مرحوم و اقارب او در این گنبد و این تکیه مدفونند که مخصوصاً بزیارت آن ها می روند (2) و بیرون گنبد

ص: 76

1- در 9 جمادی الاخری فوت شده و تولدش در شهر ذی القعدة 1192 بوده است.

2- در پائین پای مادر شاه زاده قبر مرحوم میرزا محمد صادق فرزند حاجی میرزا زین العابدین واقع است وی نیز از علماء اصفهان بوده و اولاد و احفادش اکنون در کاظمین ساکن می باشند و از آن جمله است آقا سید محمد مهدی خوانساری بن حاج میرزا محمد بن میرزا محمد صادق العلماء و فضلاء و در صحن کاظمین اقامه جماعت می نماید کتاب چندی تالیف نموده است. از آن جمله است: احسن الودیعه در در جلد در تقسیم روضات الجنات و غیره - مرحوم آقا میرزا محمد صادق در شب 21 شعبان 1289 وفات یافته است. شرحی بر زبده شیخ بهائی نوشته که نا تمام است و دیگر کتابی بنام (الاحباط و التکفیر) دارد. و در جلوروی او قبر مرحوم حاج شیخ جمال الدین فرزند حاج شیخ محمد باقر واقع است وی از روساء علماء اصفهان و طهران بوده و در 25 ج 1 سال 1300 وفات یافت و در زاویه غربی این بقعه قبر مرحوم آقا شیخ محمدرضا فرزند حاج شیخ ز محمد حسین (متوفی غره محرم سال 1308 مولف تفسیر قرآن و غیر مدفون در اطاق دست راست داخل شونده از درب سلطانی صحن نجف) از فرزند شیخ محمد باقر واقع است وی از اجله علماء عواد بقاء اصفهان بلکه در ایران و عراق در ادبیت وی را نظیر نبود در بیستم محرم الحرام سال 1287 متولد گردیده و در 24 محرم سال 1362 وفات یافت ماده تاریخ. و فاتش را آقای جابری انصاری گفته اذا جاء البشیر و قال اخ لقد آوی الرضاء بالجنان وی را تالیفات عدیده بوده از آن جمله است: 1 - اداء المفروض 2- امجدیه 3 - استیضاح المراد از فاضل جواد این سه کتاب در الذمه ذکر نشده است 4 - ذخائر المجتهد بن 5 - سیف الصنیع 6- سلطا الثال او جلیته الحال فی مسئلتی الوضع و الاستعمال 7 - الروضه الغناء در معنی غنا 8 - حلی الزمن العاطل در کسانی که ملاقات کرده 9 - روض الاریض دیوان شعر عربی 10- عقد الثمین 11 - القول الجمیل 12- نجمه المرثا د 13 - نقد فلسفه داروین درد و جلد 14 - النوافج (النوامج) و الروز نامج 15 - وقایه الاذهان و الالباب و لباب فی اصول السنه و الکتاب و غیر. از اشعار عربی اوست در باره ساعت فرماید وَ ذَاتَ قَلْبٍ قَلَقٍ هَائِبٍ *** وَ لَمْ تَكُنْ قَطُّ بِمِرْتَاعِهِ تَعْمَلُ فِي الْوَجْهِ عَلَى رَعْمِهَا *** عَقَّارِبُ لَيْسَتْ بِلساعه وَ اَنَّ تَكُنْ حَامِلَهَا سَاعَةً *** تستلک النَّاسُ عَنْ الساعه

توی تکیه دست راست درب تکیه قبر حاجی صادق تخت فولادی که در همین تکیه منزل کرده بوده و شب بیدار بوده و جمعی اعتقادات بسیار باو داشته اند اگر چه عامی بوده مردم اعتقادی باو داشتند که به ثبات دعا می خواند و می داد برای صدمه جن یا بعضی صدمات و ابتلاآت خیلی محل اعتماد بوده نزد عوام شهر و دهات از این جهات (1) و بیرون این تکیه طرف دست

ص: 77

1- وفاتش در ذی العقده 1291 رویداده و قبرش در روی سکونی آجری در طرف راست وارد شونده است و سنگی مرمری دارد . و از مدفونین در این تکیه است مرحوم حاج میرزا احمد خوانساری معروف به میرزا منظور از فضلاء اهل منبر و از ادباء و شعراء بوده کتب چندی تالیف فرموده از آن جمله است: 1- تذکره المتقین 2- تبصره الناظرین 3- بشری للزائرین 4- ذکری للذاکرین 5- منظور الاثمه در ترجمه و تفسیر جلد دهم بحار الانوار مشتمل بر چهار مجلد 1- مصباح الامه در تاریخ ام الاثمه 2- فلاح الامه در تاریخ ثانی الاثمه 3- مفتاح الغمه در تاریخ اب الاثمه 4- کتابی در اسامی اولاد حضرت زهرا (علیها السلام) و غیره 6- خلاصه المقاصد فی تاریخ الامجد در تاریخ حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) 7- یومیه ، مانند وقایع الایام 8- تبصره الرائین ، مجموعه از قصاید و اشعار 9- فصلین یا بهار و خزان داستان یوسف و زلیخاست که بمناسبت ذکر مصائب شده است 10- کتابی در مواعظ و نصایح و شرح حدیث عقل و جهل منقول در کتاب مستطاب کافی 11- مخزن الاسرار و مجمع الاشعار 12- عنوان الرزیه فی بیان القضیه من ذریه النبویه 13- عمدہ المصائب که بطبع سیده و فهرست فوق نیز ماخوذ از آن جاست 14- زبده النوائب که جلد دوم عمدہ المصائب است و بطبع رسیده از اشعار اوست . منکر حسن خدا داد تو گوئی کور است *** ز آن که از پرتور وی تو جهان پر نور است چشم خفاش گرت فاش نبیند چه کند *** که وی از ظلمت چشم و دل خود مستور است هستی دوست خودش شاهد بر هستی اوست *** مهر را مهر دلیل و مثلی مشهور است و این شعر همان معنای (یا مَنْ دَلَّ عَلٰی ذَاتِهِ بِذَاتِهِ) می باشد. مرحوم میرزا منظور در حدود سال 1323 وفات یافت . و دیگر از مدفونین در این تکیه است مرحوم حاج سید محمد جوا مسجد شاهی، ایشان فرزند مرحوم آقا سید محمد علی معروف به آقا مجتهد می باشند در سال 1357 وفات یافت تاریخ فوتش را آقای جابری انصاری گوید یکی پیامد و تاریخ این معما گفت *** جواد حجه الاسلام رفت از دنیا وی از موسسین انجمن صفا خانه اصفهان بوده و در شماره های مجله الاسلام مقالاتی در رد اقوال عیسویان از روی کتب ایشان از وی بطبع رسیده 166 است. پدرش نیز از بزرگان علماء و فضلا بوده کتب چندی تالیف نموده است از آن جمله است ، البلاغ المبین در احکام صبیان و مجانبین که آن را در دوازده سالگی نوشته و آقا سید محمد باقر حجه الاسلام از روی این کتاب تصدیق اجتهادش را فرموده طبع شعری داشته این اشعار از اوست : راز که نگفتند و نیش نام نهادند *** نی دم زد از آن را زونیش نام نهادند باستشاره رندان گسسته ام تسبیح *** بیار خوشه تا کی که استخاره کنم مادرش جان جان خانون دختر شیخ جعفر نجفی است فوتش 1274 بوده است و دیگر از مدفونین این تکیه است مرحوم حاج میرزا جواد حسین آبادی اصفهانی از بزرگان علماء و از مبرزین شاگردان صاحب جواهر و غیره. ایشان پدر مرحوم آقا شیخ احمد حسین آبادی است که بعداً مذکور خواهد شد فرزند دیگر ایشان آقای آقا شیخ محمد علی شاه آبادی از علماء معاصر طهرانست.

راست برگردی طرف پشت تکیه که پشت تکیه خوانساری ها هم می شود قبر

ص: 78

مرحوم آقا محمد بید آبادی که ولد ملا- محمد رفیع است عمارت چهار طاقی دارد که در این زمان ها جناب میرزا سلیمان خان رکن الملک که نایب الحکومه اصفهانست و از اولاد خلف بیک که موقوفاتی از او در اصفهان و توابع آن هست می باشد بنا نهاد چنانچه طاق گنبد و تعمیرات تکیه مرحوم حاجی محمد جعفر را نیز او بنا نهاد و تعمیر تکیه میر نیز او نموده و بنای مسجد بزرگی هم این اوقات پائین تکیه حاجی محمد جعفر نهاده و گویند آن مرحوم خودش فرموده بوده تکیه و دستگاه بنا نکنند و این بزرگوار در زهد و ورع و تقوی و ریاضات ممتاز بلکه معروفست از او کرامات بسیار ظاهر شده و فعلا نیز در زیارت قبر او مردمان بزرگ استمدادات و توسلات بلکه مواظبت بزیارت او از جمله ختومات قرار داده شده است و از جمله علماء کاملین بخصوص در حکمت و کلام و از شاگردان مرحوم میرزا محمدتقی الماسی که از نواده مجلسی است بوده و جمعی از محققین علما و حکمادر خدمت او درس خوانده اند مانند مرحوم میرزا ابو القاسم اصفهانی مدرس مدرسه چهار باغ و آخوند ملا علی نوری (1) که استاد حکماء این اعصار

ص: 79

1- وی فرزند ملا جمشید مازندرانی بوده از اجله بوده از اجله حکماء بوده در رجب 1246 در اصفهان وفات یافت و جنازه او را به نجف حمل کرده در کفش کن درب طوسی دفن نمودند وی کتب چندی تالیف فرموده از آن جمله است : 1 - حواشی بر اسرار الایات 2 - حجده الاسلام در رد پادری نصرانی و غیره . طبع شعری داشته و نوری تخلص می فرموده از اشعار اوست : بارها با خود این خیال کنم *** که روم ترک عشق یار کنم باز اندیشه می کنم که اگر *** نکنم عاشقی چه کار کنم وَلَهُ از آفتاب نکو تر فروغ طلعت اوست *** بحیرتم که در ایام حسن او جمهور مثل بخوای خورشید میزند این است *** یکی ز غلط های در جهان مشهور وَلَهُ کنه شد فراموشم از دیدن تو *** و گرنه ز شرمندگی مرده بودم

بوده و ملا محراب حکیم عارف مشهور و حاجی محمد ابراهیم کرباسی که بعد از فوت پدر حاجی او وصی بوده و مواظبت حال حاجی را داشته که اوائل تکلیف حاجی را روانه حج نموده و در تواضع بحدی بوده که از سوار شدن الاغ رعیتی و رفتن بیرون ها امتناعی نداشته و سلاطین و حکام کمال احترام و اظهار اخلاص با او می نموده و او اعتنائی نداشته بلکه کراهت از آمد و شد و ملاقات داشته و چون نماز جمعه را واجب عینی می دانسته هر جمعه می رفته بقریه زنان نماز جمعه می کرده حاجی کرباشی نقل کرده که در سال گرانی و تنگی اصفهان آقا محمد خود و عیالش تا شش ماه بزرگ (هویج) خام یا پخته اکتفا کرده با کمال شغف و بدون کراهت و انزجار و معروفست که علم کیمیا داشته بلکه طلایی که او می ساخته اگر یک چهاریک آن را داخل سه چهاریک طلای بد می کردند تماشای خوب می شده وفات او سنه 1197

(1) و حواشی بسیار برکت حکماء و علماء نوشته و از او بعض نوشته جات ارشاد و هدایت و موعظه مریدین و کاملین در نزد اهل سلوک هست و جلوی روی قبر آقا محمد قدری پائین سکو قبر میر معصوم است که ظاهراً از علماء و اجلاء بوده سنگ بلندی بالای سر قبر بلند کرده است شبیه قبر فاضل هندی و مردم اعتقاد تامی باو دارند و در زیارت قبر او او از سلسله سادات پای قلعه است که منقولست که آقا محمد خوابی در جلالت قدر او دیده وصیت نموده او را نزدیک او دفن نمایند و کثرت اعتماد مردم باو از این جهت است (2) و باز بعضی قبور دیگر هم هست در این اطراف که مخصوصاً زیارت آن ها می روند (3) و از آن جا دست راست بر می گردد تکیه خوانساری ها

ص: 81

1- وفاتش قبل از ظهر جمعه 9 محرم 1298 بوده و 97 غلط است و ماده تاریخ وفاتش را آقا محمد کاظم واله شاعر معروف گفته و روی سنگ آن منقور است و ماده تاریخ این است: قبله ارباب علم آقا محمد شد ز دهر *** با مروت عارفی عالم شد از دنیای دون وی از سلسله مشایخ بیدآباد بوده و نسب آنان بشیخ زاهد گیلانی عارف مشهور بیبوند. فرزندش نور گویا بیرون بقعه باشد

2- وی فرزند امیر عبد الحسن خواتون آبادی مذکور در تکیه را بابا رکن الدین است وفات میر معصوم در سال 1155 رویداده، ماده تاریخ و وفاتش را خادم شاعر گوید: زهد معصوم چون حدیثش بود *** باد او شافعی به لطف و کرم

3- از آن جمله است: 1- آقا محمد فرزند شیخ زین الدین خوانساری وفاتش 149 سال 1202. از بقعه آقا محمد قدری بالاتر دست چپ تکیه بزرگی است و در وسط بقعه آن مرحوم حاج میرزا ابو الحسن بروجرودی فرزند حاج میر سید علی بروجرودی (شرحش در متن بعداً مذکور خواهد شد) مدفونست وی از علماء و مدرسین اصفهان بوده در مسجد کوشک امامت می فرمود جامع جمیع محسنات اخلاقی و محل وثوق عامه مردم بود جماعت برگزیده داشت در صبح روز جمعه 18 ذی القعدة 1348 وفات یافت و چون در روز شنبه 11 همین ماه مرحوم آقا میرزا احمد مدرس از اجله علماء وفات یافته بود آقای انصاری در ماده تاریخ وفاتش فرموده: از مقام قاب قوسینی یکی آمد بگفت بود در معراج احمد بوالحسن یار و رفیق و در پایین پای او قبر مرحوم آقا شیخ ابو القاسم بن ملا علی زفره معروف بماج آخوند واقع است. وی از فضلاء نامی و محدثین و مدرسین برد در مقدمات بیشتر از معاصرین از شاگردان ایشانند در تدریس سلیقه مخصوصی داشت کتب چندی تالیف فرموده از آن جمله است: 1- رساله در اصول دین 2- کتابی در قاعده دایره هندی 3- جایی در مکروهات موجب فقر و غیره معروف بود که مرحوم حاج آقا علوم غریبه را دار است و تسخیر اجنه و غیره بدو نسبت می دادند در روز دوشنبه 28 رمضان المبارک 1352 وفات یافت. و در اطاق سوم سمت شمال این تکیه قیر مرحوم آقا شیخ علی بن آقا محمد مدرس یزدی واقع است از اجله علما و مدرسین بود و عمری بقناعت و زهد گذرانید و از راه تصحیح کتب ادامه می فرمود در 17 شعبان 1353 وفات یافت و در اطاق مقابل درب تکیه قبر مرحوم حاج میرزا محمد باقر امامی واقع است وی از اجله ادباء و شعراء و حکما در متکلمین بوه قریب نود سال زندگانی فرمود و چون در مدارس جدید وارد شد از قدرت و منزلت علمی او در ازد مردم کاسته شد کتابی در حکمت کلام تالیف فرموده در ظهر شنبه صفر 1364 وفات یافت. و از مدفونین در این تکیه است (داخل بقعه) مرحوم آقا شیخ احمد حسین آبادی فرزند مرحوم حاج محمد جواد مذکور در تکیه مادر شاه زاده از اعظام علماء معاصرین بود بکثرت علم و فضل مشهور و در مدرسه میرزا مهدی واقعه در محله بید آباد ادر پس و امامت می فرمود هر معقولی نمود از شاگردان آقا میرزا محمد هاشم چهارسوقی و آقا میرزا محمد باقر و مجاز از ایشان بوه در روز چهار شنبه 21 جمادی الاولی سال 1357 بسن نود سالگی وفات یافت تاریخ عکس مرحوم آقا شیخ احمد حسین آبادی وفاتش را مرحوم خطیب گوید: خطیب آه از دل برآورد و گفت *** بمعراج قرب احد رفت احمد و در این تکیه قبور عده از علماء و فضلاء واقع است که از الواح آنان معلومست. از تکیه که خارج شدند طرف چپ آب انبار بسمت جنوب تکیه مرحوم شیخ مرتضی رازی واقع است وی از ما در مدرسین اصفهان بوده و خصوصاً در زهد و ورع مشهور خاص و عام گردیده اول کسی است که ار اند استادش مرحوم شیخ مرتضی انصاری را در اصفهان تدریس نمود در شب های جمعه به تخت فولاد رفته احیاء می داشت جمعیت غریبی می شده است در منبر و احیاء سلیقه مخصوصی داشته مردم در پاره از حرف هایی می زنتند در شب 17 رمضان 1329 وفات یافت ادیب معاصر آقای نیره و تاریخ و فاش گوید (اِنَّهْدْمَةُ اَوْ كَان هَدْرُ الرِّشَةِ) و آقای معلم که در آن تاریخ آذر تخلص می نموده در تاریخ وفاتش فرماید: قَالَ فِي تَارِيخِهِ طَبِخِ اَقْلُ النَّاسِ اَذَرَ *** فَذْ خَلَا السَّبْعَ عَشَرَ مِنْ رَمَضَانَ الْمُتَقَرَّرِ پدرش مرحوم آقا شیخ عبد الوهاب نام داشته وی نیز از مبرزین علماء در ریز وفات یافته قبرش در قبرستان قصبه ریز در بقعه مخصوصی واقع است. در جلو روی مرحوم شیخ قبر مرحوم آقا ملا محمد حسین فشارکی است وی از اجله فقها و مدرسین بوه. در بین عموم معاصران بکثرت علم واحد مشهور بود مرحوم فشارکی از شاگردان مرحوم آقا هیچ زین العابدین مازندرانی آقا میر سید علی مقدس فشارکی حاج شیخ اسد الله معروف به حاج فاضل بید آبادی

بوده و از ایشان اجازه روایت داشته است، پس از مراجعت از نجف باصفهان اول در محله خواجو سکونت فرمود و پس از فوت پدر زرش مرحوم میرزا حسن به میرزا ابراهیم عراقی سلطان آبادی که شرح حالش بعداً در متن مذکور خواهد محله نماوره آمده و در مسجد سلام امامت می فرمود . محضرش مرکز فضلاء بود و در این اواخر مرجعیت نامه داشت فصل خصومات و مرافعات بدو مرجوع می شد افسوس که عده اطراف او را گرفته و از سادگی و بی فرضی وی استفاده نموده بودند و اغلب احکام ضد و نقیض از زیر قلم آورد می شد با وجود این طرفین دعاوی بشخص ایشان کمال ارادت و اخلاص ابراز می داشتند برخی از کتب و رسائل عملیه را حواشی نوشته و مقلدینی هم داشت . در 1266 متولد و در شب 3 شنبه 8 ذی القعدة 1353 وفات یافت: آقای جابری در تاریخ وفاتش گوید : بمونه یا جابری ارخ *** ما شارک الفشار کی عَلِيمٌ و در پشت سر مرحوم شیخ قمبر آقا شیخ ابو الفضل ریزی برادر اوست وی نیز از علماء و فضلاء بود . و در نصب و از از بلوک لنجان سکونت می فرمود و لهذا آنطور که باید شهرت نیافت در سال وفات یافته جنازه اشرا به شهر حمل کرده در این محل دفن نمودند . و در اطاق سوم سمت مشرق این تکیه قبر مرحوم حاج ملا- جواد آدینه از مبرزین شاگردان مرحوم جهانگیر خان قشقائی واقع است وی از علماء و حکماء بود در رجب 1339 وفات یافت. در این تکیه قبور برخی دیگر از فضلاء واقع است که از الواح آنان مستفاد می شود . از تکیه ده خارج شود مقابل درب تکیه، تکیه مرحوم حاج آقا مجلس است و دو وسط بقعه قبر مرحوم آقا سیدا و جعفر فرزند آقا سید صدر الدین عاملی واقع است وی از علماء و فضلاء و ائمه جماعت بوده در سال 1324 وفات یافته ماده تاریخ وفاتش این است: یکی آمد برون ز الهام غیب آورد تاریخش *** شده طیار سوی کوی حتی روح ابو جعفر بعربی (قُلْ اِنَّ الْجَنَّةَ لَلْمُتَّقِينَ) گفتند و ایشان پدر مرحوم حاج آقا مجلس بانی تکیه می باشد اولاد وی فعلا در اصفهان ساکن و از علماء این شهر می باشند و در این تکیه قبر مرحوم حاج میرزا یحیی فرزند حاج میرزا شفیع مستوفی واقع است وی از اجله فضلاء و علماء بود. جامع کمالات صوریه و معنویه و در ادبیت و اخلاق از بیشتر معاصر بن مقدم می بود. در 1250 متولد شده و در روز جمعه 2 ج 1 سال 1320 وفات یافت کتب چندی تالیف فرموده است از آن جمله است: 1- تعیین ثقل اکبر در فضیلت عارت بر قرآن و این کتاب را درود بر ملا اسمعیل خواجهوی نوشته چه او کتابی در فضیلت قرآن بر عترت دارد 2- رساله در خراج و مقاسمه 3- رساله در خمس 4- رسائلی در اصول و از مدفونین این تکیه است مرحوم حاج میرزا محمد باقر حکیم باشی از اطباء معروف که حقیقتاً افلاطون زمان بوده پدرش مرحوم میرزا عبد الجواد مدرس مشهور (غره صد 1281) خراسانی است مرحوم حکیم باشی کتابی در و با او شده که بطبع رسیده نوشته و در 4 شنبه 6 ج 1 سال 1327 وفات یافت. عده دیگر در این تکیه مدفونند که فاتحه خواندن برای آنان مناسب است

که وصل بتکیه مادر شاه زاده است و در توی گنبد ایوان جلو آن قبر حسین و آقا جمال خوانساری است قبر آقا حسین جلو است و آن بزرگ وار از محققین
علماء و مجتهدین کاملین و در حق او گفته اند استاد الكل فی الكل

ص: 82

و اجازه از آخوند ملا محمد باقر مجلسی (1) و آخوند ملا محمد باقر سبزواری و غیر ایشان دارد و خواهر سبزواری زوجه او بوده و در خانه سبزواری منزل کرده بود و شاگرد های او جماعتی از علماء محققین اند مانند آقا جمال و آقا رضی فرزندان ایشان و آقا میر محمد صالح خواتون آبادی داماد مجلسی و ملا میرزا شیروانی و شیخ جعفر قاضی و سید نعمت الله جزائری و فاضل شراب و ملا علی رضا تجلی شیرازی و غیر ایشان (2) اوایل امر

ص: 86

-
- 1- چنانچه در فیض القدسی مرحوم حاجی نوری شاگردان و روات از ملا محمد باقر مجلسی را استقصاء نموده و ما نیز دو مکارم الاثار عده دیگر را به آن ها اضافه نمودیم در هیچ یک از آن ها نامی از آقا حسین نیست و گذشته از این مقام علمی و شهرت و ریاست آقا حسین مانع از آن بوده که از مجلسی دوم اجازه روایت داشته باشد بلکه او از ملا محمد تقی مجلسی روایت می کند چنانچه در چندین موضع بد بن مطلب تصریح دارد. معلم.
  - 2- فوت میر محمد صالح 1130 و اندی. فوت ملا میرزا شیروانی جمعه 29 رمضان 1098 قمری در مشهد فوت شیخ قوام الدین جعفر حویزه ای در سال 1110 قمری در نجف. فوت سید نعمت الله جزائری شب جمعه 23 شوال 1112 (تولد 1050) فوت ملا علی رضای تجلی در 1085

در مدرسه جنب مسجد شیخ لطف الله تحصیل می کرده و خیلی سخت بر او می گذشته از خودش نقل شده که شب زمستان یک لحاف پاره داشته دور خود می گرفته و توی حجره راه می رفته که از سرما آسوده باشد و آخر بجایی رسیده که گویند منزل شاه سلیمان آمد شاه جبه جواهر نشانی حکایت پوشیده آقا دست زیر آنجبه کرده و تعریف نموده بعد از رفتن شاه جبه را فرستاد برای آقا با عذر خواهی و آن بزرگوار کتاب های خوب نوشته مشارق الشموس شرح دروس در طهارتست و ناتمام است و خیلی با تحقین است رساله در توحید حاشیه بر شرح اشارات و رساله مقدمه واجب در رد سبزواری و رساله در رد بر مدقق شیروانی و رساله های رفع شبهات شبهه ایمان و کفر و شبهه استلزام و شبهه طفره و غیر این ها از حواشی شرح اشارات و حاشیه جلالیه و غیر این ها و عمده زحمات او در کلام و حکمت بوده و استحکام و قواعد ایمان اسلام نموده و بواسطه او کسر سورت حکماء شده و اشعار خوب (1) و خطاب و انشا آت خوبی دارد و سنگ قبر او یشم گران بها بوده و افغان ها شکسته اند و بعد از مدتی سنگ آن تازه شده که خط سنگ او با قبر آقا جمال یکی است وفات او سنه هزار و نود و نه (2) ماده

ص: 87

- 1- از اشعار اوست: از گردش دهر چون جوافی شد طی *** می بال چو شیشه اشک و مینال چو فی پایان شباب آمد ای دل دریاب *** چون بشت دو تا شود چه آید از وی و لَه ای باد صبا طرب فرا می آئی *** از طرف کدامین کف پا می آئی از کوی که برخاسته راست بگو *** ای گرد بچشمم آشنا می آئی
- 2- وفات آقا حسین در 1098 بوده و این دو ماده تاریخ هم هیچ کدام صحیح نقل شده بلکه اولی (امروزهم ملا گفته یا حسین) و دومی (اَدْخُلْ جَنَّتِي) است و هر دو 1098 می شود. معلم و موید این مطلب نیز ماده تاریکی است از تاثیر شاعر تبریزی اصفهانی که گوید: تاثیر گفت از پی تاریخ رحلتش *** آن دم که بود اختر طالع کفیل اوره چاک جامه ، خامه مشگین لباس و گفت *** رفت از میان کسی که بیای عذیل او و مرحوم آقا میرزا ابو المعالی کرباسی رساله در شرح حال او نوشته که در نزد نگاننده نسخه آن موجود است

تاریخ، امروز هم ملنکه گفتند یا حسین و بعربی ادخلی جنتی و در جنب او 48 قبر آقا جمال خوانساری و لد آقا حسین است که در فضل و کمال معروف و در علم حکمت و کلام و اصول و فقه دانا و در اصفهان ریاست تدریس با او شده خیلی از علماء از مجلس درس او برخاستند و با آخوند ملا محمد باقر مجلسی معاصر بودند و خودش نزد آقا حسین مرحوم والد خود و نزد آخوند ملا محمد باقر سبزواری (1) خالوی خود درس خوانده و معروف است از او شوخی ها و خوش طبعی ها بحیثیتی که شوخی ها که نقل می شود و می گویند اگر از او نباشد هم نسبت با و می دهند مثل مرحوم حاجی محمد جعفر آباده ای در این اواخر و صاحب کتاب های خوبست مثل حاشیه بر شرح لمعه که بسیار با تحقیق و پرفائده است و ترجمه مفتاح الفلاح شیخ بهائی در اعمال و ادعیه شبانه روزی خیلی پرفائده، حاشیه شرح مختصر، حاشیه بر حاشیه ملا میرزا، جان و حاشیه بر حاشیه خفزی و حواشی بر کتاب تهذیب حدیث و حاشیه بر من لا یحضر و حاشیه بر شرایع و حاشیه بر شفا و حاشیه بر شرح اشارات و شرح فارسی بر غرر و درر و شرح حدیث بساط و رساله نیت و رساله صلوه جمعه و غیر این ها وفات او سنه هزار و صد و بیست

ص: 88

1- وفاتش 1090 قمرش در مشهد وی سید فامیل شیخ الاسلام های اصفهان در جلد چهارم فهرست رضویه میرزا باقر همدانی رئیس شیخیه را از اولاد سبزواری می نویسد بدین قرار محمد باقر بن محمد جعفر بن محمد صادق بن عبد القیوم بن اشرف بن محمد ابراهیم بن محقق سبزواری در 10 ع 1 سال 1239 در نهی از محال اصفهان متولد شده کتب ذیل از تالیفات اوست: 1- تحفه الجنبه 2- جواب شبهات وارده بر شیخ احمد 3- رساله در شرح انس رحمانی 4- رساله در ماده 5- کلیات و اصطلاحات حکمت 6- مشاعر 7- بشارات در 8- دره الجفیه دو جلد 9- میزان و غیره. وفاتش در 23 شعبان 1319 رویداده است

و پنج (1) و نقل شده است که قبر مرحوم آقا رضی برادر کوچک تر آقا جمال پشت قبر آقا جمال است که عالم فاضل کامل و شرح دروس را صوم و اعتکاف آن را تمام نموده آثار فضل و تحقیق از آن کتاب ظاهر می شود و دور نیست زمان افغان مرحوم شده آثار قبر هم بنحو واضح معلوم نشده است و طرف پایین پای آقا حسین و آقا جمال قدری جوتر که دم ایوان می شود قبر مرحوم حاجی ملا حسین علی تویسرکانی است که آن بزرگوار نیز در اصفهان ریاست تدریس و فتوی داشتند بسیاری از علماء و فضلاء از مجلس درس ایشان برخوردار شدند و زیادتی منفعت تدریس ایشان و ممتاز بودن مجلس درس ایشان در شهر مشهور بود و بسیاری از عوام و خواص نیز تقلید ایشان می کردند امام جماعت مسجد ایچی محله احمد آباد بودند بجهت احتیاط در نماز، جمعه جمعه ها را بدرجه می رفتند نماز جمعه می کردند چون آن جا مزرعه ای داشتند و عمده تحصیل او نزد مرحوم شیخ محمد تقی اعلی الله مقامه بوده چنانچه از ملاحظه کتاب فصل الخطاب او معلوم می شود و در تقوی و قدس هم معروف و کامل بود و کتاب های خوب نوشته، کشف الاسرار شرح شرایع که فقه استدلالی است یازده جلد مقاصد العلیه حاشیه بر قوانین، فصل الخطاب در اصول، کتابی در اصول دین

ص: 89

و اخلاق مسمی بنجاه المومنین بسیار کتاب مختصر مفید پرفایده خوبی است ، و رساله رد بر حاجی کریم خان و رساله رد بررد که بوضع ملا نمت نوشته کتاب خوبی است جامع عباسی را هم حاشیه کرده و از هم نوشته جات و جواب مسائل دارند وفات آن مرحوم در سنه هزار و دویست و هشتاد و شش (1) ایام گرانی اصفهان که سال بعد سخت تر شد و از برای آن مرحوم احد آماده ساخته پیدا شد و طرف بالاسرحاجی در ایوان قبر مرحوم حاجی سید علی بروجردی است که از علماء اصفهان و امام جماعت و مرجع او در محله درب کوشک (2) و جلو آن که دم ایوان می شود قبر مرحوم آخوند ملا محمد باقر فشارکی است که منبع فوائد کثیره برای عوام و خواص بودند شصت و سه سال عمر کردند و در شهر رجب سنه هزار و سیصد و چهارده (3) وفات کردند امام مسجد (قدریه) غدویه یا قطیه (4) که در خیابان چهار سوق شیرازی ها است و مسجد محله نو و احیای شب های جمعه و غیرها در تخت فولاد در مسجد مصلی از ایشان رواجی تام داشت که فعلاً از رشته آن مرحوم در اصفهان در تخت فولاد و توی شهر در مساجد و غیرها این احیای رواجی گرفته و منبری داشتند برای عوام و خواص پر منفعت که

ص: 90

1- در روز 28 صفر المظفر . پدرش ملا نوروز علی نام داشته است

2- وی پدر مرحوم حاج میرزا ابو الحسن مذکور در قبل می باشد از میرزین علما عزمان خود بوده کتابی در اصول فقه نوشته که در نزد اولادش در اصفهانست وفاتش پنجشنبه 10 ع 1 سال 1306 روی داده رحمت شاعر اصفهانی در تاریخ وفاتش گوید : رحمت حق از پی تاریخ گفت *** إِنَّ لَدَيْنَا لَعَلِيٍّ عَظِيمٌ

3- در شب و یک شنبه 28 ماه .

4- تردید تطبیه و قدویه بی مورد است چه این مسجد از آثار امیر قطب الدین علی باب الدشتی است که در 950 و اندی ساخته است و کتیبه سر در این مسجد از آثار عتیقه اصفهان بشمار می رفت و اداره باستان شناسی آن ها را به چهل ستون نقل نموده در این مسجد بقعه است که در او قبریست و او از میر مجد الدین اسماعیل بن امیر مظفر بن امیر مسعود باب الدشتی متوفی در 955 می باشد و مسجد قاعدتاً بعد از این تاریخ ساخته شده است ماده تاریخ وفات میر مجد الدین که روی سنگ نوشته شده است منادی بهر تاریخش ندا کرد *** که حیف از سروستان جوانی (مجله یادگار شماره 9 - 10 سال چهارم. مقاله بقلم آقای محمد صدر هاشمی) ملا محمد باقر فرزند ملا جعفر بوده ایشان برادر مرحوم آخوند ملا محمد حسین فشارکی سابق الذکر می باشند. وی اول کسی است که رسم احیای شب های جمعه را در تخت فولاد گزارد و بعداً سایرین بدو تآسی نمودند و هر کدام در خواندن دعاء کمیل مطالبی بدو افزودند تا اکنون که (گر تو به بینی شناسیش باز)

بسیاری از آقایان بلوکات و غیره ها بیانات منبری آن ها ماخوذ از اوست. و عوام مریدهای آن مرحوم از مطلعین بر اخبار و اصول و فروع و غیره بوده اند و هستند، درسی هم داشتند خوش ترتیب و باسلیقه جمعی از فضلا از مجلس درس ایشان برخوردار بودند و کتاب های پرفایده دارند در فقه رساله رضاع، رساله در شرط، رساله حیض رساله عدم جواز صلح حق الرجوع رساله قرعه، رساله شهرت رساله عدم لزوم تقلید اعلم رساله منجزات مریض، رساله صحت عبادت جاهل مطابقه با واقع، رساله غنا، رساله طهارت رساله خیار عیب رساله تداخل اسباب و حواشی هم بر قوانین و فراند و متاجر که این ها جزئی است و حاشیه فارسی بر شرح لمعه، و عنوان الکلام که شرح دعاها هر روزه ماه مبارک رمضانست که عنوان مجالس مواعظ قرار داده و اهل منبر بجهت ارشاد خلق همیشه در کار دارند، و چند عشریه که چند مجلس دهه محرم است، ذخیره المعاد در اصول دین که قدری ناتمام، است و رساله آداب الشریعه، و رساله های

دیگر از چهل حدیث و اصول دین و فروع دین، و ادعیه مختصره پرفائده که مکرر چاپ خورده و محل انفاع عامه (1) است و جلوروی قبر مرحوم حاجی که جلو ایوان توی صحن تکیه می شود قبر مرحوم آقا سید شفیع شوشتری است از اولاد مرحوم سید نعمت الله جزائری صاحب انوار نعمانیه است و سنگی راست بالاسر قبر او هست و آن مرحوم از علما و فضلاء اصفهان بوده و در خصوص علم رجال هم خیلی مهارت داشته حواشی بر شرح کبیر نوشته فوائد متفرقه در رجال و غیره دارد (2) و ولد آن مرحوم آقا سید محمد از علماء کوشه نشین فاضل و مدرس و مطلع برفقه و رجال در سنه هزار و سیصد و بیست و سه وفات یافته (3) در تکیه مرحوم آقا میرسید محمد شهشهرانی مدیون شده بالاسر قبر آقا سید شفیع قبرسنگ مریست قبر مرحوم آقا میرزا حیدر علی که از اولاد ملا عزیز الله که از اولاد مرحوم مجلسی بوده می باشد و از اهل علم و فضل بوده (4) و از توی گنبد محاذی در

ص: 92

1- در داخل بقعه قبور بسیاری دیگر از علماست و این بقعه را بمناسبت کثرت قبور اهل علم و فضل بقعه العلماء می گویند از جمله مدفونین در بقعه است سید ابراهیم بن سید سلمان از فضلاء مشهور در شوال 1156 وفات یافت دیگر مرحوم میرزا رحیم شیخ الاسلام از احفاد ملا محمد باقر سبزواری که مدتی شیخ الاسلام اصفهان بوده و در 9 صفر 1249 وفات یافت ماده تاریخ وفاتش اینست: نوشت کلک ضیا از برای تاریخش *** رحیم را که کند رحم جز خدای رحیم وعده دیگر نیز مدفونند که از الواح آنان مستفاد می شود

2- تولدش در 1211 و وفاتش 21 ذی الحجه 1274 رویداده است. معلم (شفیع بن محمد بن عبد الکریم بن جواد بن عبد الله بن نور الدین علی بن سید نعمت الله جزائری)

3- در صبح جمعه 12 ذی الحجه 1322 - تولدش 1249 و تاریخ متن غلط است. معلم

4- تولدش قبل از ظهر روز 3 شنبه 18 رمضان 1146 و وفاتش در سال 1214 رویداده است. مرحوم آقا محمد کاظم واله در تاریخ وفاتش گوید: خواست واله در دو مصرع سال تاریخش زمن *** تا بود هر یک به فوتش رهنمای اهل علم گفتمش (شد سوی جنت پیشوای اهل زهد) *** گفتمش (سوی جنان شد مقتدای اهل علم) پدرش ملا عزیز الله فرزند میرزا محمد تقی الماسی است. وی صاحب تالیف و تصنیف بوده و رساله در شرح خاندان مجلسی نگاشته است.

تکیه از طرف بالا که بیرون روی در ایوان چه بیرون متصل بکنید دست چپ قبر آخوند ملا محمد صادق پیکانی است که از جمله علما و فضلاء کاملین بوده و از شاگردان مرحوم شیخ مرتضی انصاری، و او در اصفهان مدتی مشغول تدریس بوده و امید ترقی ها و ریاست کامل در حق او بود طلاب هم دور او را گرفته بودند ملائی با تحقیق و تدقیق بوده ولی دنیا با او موافقت نکرده بزودی مرحوم شد (1) از تکیه خوانساری ها که بیرون می روی محاذی آن تکیه هست معروف بتکیه آقا رضی (2) که بالای سر مسجد

ص: 93

1- و از مدفونین در این تکیه است مرحوم میرزا نور الدین مجلسی متخلص چهره از فضلاء اهل خبر و از شعراء مبرز بودند و از احفاد میرزا حیدر علی سابق الذکر است در 1274 متولد و در دوشنبه 15 رمضان 1347 وفات یافت. از اشعار اوست: شنیدم که طفلی بعهد شباب *** گرو برده رخسارش از آفتاب میان نکو ظلمتان ط ق بود *** رخس شهره شهر و آفاق بود قدی داشت موزون رخی همچو ماه *** کجا ماه دارد دوزلف سیاه بدنبال چشمش یکی خال بود *** که چشم خودش هم بدنبال بود تنی جان فزا داشت چون سیم خام *** رخی دل رباتر زماه تمام و دیگر محمد تقی اشرافی از متمولین اصفهان که او را بغلط امین الشریعه می خواندند در 1358 مطابق 1318 خورشیدی وفات یافت و آیه وافی هدایه (ما أَعْنَى عَنَى مَالِيَهُ) ماده تاریخ وفاتش گردید (بسال شمسی) و این آیه کاملاً مفهوم حقیقی خود را در باره این مرد داشت (نقل از تاریخ اصفهان و وی)

2- وی آقا رضی الدین محمد شیرازی است و وفاتش روز جمعه 250 سال 1113

مصلی است و در توی گنبد آن قبر مرحوم آقا میرزا محمد باقر پیش نماز مسجد جدید عباسی که از علماء بوده و کتاب های بسیار از اخبار و غیر اخبار و بحار و غیر آن وقف نمودند و فعلا هم قدری از آن ها باقی است (1) و وقبور اولاد و احفاد آن مرحوم که از اهل علم و فضل بوده اند آن جا است از آن جمله قبر مرحوم میرزا مهدی نایب الصدر طرف ایوان عقب که از علماء و فضلاء ممتازین بوده خیلی با اطلاع در علوم و اخبار و در دیانت و تقوی هم معروف، خط ایشان وضع مخصوص ایشان وضع مخصوصی است بر اغلب یا کل کتب موقوفه مرحوم جد خود و غیر آن کتب حاشیه ها و مطالب بسیار نوشته در هر علمی گویا و هر کتابی که بدست او افتاده تحقیقات و فوائدی می نوشته (2) در این سنوات مرحوم حاجی میرزا محمد

ص: 94

1- وفاتش در 1123 روی داده گویند وی برادر میر سید احمد عاملی داماد میرداماد است سادات خوراسگان و رهنان از اولاد اویند. در روز 15 ذی القعدة 1359 آقا میر سید محمد درب امامی که از علماء و فضلاء و ائمه جماعت اصفهان بود وفات یافت و در همان قبر مدفون شد وی از احفاد او بود

2- وفاتش در 1267 روی داده است و در این بقعه عده از بزرگان مدفونند. از آن جمله است شیخ علی بن محمد معروف به علی نقی از بزرگان اهل عرفات وی مولف کتاب برهان المرتاضین در بیان طریقه صوفیه ذهبیه است از اهالی اصطهبانات بوده و در سال 1129 وفات یافته و بنا بنقل مولف الذریعه در این بقعه مدفون گردیده است. دیگر از مدفونین این بقعه مرحوم آقا سید علی - رضا فرزند آقا میرزا محمد باقر است وی نیز از علماء و فضلاء بود در 2 شنبه 17 ع 1 سال 1175 وفات یافت و تاریخ وفاتش اینست (رَفَعَ مَنَازِلَ الْکَرِيمِ الرَّفِيعِ) . و از مدفونین این تکیه است میر سید احمد عاملی داماد میرداماد مولف کتاب مصقل صفا در رد نصاری 2 - نفحات اللاهوتیه 3 - مفتاح الشفا 4 - سیاده الاشراف 5 - منهاج العارفين شرح بر منهاج السالکین و غیره. و دیگر قبر سید عبد الحسیب فرزند او متوفی بسال 1121 لکن متأسفانه آثار این دو قبر معلوم نیست فائده - قبر میر محمد اشرف فرزند سید عبد الحسیب در قریه و رؤسفاداران سده واقع است و عموماً سادات سده از اولاد اویند. وی مولف کتاب فضائل السادات و شرح بر تجرید است و وفاتش 1145 قمری در بقعه مخصوصی در قبرستان قریه مزبوز و از مدفونین در این تکیه است آقا سید محمد علی برادر آقا میرزا محمد مهدی نایب الصدر که از فضلاء و علما بوده و دیگر مرحوم میر سید علی مشتاق از بزرگان شعراء اصفهان وی در اصفهان دارای انجمن ادبی بوده شعرای این شهر را دور خود جمع نموده و نهضت ادبی اخیر ایران را شروع نموده و سبک را مطلوب هندی را منسوخ و شیوه استادان سلف را دو مرتبه رواج داد. در مقدمه دیوانش که بطبع رسیده قبر او را در تکیه شیخ زین الدین می نویسه که ما این تکیه را تاکنون نمی شناسیم و علت شهرت تکیه را شیخ نمی دانیم . و در تاریخ وفات شیخ نیز اشعاری از او دیده می شود. وفاتش در سال 1171 ماده تاریخ آن را رفیق شاعر گوید: بهر تاریخ او نوشت رفیق *** جای مشتاق در چنان بادا از اشعار اوست: دلم دانسته در دام تو افتاد *** تو پنداری که صید غافل بود مخوان ز بکعبه زاهد که برده از کف دل من آن جا *** بناله مطرب بعشوه ساقی بخنده ساغر بگریه مینا بعقل نازی حکیم تا کی بقدرت این ره نمی شود طی *** یکنه ذاتش خرد برد بسی اگر رسد خس بقعر دریا چو نیست بینش بدیده دل رخ ارنماید حقت چه حاصل *** که هست یک سان بچشم کوران چه نقش پنهان چه آشکارا چو نیست قدرت به عیش و مستی بساز ای دل به تنگدستی *** چو قسمت این شد ز خوان هستی دگر چه خیزد ز سمی بیجا

تقی نقشینیه تاجر معروف را که قبرش در اطاق دم تکیه خوانساری ها است و با زینت است و گنبد کاشی کوچکی دارد بعضی خواب دیده و پرسش حال نموده در جواب اشاره بتکیه و قبر مرحوم میرزا محمد مهدی نقیه نموده و اظهار نموده که ببرکت این بزرگوار و در پناه او آسوده ایم و مرحوم حاجی میرزا محمد تقی مردی بود که آثار خیر بسیار از او

ص: 95

ظاهر شد تعمیر دیوار مسجد مصلی نمود و شبستان آن جا را بنا نمود و با سخاوت بوده هفته و ماه و عید غدیر و غیر این ها به فقراء احسان ها می کرده و صاحب سفره و اطعامات بوده سیما در ایام روضه خوانی و دعه عاشورا که وضع کاملی داشت آن طرف تکیه اقاضی مذکور قبر مرحوم - آقا میرزا محمد باقر چهار سوقی است که این اوقات مرحوم شده و تکیه بزرگ عالی برای او طرح ریخته و بنا می کنند والد ایشان مرحوم حاجی میرزا زین العابدین خوانساری مذکور در تکیه خوانساری ها (1) صاحب مقامات مذکوره و این بزرگوار از روساء علماء اصفهان بلکه سید العلماء مطلق و در احترام مقدم بر کل و عمر ایشان قریب بنود سال (2) وفات او سنه 1313 هزار و سیصد و سیزده بر حسب وصیت خود آن مرحوم در این محل جلو قبر مرحوم آقا حسین جیلانی که از اعظم علماء و صاحب تصنیفات است چون جد اعلا او بوده مدفون گردیده. آقا حسین جیلانی مشهور بلنابانی که از حکما و علما و ادبا و محدثین در مسجد لبنان اصفهان مدرس بوده و شرح بزرگی بر صحیفه سجادیه نوشته که جامع است و کتاب های دیگر دارد شرح مفاتیح فیض حواشی بر ذخیره و رساله فارسیه در زیارات و غیر این ها وفات او سنه هزار و صد و بیست و نه (3) و نقل شده که در قبرش کرامانی دیده شد ملا حسن جیلانی پدر او از حکمار اهل عرفان بوده و آقا میرزا محمد باقر از شاگردان

ص: 96

1- تکیه خوانساری ها سهو الفلم و صحیح تکیه ما در شاه زاده است

2- تولد آنجناب روز دوشنبه 22 صفر 1226 و وفاتش شب دوشنبه ح 1 بنابراین من ایشان 87 سال و دو ماه و 16 روز می شود

3- وفاتش در 26 رمضان سال مذکور .

مرحوم شیخ محمد تقی و آقا می رسید محمد شهشهانی اعلی الله مقام ها بوده و اجازه های کثیره از علماء نجف و کربلا و اصفهان از مشایخ و بزرگان داشتند مثل شیخ محمد بن شیخ علی بن شیخ جعفر کبیر و شیخ قاسم نجفی و صاحب ضوابط و آقا میر سید حسن مدرس و فضل و تبحر و فقاہت و جلالیت ایشان بذکر کتاب های پرفائده که تصنیف نموده اند اولی است . روضات الجنات که معروف برجال آقا میرزا محمد باقر است در این اوقات هر کتابی از علماء چاپ خورده بیان حال مصنف از این کتاب مبارک ثبت می شود و انیس خوبی است برای اهل علم و فوائد رجالیه هم بسیار دارد ولی عنوان رجالی که از مقدمات فقه قرار داده اند نیست بلکه در احوال علماء و فضلاء شیعه و سنی است و از بسیاری از علوم و فنون ، فوایدی ، و کتاب احسن العطیہ شرح بر الفیہ شہید استدلالی مبسوط و قره العین منظومہ فارسیہ است در اصول دین زاید بر سه هزار ، بیت رسالہ ضروریات دین و مذهب ، و رسالہ امر بمعروف و نہی از منکر رسالہ بلا یا نازلہ بر سعید و شقی ، رسالہ شرح حدیث حماد ، رسالہ فضیلت جماعہ ، رسالہ عملیہ ، منظومہ عربیہ در اصول تسلیہ الا-حزان فارسی در اجر مصیبت و تسلی مصیبت زدگان که نظیر مسکن الفواد شہید ثانی و مسلی المصابین حاجی میرزا محمود بروجردی است و مجالسی در مصیبت ابا عبد الله و قصاعد عربیہ در تحیت بر اہلبیت علیہم السلام و اشعار و مراثی عربیہ و فارسیہ کہ بعضی نوحہ های جانسوز از آن ها معروف ما بین ذاکرین است و در امر انشاءات و خطب و نوشت جات مسجع و مقفی بعدی بود کہ بنای قلم بر آن بود حتی

1- چنانچه معروفست، موقعی که حکم تکفیر حاج سید حسن واعظ کاشانی (مذکور در تکیه میرزا ابوالمعالی) را در نزد او بردند ایشان نوشته بود (این سید داشی مشغول بدین تراشی یا در متن کفر است یا در حواشی) علت تکفیر نمودن او آن بود که کتابی نوشت و در آن اولی الامر را سلاطین و حکام دانست و این عمل را از برای ترضیه خاطر و بدستور ظل السلطان فرزند ناصر الدین شاه حکمران جابر اصفهان نمود.

2- از مدفونین در این بقعه است 1 - آقا شیخ ابوطالب زاهدی پدر شیخ محمد علی حزین در پهلوی قبر ملا حسن که اثری ندارد از علماء و فضلاء بوده کتاب خانه مفصلی داشته دارای قریب 5 هزار جلد که تمام آن را خود تصحیح نموده بوده است و تالیفاتی نیز دارد از آن جمله است رساله در علم که آن را فرزندش ترجمه نموده است، دیگر رساله در تفسیر آیه (قُلْ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي) و غیره در 1127 وفات یافته است وعده از مشایخ بید آباد از اولاد اویند. 2 - آقا میرزا محمد مهدی فرزند آقا میرزا محمد باقر از علماء و صاحب تالیف بود کتب ذیل از اوست تعلیقه بر لمعه الدمشقیه، و شرح الفیه شهید و شرح نقلیه و شرح بر تبصره المتعلمین نوشته، کتاب دلیل المعلمین و فرائض الیومیه در ترجمه الفیه نوشته است در 8 رمضان 1251 متولد و در غروب 2 شنبه 13 ذی الحجه 1324 وفات یافت ماده تاریخ وفاتش اینست تاریخ وفاتش طلبیدم زخرد*** فرمود که آه (نور مهدی غاب) 3 - میرزا عطا الله پسر دیگر آقا میرزا محمد باقر وی مولف فهرستی است بر کتاب روضات در 29 ع 1 سال 266: متولد و در 6 ج 13351 وفات یافت. 4 - میرزا هدایت الله پسر دیگر آن مرحوم در 27 ج 2 سال 1271 متولد و در سه شنبه 2 شوال 1345 وفات یافت مرحوم ملا عبد الکریم دستگردی از شعراء متخلص بسودانی در تاریخ وفاتش گوید: *أَزَلُّ ثُلُثًا صَارَ تَارِيخُ قَوْتُهُ *** لَقَدْ أَنْجَعِ الْإِسْلَامَ مَوْتِ الْهَدَايَةِ فَائِدَهُ* - مرحوم ملا عبد الکریم معروف به حاج آخوند از معاریف شعراء اواخر اصفهان بود که بحرایی و فارسی در نهایت استادی شعر می فرمود، وی از شاگردان و مجازین از آقا میرزا محمد باقر چهار سوقی است کتب و رسائل چندی تالیف نموده از آن جمله است: 1 - نظم انوار سهیلی 2 - شمس و قهقهه 3 - ترجمه الدرر در ترجمه ظلمات قصار حضرت امیر علیه السلام 4 - خمسه طیبه 5 - ضیاء الابصار 6 - دیوان اشعار و غیره در 1281 متولد و در 1353 وفات یافت و در دستگرد خیار اصفهان مدفون شد. 5 - آقا میرزا امسیح پسر دیگر او بود تولدش در 27 شوال 1255 و وفاتش 9 ذی الحجه سال 1325 بوده است. ماده تاریخ وفاتش اینست: طرب ز سوز بی سال رحلتش گفتا*** در آسمان چهارم مسیح یافت مکان 6 - ملا حسین تفریسی که بعداً در آب بخشان در متن کتاب مذکور خواهد شد. عده دیگر از اولاد و اعقاب و فامیل آقا میرزا محمد باقر در این بقعه مدفونند که عموماً اهل علم و فضل بوده و مخصوصاً مردم بزیارت آن ها می روند.

او از حکماء معروف و شاگرد آقا محمد بیدآبادی است معروف است که مشهور شده بوحدت وجودی و شخصی لعنت می کرده او را خود ملا محراب باو گفته چرا او را لعن می کنی گفته این ملعون قائل بوحدت واجب الوجود شده ملا- محراب گفته پس او را لعن کن (1) وقبر آقا ملا حسن جیلانی پدر آقا حسین جیلانی نیز در این تکیه است (2) از

ص: 99

1- وفاتش عصر روز یک شنبه 14 ج 1 سال 1217 قمری در روی سکونی آجری و سنگی راست بالای سر اوست در قصص العلماء نقل شده است که ملا کاظم هزار جریبی ملا- محراب را لعن می نمود و زمانی که خود ملا محراب علت را از او پرسید در جواب گفت این مامون قائل وحدت واجب الوجود است و حال آن که شنیده بود حکما موصوفیه قائل وحدت وجود می باشد. در طرائق الحقایق است که سید مهدی بحر العلوم و شیخ جعفر نجفی و آقا محمد بید آبادی و ملا محراب جیلانی و شیخ احمد احسانی از مریدان و تربیت یافتگان سید قطب الدین نیریزی می باشند (وفات سید قطب الدین در 1273 بوده وی مولف) کتب چندی است از آن جمله است رساله شمس الحکمه - و انوار الولاية و نور الهدایه و کنز الحکمه و غیره می باشد و هم در آن کتاب است که ملا- محسن بن ملا کرم علی بغایری پدر دانشمند محترم آقای سررتیب عبد الرزاق خان بغایری از نواده ملا محراب جیلانی می باشد ملا محراب پس از وفات سید قطب الدین خلیفه وی شده و در حین وفات مریدان خود رابه نور علی شاه اصفهانی ارجاع فرمود.

2- وفاتش روز 16 صفر سال 1094 رویداده است . و از مدفونین این تکیه است مرحوم میرزا عبد الوهاب کلشن ایران پور از شعراء اصفهان می باشد کتب چندی منظوم نموده از آن جمله است: کتاب عقل و جنون مشروطه نامه و نخجیر نامه و نظم انوار سهیلی و دامکش و بر روش و آلمان نامه و بهرام نامه و دیوان اشعار و غیره روزنامه اختر مسعود را مدتی در اصفهان می نوشت . این اشعار از اوست خسر و حسنی و شکر لب و شیرین دهنی *** لاله رخسار و سن پیکر و گلگون بدئی نیست پیدا دهند هیچ و در این حیرانم *** که تو با هیچ سخن گوئی و شیرین سخنی در رجب سال 1296 در اردکان یزد متولد شده و در 14 مرداد 1316 (1356) در اصفهان وفات یافت. و در اطاق سمت چپ شبستان این تکیه که منسوب بدولت آبادیه است قبر مرحوم حاجی میرزا مهدی دولت آبادی واقع است از علما و فضلا بوده خط نسخ را در کمال استادی می نوشته در 1334 وفات یافت این اشعار از اوست؛ دلم اندر خم افطره عنبر فشان گمشه *** در آن میدان ز چوگان بلا-گوی از میان گمشه دلم با خیل دلها همسفر بودند در زلفش *** ولی در آن شب تاریک راه کاروان گمشه این فامیل در دین متهم بوده لیکن بعضی از آن ها مسلماً از این تهمت میرا می باشند از آن جمله غیر از آقا میرزا مهدی مرحوم آقا میرزا احمد، از علما و فضلا بوده می باشد

پهلوی مصلی که فرود آبی طرف راست (1) تکیه خاتون آبادی ها است که گنبد کاشی دارد در توی گنبد قبر محمد اسمعیل که کرامات و مقامات بسیار از او نقل می کنند و صاحب تصنیفات است من جمله تفسیر چهارده جلد و اول بناء از صفویه شده من بعد خراب شده گویند نانوائی از دست فراش های حاکم گریخته در این تکیه آمده و این تکیه مخروبه بوده با خود نیت می کند که اگر این مرد بزرگوار و صاحب مقاماتست فراش های حاکم مرا نمی بینند تعمیر این کنید و این جا را می کنم بعد فراش های حاکم آمده توی همان جا را گشته و او را ندیدند بعد آن مرد نانوا تعمیر آن جا را نموده و رفع خرابی آن جا کرده. وفات او در سنه هزار و صد و شانزده و آن بزرگوار جد سادات پای قلعه

ص: 100

1- نرسیده خانه های تخت فولاد در روی سکوئی بلند چند قبر هست یکی از آن ها قبر مرحوم آقا سید محمود بن میر محمد حسین بن حاج میر محمد صادق کیلشادی است که از فضلاء بوده بواسطه تخصص در تدریس کتاب مغنی به سید محمود معنی معروف شده در حدود سال 1280 متولد شده و دو 5 شنبه 8 ع 2 سال 1324 وفات یافته کتاب چندی تالیف نموده 1- جنگ (بضم جیم) در چهار جلد بزرگ 2- اربعیه در نحر کلیه مطالب نحو برا به چهار قسم نموده است 2- محمودیه در نحو 3- ناصریه در نحو 4- در منتظمه که الفیه است در نحوه مختصر اکسیر العبادات 5- تالیف آخوند ملا آقا در بندی 6- کتابی در مواظبت مشتمل بر مجالس متعدد 7- مختصر غرر و در رسید مرتضی و غیره و محتمل است کتاب محمود به همان ناصر به اشد که بعداً آن را با اسم ناصر الدین شاه نموده باشد. از بین خانه های تخت فولاد که بسمت تکیه خاتون آباد می روند دست راست تکیه است در کنار آن سکوئی سنگی است در روی آن سه قبر می باشد. جلوی از مرحوم آقا سید محمد تقی مستجاب الدعوه می باشد. پدر ایشان از علماء یزد ساکن اصفهان بوده و خود از فضلاء ممتازین بوده و در ادبیت شهرتی داشته مورد وثوق حاجی کالباسی بوده و حاجی و حاج سید محمد باقر زیاد با و احترام می کردند و عمر معقولی نموده است این چند شعر از اوست: زَارَتْ بِلَا مَوْعِدٍ فِي غَيْهَبِ الْعَسَقِ *** كَانَهَا الْكُوكَبُ الدَّرِي فِي الْاَفْقِ فَقُلْتُ أَهْلًا بِكَ بِمَا خَيْرُ زَائِرٍ *** أَمَا خَشْيَةٌ مِنْ الْحِرَاسِ فِي الطَّرِيقِ فَانْشَأْتُ بِلِسَانِ الْحَالِ قَائِلَةً *** مِنْ يَرْكَبِ الْبَحْرِ لَا يَخْشَى مِنَ الْفَرَقِ وَقُلْتُ لِمَا رَأَتْ عَيْنِي مَحَاسِنَهَا *** سُبْحَانَ مَنْ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مَنْ عَلَّقَ أُعْيُذُهَا مِنْ عُيُونِ النَّاسِ كُلِّهِمْ *** يَقُلُّ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ وَالْوَلَقُ فِي سَالِ 1236 وفات یافت و از عیالش که از نواده فتحعلی شاه بوده سه پسر بجای گذاشت یکی سید محمد حسین که در اصفهان سکونت می نمود و از فضلاء بوده دیگر مرحوم آقا سید محمد حسن معروف به مجتهد از علماء کاملین و فضلاء ممتازین بوده در حدود سال 1207 در اصفهان متولد شده و در نزد پدر خویش مقدمات علوم را فرا گرفته سپس در خدمت مرحوم حاجی کرباسی و سید محمد باقر حجه الاسلام رشتی و دیگران تحصیل نموده و از آقا سید صدر الدین عاملی و آقا سید محمدرضا فرزند حاج سید مهدی بحر العلوم (تولدش 1189 و وفاتش 1253 قبرش در نجف در مقبره جنب مسجد طوسی) و آقا میرزا محمد مهدی نایب الصدر (محمد مهدی بن سید محمد کاظم بن سید علی نقی مدفون در تکیه آقا رضی بن سید علی رضا بن میرزا محمد باقر حسینی) و دیگران اجازه روایت و تصدیق اجتهاد داشته و کتاب چندی تالیف فرموده است از آن جمله است: 1- رساله در اختلاف معانی الفاظ شرعی ما نند صلوه و صوم و غیره 2- رساله در شیر بها 3- رساله در جنایت ام ولد 4- دو رساله در جوار تسامح در ادامه سنت 5- رساله در حکم زنی که خود را بلامانع معرفی کند تا تمام 6- رساله در رد مظالم 7- رساله در شرط ضمن العقد 8- رساله در معرفت خدا و پیغمبر و امام علیهم السلام 9- رساله در انفراد طلاق در عوض خلع 10- رساله جواب و سوال مربوط بارث 11- شرح تهذیب منطق تفتازانی ناتمام 12- شرح مبحث شکوک منهای تالیف حاجی کرباسی 13- شرح ارشاد تالیف علامه در 12 جلد کوچک 15- یک دوره فقه استدلالی در شش جلد بزرگ 16- رساله در نصیحت علماء خطاب بفرزندش مرحوم آقا سید مهدی نحوی 17- رساله در منسک حج نا تمام 18- رساله در اصاله برائت با تمام 19- شرح بر شرح رضی نا تمام 20- رساله در اعجاز قرآن که بطبع رسیده است در پشت این کتاب این دو شعر بخط ایشانست گویا از خود ایشان باشد. در بیان و در بلاغت کی بود یک سان سخن *** گرچه گوینده بود چون سعدی و چون اصمعی در کلام قادر بی چون که وحی منزل است *** کی بود تبت پیدا مانند با ارض ابلعی دیگر از تالیفات (ایشان حواشی غیر مدونه بر حاشیه میرزا ابوطالب اصفهانی سیوطی و حاشیه قوانین و حاشیه بر شوارق لاهیجی و حواشی بر شوارح الهدایه و حواشی بر رساله حجت مظنه تالیف آقا سید محمد مجاهد کربلائی و حاشیه بر صمد به شیخ بهائی و حواشی بر رساله عدم جواز تقلید میت از تالیفات حاجی کرباسی و غیره می باشد. در 1263 وفات یافته وی را جنب قبر پدر بفاصله یک قبر دفن کردند (ایشان جد نویسنده حواشی می باشند) در بالین این سکو، سکوی دیگری است دو قبر در روی اوست قبر جلو از مرحوم حاج سید مهدی نحوی فرزند آقا سید محمد حسن سابق الذکر می باشد او از علماء و فضلاء و مدرسین بوده در مدرسه شاه زاده ها تدریس می نموده بفاصلت معروف بوده در علوم ادبی شهرتی داشته است در شوال 1254 متولد و در روز دوشنبه 15 ذی الحجه سال 1307 وفات یافت. قبر دوم از مرحوم آقا سید

محمد باقر نحوی فرزند ایشان است در 1303 متولد شده در پنج شنبه و جمادی الاول 1350 وفات یافت از فضلاء اصفهان بودند مرحوم آقا کمال الدین خوانساری پدرزنش که شرح حالش بعد مذکور خواهد شد در تاریخ وفاتش گوید: آن سومی حضرت باقر که بود *** نحوی عصرش فصیح و هم بلیغ سال فوتش را اگر پرسسی زمن *** گوینده ای حیف از او با ای دریغ در پائین سکوی سنگی سکوی بزرگ اجری دیگر بست در وسط آن قبر مرحوم حاج میرزا محمد حسن نحوی فرزند ارشد مرحوم حاج سید مهدی واقع است ایشان از علماء معروف و فضلاء مشهور بودند عمری را بقناعت و زهد گذراندند از شما گردان آقا میرزا محمد هاشم و آقا میرزا محمد باقر بوده مقدمات و سطح را در خدمت پدر خویش تکمیل نموده است و در 1287 متولد و در شب جمعه 2414 سال 1361 وفات یافت . آقای معلم در تاریخ فوتش گوید. کم کرد معلم دو و گفته از پی سالش *** سید حسن نحوی عارف زجهان رفت ایشان داماد مرحوم آقا میرزا محمد باقر چهار سوقی صاحب روضات الجنات می باشد. و در روی این سکوست قبر مرحوم سید عبد الوهاب معین العلماء اصفهانی از آزادی خواهان صدر مشروطیت بوده و روزنامه نیر اعظم را در تهران می نوشته در 1294 متولد و در شب جمعه 6 رمضان 1358 وفات یافت سید عبد الوهاب معین العلماء مهدوی عکس سید عبد الوهاب معین علما مهدوی

که از اکابر اصفهان هستند و جمعی از آن‌ها از فضلا و اهل علم و تولیت

ص: 101

امام جمعه اصفهان و با سلسله امام جمعه طهران از یک طائفه اند گویند میر عماد و میر حسن جد ایشان از مدینه آمدند در اصفهان و در

ص: 103

جورت (1) و خاتون آباد منزل کردند که همان جا فوت شده و در دامنه کوه جورت مدفونند و بزیارت ایشان هم می روند و این سلسله های جلیله بملاحظه بودن اجداد آن ها در خاتون آباد بخاتون آبادی معروف شده و در این تکیه از اجلاء اولاد آن مرحوم و این سلسله جلیله جمعی مدفونند (2) از آن جا پائین میائی فی الجمله عمارت و باغ فاصله است

عکس

مرحوم آقا میرزا عباس پای قلعه ای صابر علی شاه

آقا میرزا عباس آقا میر محمد اسماعیل حاج میرزا علی اکبر

حاجی میر محمد صادق مدرس

نمونه خط درویش عبدالمجید خطاط

ص: 104

1- آن چه تاکنون معلوم شده است امیر حسن را پنج پسر بوده بدین قرار: 1- میر عماد الدین محمد جد سادات پاقلعه و امام جمعه و غیره 2- میر شمس الدین محمد جد سادات شهبهان و دستگرد (غیر از سادات شهبهانی است) صاحب بقعه در خورزوق اصفهان 3- میر علاء الدین محمد جد سادات میر علائی ساکن خورزوق و شهر. 4- میر بدر الدین محمد جد سادات بدری. 5- میر مجد الدین محمد جد سادات برزان و زفره و غیره (نقل از کتاب سادات اصفهان)

2- در این تکیه قبور بسیاری از علماء و فضلاء از این سلسله است از آن جمله است. 1- میر محمد اسماعیل ثالث از مدرسین و فضلاء قبرش در اطاق دوم سمت چپ تکیه. 2- حاجی میرزا حسین نایب الصدر از مدرسین معروف و از مبرز ترین شاگردان شیخ انصاری و حاجی کنی. وفاتش در ربیع الاخر سال 1326 قبرش در سرداب تکیه. وی را کتابی است در انساب سلسله خواتون آبادی در دو جلد. 3- میر محمد باقر ملا باشی از علماء و فضلاء در ربیع الاول 1127 وفات یافته یافته قبرش در اطاق دوم سمت چپ. 4- میرزا شکر الله منعم از شعراء نامی فرزند مسکین در 1285 متولد و در ربیع الثانی 1360 وفات یافت. دیوانش بنام (سفره منعم) بطبع رسیده از اشعار اوست. بگو تا اشک کم ریزند پیش چشم تو یاران *** که دستوری نباشد گریه بر بالین بیماران مپرس از مدعی و صف خم زلفش بپرس از من *** درازی شب از شب زنده داران پرس و بیداران و از این تکیه راهی است می رود به تکیه دیگری و در آن سردابی است، در آن سرداب قبور عده از بزرگان این فامیل است بدین قرار: 1- میر محمد هادی پای قلعه ای از تربیت یافتگان صابر علی شاه نصر آبادی اصفهانی بوده و ارادت خدمت رحمت علی شاه داشته و از منور علی شاه اجازه ارشاد یافته، در دوشنبه 11 رجب 1311 وفات یافته است و بعد از او مرحوم میر محمد اسماعیل برادر ایشان سرپرست فقرای اصفهان شده است. قائده - صابر علی شاه (نصر آبادی نصر آباد از دهات جرقویه است) از مریدان مجذوب علی شاه بوده و از وی اجازه ارشاد یافته در نصر آباد سکونت نمود در 1268 وفات یافت. قبرش در نصر آباد است و دیگر از عرفاء و مشاهیر نصر آباد است آقا نجات علی از عرفا و سالکین بوده. در 1286 در نصر آبا وفات یافت و همان جا مدفون شد. 2- آقا میر محمد باقر بن میر محمد هادی از معاریف علما و فضلاء و عرفا وفاتش 17 ذی الحجه 1348. 3- آقا میرزا عباس معروف بصابر علی شاه بن سید محمد هادی از مشاریح سلسله علیه نعمت اللهیه، در حسن معاشرت و بسط ید وی را هادی و نظیر نبود، در بر آوردن حاجت مندان بی اختیار محضرش مجمع ارباب و جدر حال بود، تمام طبقات مردم از عوام و خواص؛ صوفی و غیر صوفی بایشان اظهار ارادت می نمودند و در زمان ایشان این سلسله در اصفهان رونقی داشت که هنوز آثار او بهمان ترتیب برقرار است و در جشن عید غدیر ایشان کلیه مردم شرکت می کردند. وفاتش صبح سه شنبه 5 ع 1 سال 1350 آقای معلم در تاریخ وفاتش فرماید: سر برون کرد یکی تا که و گفت *** ز جهان عارف ربانی رفت 4- حاج میرزا علی اکبر ملقب به موافق علی شاه طبع شعری نیز داشت وفاتش 1352 5- آقا مرتضی بن میرزا علی نقی بن میر محمد هادی وفاتش رجب 1354 و غیره و از این تکیه بواسطه راه رو بتکیه دیگری داخل می شوند و در بقعه این تکیه عده مدفونند از آن جمله است: 1- آقا میر سید محمد مدرس نجف آبادی از بزرگان و مدرسین اصفهان. وفاتش شب شنبه 25 ذی القعدة 1358 روی داده حواشی بر کفایه الاصول استادش نوشته است تاریخ وفاتش چنین است: گشودی مرغ روحش زین جهان پر *** همین شد قلب

عالم دیده‌ها تر به سال و ماه فوتش هائقی گفت *** مدرس رفته‌وی نزد پیمبر (1318) و دیگری گفته است: *انَّ شَيْئًا أُرِخَ لَنَا عَامَ الرَّحِيلِ فَقُلْ **** لی الخلد رَقَبِي جَدِي وَ عَوْفِينَا 2 - حاج میرزا عبدالحسین سیدالعراقین از روساء علماء اصفهان و مدرس و متولی مدرسه چهارباغ تولدش 1294 وفاتش شب چهارشنبه 10 شوال 1350 قبرش جلو قبر مرحوم مدرس. در ابتلاآت پشت و پناه مردم بود و در مهاجرت علماء بقم ایشان هم یکی از علماء مشار با لبنان بشمار می رفت تاریخ وفاتش را انصاری گوید: تو هم پا بکش از عراق و بگو *** عراقین بی سید و سرور است 3- حاج میر محمد صادق مدرس فرزند حاج میرزا حسین نایب الصدر سابق الذکر از اجله مدرسین و بزرگان علماء و روساء دنیا و دین، یک دوره اصول تالیف فرموده عده بسیاری از فضلاء از محضرش بر خواسته در شب جمعه 7 ج 1 ر 1348 وفات یافت آقای معلم در تاریخ وفاتش فرماید: جمع گشته ای پی جستن سالش جمعی *** تا بگرداد کدامین یک از آن‌ها سابق پس معلم شد از آن جمع برون تا که و گفت *** گشت قاطن بجنان میر محمد صادق قبرش در قرینه قبر مرحوم سید العراقین و در این تکیه قبور بسیاری از علماء و فضلاء و غیره می باشد. و از مدفونین در این تکیه است مرحوم آقا سید محمد معروف به آقا سید آقا جان از بزرگان اهل منبر بکثرت علم و وفور دانش و احاطه باخبار معروف بود در موعظه و تفسیر اخبار نهایت دقت را بکار بسته و در کمال استادی از مقدمه بذی المقدمه می پرداخت اصل ایشان از قصبه ریز از بلوک لنجان است در اصفهان تحصیل نموده و در ادبیات عرب مخصوصاً مهارتی داشت مدت‌ها در مدرسه نما ورد مطول می فرمود و احدی را در تدریس با وی قدرت برابری نبود، عمر معقولی نموده قریب نود سال زندگی نمود. در غره محرم 1364 وفات یافت و در این تکیه مدفون گردید. دیگر از مدفونین این تکیه است مرحوم علی عهد الرسولی از معاریف دانشمندان ساکن تهران بود از آثار وی تصحیح و طبع دیوان خاقانی و دیوان ادیب پیشاوری است و الحق دو تصحیح این در کتاب زحمت کشیده و اثر نفیسی از خود بیادگار گذاشته است. وفاتش در رجب یا شعبان 1362 اتفاق افتاد (در مسافرت باصفهان) و در صحن این تکیه مدفون گردید. پدرش ملا عبد الرسول فیروز کوهی است که در سال 1322 وفات یافته کتب چندی تالیف نموده از آن جمله است شرح زیارت جامعه و مرحوم علی عبد الرسولی را تالیفاتی است از آن جمله ترجمه رساله شطرنجیه

درویش خوش نویس معروف در خط شکسته پهلوی راه که می روی و

ص: 106

1- در صفحه 110 رجوع شود درویش عبدالمجید مهرانی طالقانی از اساتید شعراء و خطاطین بوده در 1185 وفات یافته است از اشعار اوست: جز دام تو جای دیگرم نیست *** حاجت بشکستن پرم نیست آه از شب هجران تو و روز قیامت *** کانرا شبی از پی نه و اینرا سحری نیست ایکاش مرا زمانه سازگاریم کند *** یارم به یکی از ایندو یاریم کند یا کار مرا به زخم دیگر سازد *** یا چاره زخم های کاریم کند

میرزا ابوالقاسم فندرسکی که از جمله بزرگان حکما و عرفا است

ص: 108

در آن جا است و صاحب این قصیده معروفه است:

ص: 109

چرخ با این اختران نفر و خوش و زیبایستی *** صورتی در زیر دارد آن چه در بالاستی

که هر شعری از آن مطالبی از حکمت را دارا است و بر او بعضی از حکماء شرح نوشته اند (1) و این بزرگوار غیر از میرداماد است که قبر میرداماد بعد از مدتی تتبع مستفاد شد که ما بین نجف و کربلا است و فعلاً معین و معروف نیست، و غیر از میر عماد نستعلیق نویس خوشنویس است که خطش در کتیبه ارسی همین تکیه است و غزل حافظ است روضه خلد برین خلوت درویشانست تا آخر این غزل که از روی او مشق می کنند و نقشه بر می دارند (2) بالجمله میرفندرسیکی از حکماء است و قبر او

عکس

□

ص: 110

1- از آن جمله است شرح محمد صالح خلخالی که بطبع رسیده، و سید امیر محمد هدی ابن قصیده را تخمیس نموده است. یک بند او اینست: ای که ذات در دو گیتی مظهر اسماستی *** جوهری دهر را چون لوء لوء لا لاستی بشنو از انجام خود حرفی که از مبداستی *** چرخ با این اختران نغز و خوش و زیبایستی صورتی در زیر دارد هر چه در بالاستی

2- وی از سادات سیفی قزوین بوده و در سال 1024 به تهمت سنی بودن او را کشتند و قبرش در بقعه مجاور مسجد تکیه ظلمات است و برخی در قبرستان طوقچی نوشته اند و آن اشتباه است. و عده در مجاورت امام زاده اسماعیل می دانند که بعداً مذکور خواهد شد. وی مولف کتابی است بنام آداب المشق که به چاپ رسیده است

مرمری بلند بسته در سکوی این تکیه که در صحن تکیه است می باشد. و خیلی از مردم از قدیم تاکنون اعتقادات بمقامات ایشان داشته و دارند.

ص: 111

و بر سر قبر او توسلات می جویند و قضاء حاجات می خواهند معروف است بین عوام که بدن او کیمیا است و بعضی چیزها از این جهت نقل می کنند که ظاهراً، دروغ باشد بلی مرحوم حاجی ملا احمد نراقی در کتاب طاق‌دیس که مثنوی، او است کرامت بزرگی از او نقل کرده بنظم حکایت آورده و ذکر کرده که مرحوم میر بولایت کفر رفته و عمارت عبادت خانه خراب شدن آن ها خیلی قدیمی و محکم بوده و حضرات کفار بر میر حجت گرفته که دلیل حقیقت دین ما و محکمی، آن و سستی دین شما آن که مساجد شما بزودی خراب می شود و این بناها و عبادت خانه های ما چندین سال است بدین محکمی باقی است میر در جواب گفته آن ذکرها که در مساجد خودمان میگوئیم و گفته می شود اگر این جا گفته شود هر آینه خراب خواهند شد آن ها گفته اند تو اهل اسلام حاضر و این جا بگو آن ذکر هارا، مرحوم میر مهلتی خواسته و رفته پیش خود با خداوند در این باب در مقام تضرع و زاری بر آمده بعد مشغول بگفتن ذکر در عبادت خانه آن ها ناگاه در آن جا شکاف مطلب را نیز در خزائن نقل می کند و می گوید طاق آن جا خراب شد و دیوار ها نزدیک بود رو بهم بریزد که میر بیرون آمده و جمع کثیری از آن ها مسلمان شده و میر معاصر آخوند ملا محمد تقی مجلسی و در مذاق عرفان با او موافقت داشته و بعضی نقل کرده آخوند ملا محمد باقر مجلسی میر را خوب نمی دانستند و حکایتی هست که آخوند ملا محمد تقی توصیف میر را نزد آخوند ملا محمد باقر نموده و وقتی او را برد نزد میر، ماه مبارک بود میر کاسه آلو طلبیده در ذهن گذاشته. آخوند ملا محمد باقر متغیر شده برخواست و با پدر اعتراض کرده

من بعد میر باخوند ملا محمد تقی گفته من دیدم این اهل شریعت است و از او ترویجات کامله بظهور می رسد خواستم میل بطریقه ما نکند و آلوها را در در دهان نگاه داشته و بعد بیرون آوردم. (1)

ص: 113

1- و از مدفونین در این تکیه است میرزا سید جعفر متخلص بصافی از شعراء معروف در 1130 متولد و در 1219 وفات یافته و وی را کتابیست بنام شهنشاه نامه از اشعار اوست. باز آ و به خون دیده ام غرق نگر *** در خون غرغم ز پای تا فرق نگر اشکم ریزان ز دیده چون باران بین *** آهم سوزان به سینه چون برق نگر در اطاق وسط سمت جنوب این تکیه قبر مرحوم حسین قلی خان ایل خانی بختیاری واقع است در سال 1299 بِسْمَايَتِ ظِلِّ السُّلْطَانِ کشته شده. طبع شعری داشته و سیاره تخلص می نمود، از اشعار اوست: دونی سر ز چه سر نزیده انتو *** یارم نورستاده از خوا بروی کج تو در همه خلق *** دادم مونشان که هومه نو مو با دل زار سی تو آیم *** تو بانک زنی که هی گر رو یارم تو بساز دلک و کشتی *** ترسم که بگریمت برد او و از مدفونین در این اطاقست مرحوم حاج علی قلی خان سردار اسعد بختیاری از روساء آزادی خواهان صدر مشروطیت در زمان استبداد صغیر در فرانسه بود بایران آمده بکمک بختیاری ها باصفهان سپس بطهران رفت و بدستیاری مجاهدین گیلان طهران را فتح نموده و پس از ورود مرتکب یکی از فجیع ترین اعمال تاریخی یعنی قتل مرحوم شیخ فضل الله نوری یکی از مجتهدین معروف تهران گردیدند و این لکه ننگ تا ابد بدامان او و آزادی خواهان ماند. (آیا این ننگ نیست که در مملکتی که خود را مسلمان و شیعه معرفی می کنند یک مجتهد شیعه را بجرم طرفداری از دین بدار بزنند خلاصه شیخ را کشتند و احدی حرفی نزد حتی آخوند های مشروطه چی نیز ساکت ماندند. شیخ با وجودی که یقین دانست (یا لاقول احتمال) کشته می شود حاضر نشد بسفارت خانه بیگانگان پناهنده شود لکن آخوند ها مشروطه چی...) و قبر پسرش مرحوم جعفر قلی خان در این اطاقست که در زمان شاه سابق بمکافات اعمال ناشایسته خود و گرفتار عقوبت اعمال پدر رسید و در زندان قصر بید ترین وضعی جان داد. (حاج شیخ فضل الله بن ملا عباس نوری مازندرانی خواهر زاده حاجی میرزا حسین نوری مولف مستدرک و غیره می باشد در (8) 1259 متولد شده و در روز 13 رجب سال 1327 بجرم طرفداری از دین بدست دشمنان دین در تهران مصلوب و شهید گردید وی مولف کتاب صحیفه القائمیه «المهدیه»، و تقریرات استادش میرزای شیرازی می باشد، طبع شعری داشته نوری تخلص می فرموده است.)

در سر قبر آقا است که بیرون دروازه در دشت است. عمارت بلند بنیانی دارد و توی عمارت گنبد بزرگی دارد وسط گنبد چند قبر است متصل بهم از مرمر وسط آن قبر مرحوم حاجی میرزا حسن امام جمعه (1) که از علماء و روسا و با جمال و کمال و مرجع و پناه خلق و در نماز جمعه او در مسجد شاه نقل شده که تا سیزده صف این طرف میل های بیرون مسجد که در میدان شاه است می آمده وفات او سنه هزار و دویست و چهل و هشت و دیگر قبر مرحوم آقا سید محمد امام جمعه که قبر او

مرحوم حاج میرزا حسن امام جمعه

ص: 114

1- وی فرزند میر محمد حسین بن عبد الباقی مولف ریاض رضوان (نسخه از آن در نزد نگارنده موجود است) بن میر محمد صالح خاتون آبادی است وفاتش در روز 2 محرم اتفاق افتاده است عکس مرحوم حاج میرزا حسن امام جمعه

جلوی است و روی آن کمی بلندتر بسته شده و در جلالت و ریاست و بزرگی شهره آفاق شده و با وجود و پناه خلق که در امام جمعه های بلاد باین
تشخص شنیده نشده ، و در فطانت و زیرکی و وقار و مهابت و سخاوت و شجاعت ممتاز بلکه از حسن کفایت حافظ ولایت و مملکت و رافع بعضی مفسد
دولت بوده وفات او در سنه هزار و دوست و نود و یک (1) و این سلسله از اولاد دختری مجلسی و ابا عن جد امام جمعه

حاج میرسید محمد امام جمعه

1- وی فرزند مرحوم حاج میرزا حسن امام جمعه وفاتش شب شنبه 10 شعبان بود و میر محمد صالح جدایشان داماد مجلسی بوده است و اول کسی است از این خاندان که امام جمعه شد امام جمعه های تهران نیز از همین خاندان می باشند و تا کنون امامت جمعه در تهران و اصفهان در این خاندان باقی و بر قرار می باشد. و امام جمعه فعلی تهران آقای دکتر میرسید حسن امامی (دکتر در حقوق) فرزند حاج میرزا ابو القاسم امام جمعه است. و امام جمعه اصفهان آقای آقا میر محمد مهدی سلطان العلماء فرزند مرحوم آقا میر ابو طالب می باشد ایشان از شاگردان مرحوم دهکردی می باشد و تالیفاتی نیز دارند
عکس حاج میر سید محمد امام جمعه

و رئیس اصفهان بوده اند و قبر میر محمد مهدی که بزرگتر از آقا میر سید محمد بوده و بعد از پدر امام جمعه بوده و بجوانی وفات نموده با والده ایشان بان ها متصل است و در این صندوق مرمر بزرگ است. وفات او در سنه هزار و دویست و پنجاه و کسری (1) و جلوروی قبر آقا میرسید آقا میرسید محمد که از بالا سر، بیائی اول ایوان جلوی توی گنبد است و بازمین صافست قبر آخوند ملا محمد حسین (بن) ملا ولی الله است که در علم ریاضی استاد کامل و دارای علم کلام و حکمت ، خیلی از فضلاء این شاگردان اویند ، و خیلی با احتیاط و تقوی و مواظب طاعات و ادعیه و از جمله معمرین بود، عمرش قریب بصد شده بود وفات او در سنه 72 هزار و دویست و نود و کسری و جلوروی قبر آخوند قبر آقا میرزا عبد العلی هرنندی است که از علماء و فضلاء گوشه نشین بود و مشغول تدریس از

ص: 116

1- واز مدفونین در سر قبر آقااست 1 - مرحوم میرزا محمد مهدی شاعر متخلص به ناجی در 1314 وفات نموده ماده تاریخ وفاتش این است : بهر تاریخ او ادیب بگفت *** او مکان درسوی خلد برین 2 - در وسط صحن ، جنب بقعه مرحوم آقا میرزا محمد علی سینی از علما وفاتش 1332 بوده و این دو نفر را آقای آقا نجفی مرقوم نموده اند . 3 - در پشت دیوار بقعه سمت شمال قبر مرحوم صادق ملا رجب واقع است وی از شعراء زال اصفهان بوده عمری را بزهد و قناعت گذرانیده حکایت قرار اشتغال داشته، و ازین راه اعاشه می کرده قریب هشتاد سال عمر نموده در 1305 وفات یافت از اشعار اوست : (بلهجه اصفهان خوانده شود) خالی دارد مهمن یک طرف گوشه لبش *** که همه خلق بمیرند ز درد و تبش راضیم در عقب یار همی صاعقه بارد *** تا پدر سوخته رقیبان نیفتید عقبش سد و من سرو غریبست گراو را نگری *** درو الماس سفید است بجای حطیش زندگی خواجه خضر قسمت ما خواهد شد *** گرد براو بوسه لبم را برسانم بلش من که بی غسل و وضو نام نگارم نرم *** چون نشنیده است به پیغمبر مکی نسبش

مقدمات تا شرح لمعه و غیر آن و در نحو معروف بود و دو شرح بر سیوطی نوشته یکی سی هزار بیت و یکی شصت هزار بیت و بر بسیاری از کتب نحو و غیر آن از اصول و فقه و غیر این ها حواشی نوشته ، و رساله عیدیه در بیان فضایل عیدهار ما يتعلق به نوشته ، و رساله صیغ عقود ، و شرح دعای یا من ارجوه و غیر این ها. وفات او در سنه 1307 (1)

باب سوم

در مقبره مجلسی که سر قبر آخوند معروفست ، و ظاهراً مرادشان آخوند ملا محمد باقر مجلسی است و این مقبره در دالان مسجد جمعه اصفهان است و قبری که در میان قبه است چند قبر است که بهم متصل کرده اند : قبر جلو قبر مرحوم آقا میرزا محمد علی امام جمعه است که از سلسله امام جمعه های اصفهان بوده و تقریباً چهار سال در اصفهان امام جمعه بوده و مردی عالم و فاضل و با جود و سخا و حسن خلق و کمالات بسیار داشت اگر چه خیلی مردم بجهت خدمتی که مرحوم آقا میر محمد حسین امام جمعه سابق بخلق کرده بود در باب

ص: 117

1- وفاتش در 1306 سال و تولدش در 1222 بوده است. معلم واز مدفونین در این بقعه است مرحوم میرزا عبدالحسین خوشنویس هرنندی از اساتید فن خط ، وفاتش 1326. دیگر مرحوم آقا میرزا عبد الرسول شوشتری متخلص به مداح از شعراء در وسط تکیه (معلم) و دیگر حاج میرزا هاشم امام جمعه (به نام کننده نکونامی چند) که قبری منفرد دارد (در بقعه) الروساء اصفهان بوده و در زمان او و بواسطه امال او از رواق امام جمعه کی کاسته شد وی از کسانست که بنام دین مر تکب بزرگترین جنایات می شده و دین را بازی چه خود قرار داده بوده است و از او حداکثر سوء استفاده را می نموده . گویند در اوایل امر بسیار زاهد و عابد بوده و جمعیت کثیره از تمام شهر بنماز او حاضر می شد لکن در اواخر بمناسبت اعمال ناشایسته که از او وم تابعینش سرزده حدی جماعت او حاضر می شد ، حتی خدمه مسجد نیز بدو اقتدا نمی کردند . « فَأَعْتَبُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ » وفاتش شب 4 شنبه 6 رمضان 1321

جنس، و معارضه خلق با حکومت اصفهان، از شدت محبت و اخلاص او با آقا میرزا محمد علی بد بودند که امام جمعه شده امام جمعه شده بود ولی بسیار سید عزیز جلیلی بوده رحمه الله علیه و بعضی رساله های با استدلال نوشته بطریق فارسی مثل رساله تقلید و جواز تقلید میت، و رساله کفایت هر غسلی از وضوء و غیر آن وفات او در سنه هزار و سیصد (1) و آخر قبر های آن سکو بسته قبر حاجی سید (2) جد او است. دیگر قبر 75 آخوند ملا محمد تقی مجلسی است عقب قبر آقا میرزا میرزا محمد علی واقع است که طرف بالای سر او بدیوار قبر سنگ لوح نصب است و 76 چند شهر با تاریخ در آن است و او پسر ملا مقصود علی نطنزی است و بعضی نظری گفته و از دهات عربستان دانسته اند که ظاهراً شاعر بوده و تخلص او مجلسی بوده که این غزلی که اولش این است منصوب با او است:

تا شد قدح کش از می عشق آرزوی ما *** بر دوش می کشند ملا یک سبوی ما (3) اگر چه بعضی گفته اند مجلس اسم ده ایشان بوده یا آن که چون قنداقه آخوند ملا محمد باقر را در مجلس امام عصر عجل الله تعالی فرجه حاضر کرده مجلسی گفته اند بهر حال آخوند ملا محمد تقی از اهل ریاضت و عبادت و ذکر و فکر و عالمی با تحقیق سیما

ص: 118

-
- 1- قبل از غروب روز شنبه 1419 این سال و مرحوم حاج میرزا علی انصاری در تاریخ وفاتش فرماید: لَقَدْ غَابَ الْإِمَامُ . (آقا میر حسین) فرزند حاج میرزا حسن می باشد وفاتش 3 شنبه 23 رجب سال 1298 قبرش در نجف .
  - 2- مراد میر سید محمد بن میر سید عبد الباقی است وفاتش 1244
  - 3- تا شد قدح کش از خم عشق آرزوی ما *** بر دوش می کشند ملا یک سبوی ما ما بلبلان گلشن عشقیم دور نیست *** گرگوش چرخ کر شود از های و هوی ما دارم حالتی ز محبت که لطف دوست *** هر دم دری ز غیب گشاید بروی ما از روی ما که پاک کند کرد معیت *** گر آب مغفرت ندهد شست و شوی ما از طی راه عشق بنان مجلسی خوشیم *** کاخر بجای می رسد این جستجوی ما

در رجال و شرح معانی و دقایق اخبار . کتاب شرح مشیخه در رجال دارد خیلی با فائده است و دو شرح بر من لا یحضر نوشته یکی فارسی که معروفست ، دیگری عربی که روضه المنقین است ، و حواشی بر اصول کافی که اخبار مشکله را حل نموده ، و رساله جلیقه فارسی در مسئله عملیه برای عوام نوشته که طریق احتیاط هم دست داده است و تاکنون هم نزد بعضی از عرفا و صوفیه شیعه عمل باو می نمایند ، حتی آن که مرحوم آقا محمد بیدآبادی ، مرحوم آخوند ملا علی نوری را اوایل بعمل باو در مقام احتیاط واداشته ، دیگر شرح صحیفه ، و رساله رضاع ، و رساله اوزان و غیر این ها ، و از او کرامات نقل شده و در سند زیارت جامعه خودش نوشته ، که در زیارت جناب امیر علیه السلم مکاشفات روی داده ، در آن روی داده ، در آن ماه عالم یا میان خواب و بیداری دیدم در سر من رای هستم و حرم بازینت و ارتفاع و بر قبر عسگر بین لباس سبز بیشتی و امام عصر عجل الله فرجه نشسته تکیه بقبر رو بدر ، بنا کردم زیارت جامعه را مثل مداح بلند ، خواندن ، چون که تمام شد امام علیه السلام فرمود خوب زیارتی است عرض کردم زیارت جد شما است و اشاره بقبر کردم فرمود بلی ، داخل شو ، داخل شدم ، دم در ایستادم ، فرمود پیش بیا ، عرض کردم می ترسم بسبب بی ادبی کافر شوم ، فرمود باذن ما است باکی نیست ، کمی پیش رفتم تا نزدیک آن جناب ، فرمود بنشین عرض کردم می ترسم ، فرمود مترس نشستم مثل غلام نزد آقا فرمود راحت کن مربع نشین پیاده و پا برهنه آمده ئی ، باری خیلی مرحمت فرموده از خواب بیدار شدم اسباب زیارت فراهم و راه مسدود شده بود مفتوح شد رفتم بسامره و در راه و آن جا کرامات عجیبه ظاهر شد و معروف است که مقامات آخوند ملا محمد باقر از برکت

دعای او است و در تاثیر کلام او نقل شده که شخصی شکایت از همسایه خود که از اشرار بوده و با جماعتی مهمانی می کردند و اسباب طرب و هرزگی در کار بود نزد آخوند برد، آخوندی فرمود آن ها را و مرا مهمانی، کن آن شخص قبول نمود و دعوت کرد، رئیس آن ها با تعجب قبول کرده شب را اول آخوند رفته گوشه مجلس نشسته آن ها که آمدند آخوند را دیدند ناگوار شد که عیش شان منقص می شود، بزرگشان خواست که آخوند را بنحوی بیرون کند، باخوند گفت کارهای شما بهتر است یا ما؟ آخوند گفت هر کدام کار خود را می کونیم تا معلوم شود. او گفت مائمک کسی را که خوردیم با او خیانت نمی کنیم، آخوند گفت قبول ندارم، گفت مسلمی این طایفه است، آخوند گفت شما هرگز نمک خدا را نخورده اید آن بزرگ ساکت شد و متامل شد و از مجلس برخاستند، میزبان گفت بدتر شد، بقهر رفتند، صبح شد بزرگ آن ها خدمت آخوند آمده توبه کرد و احکام شریعت تعلیم گرفت و گویند آخوند من مجله تسخیر قاضی جن ها را نموده که عروسی

در اصفهان اجنه (1) برده بودند آخوند قاضی را خواسته گفته آورده اند و العهده علی الراوی .

بلی چیزی که مسلم است آنست که اهل ریاضت و فکر و ذکر بوده اربعین ها ریاضت کشیده رساله کوچکی در ریاضت شرعیه در اربعین نوشته و با صوفیه هم ارتباطی داشته که صوفیه او را از خود می

ص: 120

1- اجنه برای جمع جن غلط و استعمال آن از طرف مولف رحمه الله علیه سهو القلم می باشد چه اجنه جمع جنین است كما قال الله تعالى (وَإِذَا تَمَّ الْجَنَّةُ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ) و جن اسم جنس است و جمع برایش بسته می شود بلکه جنه بکسر طابقه است از آن ها مقوله تعالی (مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ وَ أَجْنُهُ) می باشد. معلم

داند و سلسله سند با و می رسانند و حقیر کتابی منسوب با و دیدم که با بعضی علماء در معارضه و جواب اشکال بر ملا ی روم برآمده و توجیه کلمات و اشعار ملا کرده ولی مرحوم آخوند ملا محمد باقر ولد او نوشته که صرفی نبودند و بجهت مصلحت وقت و شرع با آن ها مخالطه داشتند و باید همین نحوها باشد، این طریقه منقوله از صوفیه که می گویند و لابد هر زمانی غیر از امام شخص کامل ظاهری بوده باشد و معرفت او را لازم می دانند و او هم یکی می باشد و هر کسی یک نفر را انتخاب می کند و قطب و بیر و امثال آن میگویند، بلکه ظاهر بعضی از شیخیه که رکن رابع یا ناطق واحد تعبیر می کنند بلکه اول عنوان باب و بابیه این طریقه است اگر چه همه زدند و بی دلیل و باطل است که در آخوند نباید باشد و از او ظاهر نشده و شان ایشان اجمل از این است و وفات آن مرحوم درسته 1080 هزار و هشتاد (1) و دیگر قبر آخوند ملا محمد باقر مجلسی که قبر آخوند می گویند ظاهر باسم ایشان است و و عمده او است و بحدی احترام دارد که مردم جرات قسم خوردن بقبر او نمی کنند بلکه در ادعای طلب راضی می شوند که پول روی قبر بریزند و مدعی برداردا گرچه این ها قسم شرعی نیست لکن عظم و شان آن بزرگوار

ص: 121

1- وفات آخوند 1070 است چنانچه از سنگ لوح آن مستفاد می شود و ماده تاریخ ها نیز موید آنست تاریخ وفاتش اینست: افسر شرع او فتاد و بی سر و پا گشت. فضل دیگری گوید. مسجد و منبر از صفا افتاد تولدش 1003 بوده است. در حاشیه فوائد الرضویه می نویسد که در شرح فقیه در باب نماز میت فرموده وَ أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَهُ بَنده در چهار سالگی همه این ها را می دانستم یعنی خدا و نماز و بهشت و دوزخ، نماز شب می کردم در مسجد صفا و نماز صبح را بجماعت می کردم و اطفال را نصیحت می کردم بایت و حدیث بتعلیم بدرم. این شرح مختصر برای مقیاس اختلاف زمان کافی است

در پیش مردم باین مقام رسیده است و خداوند احترام و عزت باو باین حد داده و الحق در خدمت بشریعت از هر جهت کامل کرده است و در زمان حیاتش مردم اعتقادات غریب از کرامات و عجایب باو داشته اند که بعضی از آن ها بی جا است چنانچه مرحوم میر لوحی (1) که جد سادات درچه است و از فضلاء آن عصر بوده در اربعین که نوشته در مقام رد این مطلب بر آمده که مردم می گفتند که در راه مکه حضرت امام علیه السلام پای رکاب آخوند تا مدتی راه می رفته و غیر این ها و مذمت این حرف ها را کرده و بسیاری از این حرف ها و مذمت بجا است درباره مردم چنانچه بعضی صوفیه نسبت بمرشدین و بعضی عوام زمان نسبت علماء می دهند و اظهار اعتقادات غریبه می کنند که این ها باعث سستی امر معجزات ائمه (علیها السلام) هم می شود بلی کرامات از علماء کاملین و اولیاء ممکن و واقع است لکن نه باین حد ها نباید شخص زیاد شکاک باشد و نه زیاد کول خور و زود قبول کن . مجملا مقامات آخوند مجلسی بالاتر از آنست که باین رقم مطالب عامیانه بیان شان او شود و شرح حال این بزرگوار خیلی از آن ها بجهت شهرت حاجت به بیان ندارد و رساله ها در حال او نوشته شده و کتاب های او که عامی و عالم باو منتفع، بلکه حفظ دین و نظم شریعت یعت بآن ها می شود بسیار معروف و طریقه او بین اخباری و

ص: 122

1- نامش سید محمد بن مطهر سبزواری از علماء زمان مجلسی بوده و شرح عداوت او با مرحوم مجلسی معروف است و گویند قبر حافظ ابو نعیم اصفهانی را که در قبرستان آب بخشان بود از روی عداوت با مجلسی چون جد وی بود بنام سنی بودن خراب درد، قبرش بنا بنقل بعضی از مطلعین در مقبره کنار جاده یزد طرف راست جاده نرسیده بشهرستان در اطاقی کلی است و صورت قبر خاکی است بدون سنگ لوح.

اصولی است چنانچه در رساله‌ئی که در جواب ملا خلیل نوشته خود تصریح کرده و کتاب‌های او زاد المعاد که برای مومنین بعد از قرآن است در قرائت و همراه داشتن آن و حق‌الیقین که بنظر حقیر برای طالب معرفت باصول دین بلکه بسیاری از احکام شریعت بی‌نظیر است که هم مقام علم آخوند معلوم می‌شود و هم خوش اعتقادی او و کسی مواظبت در او نماید اعتقادات او صحیح و بی‌شبهه می‌شود. نوشته‌اند که حق‌الیقین استبصار عده‌ای برده شد بمطالعه او و معرفت بآن هفتاد هزار سنی شیعه شد دیگر عین‌الحویه در موعظه و حلیه‌المتقین در آداب شریعت و حیوه‌القلوب جلد اول در احوالات انبیاء (علیهم‌السلام) و جلد دوم در احوال خاتم‌النبین صلی‌الله‌علیه‌وآله، جلد سیم در امامت که تمام نشده و جلاء‌العیون در مصیبت و، مقباس در تعقیب و دعا، و تحفه‌الزائرین در زیارات و غیر آن‌ها از کتب فارسیه و ترجمه‌های دعاها و بعضی حدیث‌ها و در عربی بحار‌الانوار بیست و پنج جلد، و شرح اصول کافی و اربعین و کتب دیگر که ذکر و تفصیل آن‌ها مناسب این رساله نیست (1) و مقامات و کرامات ایشان که علماء اعتناء بآن نموده‌اند هم بسیار است. یکی حکایت آخوند عالم خراسانی که کاندی بعتبات رفته در بین مراجعت خواب دیده که در خانه پیغمبر و ائمه صلوات‌الله‌علیهم‌بترتیب نشسته‌اند و آخر همه حضرت حجه است وارد شده و با اذن نشسته و بعد آخوند ملا محمد تقی وارد شده با شیشه کلاب و پیغمبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) و ائمه (علیهم‌السلام) آن کلاب را استعمال کرده باخوند خراسانی هم داده، بعد رفته و قنداقه طفلی آورده داده خدمت پیغمبر صلی‌الله‌علیه‌وآله در حق او دعا نموده و هم چنین جناب امیر (علیه‌السلام) تا حضرت حجه علیهم‌السلام

ص: 123

1- در مرآت‌الاحوال گوید عدد ابیات تالیفات مجلسی (1402700) می‌شود. معلم. تعداد مولفات وی بیشتر از یک صد و پنجاه جلد بزرگ و کوچک می‌شود.

و آخر آن آخوند خراسانی دعا در حق او نموده ، وقتی که آن آخوند اصفهان آمده چون با آخوند ملا محمد تقی رفاقت داشته وارد منزل او ده آخوند خوند ملا محمد تقی قناده آخوند ملا محمد باقر را آورده بآخوند داده در حق او دعا کند و آن بزرگوار نشر حدیث از همه کس شده بلکه در بیشتر ولایات عجم بلکه بیشتر کرده و بسیاری از ارضاع صوفیه واهل بدعت را برهم زده و شیخ اسلام و امام جمعه بوده و در امر بمعروف و نهی از منکر اهتمام تام داشته بلکه نظم مملکت می داده و بسیار مواظبت در قضاء حوائج مسلمین و اعانت ایشان و رفع ظلم و و رسانیدن عرایض خلق حکام و سلاطین داشته بلکه در لولوء (1) نقل کرده تا مجلسی بود نظم مملکت شاه سلطان حسین را می داد و بعد از فوت او کم کم رخنه شد و با وجود کمال حسن خلق و خنده روئی ، کمال هیبت عبد را داشته و نقل شده که آخوند ملا محمد تقی والده ایشان را امر فرموده که در حال جنابت شیر باو ندهد و از طفولیت تا بزرگی مرحوم مجلسی دارد با ما درویش تربیت در علم و عمل یافته و از جمله مجددین مذهب است در راس ماه که معروفست یا تجربه یا از روی حدیث که در درصدی مجددی (2)

ص: 124

- 1- لولوء البحرین در اجازه روایت است از شیخ یوسف بحرینی انجام تالیفش 11 ع 1 سال 1182 بوده است. معلم بطبع رسیده است
- 2- از جمله اخبار متواتره در نزد شیعه و سنی خبر مجددین است. و حاجی نوری در کتاب مستدرک از جامع الاصول ابن اثیر نقل می کند که حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود « اِنَّ اللّٰهَ یَبْعَثُ لِهَآئِهِ الْاِمَمَ فِی رَاسِ كُلِّ مَآئِمَةٍ مِنْ یَجِدُ لَهَا دِیْنَهَا » و در برخی از اخبار (راس) مذکور نیست و مجد دین شیعه بدین قرارند. 1- حضرت امام محمد باقر علیه السلام 2- حضرت امام رضا علیه السلام 3- محمد بن یعقوب المینی 4- سید مرتضی علم الهدی 5- شیخ طبرسی 6- خواجه نصیر الدین علموی 7- علامه حلی 8- شهید اول 9- محقق کرئی 10- شیخ بهائی 11- مجلسی ثانی 12- آقا باقر بهبهائی 13- میرزای شیرازی رحمه الله علیهم اجمعین

پیدا می شود که دین را تازه کند و ترویج تامی در دین می کند و تجدید و ترویج و احیا شاید اخوند مجلسی از همه کس بیشتر کرده باشد که احکام و اخبار را در عالم، بر عالم و عامی منتشر ساخت و بسیاری از کتاب های اصحاب ائمه (علیهم السلام) که مفقود شده بود در اطراف عالم فحوص و جمع نمود و ظاهر کرد، و بعضی علماء گفته که ما این ها را اسباب نواب ها و فیض های او می دانیم و انکار نموده نقل خوابی که در میان مردم معروف شده که مجلسی را در خواب دیدند و از او سؤال از حال او شد جواب گفت کتاب ها و زحمت ها سبب نجات نشد و سبب نجات سببی شد که بطفل یهودی بی خیال و بی غرض ترحماً دادم و گفته است دور نیست این خواب را صوفیه جمل کرده باشند (1) و بر فرض صدق هم ضرر بمقامات مجلسی نمیزند و عمر مجلسی را هفتاد و چهار سال گفته اند و وفات او در سه هزار و صد و یازده در تاریخش خیلی اشعار گفته اند در سنگ لوح که بقبرش در بالا سر بدیوار قبر است ماده تاریخ این است. باقر علم شد روان بجانانه و این تاریخ جامعیت دارد. ماه رمضان که بیست و هفتش کم شد تاریخ وفات باقر اعلم شد شب بیست و هفتم ماه رمضان وفات او بوده و از شماره حروف ماه رمضان که بیست و هفت کم شود مطابق تاریخ می شود. و بعربی حزن و غم، تاریخ او است (2) و باز قبر یکی از برادران او که گویند

ص: 125

-
- 1- این فرمایش آقا سید محمد مجاهد کربلائی است در کتاب اغلاط مشهوره معلم نسخه از این کتاب نزد نگارنده موجود است.
  - 2- سال وفات مجلسی 1110 بوده و این ماده ها که ذکر شد نیز تماماً مویید همین مطلب است و 1110 می شود و حزن و غم که 1111 می شود غلط است. معلم. و هم چنین ماده تاریخ ذیل که از تاثیر است اشتباه می باشد. چورفت از جان شیخ الاسلام و دین *** که دانش با و عقل دانا فروخت بفوتش رقم کانک تاثیر زه *** دل خلق از فوت اخند سوخت آقای معلم از کتاب مرآه الاحوال تولد مجلسی را 1038 می نویسد.

مرحوم آخوند ملا محمد باقر - مجلسی ثانی

مقبره مرحوم آخوند ملا محمد باقر مجلسی ثانی

[\(1\)](#)*

ص: 126

1- * مقبره مجلسی و سایر قبور در حدود مسجد جامع. بقلم دانشمند محترم و نسابه مشهور آقای آقا نجفی تبریزی قمی . 1- قبر آقا هادی پسر آخوند ملا صالح مازندرانی که صندوق چوبی بر قبر ایشان است و اوج سنگی بالای سر او منصوب است درد وار و بر او چون او شنه شده : از بی سال رحلتش گفت آه گفت آه هادی و رهنمای ایران رفت 1120 2- قبر شیخ شمس الدین محمد اصفهانی که از علماء بوده و درسته 936 وفات نموده مرحوم آخوند ملا محمد باقر مجلسی ثانی و او از مشایخ مجلسی اول است قبرش بالای سر مجلسی است. 3- قبر آخوند ملا صالح مازندرانی در زاویه بقعه است و بر لوح او چنین نوشته شده ها تقی گفت باریخ که آه *** صالح دین محمد شده فوت . 1086 و ترجمه و شرح حال ایشان و آقا هادی پسر ایشان در کتب تراجم مشهور است. 4- قبر میرزا رضا حسینی که از سادات علماء اصفهان بوده طرف پائین پای علامه مجلسی است. 5- قبر آخوند ملا محمد علی از فقهاء اصفهان بوده در عتبه بقعه مجلسی است. 6- قبر میرزا محمد علی والد میرزا محمد صادق امام مسجد جامع اصفهان در بقعه علامه مجلسی است. 7- قبر

میر عظیم بن میر عنایت الله از اکابر علماء اصفهان بوده و قبرش متصل بقبر علامه مجلسی است و در سنه 1223 وفات نموده . 8 - قبر ملا محمد رضا پسر آخوند ملا محمد تقی مجلسی بین مجلسین می باشد . 9- قبر مرحوم میرزا محمد تقی الماسی المتوفی سنه 1159 ابن المیرزا محمد کاظم ابن الملا عزیز الله ابن المولی محمد تقی المجلسی قریب بقبر مجلسین است. 10 - قبر میر را عزیز الله پسر میرزا محمد تقی الماسی که در سنه 1163 وفات نموده و از اجل علماء بوده که جنب قبر والد خود می باشد واز تالیفات میرزا عزیز الله در عقاید دیده ام بسیار خوب نوشته 11- قبر میرزا حیدر علی ابن المیرزا عزیز الله مذکور و ایشان از اجلاء و علماء بوده و رساله در اعقاب علامه مجلسی تالیف نموده و عیال ایشان دختر آقا محمد مادی بن آقا محمد علی بن آقا هادی بن آخوند ملا صالح مازندرانی بوده و ابر میرزا حیدر علی جانب قبر والد خودش می باشد و ایشان او تلامیذ والد خود بوده اند. (قبر میرزا حیدر علی چنانچه در صفحه (92) متعرض شدیم در تکیه خوانساری ها است و سنگ لوح دارد. مهدوی) 12 - قبر میرزا محمد علی برادر میرزا محمد تقی الماسی جنب قبر الماسی است و او از علماء بوده. 13 - قبر میرزا کمال الدین فسائی شیرازی که داماد مجلسی اول بوده در همان بقعه است و شرح بر شافیه ابن حاجب نوشته در صرف که شرح بسیار خوب و مرغوبی است. کاظم پسر ملا عزیز الله پسر ملا محمد تقی مجلسی است که در زمان نادر 14 - قبر ملا محمد علی استرآبادی که داماد مرحوم مجلسی اول و از تلامیذ وی بوده و تعلیقاتی برکتب حدیث دارد در آن بقعه می باشد. 15 - قبر میرزا محمد صادق سر آخوند ملا محمد باقر مجلسی صاحب بحار در آن بقعه است و والده ماجده او خواهر میرزا علاء الدین گلستانه می باشد و مرحوم میرزا محمد صادق در حیوه والد خود از دنیا رحلت نموده و از اجلاء تلامیذ پدر خود بوده و مرحوم والدش مرآه العقول و شرح تهذیب را بخواهش او تالیف نموده. 16 - قبر ملا محمد نصیر پسر ملا عبد الله پسر آخوند ملا محمد تقی مجلسی اول در همان بقعه است و او از اجلاء علما عبوده و دارای تالیف است. از جمله حاشیه بر شرح لمعه ، رساله در اثبات رویت جن ، و ترجمه مجلد فتن و معن از مجلدات بحار الانوار . 17 - قبر میرزا محمد باقر مشهور بمجلسی ثالث پسر میرزا عبد الله پسر آخوند ملا محمد باقر مجلسی صاحب بخار در همان بقعه و حوالی او است و او روایت می نماید از والد خود . 18 - قبر میرزا حسن علی پسر مجلسی ثالث مذکور در خارج ، قبره مجلسی است و او از علماء اصفهان و روایت می نماید از والد ماجد خود. 19 - قبر ملا محمد تقی پسر ملا عبد الله پسر آخوند ملا محمد تقی مجلسی اولدر خارج بقعه است و ایشان از علماء اصفهان بوده و دارای تالیفی است. 20 - قبر ملا زین العادین برادر ملا محمد تقی مذکور و پسر ملا عبد الله پسر آخوند مجلسی اول در خارج بقعه و ایشان هم از رهام علماء اصفهان بوده . 21 - قبر میرزا حیدر علی شیروانی بر ملا- میرزای شیروانی در خارج بقعه است و ایشان از اجلاء علماء اصفهان و نواده دختری مجلسی اول بوده و زوجه میرزا حیدر علی صبیبه مرضیه مجلسی ثانی است. 22 - قبر بنات مجلسی اول بعضی در بقعه و بعضی در خارج بقعه است: و آن ها با بن قرار است. 1 - زوجه آخوند ملا محمد علی استر آبادی . 2 - زوجه ملا میرزای شیروانی . 3- زوجه میرزا کمال الدین محمد فسائی. 4- آمنه بیگم زوجه آخوند ملا صالح مازندرانی . 23- بنات مرحوم مجلسی ثالی ایضاً در خارج بقعه و حوالی آن مدفون هستند . و آن ها بدین ترتیب است: 1- زوجه میر را محمد کاظم والد میرزا محمد تقی الماسی. 2 - زوجه میر محمد صالح. 3- زوجه میرزا حیدر علی شیروانی پسر ملا میرزا و ایضاً در خارج بقعه مجلسی دو کرباس و صحن قبور عده از بزرگان است. من جمله : 1 - قبر میر علی نقی از علماء اصفهان در سنه 1205 وفات نموده. 2 - قبر آخوند ملا محمد کاظم بن آخوند ملا محمد علی از اکابر علماء در سنه 1270 وفات نموده. 3- قبر ملا عبد الله بن الحاج رحیم البر و جردی از اکابر علماء اصفهان در ربیع الاول سنه 191 وفات نموده و دارای تالیفات نفیسه ایست. 4- قبر آخوند ملا اسماعیل بن الانقا محمد حسین از علماء و زهاد که در سنه 1253 وفات نموده. تبصره - در بعضی از مجامع دیده شده که قبر حافظ ابو نعیم صاحب حلمیه الاولیاء تاریخ اصفهان در بقعه مجلسین است و این که اوجد آن دو بزرگوار است و بقعه مال او است و او اول کسی است که در آن بقعه دفن شده و اعتاب او متتابعاً در آن جا دفن شده اند. وَ اللهُ اعلم بالصواب: انتهی از این عده، 11 نفر کسانی هستند که ما متعرض شدیم که مشترک است. 16 نفر دیگر آقای آقا نجفی نوشته اند که ما نقل نکرده ایم و این ها هیچ کدام آثار قبر ندارند و چهار نفر دیگر ما ذکر نمودیم که ایشان متذکر شده اند پس جمعا مد فونین در این بقعه و صحن 31 نفر می شوند. رحمه الله علیهم اجمعین. بطوری که آقای آقا نجفی در جواب بنده نوشته اند من مدرک قل بودن قبور این بزرگان را در این محل خواسته بودم مدرک ایشان در نقل این مطالب و این که قبور این بزرگان در این بقعه و صحن و حوالی است کتاب فیض القدسی و مرآه الاحوال و یک بیاض خطی که در کتابخانه مرحوم آقا میرزا ابوالهدی بوده است می باشد :

و دیگر قبر مرحوم آقامیرزا محمد تقی الماسی است که او پسر میرزا محمد

ص: 127

شاه امام جمعه بوده و عالم و فاضل و عارف و از اهل تهجد و عبادت و طاعت و جماعتی از علماء نقل شده که از شاگردان ایشان بوده اند و نقل شده که قبر او جلو مجلسی اول است بنابر این وسط قبر آقا میرزا محمد علی

ص: 129

امام جمعه و مجلسی اول می شود (1) و ظاهر این است که در این صندوق که نشان قبور این بزرگواران ساخته شده زیاده از پنج شش نفر مدفونند که، قدر معلوم آقا میرزا محمد علی امام جمعه و میرزا محمد تقی الماسی و ملا محمد تقی مجلسی و ملا محمد رضا ولداری و آخوند ملا محمد باقر مجلسی و حاجی سید است و پائین پای مجلسی در ایوان چه قبر مرمر بلند بسته است که اول قبر آخوند ملا محمد علی استر آبادی که یکی از دامادهای مجلسی اول است بوده و از اعمل علم و فضل و بلکه نقل شده از عرفا و اهل مقامات و کمالات بوده (2) و بعد از سال ها که طول کشیده مرحوم حاجی سید محمد باقر اذن داده آقا میرزا جعفر پدر آقا میرزا محمد علی امام جمعه را در همان محل دفن نموده و پهلوی آن که پائین و پشت این قبر مرمر است قبر کاشی پست بسته ایست قبر آخوند ملا محمد صالح مازندرانی است که داماد مجلسی اول است و عالمی کامل و فاضل و خوش بیان در کتاب نوشتن کتاب شرح بر اصول کافی نوشته بسیار خوش بیان کرده و تحقیقات با معنی دارد و حاشیه بر معلم نوشته توضیحات خوب کرده و شرحی بر زبده شیخ بهایی نوشته که با تحقیق است و معروفیت کم حافظه بوده بحدی که خانه استاد را گم می کرده بالای در نوشته (3) و گفته اند خیلی فقیر بوده که از بس لباسش کهنه بوده در مجلس درس مجلسی اول بیرون می نشستند و مطالب را هم بر استخوان و برگ چنار می نوشتند

ص: 130

1- تولد الماسی 1089 وفات 1159 تولد میرزا محمد کاظم 1049 وفات 1119 تولد ملا عزیز الله 1025 وفات 10074 (معلم)

2- تولدش 5 شنبه اول رجب 1010 رویداده است.

3- این حرف اشتباه است زیرا اصحاب چنین حافظه هیچ وقت نمی تواند عالمی چنان باشد. کسی که خانه استاد گم کنه چطور آن همه مطالب علمی در حافظه می تواند داشته باشد

وقتی مسئله مشکل می شود که چند روز رفع اشکال نمی شود، یکی شاگردان مرحوم مجلسی اتفاقاً نزد آخوند ملا محمد صالح می بیند در برگ چنارها رفع آن اشکال را نوشته ، بعد در مجلس در جواب مجلسی ، می گوید مجلسی می فهمد از او نیست و اصرار می کند تا ابراز می کند مجلسی نگاه می کند آخوند بیرون در نشسته لباس باو می دهد و حاضر مجلس می نماید و مقرری برایش تعیین می کند تا بجایی می رسد که او را بخانه می برد

و دختر خود را باو می دهد (1) دیگر قبر آقا هادی ولد آخوند ملا محمد صالح است که صندوق چوبی دارد در کنار ایوان چه که درگاه مقبره است که رو بقبر مجلسی بایستی طرف چپ است و مردی عالم و فاضل بوده غالب کتاب های او فارسی و ترجمه عربی ها وار را آقا هادی مترجم می گوید شرح فارسی بر معالم بر شرح شمسیه و بر شافیه صرف که متن شرح نظام معروفست نوشته ، و حاشیه عربی بر تفسیر بیضاوی نوشته ، و ترجمه قرآن باشان نزول و نیک و بد استخاره ، نوشته و گویند بجهه نذر توی قبر این را نوشته چون بجهت

ناخوشی صرع با سکنه وقتی اعتقاد فوت او شده دفنش نموده در قبرستانی و سوراخی بیالای قبر برای نفس احتیاطاً گذارده و در قبر بهوش آمده نذر نوشتن ترجمه قرآن هر گاه بیرون آید کرده، اتفاقاً

ص: 131

1- وفاتش در 1086 رویداده زاهد شاعر اصفهانی دو ماده تاریخ وفاتش گوید : جسد تاریخ وفاتش زاهد *** که کی آن ذات موید شده فوت زاهد ها نمی گفت بتاریخ که آه *** صالح دین محمد شده فوت و آن چه مرحوم حاج شیخ عباس محدث قمی رحمه الله علیه در هدیه الاحباب و فوائد الرضویه و وفاتش را در سال 1081 می نویسد اشتباه است

هیچ‌یک از صدای توی قبر رم کرده ساربان فهمیده خبر باهل شهر داده بیرونش آورده اند (1) و در همین صندوق قبر آخوند ملا مهدی هرنندی است که از علماء و فضلاء و متتبعین بوده (2)

ص: 132

1- این نقل را برای دیگران نیز نموده اند منجمله از برای ملا فتح الله مولف منهج الصادقین و شیخ ابو علی طبرسی مولف مجمع البیان و ظاهراً هر سه اشتباه باشد. وفات آقا هادی در 1120 رویداده است

2- وی را خواند تفرقه است بر اصول کافی وفاتش 9 ج 2 سال 1180 و در این بقعه قبور عده دیگر از علماء است که شرح حال و نام برخی از آن‌ها ذیلاً نگاشته می‌شود. 1- شمس الدین محمد اصفهانی متوفی بسال 936 هجری وی بنا بنقل مرحوم حاج سید محمد علی مبارکه ای در رساله نور القدسی از اجداد آقا حسین جیلانی صاحب شرح بر صحیفه می‌باشد و نیز مجلسی اول را از شاگردان وی می‌شمارند. 2- در رساله نور القدسی قبر مرحوم میر عبد الباقی بن میر محمد حسن خواتون آبادی را در این بقعه می‌داند و این اشتباه است زیر اوقات میر عبد الباقی در سال 127-8 بوده و این قبر فعلی تاریخش 1225 می‌باشد و نایب محل قبر میر عبد الباقی را در نجف نوشته اند. 3- نیز در همان رساله قبر مرحوم می‌رسید علاء الدین محمد گلستانه را با تردید در این بقعه می‌داند و این مطلب نیز خالی از اعتبار است زیرا مرحوم غیر سید محمد خان مورخ الاسلام که از فضلاء اصفهان بود و در این اواخر وفات یافت و صاحب تالیف و تصنیف بود و از احماد میر علاء الدین برد قبر ایشان را در مقبره مقابل مسجد مصری می‌دانست. 4- میرزا محمد صادق فرزند میرزا محمد علی امام جمعه ده بعد از وفات حاج میرزا هاشم امام جمعه اصفهان شد و در 3 رمضان 1348 وفات یافت و در پیش روی پدر مدفون شد. تاکنون از مدفونین این بقعه 15 الف بشرح ذیل حالشان معلوم است 1- شمس الدین محمد اصفهانی 2- ملا محمد تقی مجلسی 3- ملا محمد باقر مجلسی 4- ملا صالح مازندرانی 5- ملا محمد علی استر آبادی 6- ملا رضا پسر مجلسی اول و بنا بنقل مولف رساله نور القدسی پسر برادر مجلسی اول و در کتاب فرض القدسی از برای مجلسی چنین پسری نقل نمی‌کند 7- میرزا محمد تقی الماسی 8- میرزا محمد علی امام جمعه 9- میرزا جعفر بن حاج سید محمد خواتون آبادی 10- حاج میر سید محمد امام جمعه 11- آقا هادی مترجم 12- میرزا محمد صادق امام جمعه 13- ملا مهدی هرنندی 14- میر عبد الباقی که از فضلاء بوده، و تاریخ وفاتش (در جنان شد میر عبد الباقی از دنیای دون) قبرش دم در ارسی سنگ لوح مرمری مساوی به زمین دارد و فاتش 15 1225 - آقای بلاغی در کتاب زندگانی شمس العرفاء عقل می‌نماید که قبر ابو اسحق نامی از بزرگان در نزدیک مسجد جامع بوده است و محل فعلی بوالسحقیه را منسوب بدو می‌دانند. بنقل از رساله جوایبه ثی که علامه مجلسی در باره حکماء و مجتهدان و اخباریان و صوفیان نوشته و هم در آن جا می‌نویسد، که این قبر با مر شاه اسماعیل صفوی خراب شده است و این رساله را صاحب طرائق عید تا نقل کرده است. و مرحوم مبارکتی نیز در نور القدسی ابو اسحق اسفراینی گوید لکن تا آن جا نگارنده اطلاع دارد این نسبت بی مورد است. علماء رجال بنام اسفرائنی دو نفر را ذکر می‌نمایند که اینک بشرح حال آن‌ها مجملاً اشاره می‌شود: اسفرائنی: ابو حامد احمد بن ابی طاهر محمد بن احمد تقیه شافعی، شیخ شافعی ها در عراق وفاتش در سال 406 در بغداد که در همان جا در خانه خودش دفن شده و بعد ها او را بباب حرب منتقل کرده اند. اسفرائنی: رکن الدین ابو اسحق ابراهیم بن محمد بن ابراهیم فقیه شافعی متکلم اصولی صاحب کتاب اصول الدین والرد علی الملحدین و ابن بافلانی و ابن فورک و اسفرائنی از اصحاب ابو الحسن اشعری و هم دوره بوده اند وفاتش روز عاشورا سال 418 در نیشابور سپس او را به اسفرائین بردند و در آن جا بخاک سپردند. اسفراین یکی از شهر های خراسان و از نواحی نیشابور است.

در طرف طوقچی نرسیده بدروازه طوقچی که از مقبره بابا قاسم

ص: 133

که حالش مثل سایر بابا که در اصفهان متفرقاً مدفونند واضح نیست (1) خیلی بالا می رود تا بدروازه طوقچی نزدیک می شود مقبره صاحب بن عباد است که اسم او اسمعیل است قبر بلند کاشی وسط گنبد دارد و گویند

ص: 134

1- نامش ابو القاسم محمد و فاتش 740 (بلاغی) بقعه در سال 741 ساخته شده است . نام بابا های اصفهان را در صفحه 64 متذکر شدیم. فائدها 1- در نور القدسی است که محل فعلی بقعه مجلسی در اول خانقاه در بود و سپس بصورت مدرس در آمده و بعداً مقبره شده است و اول کسی که در اصفهان فقه جعفری را در این مکان تدریس نمود شیخ کمال الدین درویش محمد بن شیخ محمد حسن عاملی بوده که قبلاً در نظر بوده و بعد اصفهان آمده است و صغه درویش مسجد جامع منسوب بهمین شخص است. فائده 2- راجع بلقب مجلسی ها در نور القدسی گوید که این لقب را شاه طهماسب به ملا مقصود علی داد و او آن را در اشعار نیز تخلص خود قرار داد. و علت او این که ملا- مقصود علی در مجلس شاه حاضر شده و بیان احادیث و فضائل اهل بیت (علیه السلام) می نمود و هر موقع شاه می خواست مجلس مذهبی ترتیب دهد او را حاضر می کرد، بدین جهت شاه این لقب را در داد. فائده 3- در کتاب زنبیل از تالیفات حاج فرشاد میرزا فرزند عباس میرزا است که وفات آخوند ملا محمد باقر مجلسی در 1111 بوده و 70 سال تمام عمر اموده و تولدش 1041 بوده است و بعضی گفته اند چهار الف تاریخ فوت ایشانست. این حرف خالی از اعتبار است زیرا چنانکه قبلاً گفته شد ، اولاً فوت آخوند در 1110 بوده ثانیاً سن ایشان 73 سال بوده . ثالثاً تولد آن جناب در 1037 بوده است. فائده 4- در مجله ارمغان می نویسد مرحوم آخوند ملا محمد باقر مجلسی شعر می گفته و مشتاق تخلص می فرموده و این شعر از اوست : بخواب عدم راحتی داشتیم *** که ما را از این خواب بیدار کرد این دو شعر از منسوب به مجلسی است: فالی که خلاف شیعه رائی دارد *** دعوی خلاف حق نمائی دارد چند ز خیل مشر کاست اما *** از حق نگذر عجب خدایی دارد و هم در ارمغان گرید غزل (ناشد قرح کش) از ملا محمد تقی می باشد.

این جا دالان خانه اش بوده و او دارای علم و دولت و ریاست و در بیان حالات و مقدمات او بعضی یک رساله نوشته اند (1) و پدرش عباد طالقانی وزیر رکن الدوله است و اسمعیل را موید الدوله پسر رکن الدوله وزیر خود قرار داده (143) و از طفولیت تا بزرگی مصاحب هم بوده اند ملقب بصاحب شده یا آن که اولاً صاحب بن العمید می گفته اند چون نزد ابن العمید وزیر تحصیل علوم ادب و حکمت و نجوم و غیرها نموده و مصاحب او بوده بعد که وزیر شده بصاحب مطلق ملقب شده و در دولت و عزت و احسان فقراء بخصوص شیعیان و اجتماع شعراء در درگاه او و اعطاء بآن ها، و مرجعیت عامه و خاصه مراتبی از او نقل می شود که معلوم نیست احدی از

ص: 135

1- مراد رساله است که مرحوم آقا سید ابو القاسم کوهپایه ای اصفهانی بنام ارشاد در شرح حال صاحب بن عباد نگاشته و بسعی دانشمند محترم آقای سید جلال الدین تهرانی بطبع رسیده است. وی از وزراء آل بویه بوده خاندان وی از دیر زمانی در دستگاه آل بویه بوده اند: نامش اسماعیل بن عباد بن عباس بوده. در حقش گفته اند: ورث الوزاره کا بر اعی کابر *** موصوله الاسناد بالاسناد بروی عن العباس عباد وزا *** رته و اسماعیل عن عباد علماء و بزرگان را احترام می نمود و آنان را به تالیف و تصنیف کتب تشویق می نمود. شیخ صدوق کتاب عیون اخبار الرضا (علیه السلام) را بجهت وی تالیف نموده است و شیخ حسن بن محمد قمی تاریخ قم و ابن فارس کتاب الصحابی را در لغت و تعالیمی کتاب یتیمه الدهر را بنام او نوشته اند و شیخ حسین بن علی بن بابویه قمی برادر شیخ صدوق نیز کتابی بنام او نوشت. از اشعار اوست. **أَبَا حُسَيْنٍ لَوْ كَانَ حُبُّكَ مَدْخَلِي *** جَهَنَّمَ إِنَّ الْفَوْزَ عِنْدَ جَحِيمِهَا فَكَيْفَ بِخَوْفِ النَّارِ مَنْ هُوَ مُؤْمِنٌ ***** بَانَ امير الْمُؤْمِنِينَ قِيمَهَا كَلِمَاتُ قِصَارِي فِي ادبٍ وَ اخْلَاقٍ أَوْ أَوْ مَشْهُورٍ اسْتِزَامَةً مَزَلَهُ (قُلْ از فَوَائِدِ الرِّضْوِيَّةِ).

وزراء باین مرتبه باشند ولی عمده فضل او است که در علوم و معارف کامل و چندین شتر کتاب خانه او را می کشیده (1) و در ترویج فضایل اهل بیت و احیاء امر آن ها تکمیل تام نموده با آن که در اصفهان بوده و آن زمان سنی خانه جبری مذهب بوده او شیعه و از عدلیه بوده، رقتی زنی زنا داده شوهرش با و اعتراض کرده گفته خدا مرا واداشت ، شوهرش در مقام انکار بر آمده زن گفته مگر تو مذهب صاحب بن عباد داری که قائل باختیار است. آن مرد چون سنی و جبری بوده تسلیم شده . قصیده های خوب در مدح اهل بیت (علیه السلام) با اظهار برائت از دشمنان ایشان گفته که مجلسی هم در عاشر بحار قادری نقل کرده و سید مرتضی هم در غرر و در رو غیر آن ها نقل کرده و کتاب های خوب نوشته کتاب المحيط در لغه هفت جلد یا ده ، جلد کتاب اسماء الله و صفاته، کتابی در علم کلام تصریح بامامت و اولویت امیر المومنین (علیه السلام) نموده و کتاب تذکره و انوار ، و تعلیل و وقف و ابتداء ، و عروض و جوهره الجمهره و کتاب الوزراء و کتاب قضا و غیر این ها از رساله ها و کتاب های منسوبه باو، و در مجلسی که درس و مطلب می گفته این قدر جمعیت می شده که هفت نفر یا دوازده نفر کلمات او را بلند می گفته اند و بیک دیگر رسانیده اند تا آخر مجلس و دراری وفات نموده و نقل باصفهان شده و

ص: 136

1- وی ملقب بکافی الکفاه بوده و گویند برای حمل کتابخانه او احتیاج به قصد شتر بوده و تعداد کتب او را یک صد و چهل هزار مجلد نوشته اند. شیخ عبد القاهر جرجانی و ابی علی حسن بن قاسم رازی وعده بسیاری از بزرگان از شاگردان وی بوده اند. گویند صاحب را مخرج راء نبود بدو گفتند بگو (دارم رمحک ارب فرسک) صاحب فرمود (أَلْقَ قَمَاتُكَ وَ أَعْلُ جَوَادِک) و حکایات دیگری نیز در این مورد معروف است که مقام ذکر او نیست. صغه صاحب در مسجد جامع اصفهان منسوب به اوست.

وفات او در سنه 385 بوده و در قبه بدریه (1) در محله طوقچی که گویند در دالان خانه خودش که خیلی عالی بوده دفن شده و آن قبر قدری مخروبه شده مرحوم حاجی کرباسی او را تعمیر نموده و خود حاجی مواظبت بزیارت او داشته و گفته اند بتجر به رسیده که زیارت او باعث رسیدن بخیر است بزودی و بیان خصوصیات و حالات و مقامات و فضایل او را این رساله گنجایش ندارد. و الله اعلم بحقایق الامور از دروازه طوقچی بیرون روی دست راست قبرستان قدیمی است وارد که شوی طرف چپ می رسد بتکیه معروفه به امام زاده ابراهیم بن موسی بن جعفر (علیه السلام) (2) اگر چه در اصفهان غیر از این جا در محله

ص: 137

1- یکی از اشتباهات بزرگ مرحوم مولف رحمه الله این که این کلمه را (بدریه) خوانده و آن غلط است بلکه این دامنه (بدویه) است که در روضات در اخر احوالات صاحب کلماتی نقل کرد و در وصف مدفن آن مرحوم گوید در قبه دفن شد که (تعرف بدریه) یعنی آن قبه در دویه معروف است و دریه معرب دری است که سابقاً نام محله ای بود که اینک طوقچی است - معلم

2- در داخل بقعه این امام زاده است قبر شیخ ابو الفتوح منتجب الدین احمد بن فی الفضل کل محمود بن خلف مجلی شافعی اصفهانی از بزرگان علماء و معاریف فضلاء اهل سنت کتاب شرح مشکلات الوجیز و الوسیط و تتمه التتمه ابو سعد متولی در فقه از اوست برخی او را صوفی و سنی و عده وی را شیعه می دانند. وفاتش در شب 22 صفر سال 600 هجری روی داده است. گویند با وجود اشتغال تدریس و تالیف و موعظه از دست رنج خویش اعاشه فرموده و صحافی امرار معاش می نموده است. قاضی نور الله شوشتری بنقل از بعضی میفرماید که قبر شیخ ابو الفتوح رازی مولف تفسیر مشهور در اصفهان می باشد و این مطلب خالی از اعتبار است. و مقدس اردبیلی در حدیقه الشیعه اصفهانیان را بمناسبت (زیارت نمودن آن ها قبر علی بن سهل و شیخ ابو الفتوح مورد سرزنش قرار داده است) و در آن جا گوید که در اصفهان ابو الفتوح عجلی را ابو الفتوح رازی گویند. فائده - در زمان صفویه چون خود را شیعه معرفی می نمودند در محو آثار اهل تسنن تعمدی داشتند و قبور بزرگان آن ها را از بین می بردند بطوری که در اصفهان از آن همه آثار قبل از صفویه امروز اثری باقی نیست و حتی تا اواخر زمان صفویه نیز این روش نکوهیده بر قرار بوده و در زمان شاه سلطان حسین از قبر حافظ ابو نعیم را بدستور میر لوحی سبزواری از بین بردند یا بعد از آن در زمان مرحوم آقا سید صدر الدین عالمی بر حسب دستور ایشان تکیه و خانقاه شیخ ابو مسعود در اخراب کردند. علی هذا قبوری که از بزرگان قبل از صفویه در اصفهان باقی است در شیعه بودن صاحب قبر شکی نیست چه ممکن نیست یکی از آن ها از نظر آن همه علماء و فضلاء و سلاطین متعصب محو شده باشد.

شمس آباد به همین اسم امام زاده ای هست با دستگاہ تر از این و در قریه کرمی برخوردار دیگری هست خیلی با دستگاہ تر از این ها و غریبی مردم اطراف باو دارند و از قسمش می ترسند و از دور بزیارتش می روند و نذرها می برند و در جاهای دیگر نیز باسم ابراهیم بن موسی بن جعفر (علیه السلام) هست مثل فاغستان و رواق حضرت سید الشہداء اَرْوَاحًا وَ اَرْوَاحَ الْعَالَمِينَ لَهُ الْفِدَاءُ مقابل رواق زنانه که ابرہیم مجاب (1) معروف است و غیر این ها و شاید بعضی نوادہ های حضرت باشند و رجاء زیارت و توسل بآن ها شود خیلی خوب است از این امام زاده طوقچی قدری پائین تر می رود قبر علی بن سهل (*) (2) است که از عرفاء بوده و تکیہ اش

ص: 138

1- ابراهیم مجاب فرزند بلا واسطه امام نیست بلکه وی جناب ابراهیم بن محمد عابد مدفون در قمیسه اصفهان ابن الامام موسی الکاظم علیہ السلام است و این بنده تا جائیکہ ممکن بود نسب امام زاده های اصفهان را در کتابی بنام (شجرہ مبارکہ) ضبط نموده ام .

2- (*) (حواشی آقای آقا نجفی قمی مدظله 1 - قبرها با قاسم که او یکی از هفت با با است که از مشاہیر عرفاء اصفهان بوده اند و بر سر درب او از خارج این عبارات نوشته شده پس از القاب و الفاضلی عمر هذه البقعة سلیمان بن ابی الحسن طالوت الدامغانی فی شہور سنہ 741 و در بعض از مجامیع از او تعبیر با حد البابات السبعہ شدہ . 2 - قبر صاحب ابن عباد کافی الکفاه قریب بقیر بابا نام شہرہ آفاق است . 3- قبر آقا ہادی خطیب در جنب مقبرہ بابا قاسم است و وفات او را چنین ضبط نموده اند . سال وفات خطب رفت چو ہفتاد روز *** ہادی نام و نشان گفت خرد یا غفور 1297 . 4 - قبر ملا شمس الدین محمد نصر آبادی کہ بر لوح قبر او نوشته بود العلامہ الزاہد الحکیم المانہ المتوفی 1150 و قبر او و وسط قبرستان طوقچی بود . 5- قبر میرزا عبد اللہ ابن میرزا معز الدین محمد کہ مردی بودہ فقیہ محدث اصولی و اوجد سلسلہ جلیلہ آقایان معزی ہا است کہ خانوادہ علم و عمل می باشد در دزفول و اہواز و کاظمین و نقاط دیگر کہ از شاہیر آن ہا مرحوم شیخ اسدالہ صاحب مقابیس و مرحوم شیخ محمد طاہر دزفولی و مرحوم آیہ اللہ آقای حاج شیخ محمد رضا دزفولی کہ از مراجع شیعہ و از مشایخ روایت حقیر بود و از اجلاء موجودین این خاندان محترم آقای آقا میرزا ہادی معزی و آقای آقا شیخ محمد کاظم معزی است کہ فعلا- در تہران مقیم می باشند و میرزا عبد اللہ مردی بودہ مقیہ و محدث و متقی و پدرش شیخ ، بہزالدین محمد از علماء زمان شاہ طہماسب صفوی اول می باشد و از اعظام آن زمان چنانچہ احفاد آن مرحوم نقل می نمایند . 5- قبر ملا ابو لقاسم خراسانی ذہبی کہ از مشاہیر عرفاء بودہ و در سنہ 1303 وفات نمودہ .

سابقاً خیلی دستگاہ داشته و خراب شدہ عمارت جدیدی دارد . خیلی قبرش میان کبد است و اگر چه مرحوم آقا محمد علی کرمانشاهی اعلی اللہ مقامہ در کتاب خیر آتیہ کہ در رد صوفیہ نوشتہ اند او را سنی صوفی دانستہ ولی مرحوم شیخ بہایی اعلی اللہ مقامہ در کشکول خود تمجید او نمودہ حکایتی نقل کردہ کہ شیخ علی بن سہل اصفہانی اتفاق بسیار می کردہ وقتی سئوالی شد و نداشت از شخصی وجہی برای فقراء خواست آن شخص قدری فرستادہ و عذر آوردہ کہ می خواہم خانہ ای بسازم شیخ گفت وجہ خانہ را بدہ بفقراء بدہم و من ضامن می شوم خانہ در بہشت بتو بدہند او بچہہ اعتمادی کہ بشیخ داشت قبول

ص: 139

کرد و وجه را داد و ضمانت نامه گرفت و در همان سال هردو وصیت نمود او را در کفنش گذاردند بود آن نوشته در جا نماز شیخ پیدا شد که پشتش نوشته بود تو را از ضمانت بیرون آوردیم (1) و آن نوشته در صندوق کتاب شیخ بود مردم استشفاء می کردند تا وقتی که صندوق را دزد برد و ظاهر این است که این مطلب را شیخ بهائی از کتب صوفیه نقل کرده و آن ها این گونه حکایت ها خیلی از پیران خود نقل می کنند که بعضی واضح است که دروغ و جعلی است و بعضی احتمال صدق می دهد ولی شیخ بهایی خودش نوشته که شب خواب دیدم در حرم امام رضا علیه السلام بودم و شبیه به بارگاه علی بن سهل بود و خوابم فراموشم شده وقتی بزیارت علی بن سهل آمدم یادم آمد آن خواب و اعتقادم بر شیخ علی بن سهل زیاد تر

ص: 140

1- نامش ابو الحسن بن سهل بن از مر است و فاتش در سال 280 اوده است. فائده - در کتاب ارشادر شرح حال صاحب بن عباد است که فقیری بنزد علی بن سهل رفت و از او التماس براتی نمود که بهر مجلسی برود و ارائه دهد بدو چیزی دهند، ابو الحسن نوشت (وکیل امور الهی و در گزیده حضرت پادشاهی از بابت « مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » در وجه (مِنْ جَاءَ اَعْبَا لِحَسَنَه مَلَه عَسْرُ اَمْتَالِهَا) (يَحْكُمُ د مَا عَدَدَكُمْ يَهْدُو مَا عِنْدَ اللَّهِ بَاق) معامله (مَنْ ذَا الَّذِي بَقِرَضُ اللَّهِ قَرْضًا حَسَنًا) بقول (اِنْ اَحْسَه نْتُمْ اَحْسَه نْتُمْ لَا فَحَكَمَ تَعْلِيمِ الْعَامِلُ فَلَا تَنْهَرُ بِهِ) نماید تا بوقت محاسبه (حِسَابًا يَسِيرًا) در دیوان (فَمَنْ يَعْمَلُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ) بتاریخ (يَوْمَ كَانَ مِقْدَارُهُ سِيسِينَ اَلْفِ سَنَه) از ز خیره (يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ) مجری دارند و السلام.) و در این بقعه عده مدفونند از آن جمله است: 1- ملا ابو القاسم خراسانی از عرفاء سلسله ذهبیه در 20 ج 2 - سال 1303 وفات یافت. 2 - سلطان مراد قبیره ایلدرم بایزید در سال 917 در اصفهان وفات یافت (تاریخ اصفهان و ری) و آثار قبر معلوم نیست. و از قبرستان طوقچی سمت شمال بروند در کنار جاده اردستان یک فرسنگی اصفهان مقبره زینبیه واقع است که در این اواخر معروف شد که او زینب بنت موسی بن جعفر علیه السلام می باشد و حقیقت امر معلوم نشد چه در هیچ یک از کتب انساب نامی از این محل نیست خلاصه در یکی از اطلاق های او است. عکس قبر مرحوم آقا سید ابو القاسم دهکردی از بزرگان علما و مدرسین اصفهان مردم از عموم طبقات ارادت غریبی نسبت بدو داشته در صبح شنبه رجب 1272 متولد و در 6 شوال 1353 وفات یافت. کتب و رسائل چندی تالیف نموده است . از جمله است 1- بشارات المالکین با واردات غیبی 2 - حاشیه بر جامع عباسی 3 - بر نسخه حاجی کلباسی 4- رساله در مباحث الفظه 5 - رساله علیه 6- طبقات در شرح دعوی سمات 7 - شرح بر شرایع 2 جلد 8 - ذخیره در ادعیه و ختومات 9 - الفوائد در متفرقات 10- رساله در طهارت 11 - حجه ماوی در اخلاق 12 - وسیله انابر (منبر الوسیله) و غیر در قبر او در وسط است و در جلو روی ار است قبر مرحوم آقا کمال الدین بن ملا محمد حسین خوانساری از فضلاء الیه جماعت و محل وثوق عامه عمر معقولی کرده بود و طبع شهری داشت کب چندی تالیف نموده است: 1- مجالس الذکر 2 - ایرادات بر کتاب هزار مسئله 3 - کتابی در ردیاب 4 - اشعار متفرقه از اشعار اوست ای آن که از مذمت دنیا سخن کنی *** خارت بدست رفته تو عیب از چمن کنی در ظهر روز چهارشنبه 17 صار 1361 وفات یافت رحمه الله علیه.

شد پس رجاء زیارت و استمداد نشود خوبست انشاء الله تعالی

ص: 141

در قبرستان آب بخشان است (1) و در آن جا قبر مرحوم آخوند ملا حسین تفلیسی وسط قبرستانست قریب بشارع عمارت مختصری دارد و او از اهل علم و فضل و ریاضت و مجاهده، معاصر آقا محمد بید آبادی است و بعضی علماء نقل شده که گفته بجهه رفع شهوت آب اسفرزه با نان یا بی نان می خورده گویند وقتی گماشته او غذایی گرفته آورده آخوند خورده صفای قلب خود را مبدل به کدورت دیده پرسیده معلوم شده با او قمار بازی شده بعد قی کرده و بسیاری از اهل علم و کمال باو اعتماد و اعتقاد داشته و دارند و عالمی دانا و با تقوی بوده مرحوم عالم ثقدئی از مرحوم آخوند ملا محمد حسین (من) ملا ولی الله سابق الذکر که خود ملا ولی الله شاگرد آخوند تفلیسی بوده نقل نموده که مجربست هر کس برود بزیارت قبر آخوند تفلیسی و همان جا نذر کند که هر گاه موفق

بزیارت کربلا شود انجا در حرم حضرت و قریب ان یک ختم مثلاً قرآن برای آخوند ملا حسین تفلیسی بخواند بزودی اسباب سفر زیارت او فراهم می آید و خود آخوند ملا حسین تجربه نموده در حق خود مرحوم حاجی (2)

ص: 142

-
- 1- این قبرستان اکنون از بین رفته است و شهرداری آن را خراب نموده و قسمتی از آن خیابان و قسمتی خانه شده است امکان برای باقی ماندن اسامی علماء این که در این جا مدفون بوده اند این باب بطبع می رسد
  - 2- وی فرزند حاجی محمد ابراهیم بود و فاتش شب 28 ذی الحجه - سال 1304 بوده پدرش نیز از معاریف علماء بوده و فرزندش مرحوم آقا محمد جراد و نواده اش حاج آقا باقر هر دو از اهل علم و امام مسجد آقا نور بوده اند. فوت حاج آقا باقر 1362 می باشد

آقا محمد قزوینی اعلی الله مقامه که امام مسجد آقا نور بود و زود اعتقاد هم نبود نقل کرد که خود برای مطلبی چند هفته، مواظبت زیارت قبر او نموده حاصل شد. و ظاهراً بسیاری از مردم زیارت قبر او راحتی برای حاجات قرار می دهند (1). بیرون بقعه طرف چپ قبر حاج محمد هادی مدرس هرنندی برادر ملا محمد مهدی که در مقبره مجلسی است، او را از اجله و مقدسین شمرده اند اولاد او تاکنون از علماء و ائمه هرنند، پسرش (2) حاجی ملا عبد الله مولف سه کتاب است. دلائل الدین سه جلد. نور القبور اصول دین مجمع اسرار القرآن قدری فاصله قبری بلند بسته است وسط فرندی قبرستان قبر میرزا ابراهیم جوهریست (3) که کتاب مصیبت و آشمار سوزناکی

ص: 143

- 1- وفاتش رجب 1192 رویداده است و پس از خرابی قبرستان این قبر به تخت فولاد تکیه آقا میرزا محمد باقر چهارسوئی نقل شد.
- 2- وفاتش سنه 1256 بسن 78 سالگی قبرش در پهلوی امام زاده اسحق واقع در هرنند از دهات کوهپایه می باشد. معلم.
- 3- قبر جوهری هنوز باقی است و اخیراً برای ار بقعه بنا نهادند: وفاتش در 1253 رویداده ماده تاریخ وفاتش را میرزا محمد باقر متخلص به بهاء شاعر اصفهانی گوید: کلک سحر انگیز او بنوشت این مصرع تمام ***همره سلطان دین آید بمحشر جوهری و در این قبرستان قبور بسیاری از بزرگان علماء است که ذیلاً فقط اسامی بعضی از آنان را مذکور می نمایم 1- حافظ ابو نعیم احمد بن عبد الله اصفهانی متولد 4 - 336 متوفی 2 شنبه 20 محرم سال 430 وی مولف کتاب معروف حله الاولیاء است دیگر از تالیفاتش تاریخ اصفهان و ارمین و ما نزل فی القرآن فی امیرالمومنین می باشد. وی نوه دختری شیخ یوسف بناء عارف نور می باشد. قبر شیخ یوسف در محله خواجه بوده که این اواخر خراب شده است و اکنون یکی از محلات اصفهان باسوم او مشهور می باشد. 2- شیخ زین الدین بن عین علی خوانساری از فضلاء اواخر صفویه بوده است وی جد واعظ دانشمند معاصر آقای حاج میرزا علی معروف به (حصه ئی) می باشد. وفاتش در سال 1176 رویداد تاریخ آن این است. بگفت از پی تاریخ رحلتش مشتاق *** بسوی بزم جنان رفت قدوه علماء 3- ابن یمین شا عر وفاتش 763 دیوانش بطبع رسیده (تاریخ اصفهان و ری) 4- شیخ ابو مسعود که بمناسبت قبر او چهار سوق نزدیک آن را چهار سوق دو شیخ گویند وی از بزرگان محدثین و مطلعین از اخبار بوده و مرحوم آقا میرزا یحیی مدرس بیدآبادی که شرح حالش در پیش گذرد از او بسیار تجلیل می نموده وفاتش در سال 258 رویداد. و قبرش در مقبره است. و هنوز بر قرار است لکن تکیه مقبره را تصرف نمود و خانه کرده اند و قریباً این مقبره از بین خواهد رفت. نامش ابو مسعود احمد بن قرات الرازی است در بسیاری از کتب از متقدمین و متاخرین اجمالاً بشرح حالات و گزارش زندگانی او اشاره شده است و اخیراً دانشمند محترم و واعظ خبیر آقای حاج شیخ احمد بیان الواعظین اصفهانی در کتاب خود موسوم به خلد برین در احوال خطباء و واعظین که جلد اول آن طبع رسیده شرح حالی از ایشان مرقوم فرموده طالبین بآن کتاب مراجعه فرمایند 5- قاضی محمد ابراهیم از علماء اواخر صفریه وفاتش 1160 مولف تفسیری می باشد تاریخ او بنظم چنین است. گفتا رفیق از بی تاریخ آن امام *** یارب بخلد جای محمد حسین باه 4- مرحوم آخوند ملا محمد حسین نقلیسی حال ایشان مشهور است. 5- مرحوم ملا میرزا محمد بن میرزا جهان بخش مازندرانی که از اجلاء علماء و حکماء و فلاسفه زمان صفویه بوده. در 13 شعبان 1120 وفات نموده و لوح سنگی بزرگ بر قبر او بود. و قبر ایشان قریب بقبر نقلیسی است. 6- قریب بقبر نقلیسی، میرزا عبد الله بن میرزا محمد هادی از 394 علماء و ادباء و شعراء و از احفاد شاه عباس ثانی بوده وفاتش 1171 و در بعضی از مجموعه های قلمی اشعاری از ایشان دیده شد تخلصش محزون 7- قریب بقبر نقلیسی، قبر مرحوم شیخ احمد بن الشیخ ابی ارباب بن الملا- مه الشیخ مُحَمَّدُ حُسْنِ الْقَاضِي ابْنِ الْعَلَامَةِ الشَّيْخِ عَبْدِ اللَّهِ الْجِيلَانِي مولدًا الاصفهانی مَسْكَنًا مَدْفِنًا ابْنِ الْعَارِفِ السَّالِكِ الشَّيْخِ زَاهِدِ الْجِيلَانِي 8- قریب بقبر شیخ احمد مذکور، قبر میر عبد الواسع بن میر محمد مهدی حسینی است که از سلسله جلیله خاتون آبادی ها است و در سنه 1151 وفات نموده و ایشان از اجلاء علماء بوده اند. 9- قریب بقبر، ایشان، قبر مرحوم میرزا محمد ابراهیم قاضی اصفهان است که در سنه 1160 فوت نموده و از علماء اجلاء بوده و تعلیقاتی بر کتب اربعه دارد. 10- قریب بقبر قاضی، مذکور قبر میرسید محمد بن میرزا محمد طاهر حسینی بروجردی است صد در سنه 1194 فوت نموده و فقیه نبیه زاهدی بوده و قبر او سنگ بزرگی است که کتابت آن بخط استاد علی نقی زمانی است. 11- قریب بقبر قاضی مذکور، قبر شیخ عبد الله جیلانی است که در سنه 1104 فوت نموده و ظاهراً ایشان از اجداد شیخ احمد بن شیخ ابی تراب سابق الذکر است و بر لوح قبر ایشان نوشته بود که صاحب حاشیه بر شرح تجرید و بر قواعد علامه وصاحب منظومه در عقاید و شرح بر شرح فصوص جامی. 12- قریب بقبر نقلیسی، قبر میرزا محمد سعید بن میرزا محمد طاهر حسینی خلیفه سلطانی است که در 24 صفر 1116 در اصفهان فوت شده و بر لوح قبر و او شته شده بودا الْفَقِيهَ الرَّاهِدُ، الْحَكِيمُ الْمَالِ، الْعَابِدُ النَّاسِكُ السَّاجِدُ، الْاَدِيبُ الشَّاعِرُ، فَلَان. 13- در جنب او قبر میرزا محمد طاهر والد او بود که او هم از علماء و 14- در زاویه آب نشان متصل بباغ قبر ادیب علامه مشهور خواجه کمال الدین بن محمد بن جمال الدین الاصفهانی المتوفی 935 در ربیع الاول. 15- دو آب نشان قبر حاج محمد هادی هرنندی است. برادر ملا مهدی هرنندی معروف 16- در آب بخشان قبر

مرحوم میرزا محمد علی تبریزی است که از علماء و الحمراء و ادباء بوده در دیوانش تخلص صباح می نموده فوتش در 1169 بود. اعتاب او در آذربایجان هستند و تذکره الشعرائی هم دارد 17 - در آب بخشان قبر المولی محمد حسن طلائی ، العلامه الفقیه الشیمیائی الکیمیای صاحب التالیف فی هذا الفن از جمله کتاب شرح مفتاح الجلد کی و کتاب شرح شذور الذهب و کتاب شرح رجاله جابر بن حیان و غیرها متوفی سنه 1129 18- در پهلوی قبر اوست ، قبر والده المولی محمد الخراسانی الهندی المتوفی سن 1110 19 - قبر میر محمد مهدی مشهدی است که از علماء خراسان بود و بجهت شکایت از اعمال مامورین دولت صفوی در جلوگیری از افغانه با مصاحبت شیخ بهاء الدین استیری شهید باصفهان آمده و بشکوی این مرد بزرگوار کسی ترتیب اثر نداد شیخ بهاء الدین برگشت و بالاخره شهید شد و میر محمد مهدی در اصفهان باحال یاس ماندگار شد که تا زمان طلوع نادر و فوت شد و او از صادات حسینی ارض اقدس بود .

-
- 1- *حواشی آقای آقا نجفی مدظله المدفونون فی آب بخشان من مقابر بلده اصفهان که حقیر استقصاء نمودم در روز سه شنبه 12 ع 1 سال 1350 -
مرحوم میرزا محمد ابراهیم جوهری المتولی سنه 1253 چنانچه چنانچه بر لوح قبرش بود. کلک سحرانگیز او بنوشته این مصرع تمام ***همره سلطان دین
آید به بمحشر جوهری 2- مرحوم میرزا محمدرضا مشهور بفقیه که از علماء و رها و عصر خود بوده وفاتش 1267 و قبرش قریب بمسجد واقع در آب
بدشان است . 3- مرحوم میر محمد حسن بن میرزا محمد رفیع که از احفاد مرحوم میرزاار نیما طباطبائی نائینی فیلسوف مشهور می باشد وفاتش 1175 و
قبرش قریب بهمان مسجد

باب ششم

در مقبره مرحوم حجه الاسلام حاجی سید محمد باقر اعلی الله مقامه است که در دالان مسجد سید که بنای خود آن مرحوم است واقع است و عمارت بازینت خوش وضعی دارد قبر آن مرحوم از مرمر بلند بسته است و جلو روی او قبور جمعی از اولاد اوست. دم ارسی رو بمسجد که قدری بلند بسته است قبر میر محمد مهدی پسر بزرگ آن مرحوم که از اهل علم و فضل بوده و قبر میرزا ابو الفضل نوه آن مرحوم پسر میرزا زین العابدین است و پائین آن که جلو قبر سید است قبر میرزا زین العابدین

حاج سید محمد باقر - االی بید آبادی

ص: 147

1- وفاتش 6 رمضان 1294 رویداده و مرحوم بهاء اصفهانی در تاریخش گوید. ماه صیام نزد رسول آمد از جهان *** آن سیدی که مومن آل رسول بود عکس حاج سید محمد باقر لائی بید آبادی ما بین قبرا و قبر مرحوم سید است قبر مرحوم حاج سید محمد را در ثانی فرزند مرحوم حاج سید اسد الله که به حاج آقا معروف بوده از علماء ساکن در نجف بود و پس از فوت مرحوم حاج سید جعفر پسر مرحوم سید بایران آمد و مورد توجه عموم طبقات واقع شده طریحی فولادی از برای قبر جد خویش تهیه نمود و ساعت مسجد سید و غیره از آثار او است و وفاتش روز جمعه 3 رمضان 1333 رویداده است .

قدری قبرها پست تر بسته است و ما بین قبر سید و آن دو قبر می شود ولی محل دفن آقا سید مومن قدری پائین تر از محلی است که سنگ و نشان گذارده اند طرف پائین های سید است قدری رو جلو و حاجی سید محمد علی و آقا سید مومن از اهل علم و فضل بوده اند و حاجی سید محمد علی صبح مسجد سید را امامت داشته نقل عبادت و تقوی از او می شود و آقا سید مومن بعد از مرحوم حاجی سید اسدالله مرجع ریاست بیدآباد و امام مسجد سید و پناه خلق و با علم و فضل بوده و تدریس هم داشت بعد از مرحوم حاج سید اسدالله او اعلم از سایر اولاد سید بوده و اما حاج سید رسید که حاج سید اسدالله که و لدافقه و اتقی و اکمل آن مرحوم بوده بلکه در داخل دفن او مراتب تقوی و قدس و عمل از بعضی جهات از پدر گذرانیده که اخلاص در نجف اشرف بسیاری از مردم هم زیاده تر بوده باو و پناه بزرگ خلق باصفهان و غیره بود در مسافرت بعثبات در راه وفات نموده سنه 1290 هزار و دویست و نود (1) در نجف اشرف از در قبله صحن که بیرون روی در ایوان چه طرف چپ دالان مدفونست و ایوان طرف راست قبر مرحوم حاجی شیخ مرتضی اعلی الله مقامه است و در اطاق های طرفین ان دالان جمعی از علماء و

ص: 148

1- وفاتش در کرد نیمه شب یک شنبه سلخ جمادی الثانی اتفاق افتاد - تولدش سنه 1227 وی ارادت خدمت فیض علی شاه ثانی نمازی شیرازی اصفهانی داشته و هر روز صبح پس از نماز خدمت ایشان مشرف می شده است. قبرش در نجف در ایران دالان در قبله می باشد و در جنب ایشان قبر مرحوم حاج سید جعفر برادر وی می باشد که از روساء اصفهان بوده لکن از او نقل علمی نشده است در اطاق آن قبر مرحوم حاج شیخ کمال الدین معروف بشریعت مدار فرزند مرحوم حاج شیخ محمد تقی آقا نجفی است که از علماء و روساء اصفهان بود در 1283 متولد در شب 10 رمضان سال 1352 در اصفهان وفات یافت و جنازه اش نجف حمل شد.

کاملین مدفونند که زیارت آن‌ها خیلی خوبست مجملا این‌ها بمناسبت مرقوم شده مقصود بیان حال خود مرحوم سید است آن بزرگوار اصلش از شفت رشت است و چندی در نجف اشرف خدمت بحر العلوم درس خوانده و در آن جا با حاجی کرباسی رفاقت و مراوده داشتند که بعد از ریاست شان در اصفهان هم بحدی موافق بوده اند که ما بین احدی از علماء رفاقت با ب این حد معهود نیست هر مطلبی خدمت حاجی می شده می فرموده بروید خدمت ،سید جایی می رفته اند سید با دستگاه سوار می شده درب حاجی و حاجی را بر می داشته و همراه حاجی می رفته حاجی برای سید رفته در زواره و بجهه تزویج عیالی برای ایشان آورده یک دختر سید را آقا محمد مهدی حاجی داشته که هنوز میان دو طائفه موافقت و مواصلت بر قرار است. گویند در نجف اشرف حاجی بدیدن سید رفته دیده سید افتاده است معلوم شده سید از گرسنگی غش کرده حاجی رفته برای او غذای مناسبی تحصیل کرده با و خورانیده بحال آمده و سید بحر العلوم هم فهمیده شدت فقر سید را اصرار نموده که وقت غذا را بخوان او حاضر شود قبول نکرده چندی هم در کربلای معلی درس آقا سید علی صاحب شرح کبیر حاضر می شده و آقا سید علی برای سید روزی دونان مقرر داشته و خدمت آقا سید محسن کاظمینی هم بجهه درس حاضر شده و از عتبات که بر کشته در قم قریب هشت سال (1) درس میرزای قمی اعلی الله مقامه حاضر شده و می گفته در مدت قلیل نزد میرزا بیش از عتبات ترقی حاصل شد. بعد با صفهان آمده وقتی هم که اصفهان آمده یک دستمال

ص: 149

1- بطوری که در روایات تصریح دارد مرحوم سید هشت سال در نجف بود که در قم و در خدمت میرزای قمی بیشتر از شش ماه درس نخوانده است. معلم.

که سفره نان خوری او بوده داشته و یک کتاب مدارک و در اصفهان چندی در مدرسه چهار باغ مانده مدرس با او موافقت نکرده بیرونش کرده یا خود رفته و در اصفهان عیال داشته و بسختی می گذرانیده. گویند در ایام بی اسم و رسم (بودن) اسباب سازی را شکسته او را گرفته و صدمه زده اند و گویا همین شدت غیرت او در دین و همت او در نهی از منکر یکی از اسباب ترقی و سبب ترقی اشتهار او گردیده آقا سید محمد کربلانی (1) که از اولاد صاحب شرح کبیر است و یک سفر بجهاد روس بطرف ترکستان رفته وقتی اصفهان بوده اجتهاد سید را از او می پرسند گفته اجتهاد مرا از سید باید پرسید و چون آقا سید محمد خیلی عنوان داشته این کلام خیلی اسباب ترقی سید شده میرزای قمی هم خیلی ترویج و تمجید سید کرده و کم کم در اشتهار و اعتبار شخص اول روزگار و با وجود مخالفت پادشاه و حکام در کمال اقتدار و دولت و وسعت او هم بی شمار گردیده و وجه ظاهری دولت او آن که بعضی از بزرگان سبب آن که بعضی از بزرگان وجه قابلی بسید داده سید در آن تجارت و معامله نموده خداوند اعانت نموده مداخل کلی برده کم کم املاک زیاد تحصیل نموده تا بحدی که مسجدی (2) چنین بنا نموده و آن همه دستگاه و عیال و اولاد و کتاب بهم بسته پادشاه را بتفصیل مهمانی نموده. و بعضی گویند علم قرطاس داشته که کاغذ را می پیچیده و عملی کرده که

ص: 150

1- آقا سید محمد فرزند مرحوم آقا سید علی تولدش در حدود 1180 و فاش در سال 1142 پس از سفر جهاد با روسیه قبرش در بازار بین الحرمین در کربلا. عده بسیاری از بزرگان اولاد و احفادش در آن جا و در مقبره مقابل آن جا مدفونند که ذکر نام تمامی آن ها در سفرنامه عتبات شده است. سفر جهاد ایشان بسمت الفقاز بوده نه ترکستان که در متن می فرماید.

2- بطوری که معروفت مرحوم سید مسجد را از پول های امین الدوله پسر حاج محمد حسین خان صدر اصفهانی ساخته است.

پول می شده ولی مناسب نیست نسبت این عمل بسید و احتمال کیمیا هم داده می شود چون خانه آقا محمد پیدا بادی را هم داشته و بسیاری از عوام را اعتقاد آنست که از غیب برایش می رسیده و بطریق کرامت نظر می کنند که مثلا می دیدند محلی را که پول می داده چیزی در او نیست بعد که می آمده از آن جا پول می داده و امثال این ها که محل تامل است ولی جلالت قدر سید بحمد الله حدیست که محتاج باین مطالب موهومه نیست. حالات عبادات و نماز شب ها و گریه ها و زاری و ناله های شب او و رسیدگی بخلف و این همه اعانت بفقراء و سادات و این همه نهی از منکر ها و اجراء حدود حتی کشتن جمعی که تاصد و بیست که تاصد و بیست نفر نقل شده که در قبرستان قبله دعا یا جای دیگر مدفونند بحکم شرع مطهر و بعضی را بدست خود و زحمانی که در علوم کشیده چنانچه از کتاب هائی که نوشته معلوم می شود مانند مطالع الانوار فقه استدلالی که چه قدر با تفصیل نوشته و اطلاع او بر علوم معلوم می شود رساله تحفه الابرار فارسی در نماز شب که خیلی پرفائده و سزاوار است هر کسی داشته باشد و رجوع نماید و رساله در شکوک صلوه که تتمه تحفه می شود و رساله هائی بسیار خوب در رجال که کمال مهارت در این علم داشته، رساله اسحق بن عمار برساله ابان بن عثمان در ساله ابراهیم بن هاشم رساله محمد بن عیسی یقطینی، و کذا عده کافی (1) و حماد بن عیسی، و عمر بن یزید و سهل بن زیاد، و محمد بن اسماعیل، و برقی، و عبد الحمید بن سالم و ولد او، و محمد بن سنان، و رساله اتحاد معویه بن شریح با ابن میسره و غیر

ص: 151

1- یعنی هر وقت در کتاب کافی فرموده که فلان حدیث را از عده روایت کرده ام مقصود از آن ها کیانند . معلم

سید را کتابخانه بسیار
مفصلی بوده که پس از فوتش
در بین اولاد او قسمت شد
و تا این اواخر برخی از کتب
عزیزالوجود او باقی بود.
لکن امروزه آن کتابخانه
از بین رفته و از آنها کتب
اثری نیست

حاج سید محمد باقر
حجة اسلام شفتی بیدآبادی

و اصحاب اجماع، و کتاب زهره البارقه در چند مسئله مباحث الفاظ اصول سوال و جواب که مسائل بسیار در آن تنقیح کرده، کرده رساله در عقد بر خواهر مطلقه، رساله در قبول قول زن در بلا مانع بودن رساله در هبه ولی مدت متعه را، رساله مناسک حج که خیلی مناسک خوبی است و هنوز هم محل رجوع است و رساله اقامه حدود در زمان غیبت که واجب می دانسته بر مجتهدین و رساله اوقاف و بطلان وقف

ص: 152

1- این عبارتی است از رجالیون که در حق چند نفر از روایت گفته اند (قَدْ جَمَعَتِ الْعَصَابَةُ عَلَيَّ تَصَدَّحِيحٌ مَا يَصِحُّ مِنْهُمْ) و در این رساله اسما آن ها را نوشته و تحقیق مفاد این عبارت را فرموده معلم سید را کتابخانه بسیار مفصلی بوده که پس از فوتش در بین اولاد او قسمت شد و تا این اواخر برخی از کتب عزیزالوجود او باقی بود. امکان امروزه آن کتابخانه از بین رفته و از آنها کتب اثری نیست حاج سید محمد باقر حجة اسلام شفتی بیدآبادی

بر نفس که خیلی وقف ها را برو اوث برگردانیده و رساله زیارت عاشورا و حاشیه بر سیوطی که اوایل امر در کاظمین نوشته و در سفر که غرائبی از او نقل می کنند که یکی پس گرفتن فدک باشد ولی همین قدر معلوم است تصرفات بسیار کرده وفات او در سنه 1260 (1) از اشعار دوره مقبره که بخط مرحوم حاجی سید اسد الله است ملا حظه شود.

باب هفتم

در مقبره مرحوم آقامیر سید حسن مدرس عمارت و گنبدی دارد کار

ص: 153

1- در عصر روز یک شبه 2 ربیع الاولی کفاش شاعر اصفهانی در تاریخ وفاتش گوید: نوشت از بی تاریخ رحلتش کفاش *** که در درج کرم در چنان نبود مقام و نیز او تاریخ دیگری گفته که اینست: خرد سرود تاریخ او که ای کفاش *** مقام را بجنان کرده حجه الاسلام و مرحوم آقا میرزا یحیی بید آبادی در سالی که ضریح او را نصب می نمودند این تاریخ را فرمودند. فلک تیره گردید و تاریخ گفت *** شد اندر سحاب آفتاب علوم مدفونین در مقبره کوچک 1 - آقا سید ابراهیم کابلی. عموزاده مرحوم سید بوده و از فضلاء و علماء بوده است. 2- آخوند ملا محمد حسین بن آخوند ملا علی اکبر خوانساری پدرش از اجلاء بوده و مورد وثوق مرحوم آقا سید محمد باقر بوده و پس از آن که مرحوم سید مسجد را ساخت او را جهت امامت مسجد میرزا باقر تعیین نموده قبرش در وادی السلام نجف می باشد. مرحوم آخوند ملا محمد حسین از معاریف علماء و ائمه جماعت بوده و مرجع ترفع و فصل خصوصیات بوده در 10 ج 2 سال 1302 وفات یافته در این محل دفن شد ایشان پدر مرحوم آقا کمال الدین سابق الذکر می باشد. 3- از مدفونین در ارسی سمت مشرق این بقعه کنار دالان است آقا میرزا بهاء الدین فرزند آقا سید محمد علی آقا مجتهد اصفهانی از علماء و فضلاء بوده و شعر زیادی گفته در 1320 و اندی وفات یافته است.

دالان مسجد آن مرحوم در محله نو که اصل بنیان مسجد را آن مرحوم نهاده و باسم او معروفیت و اتمام آن را رحیم خان کرد. و او پسر آقا میر سید علی بن میر محمد باقر بن آقا میر محمد اسمعیل واعظ اصفهانی است اوایل امر در اصفهان مدتی تحصیل نموده بعد مدتی در کربلا و نجف درس شریف العلماء در اصول و صاحب جواهر در فقه حاضر شده بازه راجعت باصفهان نموده ثانیاً درس حاجی کرباسی حاضر شده تا آن که فضلاء اصفهان مقامات فضل او را یافته در مجلس درس خودش اجتماع نموده و در خوش بیانی و استقامت سلیقه و حسن ترتیب مطالب و زیادتی تحقیقات حسنه بمدرس مطلق معروف شده و کمال حسن خلق و تسلیم و رضا را دارا بوده و نفس او در ترقی شاگرد موثر بوده که جمع کثیری از علماء و فضلاء کاملین و محققین و مروجین از مجلس درس او برخوردارند، چنانچه جماعتی از آن ها روساء علماء اسلام مرجع انام شده یکی آیه الله فی العالمین (1) آقای حاجی میرزا محمد حسن شیرازی که ریاست عامه در رجوع بفتوی و تقلید او در تمام کره ارض مستقر گردیده و مروج و مجدد نزد استاد خود مدرس مذهب در راس این ماه هزار و سیصد شده و تعمیراتی درس من رای و اجتماع شیعه در آن جا ببرکت وجود ایشان حاصل شده و مقامات او بالاتر از احتیاج بیبانت اعلی الله مقامه. دیگر مرحوم آقا میرزا محمد مر در مانم هاشم چهار سوقی اصفهانی که از محققین مشهورین متبحرین بوده دیگر

ص: 154

1- وی حضرت آیت الله العظمی آقا میرزا محمد حسن بن میرزا محمود شیرازی است از اجل علماء و مجدد مذهب در قرن 14 هجری بوده در حدود سال 1230 متولد و در روز شنبه 8 شعبان 1312 وفات یافت قبرش در مدرسه در مجاور در طوسی صحن نجف می باشد رحمه الله علیه.

آقامیرزا ابوالمعالی پسر کوچک حاجی کرباسی که مذکور شد دیگر آخوند ملا محمد باقر فشارکی که مذکور شد. و غیر ایشان از اکابر علماء و فضلاء کثر الله امثالهم و اصلح حالهم و آن مرحوم کتاب های با تحقیق خوب نوشته کتاب فقه استدلالی شرح بر نافع که تمام نشده، کتاب جوامع الکلم در اصول که خیلی کتاب با تحقیق بر مطلب مرغوبی است و جواب سوالات متفرقه و رساله لاضرر، (1) و رساله اصاله صحه، و رساله عدالت، و رساله فارسیه در عبادات و مناسک حج غیر این ها وفات او در سنه هزار و دو یست و هفتاد و سه (2) تقریباً دوازده سال بعد از حاجی کرباسی اعلی الله مقامه حیوه داشته

باب هشتم

در مقبره مرحوم حاجی محمد ابراهیم کرباسی که واقع است در

ص: 155

1- این کلمه جزئی است از عبارت معروف که مرحوم کلینی در کتاب کافی از علی بن محمد بن بندار از احمد برقی از پدرش از بعضی از اصحاب ما از مسکان از زراره از حضرت باقر علیه السلام روایت می کند که حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) در ضمن حدیثی فرمودند (لَا ضَرَّارَ وَلَا ضَرَّاءَ عَلَی الْمُؤْمِنِ) معلم.

2- 1- وفاتش در روز 3 جمادی الثانی و تولدش در 1210 بوده است از مدفونین در این بقعه است : 1 - مرحوم آقا میرسید علی مدرس فرزند ایشان از بزرگان علماء اصفهان بوده و در مسجد رحیم خان امامت می فرمود در 1253 متولد و در 1319 وفات یافت فرزند ایشان مرحوم آقا میرسید محمد مدرس بودند که عمری را بزهت و قناعت در اصفهان گذارند، مورد وثوق عموم اهالی از کلیه طبقات بودند در 1290 متولد و در 20 صفر سال 1366 کربلا وفات یافت . 2- آقا میر محمد تقی فرزند دیگر ایشان در 13 صفر 1273 متولد و در شب 2 شنبه 247 سال 1333 وفات یافت. وی از جمله علماء و فضلاء و مدرسین و ائمه جماعت اصفهان بوده. در محله تو مرجعیت تامه داشت . 3- مرحوم آقاخان محاسب الدوله، مصفی از بزرگان عرفا و شیخ نعمت اللہی فرقه صفی علی شاهی در اصفهان بود و از طرف مرحوم ظهیر الدوله اجازه ارشاد و دستگیری داشته چون بی بمقامات مرحوم آقا میرزا عباس پای قلعه ی صابر علی شاه بوده دست ارادت بدامان وی انداخته از زمره مریدان ایشان گردید مرحوم محاسب الدوله از بانیان فرهنگ جدید در این کشور محسوب می شود و در حدود چهل سال قبل بتاسیس مدرسه علیه و ایتم اقدام نمود که هنوز برقرار است. از آثار او کتاب جبر و مقابله جهت مدارس بطبع رسیده است. در سال 1274 متولد در غره جا سال 1356 وفات یافت ، و تاریخ وفاتش اینست : مصفای صفا ارکان بگوی مهر جانان شد. قبرش در کنار ایوان شمالی پای ارسی است سنگ مرمر دارد .

بیرون در مسجد حکیم از دری که طرف مدرسه شاه زاده ها (1) و بازار صباغان و میدان شاه می رود و عمارت قبه و بارگاه عالی دارد (2) قبر آن مرحوم وسط گنبد است و پشت سر او قبر آقا محمد مهدی اعظم اولاد اوست و این دو قبر بلند بسته است و جلوروی قبر حاجی طرف بالاسر متصل بدیوار قبر بلند بسته است، قبر حاجی میرزا محمود ولد آقا محمد مهدی چندی در نجف اشرف تحصیل نموده باصفهان آمده مردم اخلاص تامی باو داشتند و در مسجد حکیم جمعیت و ازدحام غریبی بجماعت او می شده ولی در جوانی وفات نمود و پدر مرحوم حاجی کرباسی، حاجی محمد حسن کرباسی بوده که اول امر در محله حوض

ص: 156

-
- 1- این مدرسه را چندین سال قبل اداره فرهنگ خراب نموده و مدرسه جدید بنا نموده است
  - 2- تولد حاجی در 19 ع 2 سال 1190 در کاخ خراسان بنا بنقل برخی از مولفین و وفاتش شب 5 شنبه 8 ج 1 سال 1261 رویداده است.

کرباس هرات که محله کرباس هم می گفته اند متوطن بوده و باین جهت بکرباسی معروف شده و بعد در کاخ که از توابع خراسانست آمده و بعد آمده با صفهان، حاجی در اصفهان متولد شده و ده ساله بوده که پدرش وفات نموده آقا بیدآبادی اعلی الله مقامه وصی و قیم او بوده که اول تکلیف حاجی را بمکه معظمه روانه کرده، بلی مریی که مثل آقا محمد باشد مثل حاجی پیدا می شود که باین حد احتیاط در شریعت و دقت در امر دین و مواظبت بر دقایق آداب شریعت و تعبد صرف در احکام از برای کم کسی ممکن است و بحدی بوده که او را مردم صاف و صادق شمرده اند مانند اولاد امجاد ایشان که مضمون ها از ایشان نقل می کنند مثل

عکس

مرحوم حاجی محمد ابراهیم کلباسی
(کرباسی)
۱۳۶۱ زلفات کرده

مرحوم حاجی محمد ابراهیم کلباسی

(کرباسی)

ص: 157

آن که حاجی میرزا احمد روضه خوان اعوذ را با آواز خواسته بخواند حاجی فرموده، حاجی میرزا احمد اعوذ که مد ندارد و این از بابت حمل بر صحت است که حمل بر غنا خواندن ننموده است و آن مرحوم در مسجد شعر نمی خوانده و شعر را از شعریت می انداخته معروفست گفته ز عشق تا بصیو وی چنانکه می گویند العهده علی الراوی یا کم یا زیاد هزار فرسنگ است چون در اخبار کرامت شعر در مسجد . و شب و روزه ماه مبارک رمضان و روز جمعه هر چند شعر حق باشد وارد شده الی غیر ذلک از آن مرحوم این رقم حکایات خیلی (نقل) کرده اند و آن مرحوم خیلی بی اعتنا باهل دنیا بوده و زاهد و با قناعت بوده گویند گندم در خانه خود بی آسیاء می کرده و یخ اصفهان را هم نمی خورده و غیر این ها . و با مرحوم سید خیلی موافق و خود در بسیاری از امور شرعیه که محل میشده سیما در اوقاف و مساجد و نحو این ها که جای شبهه و اشکال و احتیاط مداخله نمی کرده و محول بمرحوم سید می نموده و در مستجاب الدعوه بودن معروفست صدمه و وفات بعضی از دیوانیان و بعضی از آقایان را از نفرین حاجی می دانند و حکایت آن مردی که حاجی در مقام نهی از منکر او از منکر او بر آمده او گفته بوده است، غول بخایه ام بگذارد خبر برای حاجی آورده اند حاجی گفته خدایا غولی ندارم و نفرین کرده تخم او باد کرده و وفات نموده مشهور است و ریاست و تدریس او در اصفهان با عنوان بوده کرسی می نشسته و جمعی از علماء درس او حاضر می شده اند مانند آقا میر سید حسن و آقا میرسید محمد شهبهانی و غیر ایشان و خود مدتی در نجف اشرف خدمت بحر العلوم و شیخ جعفر و مدتی در کربلا نزد آقا سید علی صاحب شرح کبیر بلکه

اندکی خدمت آقای بهبهانی و در کاظمین خدمت آقا سید محسن کاظمینی و در عجم هم چندی با میرزای قمی اعلی الله مقامه بوده که میرزا اجازه فتوی دادن و رجوع مردم باو داده و با هم خیلی خصوصیت داشته. و کتاب های آن مرحوم معروفست اشارات در اصول خیلی پر مطلب است اگر چه بجهه بعضی اتفاقات و خصوصیات از مرجعیت قدری افتاده، شوارع در فقه شرح کفایه سبزواری که خیلی مبسوط و با تحقیق است، منهاج در فقه که بسیار خوب کتابی (کتاب خوبی) است بر مسئله سیما مسائلی که این اوقات محل حاجت شده و می شود با اشاره بدلیل در غیر عبادات آن، رساله صحیح و اعم و رساله مفطرت قلیان، رساله تقلید میت، کتاب ایفاظات اصول که در اوایل نوشته رساله ارشاد و نخبه فارسی که هر دو عملیه است و فعلا نخبه بجهه حاشیه کردن مرحوم حاجی (شیخ) مرتضی و حاجی میرزا محمد حسن شیرازی اعلی الله مقامه مار دیگران از زمان شیخ تا کنون مرجع عوام و خواص است، وَرِسَالَةٌ مَنَاسِكٍ وَغَيْرِ اِیْنِ هَا. و حاجی امامت مسجد حکیم را داشته که مسجد بست بزرگ و با معنویت و همیشه عباد و زهاد در او بوده اند و گفته اند اولش از بناهای صاحب بن عباد بوده و بعد از خرابی حکیم دارد هندی تعمیر نموده و از این جهت مسجد حکیم. گویند و آقا محمد مهدی که قبرش پشت سر حاجی است اعظم اولاد حاجی بوده و بعد از حاجی بلکه در زمان او از رؤساء علماء اصفهان و امامت مسجد حکیم هم عمده با ایشان بوده که هنوز اولاد آن مرحوم دارند و مرجع در فتوی و احکام بوده و صداقت های غریبه از او نقل می شود مانند خود حاجی و بعضی دیگر از اولاد او و ظاهر اینست که این ها از شدت مواظبت آداب شرع و عدم توجه باهل

دنیا و تدبیرات عملیه دنیا است چنانچه در بعضی اخبار هست که که اهل دنیا اهل طاعت را میگویند دیوانه است و گویا عمده این که حاجی نمی گذاشته بیرون بروند و با مردم متفرقه آمیزش کنند و عمده اش مشغول خدمت حاجی بوده و زحمت در علوم می کشیده بهر حال عالمی بوده است با اطلاع و تحقیق و اجازه از مرحوم سید داشته و در اصول و فقه و غیر این ها کتاب ها نوشته : عیون الاصول اصول مختصر پر مسئله خوبی است شرح منهاج حاجی که فقه استدلالی است و خیلی خوش بیان است هشت جلد ، مصابیح یک دوره اصول نه ، جلد شرح بر قدری از لمعه چهار جلد رساله استصحاب ، رساله در اراضی مفتوح العنوه ، مشارق الانوار ، نور العیون متن فقه ، متنی در طهاره ، هدایه - الطالبین که رساله عملیه است و فارسی است . و آن مرحوم مواظبت ها در در آداب شریعت داشته و آن بزرگوار بجهه ناخوشی تب و لرز سه یک دعائی ببادام می نوشته و می داده و مردم هم می گرفته بمریض می داده مریض خوب می شده و مجرب شده بود همان وقت شرط می کرده عمامه سر مریض بگذارند که عمامه را آن مرحوم در اصفهان رواج تام داده و غالباً خدمت آن مرحوم کسی که می رفته مسئله از آن کس می پرسیده که مردم را مسئله دان کند و چون حکایات بسیار از آن مرحوم نقل می شود که دلالت صداقت آن مرحوم دارد هر چند از بعضی جهات بر حسن حال آن مرحوم دارد لکن از بعضی جهات موهن است بکلی ترک ذکر آن ها شد و دیگر قبر مرحوم حاجی آقا محمد (1) پسر مرحوم حاجی که طرف بالا سر قبر آقا محمد مهدی

ص: 160

کنار دیوار که در ایوان جلوی گنبد است و نشان بلندی ندارد و آن مرحوم مشغول بود بنوشتن کتاب ها و مواظبت آداب شرعیه و از شدت مواظبت بر آداب شرعیه و بعضی وضعها مردم او را صاف و صادق می خواندند و گفتار و کردار های صادقانه اش بسیار بود. در مجلس که نشسته بود در سیدی را می دید تمام قد بر می خواست و می نشست اگر چه سید دور بود و اصلاً ملتفت نمی شد که برای او درخواست بملاحظه حدیثی که از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت شده کسی که ببیند اولاد مرا و قیام تام بجا نیاورد جفا کرده، یا مبتلا ببلائی بی دوا شود که دو حدیث در کتاب کلمه طیبه حاجی میرزا حسین نوری اعلی الله مقامه. دیده شد باین مضمون ها و در مجلسی که می نشست غالباً فضیلت اعمال خیر را نقل می کرد و یک وقت امامت مسجد حکیم را هم داشت مرجع در مرافعات هم بود معروف بود که زود قسم می دهد. و کتاب های او بسیار است کتاب ضیع الحیوه که بفرموده حاجی جمع عبارت علماء اصول نموده از متقدمین و متاخرین در در مسئله پانزده جلد شرح تهذیب علامه مفصل شرح نتایج آقا سید ابراهیم مفصل خود می گفت از صد هزار بیت متجاوز است کتابی در حدود و دیات کتاب مفصلی در عبادات (1) رساله در میراث کتاب طهاره و صلوه با استدلال ، شرح

ص: 161

1- نامش انوار النزول است و نسخه آن در نزد نگارنده موجود است در مقدمه آن اجازات علماء که از برای او نوشته اند ذکر شده است بدین قرار 1 - حاجی سید محمد باقر حجه الاسلام 2- حاجی کلباسی 3 - حاجی سید محمد باقر مختصر 4- شیخ محمد حسن نجفی 5 - سه اجازه بدر امضاء و اسم دیگر.

خلاصه الحساب، هدیه الشیعه که رساله تقلیدی بزرگ است کتاب نور حدقه الناظر من در آداب و اخلاق و ادعیه و مواعظ خیلی بزرگ است این پیر گویا همین کتاب است که خود نقل می کرد که در محضر شاه گفتم شاه خوبی چرا باید زنا کند، شاه وحشتی کرد کتاب را باز کردم و این حدیث را خواندم که هر که شارب نزند چنانست که با مادر خود در خانه کعبه زنا کند و بتفصیلی حکایت را نقل می کرد و رساله های چند در رجال و رساله آداب و سنن و صوم و جنائز (1). دیگر قبر مرحوم آقا شیخ جعفر (2) پسر دیگر حاجی است و طرف پشت آقا محمد مهدی جنب دیوار واقع است ولی قدری طرف بالاسر است نه محاذی آقا محمد مهدی و آن مرحوم نیز از علماء و فضلاء و بعضی اوقات امامت مسجد حکیم را داشته و وضع تقوی و دیانت داشته و خیلی متواضع بوده رساله (3) در دیات نوشته و بعضی نوشت جات دیگر دارد و باز از سلسله

ص: 162

1- وفاتش روز جمعه 22 ع 2 سال 1292

2- وفاتش روز جمعه 26 محرم سال 1292 و از مدفونین در این بقعه است مرحوم حاج میرزا محمدرضا پسر دیگر حاجی که اونیز از علماء و فضلاء بوده و در شب 14 رمضان 1219 متولد و در شب جمعه 14 شعبان 1284 وفات یافته است ایشان پدر مرحوم آقا میرزا عبد الرحیم مذکور در صفحه 40 می باشد. در یکی از حجرات این مقبره است قبر مرحوم شیخ محمد حسین طریحی از اعقاب شیخ فخر الدین طریحی مولف مجمع البحرین و غیره. ایشان مردی زاهد و عابد و وارسته بوده از فقر او سالکین دستگیری می نموده و گویا از شاگردان مرحوم حاجی ملا هادی سبزواری حکیم معروف بوده است وفاتش در رمضان سال 1321 اتفاق افتاده است.

3- نامش تحفه الجعفریه انجام تالیفش شب 18 رمضان المبارک سال 1284 - معلم

و اولاد و احفاد مرحوم حاجی در این مقبره جمعی مدفونند و خیلی مناسب و شایسته است مخصوصاً زیارت این مقبره و درخواست حاجات و مهمات از خداوند در آن نمودن بملا حظه مراتب ترویجات و زحمات که مرحوم حاجی که در دین کرده که هنوز هم بسیاری از آثار او در میان مردم باقی است . و در مقام احتیاط در دین گفتارها و رفتار های او ضرب المثل و در مقام تنبیه و التفات علماء و غیرهم از جمله شواهد مطلب و اسباب آگاهی استغفر الله لهم.

خاتمه

در بیان بعضی از قبور خارج اصفهان از بلوکات و توابع یکی از آن ها قبر مرحوم آقا محمد علی نجفی است که در امام زاده معروف بشاه سید علی که شاه سید علی اکبر هم می گویند از اصفهان که از طرف قمشه بروی دو فرسخ مانده بقمشه طرف چپ راه قدری فاصله واقع است و گنبدی دارد و صحنی قبر امام زاده توی گنبد طرف جلو واقع است و از اطراف زیارت او می آیند و خیلی اعتقاد باو دارند . حقیر وقتی زیارت . او رفتم در حرم او حالت خوشی در خود یافتم بهتر از حالت در شاه رضا و قبر آقا محمد علی پشت سر قبر امام زاده طرف پائین با واقع است و آقا محمد علی پسر مرحوم آقا باقر هزار جریبی است که قبرش در نجف در ایوان علماء است و مرحوم آقا محمد محمد علی دختر میرزا محمد باقر نواب لاهیجانی را دارد که در اصفهان بوده و قبرش در حضرت عبد العظیم است داشته که معمولی از حال ان مذکور شد. بالجمله آقا محمد علی اول امر در عتبات تحصیل نموده و از اساتید او سید جواد عاملی و بحر العلوم و میرزای قمی

و حاجی ملا احمد نراقی و آقا شیخ جعفر بحرینی (1) را شمرده اند و مدتی در ارومیه و تبریز و آن صفحات بوده و تدریس داشته و رساله در این مسئله که آن جا اتفاق افتاده نوشته که زنی ذمیه و شوهرش ذمی بود بجهت عشق مرد مسلمانی مسلمان شده و در بین عده، مسلمان با او وطی کرده و بعد او را تزویج نمود و علماء آن بلد حکم ببطالان نکاح کرده و آقا محمد علی حکم بصحت، و رساله نوشته مشتمل بر هفتاد فرع و بعد مدتی در قم

به نزد میرزای قمی بوده و بعد مدتی کاشان نزد نراقی و بعد در اصفهان مشغول بتدریس شده و معروف بفقیه مطلق بوده و در مسجد ذوالفقار امامت داشته و تصنیفات بسیار سیما در فقه نوشته که پرفائده و پر فرع است و بالاخره اصرار و خواهش اهل قمشه و جهانی رفته در قمشه آن جا مشغول بترویج و از او استجابت دعا و کرامات از قبیل، بطلب باران رفتن و باران آمدن و گرفتاری و صدمات که بر دشمنان او وارد آمده و غیر این ها معروف است و ترویجات مسائل در آن جا بسیار از او شده و مراتب تقوی و دیانت و زهد و ورع و فضایل در هر حالی از او مسلم و معروف . گرچه قمشه ماندن او باعث گمنامی او گردیده چون شان او اجل از این بود بحسب اوضاع حالیه و آخر الامر بفرار از و بء از قمشه بشاه سید علی آمده وفات نمود ،

ص: 164

1- شاید مراد شیخ جعفر نجفی باشد و بحرینی اشتباه است و ظاهراً مدرک مرحوم آخوند در نقل این قول نوشته مرحوم آقا میرزا محمد حسین فرزند آقا محمد علی است که در رساله که در شرح حال پدر خود نوشته او را شاگرد شیخ جعفر بحرینی می داند والا در قصص العلماء وی را شاگرد شیخ جعفر نجفی مولف کشف الغطاء نوشته و شاید شیخ جعفر بحرینی غیر نجفی باشد که ما او را شناسیم و آقا محمد علی در نزد هر دو درس خوانده باشد معلم .

درس‌ها هزار و دویست و چهل و پنج (1) و کتاب‌های او یکی حاشیه بر شرح لمعه است که بسیار کتاب پر فرع خوبی است دیگر کتاب فقه استدلالی در صلوه مسافر و نکاح و طلاق و دیات خیلی مسوط و مفصل و با فائده است و حاشیه قواعد علامه، و حاشیه، قواعد شهید و حاشیه طهارت مدارک حاشیه نکاح شرایع کتابی در اصول و حاشیه معالم حاشیه قوانین حاشیه بر شوارق و تجرید، رساله در رجال انیس المشتغلین در مطالب متفرقه از حکایات و بعضی مطالب کلامیه و غیر آن‌ها و باز کتابی در قصاید و در شرح آن‌ها و رساله در امامت و رساله بزرگی در نماز، و متفرقاتی در مسائل، و رساله در نکاح در عده ذمیه که ذکر شد (2) دیگر در خود شاه رضا (3) که امام زاده

ص: 165

1- وفاتش شب شنبه 18 ع 2 و تولدش 12 رجب 1188 بوده است.

2- نام کتبش به ترتیب از این قرار است 1 - مخزن الاسرار الفقهیه در سه جلد حاشیه بر شرح لمعه 2 - بحر الجواهر فقه استدلالی . 3- تکمله القواعد در حاشیه بر قواعد علامه . 4- کواکب الباهره حاشیه بر قواعد شهید . 5 - کنز الكنوز حاشیه بر طهارت مدارک. 6- رمز الرموز حاشیه بر نکاح شرایع 7- لتالی المتلانه در اصول. 8- مجمع العرایس حاشیه بر معالم 9 - حلال الغوامض حاشیه بر قوانین 10 - مفتاح الكنوز حاشیه بر شوارق. معلم.

3- وی جناب شاه‌رضا بن محمد بن ابراهیم بن زید بن حسن بن علی بن ابی طالب علیهم السلام می باشد و شاه سید علی اکبر را بعضی فرزند حضرت موسی بن جعفر علیه السلام و عده از احفاد حضرت کاظم (علیه السلام) و عده وی را برادر شاه رضا می دانند العلم عند الله از جمله مدفونین در امام زاده شاه سید علی قریب بقمیشه است مرحوم ملا شمس الدین مشهور بملا شمس بحرانی که از علماء بوده و بجهت تحصیل معاش تجارت هم می نموده و بهمین قصد از بحرین بایران مسافرت می نموده و مدتی در همیشه مقیم بوده و آن جا وفات نمود. اعقاب ایشان در آن جا هستند و بین آن‌ها نوابغ و بزرگان بوده اند . من جمله مرحوم حجه الاسلام و المسلمین و زاهد العلماء الراشدین آقای آخوند والا محمد حسین قمیشه معروف به بزرگ که از معمرین و اجلاء علماء بودند و در نجف اشرف ساکن و از مشایخ روایت حقیر هستند. و از آثار خالده آن مرحوم تصحیح دوره وسائل و دوره جواهر و دوره وافی و دوره مستند و دوره بحار از روی خطوط مولفین آن‌ها و فعلا در نجف اشرف آن کتب مزجه محصلین علوم دینی است جزاه الله خیرا . و از جمله نوابغ آن سلسله مرحوم مبرور حاج شمس ثانی است که از شعراء و علماء بوده و در زمان مرحوم محمد شاه قاجار والد ناصرالدین شاه از ادباء مشهور بوده (آقا) نجفی (پدرش محمد قاسم نام داشته در محرم 1336 در نجف وفات یافته وی مولف کتاب ادله الرشاد در شرح نجاه المبارک و 18 مجلد و عده الطریق در 14 مجلد می باشد. مهدوی)

با دستگاه هست در قرب قمشه در صحن بزرگ قدیم رو بحرم شاه رضا که بروی طرفی که اطاق های بلند بسته است در ایوان بزرگی که میان عمارت واقع است و بوضع حوض خانه است در آن حوض خانه از قبور علماء و فضلاء قمشه چند قبر است که در میان آن قبر مرحوم آخوند ملا محمد باقر قمشه ئی است که او عالمی حکیم و کامل و فاضل و باتقوی و دیانت و مواظب تقوی بوده و دیانت و مواظب عبادات و در نزد خواص از علماء و غیر علماء اصفهان و قمشه مکرم و محترم بلکه ارادت باو داشتند و در انشاء نوشتجات ممتاز و در قمشه شخص اول النمه و علماء آن جا در این ایوان قبور علماء قمشه و سلسله جلیله هست مرحوم میرزا نصر الله قمشه ای حکیم که در این زمان اعلم حکماء شمرده میشد صاحب تصنیف با تحقیق و با تقوی و احتیاط در دین حجره جنب حرم قبر مرحوم میرزا محمد خلیل امام جمعه قمشه از اجله سادات و مرجع شرعیات و دیگر بیرون از صحن کوچک ، رو بقمشه که می روی طرف راست راه دم راه قبر مرحوم میرزا

محمد علی خلیفه سلطانی است که از مقدسین ممتاز و از اهل علم و دیانت و مجاهدات و حالات و مرحوم آخوند ملا محمد باقر قمشه کمال اعتقاد و اظهار اخلاص حتی بعد از فوت باومی نمود و در سایر قریه ها و بلوک اصفهان علماء و صلحاء و مقدسین بسیار مدفونند که مقصود ذکر آن ها نیست ولی اداء بعض الحقوق ختم میکنیم بقبر جدامی خود آخوند ملا محمد تقی جزئی که در قریه جز اول قبرستان تکیه دارد مرحوم معروف بمقبره در وسط گنبد آن دفن است و او از مقدسین و پیشوایان بوده و خیلی آثار خیر از او در جز باقی مانده و نزد مرحوم سید و حاجی مقبول القول و معتمد و بتقوی و قدس در بلد نیز معروف بوده و از میان قبرستان جز که بروی طرف رباط قبر مرحوم حاجی ملا مهدی والد حقیر کنار راه طرف چپ است سنگ لوح تمام قدی دارد در خیر خواهی و اصلاح امور شرعیه و غیرها ممتاز بوده رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ . هَذِهِ السَّنَةُ 1324 أَقَامَ مِيرْزَا حَسَنُ (بَن) مِيرْزَا اِبْرَاهِيمَ مَرْحُومَ قَبْرِ او تَكِيه شَهْشَانِي جَنبِ مَرْحُومِ حَاجِي مِيرْزَا بَدِيْع، عَالَمِي غَيُورِ دَر نَهِي اَز مَنكَر و رَفْعِ ظَلَمِ و دَر اَشْتِغَالِ بَتَدْرِيسِ و اُمُورِ شَرْعِيهِ و طَرِيْقهِ زَهْدِ و تَقْوِي مَمْتَازِ اِمَامِ مَسْجِدِ سَلَامِ كِه بَرَايِ او نَبَاشَد ، مَسَاجِدِ دِيْگَرِ هَمِ اَحْيَاءِ نَمُود. (1) دِيْگَرِ آقَا شَيْخِ عَبْدِ الْحَسَنِ مَحَلَاتِي عَالَمِ مَتَّبِعِ بَا فِكْرِ صَاحِبِ

ص: 167

1- وفاتش در سال 1323 بوده و 24 غلط است و در تاریخ ساختمان مسجد سلام آقای معلم از قول مرحوم حاج می رسید علی جناب این طور نقل می فرمودند که در این محل مسجد مخروبه بوده که حاج میرزا هاشم امام معه که سابقاً شرح حالش مذکور شد آن را به یهودیان فروخته و آنان آن جا را کاروان سرا نموده بودند در شبی که امام جمعه فوت می شود اهل محله همسایگان مسجد که از قضیه مطلع بودند اجتماع نموده یهودی ها را از مسجد اخراج نموده و در فردای آن روز شروع بخراب کردن و بعداً ساختمان آن می نمایند و این عمل در برج آذر (قوس) برده و بسرعتی ساختمان می کنند که در ظرف 13 روز از روز 6 رمضان که فوت امام جمعه است تا شب 19 (رمضان) مسجد صورتی بخود گرفته در لیالی احياء در آن احياء می دارند.

تصنیف و تالیف کتاب مغتتم الدرر، در فوائد تفسیری و اخباری و متفرقات نافع و رساله‌ها در فقه و اصول (1) قبر او نزدیک فاضلان جنب راه رحمه الله علیه و برکاته

* (در این جا متن تذکره القبور بقلم مولف تمام می شود.)

در چاپ اول پس از متن تذکره مقداری از اشعار ایشان چاپ

شده است که اینک بجهه نمونه یک قسمت از اول آن نقل می شود :

ای که از هستت بپاشد هست و نیست *** غیر هستت در حقیقت هست نیست

با وجود تست هستی ها وجود *** ورنه اعدامند یک سر در شهود

آه ازین اعدام و این شور و شرور *** آه از این اعدام و این کبر و غرور

از پس حمد خداوند احد *** احمد او را درود افزون زحد

علت معلول موجود و وجود *** ساجد و مسجود و هم عین سجود

علت مادی و غائی بی خلاف *** صورت و فاعل هم اندر انکشاف

ص: 168

1- وفاتش روز جمعه 22 ذی الحجه می باشد 1323 شیخ عبدالحسین محلاتی ابن علی بن حسین بن میرزا احمد بن محمد اصفهانی معروف به آخوند شفیعا خوش ابرو بن میرزا رفیعا اصفهانی تالیفات (مطابق آن چه در مقدمه مغتتم الدرر مذکور است) 1 - حواشی بر فرائد شیخ انصاری . 2- رساله در شرط ضمن العقد . 3- رساله در مساحت سفر . 4- رساله در قاعده تاخیر اولی الاعذار . 5- رساله در عدالت . 6- رساله در سجده سهو . 7- رساله در لباس مشکوک . 8- رساله در بلوغ . 9- رساله در نماز جماعت . 10- رساله در قاعده اشتغال 11 - رساله در اصالت برائت . 12 - رساله در قاعده محض . 13- شرح بر اصول کشف الغطاء . 14 - رساله در تعریف اصول و موضوع و تعداد مسائل آن . 15 - رساله در سهو . 16- رساله در کیفیت زیارت عاشورا . 17 - رساله در تطهیر بآب قلیل 18- رساله در قاعده بینة . 19 - رساله در قاعده تعارض . 20 - رساله در تیمم . 21 - رساله در اصاله لزوم عقد . 22 - حواشی بر قوانین . 23- تسلیت نامه . 24 - رسائلی در فقه و اصول و غیر و ذلک . نسخه اصل مغتتم الدرر در نزد دانشمند بزرگوار آقای آقا میرزا حبیب الله نیر فرزند مرحوم حاج شیخ محمد باقر واثق مذکور در صفحه 37 می باشد . اشعار ذیل نمونه از نظم مرحوم آقا شیخ عبدالحسین است . دلا تا کی بخود گرمی، ز خود قطع تمنا کن *** ز خود بینی بخود آی ، و بخود خود را هویدا کن . ز غفلت تا یکی مستی ، بخود تا چند پا بستی *** گزین سختی ره رستی ز هستی دل مرا کن ز شور عشق در جوشی شراب عافیت نوشی *** بی وصل ار همی کوشی، می بی نشاء پیدا کن چو کوران تابکی گیری ، سراغ از نورو نپذیری *** تو خود مهر جهانگیری ، بخود بین دیده بنیا کن تو خود دارای نورستی تو خود سینا و طور ستی *** ز خود تا چند وارستی، یکی جان طور سینا کن وی شوهر هم شیره مرحوم حاج آقا منیر الدین بروجردی مذکور در صفحه 47 می باشد . رحمه الله علیه

گر چه باشد این بیان رمز مجاز *** می ندارد از حقیقت امتیاز
زان سپس بر آل اطهارش تمام *** از علی تا مهدی آن آخر امام
آن مظاهر هر صفات پاک را *** و ان علل مر خلقت افلاک را
نور بخش عالم کون و مکان *** روشن از ایشان زمین آسمان

نمونه از رباعیات

با عین علی میم حمد شده ضم *** آمد نباء عظیم در عم علم
جز حلقه عین و میم در صفحه لوح *** نقشی بگه نگار نامد ز قلم
وَلَهُ اَيْضًا

امروز درخت صنع آورده ورق *** امروز رسید شام را صبح و شفق
آمد بوجود مهدی آل رسول *** یعنی زَهَقَ الْبَاطِلُ وَقَدْ جَاءَ الْحَقُّ

ص: 169

بطوری که قبلاً متذکره شدیم تذکره القبور تا این جا تمام می شود. چون برخی از مقابر اصفهان که در آن جمعی از معاریف علماء و فضلاء و شعراء مدفونند از قلم افتاده است برای مزید فائده و تکمیل کتاب در این جا متذکر می شویم .

1- امام زاده احمد

واقعه در محله دروازه حسن آباد جنب مسجد شاه. وی جناب احمد بن علی بن الامام محمد باقر علیه السلام . می باشد. پدرش از بزرگان روات و محدثین بوده قبرش در نزدیکی کاشان دارای بقعه و بارگاه است جناب امام زاده احمد از اجلاء سادات و اشراف بوده در اصفهان سکونت می فرموده و پس از وفات در محله باغات مدفون گردیده است (محل فعلی) . اصل بنای بقعه و بارگاه از قرن ششم است و در زمان صفویه در سال 1110 تعمیر گردیده است. معروفست که پس از آن که سلطان محمود غزنوی هندوستان را فتح نمود بت کده های آن جا را خراب کرد و بت بزرگ آن ها را شکسته یک قسمت آن را با ایران حمل نمود و سنگی که در مدخل صحن امام زاده است راهمان سنگ می دانند. در هر صورت در این بقعه و صحن جماعتی از فضلاء و شعراء مدفونند از آن جمله است :

1- خجسته از شهرام میرزا محمد بوده در 1190 وفات یافته دیوان اشعار دارد. (آقا نجفی)

2- طرب - نامش میرزا ابو القاسم (محمد نصیر) بوده وی فرزند مرحوم همای شیرازی است از بزرگان شعراء و ادباء و عرفاء بوده است ارادت خدمت میرزا ابو الفضل عتقا داشته در 25 سال 1330 وفات یافته قبرش پایین ستون شمالی صحن بالای حوض می باشد سنگ تمام قد دارد. از اشعار اوست

گوشه نشینان فقر پادشه عالمند *** راه نوردان عشق خضر مسیحا دمنند

بر نه و با جبرئیل در همه جا همر هند *** دم نه و باروح قدس در همه جا همه مند

با همه افسردگی زنده تر از عیسی اند *** با همه تر دامنی پاکتر از مریمند

بر ملک انداخته سایه چتر جلال *** بر فلک افراخته ماهچه پرچمند

ایشان پدر دانشمند محترم آقای جلال الدین همایی استاد دانشگاه تهران می باشد (در غره رمضان سال 1317 متولد گردید.) از بزرگان و معاریف

ادباء عصر و محققین و متبعین بشمار می رود کتب چندی تالیف نموده از آن ها تاریخ ادبیات ایران در 2 جلد و غزالی نامه و دیوان اشعار بطبع رسیده است (و اشعار سنا تخلص می نماید).

3- مینو نامش آقا ملا رجبعلی بوده در شوال 1325 وفات یافته است.

4- هما از عرفاء و شعراء نامش رضا المیدان (محمد علی بنا به نقل مولف طرائق الحقایق) فرزند ملا بدیع از اهالی شیراز بوده. پس از آن که مدتی خدمت سربازی نموده استعفاء داده و به تحصیل اشتغال جسته در شیراز و اصفهان بتکمیل تحصیلات کوشیده است. دیوان اشعار مفصلی دارد، بطبع رسیده است در سال 1212 متولد گردیده و در 5 شنبه 12 ع 1 سال 1290 در اصفهان وفات یافت برش پای دیوار بقعه در صحن می باشد سنگ تمام قد دارد. مرحوم سید محمد بقاء اصفهانی در تاریخ و فانش گردید :

عکس

مرحوم میرزا ابوالقاسم طرب

مرحوم میرزا ابو القاسم طرب

جواز بهر سرای جاودانی *** هما را زین سرا بر چیده شد فرش

بقا گفت از پی تاریخ فوش *** هما شد بال زن در سایه عرش

ص: 172

(سید محمد بقاء موسوی از بزرگان و معاریف شعراء و خطاطین بوده در تهران سکونت می نموده در 10 ذی الحجه سال 1257 متولد و در 29 ع 2 سال 1331 وفات یافته است) از اشعار اوست :

ای جان بفدای خاک پایت *** جان چیست که تا شود فدایت
دل رفت و غمت نرفت از دل *** جان رفت و زسر نشده هوایت
دل جز با دل چاک نیست کارت *** جز در دل باک نیست جای
دل منظر روی دل فروزت *** جان آینه جهان نمایت
آن زنده زبوی روح بخشست *** این تازه ز لعل جان فرایت
صد بار اگر ز در در آیی *** باز آیم و سر نهم به پایت
تو چنگ و نیست مدام در پیش *** یک شهر بشور در قفایت
در شهر دلی بدست کس نیست *** فریاد ز زلف دل ربایت
فریاد که نیست داد خواهی *** تا ناله بر آرم از جفایت
گر زاتش عشق دل کبابی *** این بود هم اکنون سزایت

در جنب صحن و بارگاه امام زاده بقعه دیگر است و آن از مرحوم آقا نجفی اصفهانی می باشد قبر در وسط بقعه است. نامش حاج شیخ محمد تقی بن حاجی شیخ محمد باقر بن شیخ محمد تقی بن عبد الرحیم بوده در 22 ع 2 سال 1262 متولد و در عصر یک شنبه 11 شعبان 1332 وفات یافت. از روساء علماء اصفهان بلکه ایران بوده در بلیات و اتفاقات پشت و پناه مردم این سامان بوده و در رفع ظلم حکام خصوصاً ظل السلطان حاکم جابر و ظالم اصفهان زحمت ها کشیده لوازم ریاست از علم و عمل و مال و اولاد و نفوذ کلمه در وی جمع بوده . مدتی در نجف و کربلا بدرس اساتید و بزرگان حاضر شده و ضمناً جهت تصفیه نفس به ریاضات شاقه اشتغال داشت در زمان پدر باصفهان مراجعت نموده مرجعیت و شهرت کام یافت کتب و رسائل چندی تالیف نموده که اکثر آن ها بطبع رسیده است: از آن جمله است 1 - اخلاق المومنین 2 - اجتهاد و تقلید 3 - آداب الصلوه 4 آداب العارفين در ترجمه مصباح 5 - اسرار الاحکام 6 - اسرار الایات 7 - اسرار الزپاره و برهان الانابه در شرح زیارت جامعه 8 - اسرار الشریعه 9 -

مرحوم حاج شيخ محمد تقى معروف به آقا نجفى اصفهانى

مرحوم حاج شيخ محمد تقى معروف به آقا نجفى اصفهانى

16 - تاويل الايات الباهره فى فضل العتره الطاهره 17 - ترجمه جلد اول بحار. 18 - ترجمه الفيه 19 - ترجمه توحيد صدوق 20 - ترجمه نواب الاعمال
21- ترجمه جلد 14 بحار 22 - جامع الادعيه 23 - جامع الاسرار 24 جامع الانوار ترجمه و مختصر جلد 7 بحار 25 - جامع السعادات 26 - حاشيه

بر جامع عباسی 27 - الحجر 28 - حجه الاسلام در رد نصاری 29 حسام - الشیعه دو جلد 30 - حقایق الاسرار 31 - شرح زیارت جامعه 32 - شرح بر نخبه حاجی کلباسی 33 - شهاب ثاقب 34 - عنایه الرضویه 35 - العشره در آداب معاشرت 36 - فضائل الائمه 37 - کاشف الاسرار 38 - ترجمه انوار نعمانی 39 - شرح الاسماء و غیره مردم را درباره او در عقیده است برخی درباره او غلو نموده و ظهور کرامات در باره او قائل می باشند و عده از وی بدگویی می نمایند . و قدر مسلم هر دو دسته در اشتباهند . وی عالمی فاضل و محقق کامل بوده . در رفع ظلم حکام و قضاء حوائج مردم کوشا بوده و در تمام ایام شب و روز حاضر پذیرائی واردین می بود و در مقابل مظالم ظل السلطان حاکم ظالم و جابر اصفهان سدی سدید و تا آن اندازه که در قدرت داشته در رفع ظلم وی و مالش می داشته و الحق پشت و پناه مردم اصفهان بوده است . در ترویج دین و دفع بدعت های معاندین جدیت می نموده و از اهل علم و فضل تجلیل بسیار می نموده است . امکان مقتضای زمان و موقعیت وی طوری بوده است که زمانی صورت ظاهر کار ها بر میل عده نبوده است و این هم برای یک رئیسی بزرگ غیر قابل اجتناب می باشد رحمه الله علیه و در این بقعه است قبر مرحوم حاج میرزا رضا ملا باشی که از علماء و فضلاء اوده و در 1334 وفات یافته است .

این مقبره و امام زاده در نزدیکی دروازه حسن آباد که از آثار قبل از صفویه می باشد و منسوب به امیر حسن آق قوینلو می باشد واقع است و در جنب او مقبره بود بنام حسن پاشا که در مجاورت چهار سوق نقاشی واقع می شد و در جنب این محله مقبره شیخ یوسف بناء عارف مشهور اصفهانی واقع است که 12 این اواخر بر قرار بود گویا در زمان ریاست و شهرت مسجد شاهیان از بین رفت :

تذکر - در این بیست و چند سال اخیر اکثر از آثار قدیمه اصفهان از روی بی اطلاعی متصدیان امور خصوصا در زمان ریاست شهرداری شاهنده جهت آجرهای آن از بین رفت و آن چه باقی بود در این اواخر اداره فرهنگ بنام ساختن مدرسه جدید ویران نمود و بدین وسیله نام و آثار بسیاری از بزرگان را محو نمود تا چه زمان نوبت اینان برسد .

و از جمله جاهایی که خراب گردید قبرستان جنب محله در کوشک بود که از قبل از صفویه بود. مقبره داشت که جزو خانه های اطراف گردید و بسیاری از معاریف قرن نهم و دهم در او مدفون بودند. این قبرستان سردری داشت که از جمله آثار عتیقه بشمار می رفت و بنام رستم بیک آق قوینلو بود کاشی های آن تا یکی دو سال قبل باقی بود اخیراً اداره باستان شناسی بنام حفاظت ، آن ها را از آن جا انده و بعمارت چهل ستون برده است ضمناً از آجرهای در دو نیز استفاده خواهد شد . در پای دیوار قبری است که شیری سنگی روی آن گذاشته اند بر حسب آن چه مشهور است وی قبر خود رستم بیک آق قوینلو می باشد که در سال 902 بدست پسر عمش احمد پاشا در آذربایجان کشته شده در این جا مدفون گردید و در مجاورت این سر در مدرسه و مسجد بنام در کوشک معروفست مسجد آن از مساجد معمور و همیشه عباد و رهاد در آن مشغول می باشند و در زمان امامت مرحومین حاج میرزا ابو الحسن بروجردی و حاج ملا حسین علی صدیقین تعمیراتی در آن شد و مدرسه نیز گویا در زمان حاج سید اسد الله بید آبادی یا پدرش تعمیراتی شده و بمدرسه باقریه معروف گردیده و در آن مقبره است که متأسفانه آثار قبر محو شده و مقبره بصورت کاهدان در آمده گویا از عرفاء بوده است. این مدرسه نیز از دستبرد زمان محفوظ نمانده کاشی های معرق بسیار ممتازی که در سر در او بود رثود دزدیده اند و خود مدرسه را در چند سال از طلاب منتزع نموده و قصد خراب کردن آن را دانستند که قضایای شهریور 1320 پیش آمد شد و بعداً بسعی جمعی از فضلاء دو مرتبه بمتولی مرجوع گردیده تعمیراتی در او شده و اکنون بحمد الله طلبه نشین است و این محله را مناسبت نزدیک بودن با خانه های حرم سلاطین آق قوینلو و خصوصاً زینب بگم که از او آثاری از قبیل مسجد و حمام باقی است بدرب حرم مشهور است و از آثار سلاطین آق قوینلو بنده در اصفهان زیاد بوده چون اکثراً در زمان صفویه تعمیر شده بنام آنان شهرت یافته است. و از آن جمله است. مدرسه ترک ما که در همین محله واقع شده است. در کوچه باغ حرم است مقبره عارف مشهور حاج سید احمد نور بخش دهکردی معروف برحمت علی شاه حقانی از عرفاء و سلسله خاکساریه بوده و در اصفهان بساط فقر گسترده عده زیادی مرید و پیرو داشته با رشاد آنان کوشیده و حلقه ذکری داشته است. وی برادر مرحوم آقا سید ابو القاسم دهکردی مذکور

بدغت عشق چو مجنون امیر خویشتم *** هر آن چه و حش بصحرا بود سپاه منست

نشان ز ماه بجستم، نمود روی از موی *** بگفت منزل مه در شب سیاه من است

هزار بار مرا بینی و نمی گوئی *** که او یکی ز غلامان بارگاه من است

بمکث فقر چرا کوس سلطنت نزنم *** که آفتاب فلک گوشه کلاه من است

خفت دمید و حقیقت بسوز دل می گفت *** سیاهی رخ، دلبر، و سوز آه من است

عکس

مرحوم حاج سید احمد دهکردی رحمتعلی شاه

مرحوم حاج سید احمد دهکردی رحمتعلی شاه

قبل از وفات مریدان خود را بمرحوم آقا رحیم دهکردی منور علی شاه سیره و باو وصیت نمود مرحوم حاج آقا رحیم از عرفاء عالی قدر و مردان وارسته بود .
زمانی در اصفهان و اکثراً در شهر کرد سکونت داشت در روز تاسوعا سال 1368 در بیروت در مراجعت از مکه معظمه وفات یافت و در آن جا مدفون

منور تخلص می فرمود او اشعار اوست :

روزگاریست زجان در طلب یار شدم *** دل رها کرده و اندر پی دلدار شدم
خود خلاصی دگر از بهر من بیدل نیست *** بکمند سر زلفش چو گرفتار شدم
طالب ز شد نیم، گرد ریا کی کردم *** سبچه بگسسته و در حلقه زنار شدم
خبر از من برسانید در واعظ شهر *** که من از موعظه همچو تو بیزار شدم
شد منور دلم و ظلمت نادانی وقت *** پاک یک مرتبه و اقرار و زانکار شدم

در این جایی مناسب نیست از مقبره دیگری که مربوط بقبل از صفویه است ذکری بنمائیم و آن مقبره سلطان بخت آغا دختر کیخسرو اینجو می باشد. که در پای کاروان سرای دو منار در محله در دشت واقع است. این محله از محلات قدیم اصفهان می باشد و این همانست که کمال الدین اسماعیل اصفهانی درباره آن گوید

ای خداوند هفت سیاره *** پادشاهی فرست خونخواره

تا که در دشت را چو دشت کند *** جوی خون آورد ز جو باره

وی زن شاه محمود بوده و چون سلطان مبارز الدین اینجو عموی و براکه شیخ ابو اسحق اینجو باشد بکشت وی کینه آن را بدل گرفت و بیشتر جنگ های واقعه ما بین شاه محمود و برادرش شاه شجاع بتحریر این زن بوده است تا بالاخره سلطنت این خاندان بر اثر جنگ های خانگی بر افتاد. موقعی که شاه شجاع بی نیرنگ های وی برد در شبی بحال مستی و برا کشت و این در سال 769 بوده است. سنگ قبر سماق و در زمان زندگانی او تهیه شده است و تاریخ آن 753 می باشد. (نقل از تاریخ اصفهان وری)

2- امام زاده اسماعیل

آن چه مشهور است جناب اسماعیل بن زید بن حسن بن حسن بن علی وی بر حسب بن ابی طالب علیه السلام می باشد و پدرش هما است که در تهران مدفون می باشد و وی پدر جناب ابراهیم طباطبائی جد سادات طباطبائی می باشد. برخی نسب وی را طور دیگری گفته اند، مشهور است فوق می باشد. ایشان از بزرگان امامزادگان و اجلاء روات و محدثین بوده است. عمارت این امام زاده از آثار عتیقه اصفهان می باشد و در جنب آن مسجد است نه گویند، اول مسجدی که در اصفهان بنا شد او بوده است. قبر دارای ضریح فولادی بسیار ظریفی بود که با خطوط طلا نقاشی و کتیبه شده بود که مرور ایام از بین رفته و آن چه باقی بود در زمان ریاست شهرداری شاهنده دزدیده شد (تاریخ اصفهان وری) کتیبه امام زاده بخط علی رضای اسامی و مورخ بسال 1041 می باشد و در زمان شاه سلطان حسین صفوی در سال 1111 تعمیراتی در آن

شده و تا سال 1150 که تاریخ سر در آن جاست تعمیر می شده است. در صحن امام زاده و اطاق جنب او قبور شده از بزرگان است آن چه موجود است از این قرار می باشد :

1- در ایوان بیرون مقبره کنار جاده قبر محمدبن عمده القضاة است که در سال 995 وفات یافته است وی محمد بن غیاث الدین علی زواره ای است که از بزرگان علماء زمان خود بوده است .

2- میر محمد هادی بن میر لوحی موسوی سبزواری از علماء مشهور زمان خود بوده در وفات یافته است و برا تالیفاتی است

3- گویند قبر شمیای پیغمبر در این محل است و اکنون قبری بنام وی مشهور است لکن مدرکی ندارد .

4- مشهور است که قبر میر عماد حسنی خطاط معروف نیز در جنب قبر شمیاست.

5- میرزا ابراهیم شاهر متخلص بطوبی در سال 1174 وفات یافته است قبرش در رواق امام زاده

6- میر محمد پسر میر اوحی از اجلاء علماء و عرفان و محدثین بوده در سال 1113 وفات شده قبرش از نزدیک قبر شمیای پیغمبر

7- نواب سلطان بیگم دختر میرزا محمد صالح حسینی خلیفه سلطانی که از زنان شاعره و ادیبه و عالمه بوده در 3 ربیع الاول سال 1146 وفات نموده قبرش نزدیک قبر شمیای .

(از شماره 5 تا 7 مربوط بحواشی آقای آقا نجفی می باشد . مهدوی)

فائده 1- در کتاب الذریعه الی تصانیف الشیعه است که کتاب ادراء العاقلین از تالیفات سید محمد بن میر اوحی سبزواری است و کتاب اربعین و اصول العقاید سبزواری و از تالیفات سید محمد هادی بن میر لوحی می شمارد در آن جا گوید (ج 2 شماره 762 اصول العقاید) که حاج ملا علی خیابانی واعظ معروف از این کتاب در وقایع الایام نقل نموده و در آن جا تصریح دارد با بند که نام کتاب اصول العقاید و جامع الفوائد می باشد و در آن 60 آیه از آیات قرآن نه دلالت بر امامت حضرت امیر علیه السلام دارد نقل کرده و بعداً احادیث زیادی ذکر نموده و در برخی از آن ها بیگی از اشعار بحر العلوم استشهاد کرده است. با ملا حظه این قسمت بودن این کتاب از میر محمد هادی بن میر لوحی سبزواری موسوی مورد تردید واقع می شود .

فائده دوم- جمعی از اولاد و احفاد میر اوحی سبزواری در اصل یافت و دهات ساکن می باشند و از آنان سه فامیل بنام او معروفند 1- سادات درچه که قبلاً مجملی از

شرح حال دو نفر از معارف آنان مذکور شد. 2- سادات نجف آباد که مرحوم آقا سید محمد مدرس نجف آبادی که شرحش گذشت از جمله آن هاست
3- سادات اسفیارجان

عکس

نمونه خط میر عماد حسینی مشهور

نمونه خط میر عماد حسینی مشهور

(اسفیدواجان) از دهات کرون که واعظ دانشمند مرحوم حاجی سید محمد کاظم واعظ کروفی از زمره آنان محسوب است. آن مرحوم از فضلاء مشهور بود و در علوم غریبه زحمت ها کشیده و در اغلب علوم از فقه و اصول تبریزی داشت

جلسه تفسیری داشت که فوائد کثیر: از آن حاصل می شد در طهران سکونت می نمود در ذی القعدة سال 1367 وفات یافته جنازه ایشان بقم نقل گردید و در آن محل مدفون شد رحمه الله علیه در مقابل این امام زاده بقعه دیگر دست که بجعفر به معروفست و متاسفانه بمناسبت جهالت و نادانی مردم توجهی بدو ندارند و حال آن که در آن دو بقعه می باشد که صاحبان آن از علماء زمان خود بوده و بمرتبه شهادت رسیده اند یکی از آن ها سید جعفر شهید می باشد که در 10 محرم 728 کشته شده است و بقعه دیگر از پدر وی می باشد و آن چه آقای آقا نجفی حدس زده اند که برادر او می باشد، بی مورد است اینک عبارت سنگ قبر سید جعفر نقل از حواشی آقای آقا نجفی .

هَذَا قَبْرُ السَّيِّدِ الْمُعَظَّمِ الْمُمَكِّنِ الْمُكَارِمِ صَاحِبِ السَّيْفِ وَالْقَلَمِ مُنْبِعِ الْجُودِ وَالْخَلْقِ وَالْكَرَمِ الْمُتَحَلِّي بِمَحَاسِنِ الشَّيْمِ سَيِّدِ الصَّدْرِ رَوَّالِ السَّادَةِ يَنْبُوعِ السَّعَادَةِ وَالسِّيَادَةِ مُفَخَّرِ أَوْلَادِ الْبَتُولِ قُدْوَةِ آلِ الرَّسُولِ نِظَامِ الطَّالِبِيَّةِ شَمْسِ الْعِثْرَةِ جَمَالِ أَهْلِ بَيْتِ الْمُصْطَفَى سَلَاةِ أَمَانِ ابْنَاءِ الْمُرْتَضَى مَالِكِ اصْحَابِ السَّخَاءِ وَالْفَتْوَةِ وَمَعْدِنِ أَرْبَابِ الشَّهَادَةِ وَالْمُرُوءَةِ ، بِهَلْوَانِ الْعِرَاقِ نَبْوَى الشَّمَائِلِ وَجَمِيلِ الْأَخْلَاقِ كَرِيمِ الزَّمَانِ عَلَى الْأَطْلَاقِ مُحَرِّزِ الْمُنَاصِبِ الْإِسَاحِاقِ الْمُحَقِّقِ الْمَرْحُومِ الْمَبْرُورِ الْمُغْفُورِ السَّيِّدِ الشَّهِيدِ تَاجِ الْمِلَّةِ وَالِدَيْنِ عِمَادِ الْإِسْلَامِ وَالْمُسْلِمِينَ اشْرَفِ ابْنَاءِ الْمَاءِ وَالطَّيْنِ جَعْفَرِ بْنِ السَّيِّدِ الْمُعَظَّمِ الْمُرْتَضَى الْمُكْرَمِ النُّورِ الْأَزْهَرِ الْأَطْهَرِ الْإِمْجِدِ مَفَخَّرِ آلِ طِهٍ وَبَاسِيَةِ نَيْبِجَةِ أَوْلَادِ سَيِّدِ الْمَرْسَلِينَ شَمْسِ الدِّينِ الْحَسَنِ بْنِ السَّيِّدِ الْمُغْفُورِ عِمَادِ الدِّينِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ تَعَمَّدَهُ اللَّهُ يَغْفِرُ اللَّهُ وَأَسْكَنَهُ بِجُبُوحِهِ جَنَانَهُ وَادَامَ سَعَادَتُهُ نُوفِّي فِي مُنْتَصَفِ مُحَرَّمٍ مِنْ سَنَةِ خَمْسٍ وَعِشْرِينَ وَسَبْعًا نُهَ

و نام این جناب در کتب انساب و غیره با تجلیل زیاد یار شده است . رحمه الله علیه . و در صحن بقعه جعفر به است قبر مرحوم آخوند ملا حسین کاشی که از علماء و محدثین بوده و در سنه 1190 وفات یافته است. (آقا نجفی)

فائده سوم - در صفحه 110 این کتاب گفتیم که محل قبر میر عماد حسنی را برخی در طوقچی و پاره در امام زاده اسماعیل و جماعتی در تکیه ظلمات می دانند اینک جهت مزید اطلاع می گویم .

در نزدیکی بازار در جنب مسجد مقصود بیک مقبره است و در آن چندین قبر است یکی معروفست بامام زاده که چون نسبش ثابت نیست ذکری از او شد معروفست دیگر قبری است از حکمه الله خزاعی مورخ بسال 510 هجری و این شعر تاریخ است

چو دیدم حکمه الله است تاریخ *** الف بالا الف ساقط از آن شد

و در جنب اوست قبر منسوب به میر: آن مرحوم از خطاطین معروف بوده و مورد توجه مخصوص شاه عباس بوده و از او همه گونه تجلیل میشده است: خود او بواسطه غرور و تکبر بدیگران اعتنائی نداشته و همین موضوع موجب کدورت آنان شده کینه و حسدی از وی بدل گرفتند و بیشتر از همه علی رضای عباسی خاطر شاه را از وی برگردانده وی را سلامی معرفی نموده و آن قدر بشاه خواند تا دستور داد و برا شبانه جمعی از او باش کشتند و در این محل دفن نمود و این عمل در سال 1024 انجام شده است.

وی طبع شعری داشته این رباعی از او است:

جان از من و بوسه از تو، بستان و بده *** زین داد و ستد مشو پشیمان و بده

شیرین سخنی چو نیست دشنامی تلخ *** گرد لب شیرین بگردان و بده

فانده چهارم - بقعه امام زاده اسماعیل در محله گلبهار یا گلبار واقع است و آن منسوب است بجناب سید علی معروف به گلبار (معاصر شاهرخ) بن جلال الدین محمد بن حیدر ان شمس الدین ابی الحسن محمد بن شمس الدین ابی محمد حسن بن حسین بن قوام الشرف زین الدین علی بن شمس الدین محمد بن قوام الشرف بن هادی بن اسمعیل ان حسن بن ابی الحسن علی اعرج بن ابو محمد حسن بن ابو الحسن علی بر طله بن ابو عبد الله حسین (اول کسی از اینان که باصفهان آمد) بن ابی الحسن علی بن عمر بر طله شهید فخر بن حسن الافطس بن علی الاصغر بن الامام السجاد علیه السلام نقل از شجره نامه موجود در ازد عالم جلیل آقای حاج آقا رضا هرنندی از علماء معاصر (اصفهان) و از مقابر واقعه در این محله است مقبره مرحوم آخوند ملا محمد حسین کرمانی. وی از معارف علماء اصفهان بوده در حدود سال 1265 در کرمان متولد شده و تحصیلات مقدماتی خود را در آن جا بپایان رسانیده سپس بانفاق مرحوم حاج سید مهدی کرمانی که وی نیز از علماء و فضلاء و ائمه جماعت می بود و در سال 1318 وفات یافت باصفهان آمد در این جا خدمت بزرگان و فضلا مانند حاج شیخ محمد باقر مسجد شاهی و آقا میرزا محمد حسن نجفی و آقا میرزا محمد باقر چهارسوقی مولف روضات.

الجنات و غیره بتکمیل تحصیلات پرداخت تا خود عالمی فاضل و محقق کامل گرد بدو از جمله مجازین از مرحوم آقا میرزا محمد باقر می باشد. نام پدرش حاج ملا اسد الله می باشد گویا اصلاً از اهالی فارس بوده و بعداً بکرمان منتقل شده باشد. مرحوم آخوند مرجع مرافعات و فصل خصومات بوده و مدتی قاضی مطلق در اصفهان او می بود و در کمال زهد و استغناء زندگی می فرمود. از آثارش مسجد نور و رضوان در اصفهان باقیست که هر دو از مساجد مخروبه اصفهان بوده و بسمی ایشان تعمیر گردیده است و مقبره وی در پهلوی مسجد رضوان واقعه در محله گلبهار می باشد.

طبع شعری داشته و مفتی تخلص می نموده اشعار کتیبه مسجد از خود ایشان است .

مرغب 21 ج 1 سال 1330 وفات یافت در تاریخ وفاتش گفته اند .

بسال یک هزار و سیصد و سی *** بلرزیه از مصیبت عرش و کرسی

جمادی یکم گر روز خواهی *** عداد ماه را نه کم کن از سی

دانشمند محترم آقای حاج میرزا حسن خان جابری انصاری در تاریخ وفاتش قطعه مفصلی گفته اولش این است :

باقی است خدا و هر چه جز او فانی است *** در عین فنا وجه بقا نورانی است

تا آن جا که میفرماید :

انصاری گفتا بدیهه تاریخش را *** فردوس مقام زاهد کرمانی است

عکس

مرحوم آخوند ملا محمد حسین کرمانی

مرحوم آخوند ملا محمد حسین کرمانی

مدت اقامتش در اصفهان تقریباً پنجاه سال بوده است (ایشان جد مادری نگارنده است)

واقعہ در محلہ چہار سوق شیرازی ہا کہ عوام ان را سید فاطمہ خواندہ معروف است کہ وی از احفاد حضرت موسی بن جعفر علیہ السلام می باشد لکن دو

ص: 183

کتاب انسب نامی از وی نیست عمارت مفصلی دارد صحن و بقعه از زمان صفویه می باشد و گویا در این زمان این قبرستان شهرت گرفته باشد در صحن و بیرون آن جماعتی از بزرگان مدفونند از آن جمله است :

1- سید علی بن میر محمد رفیع طباطبایی بر حسب آن چه مشهور است از احفاد میرزا رفیعا نائینی است . قبرش در قبرستان کنار جاده می باشد. ایشان گویا برادر میر محمد حسین مذکور در صفحه 144 می باشد. مرحوم میر سید علی از بزرگان علماء و فقهاء بوده طبع شعری داشته تالیفات چندی دارد از آن جمله است : 1- حواشی بر تفسیر بیضاوی 2- رساله در حرمت تراشیدن ریش 3- رساله در نماز جمعه 4- رساله در آن رجعت و در را از ضروریات دانسته است (تالیفات از حواشی آقای آقا نجفی نقل شد)

میرزا جعفر راهب شاعر معروف نیز از اولاد میرزا رفیعا می باشد .

2- محمد میرزا و علی میرزا و میرزا معصوم پسران عیسی خان نواده دختری شاه عباس کبیر که بامر و دستور شاه صفی در سال 1051 کشته شدند و در جنب این امام زاده مدفون گردیدند و شاه صفی دستور داد از برای آنان بقعه و بارگاه بنا نمایند. داخل بقعه دارای گچ بری ممتازی است خطوط اطراف بقعه خط علی رضای امامی خطاط معروف . می باشد. در این بقعه فعلا بسته است و اغلب مردم از مدفونین در آن بی اطلاعند .

از این جا به بعد نقل از حواشی دانشمند بزرگوار آقای آقا نجفی است .

3- قریب بقبر می رسد علی است قبر عوض بیک بن محمد صالح بیک که از اجلاء امراء دولت صفویه بوده در سنه 1175 فوت شده و طبع شعر عجیبی داشته صاحب دیوان و سفینه الشعراء می باشد .

4- در خارج صحن ست فاطمه ملصق بدیوار لوح قبر علامه فقیه متکلم زاهد میرزا سید حسن پسر علامه العلماء سید حسین حسینی مرعشی مشهور بخلیفه سلطان می باشد و ایشان از جمله فقهاء و علماء و زهاد و متکلمین بوده و اعقاب ایشان جماعتی در اصفهان مشهور بسادات خلیفه سلطانی و عده در محمد آباد جرقویه می باشند و زوجه میرزا سید حسن مذکور نوابه زبیده بیگم صبیبه شاه سلیمان صفوی و خواهر شاه سلطان حسین بود و آن مخدره موقوفات زیادی دارد از قبیل سیان (به تشدید باء) و تولیت آن رقبات موقوفه را بدست پسر خود میرزا محمد باقر

صدر خاصه قرار داده و در شجره قدیمه این سلسله که در اصفهان است چنین نوشته که اعقاب میرزا سید حسن را سادات سیانی می نامند نظر باین که از جمله موقوفات آن ها مزرعه میان می باشد و در شجره مذکور نوشته که قبرستان این سلسله همگی در آن محل می باشد و آن چه پس از این از قبور این خانواده می نویسم از همان شجره منقولست.

5- میرزا سید حسن خلیفه سلطانی حسینی مرعشی پهلوی قبر مرحوم میرزا محمد باقر صدر خاصه وی پسر بزرگ میرزا سید حسن می باشد و ایشان از اجله علمای فقهها م و محدثین و صدر خاصه دولت صفوی بوده و شاه سلیمان صفوی و هم چنین شاه سلطان حسین در غالب مهام امور با او مشورت می نموده و ایشان از جماعتی روایت می نمایند از جمله از مرحوم مجلسی ثانی و صاحب رسائل و غیرهما

6- مرحوم میرزا علاء الدین حسین حسینی مرعشی صدر خاصه در سلطنت صفوی و ایشان از اجلاء علماء زمان خود بوده و درایت می نماید از والد ماجدش مرحوم میرزا محمد باقر صدر خاصه مذکور و نزد او تلمذ نموده بود.

7- نواب میرزا مقیم صدر الصدور داماد شاه سلطان حسین صفوی شهید و او از تلامیذ نواب میرزا محمد نصیر بن میرزا سید حسن بن سلطان العلماء بوده و نواب میرزا محمد مقیم در سنه 1136 بتولیت آستان قدس رضوس منصوب شد از طرف می رسد محمد خان مرعشی مشهور بشاه سلیمان ثانی که مدتی سلطنت نمود و پای تخت او خود مشهد مقدس بود. و نایب التولیه در استانه میرزا محمد شفیع خلیفه سلطانی برادر میرزا محمد مقیم بود.

8- نواب میرزا محمد باقر صدر خاصه ثانی پسر نواب میرزا محمد قیم مذکور می باشد و از اجلاء علماء و محدثین بوده و وایت می نماید از والد خود.

9- مرحوم نواب میرزا محمد رفیع الدین والده ماجده اش نوابه خان آغا بیگم صبیبه شاه عباس کبیر صفوی بوده و هم برادران وی نواب میرزا ابراهیم و نواب میرزا سید حسن و نواب میرزا سید علی از آن مصدره می باشند و با لجمله نواب میرزا رفیع الدین محمد از علماء حدیث وقفه و صائم الدهر بود. و از تلامیذ والد ماجد خود سید حسین سلطان العلماء و خایفه سلطان بوده و هم چنین در درس دو برادر خود نواب میرزا سید علی و نواب میرزا ابراهیم حاضر

و

استفاده نموده و تالیفاتی: دارد از جمله تعلیقه بر قواعد علامه ، و بر شرح لمعه و بر شرح تجرید و غیرها . و ایشان دارای یک پسر بوده اند و او نواب میرزا فتح الله می باشد.

10 - نواب میرزا فتح الله ابن نواب میرزا رفیع الدین محمد مذکور از جمله اعلام علم فقه و حکمت و عرفان بوده موقوفات زیادی از او باقی مانده که مقداری از آن ها را آبادی غاصبانه بعضی متصرف است و ایشان از تلامیذ والد مکرم خود بوده .

11 - میرزا محمد صادق من میرزا محمد طاهر حسینی مرعشی خلیفه سلطانی که از علماء بوده خارج صحن ست فاطمه است وفات او در شهر ذی - القدس 1225 .

12 - میرزا محمد هاشم این میرزا محمد تقی خلیفه سلطانی که وفات او در غره رمضان 1237 بوده و او از اکابر زمان خود بوده در علم و عمل و قبر او قریب بقبر میرزا محمد صادق است.

4- سنبلان یا چملان

این قبرستان اکنون از بین رفته و بجای آن بیمارستان و باغ بنا گشته است لکن برای آن که نام برخی از بزرگان مدفون در این قبرستان از بین فرود اکنون حواشی دانشمند محترم آقای آقا نجفی قمی را که در این مورد مرقوم فرموده اند نقل می کنیم .

این قبرستان از اقدام مقابر اصفهانست چه در او سنگی دیده شد که تاریخ آن شش صد و کسری بود (باید اندی نوشته شود چه اند جهت اضافه و کسر جهت نقصان می باشد. مهدوی) و مجموعه های بسیار بزرگی از آن جا بدست آورده بودند. از جمله مدفونین در آن قبرستان است

1 - شیخ بهاء الدین کاشی که از تلامذه علامه مجلسی صاحب بحار و راوی از ایشان می باشد در سنه 1137 بدست افغانه شهید شد و اعقاب ایشان در کاشان هستند و او تالیفاتی داشته از جمله شرح صحیفه کامله و شرح نهج البلاغه .

2 - سید محمد تقی تبریزی پسر میر محمد صالح حسینی که خود از علماء و زهاد و پدرش از اطباء دوره صفویه بوده و میر محمد تقی صاحب رساله در محاسبه النفس می باشد . وفاتش در سال 1120 بوده است (انتهی)

و در جنب این قبرستان است مقبره درب امام که وی منسوبست به جناب امام زاده زین العابدین که نامش سید ابو الحسن زین العابدین علی بن نظام الدین احمد بن شمس الدین عیسی المقلب بالرومی بن جمال الدین محمد بن علی العریضی بن الامام جعفر بن محمد الصادق علیهم السلام می باشد .

عمارت این امام زاده از آثار باستان اصفهان بوده دارای کاشی های معرق بسیار ممتاز می باشد ساختمان آن از قبل از صفویه است در زمان صفویه تعمیراتی در آن شده است در جنب آن مسجدیست معروف به مسجد سعید بن جبیر که گویند اول مسجدی که در اصفهان بنا شده است این مسجد است . در صحن و رواق امام زاده عده از بزرگان مدفونند که برخی از آنان آثار قبرستان از بین رفته است از جمله مدفونین در آن جاست

1 - امام زاده زین العابدین که خود صاحب بقعه باشد از بزرگان سادات و اشراف و اجلاء بوده است نسبت عده از سادات امامی اصفهان به آن جناب می رسد :

2- جناب ابراهیم طباطبا جد سادات طباطبائی .

3- گویند مادر امیرجهان شاه آق قویونلو نیز در این بقعه مدفونست.

4- محمد حسین میرزا صفوی علامه شاعر نابغه صاحب چند دیوان و تذکره الشعراء (آقا نجفی)

5- عذری از شعراء نامش اسحق بیک بوده وی برادر حاجی لطف علی بیک متخلص به آذر بیگ دلی مولف تذکره آتش کده می باشد . در سال 1180 وفات یافته قبرش در ایوان مقبره می باشد. صباحی در تاریخ وفاتش گوید :

از صباحی خواستم تاریخ سال رحلتش گفت *** بادا در بهشت جاودان اسحق بیک

از اشعار اوست.

سر کوئی که باشد بی گناه ان را پناه آن جا *** ستم باشد که ریزد خون چون من بی گناه آن جا

در آن خلوت که جز من ره نجستی اندر آن اینک *** بتقریب پیام غیر باید برد راه آن جا

این محله در مجاورت محله در دشت واقع است. در جنب مسجد آقا نور واقعه در این محله بقعه است معروف به امام زاده سه تن آن گویند سه نفر از اولاد حضرت سجاد علیه السلام در آن جا مدفونند در جنب آنان است قبر مرحوم آقا میرزازین العابدین فرزند میرزا محمدعلی شهشهرانی از احفاد

5- بقعه شهشهان

شهشهان

یکی از بقاع متبر که اصفهان که در این اواخر بمناسباتی متروک شده است بقعه شهشهان واقعه در محله شهشهان می باشد . این بقعه در جنب مسجد صفا واقع شده و دارای حسینیه و مدرسه می باشد. آثار جلالت و بزرگواری از عمارت ظاهر است و در آن شاه علا الدین محمد که از اجله سادات و اشراف و نقباء اصفهان بوده مدفون گردیده است از اولاد و احفاد جمعی وی نیز در این بقعه مدفونند که عموماً از نقباء و اشراف و اجلاء بوده اند و بمرور زمان آثار قبور آنان از بین رفته است و آن چه از آن ها باقیست بدون اسم می باشد. چون موقوفات این محل در این اواخر از بین رفته بود از مدت زمانی در بقعه بسته شده و رواق آن بصورت مکتب خانه گردیده بود تا آن که دانشمند محترم جناب آقای حاج آقا حسین شهشهانی مستشار دیوان عالی کشور همت نموده قسمتی از موقوفات را از تصرف غاصبین خارج نموده ضمناً با جمع آوری اوراق و سجلات سلاطین و حکام و علماء مجموعه نفیسی فراهم نموده اند که امید است روزی زینت بخش مطبوعات گردد . اینک شرحی را که بر حسب خواهش این جانب آقای عباس حمیدی درباره بقعه شهشهان نوشته اند جهت اطلاع خوانندگان محترم بطبع می رسانیم .

یکی از آثار بسیار قدیمی شهر زیبای اصفهان که دچار سرنوشتی خاص شده و مشرف بخرابی و انهدام بود بقعه شهشهان مدفن سید بزرگوار شاه علاء الدین محمد بن محمد بن محمد بن محمد بن یحیی بن محمد بن محمد بن محمد بن قوام الشرف ابن هادی ابن اسمعیل ابن الحسین ابن علی ابن الحسن ابن علی ابن الحسین ابن عمر ابن الحسن بن علی بن علی بن الحسین ابن علی ابن ابی طالب علیه السلام از اعظام و اکابر ایران و نقیب و سر سلسله سادات حسینی شهشهانی و شاه علائی در قرن هشتم هجری بوده و وجه تسمیه سید بزرگوار به شهشهان (شاه شاهان) از لحاظ جنبه سیادت او بوده که از طرف پدر و مادر سید حسینی بوده است .

شرح حال شاه علاء الدین محمد

در اغلب کتب تواریخ و سیر و تذکره ها بطور تفصیل مندرج است و بوجه اختصار

اشاره می شود پس از مدت ها اقامت و افاضه مردم اصفهان چون سید طرف توجه عامه مردم و بالاخص مورد علاقه ابو الفتح - سلطان محمد بایسنقر نواده امیر تیمور بوده هنگامی که سلطان محمد بر حکومت هرات و سلطنت جد خود میرزا شاهرخ بن تیمور قیام می کند شاهرخ بقصد او بعراق لشکر کشی نموده و سلطان محمد را از اصفهان منهزم می نماید. پس از ورود باصفهان جمعی از سادات و اکابر علماء اصفهان را باتهام معاونت و باری با سلطان محمد توقیف و تبعید نموده من جمله شاه علاء الدین محمد را دستگیر و بساوه تبعید می نماید بالاخره باغوا و تحریک گوهر شاد بیگم زوجه خود امر می دهد سید بزرگوار را در ساوه مصلوب نمایند (850 هجری) خود شاهرخ نیز هشتاد روز پس از این واقعه بر اثر نفرین سید در گذشته سلطان محمد بهادر مجدداً باصفهان مراجعت و بیاس احترام سید و بعلت این که سید جان خود را در راه او از دست داده امر می دهد نعش او را از ساوه با احترام هر چه تمام تر باصفهان منتقل نموده و در حسینیه و خانقاه خود سید که در محله حسینیه (شهشهان فعلی) مدفون سازند. و در همان محل بقعه برای سید بنا می نمایند (852 هجری) و قراء اصفهانک و در زبان واقع در بلوک کراچ اصفهان و ولاشان واقع در فریدن را برای بقعه وقف و بامضاء بزرگان و علماء وقت از جمله مولانا جلال الدین الدوانی می رسانند و مدتها قراء مزبوره بمصارف وقف میر سید بعدها این قراء از ید موقوفه خارج و قریه اصفهانک در تصرف غاصبانه یکی از تجار (کسانی نامی) قرار می گیرد تا در این اواخر با کمک و همت مردانه جناب آقای سید حسین شهشهان مستشار دیوان عالی کشور قریه اصفهانک از ید بازرگان غاصب منتزع و بتصرف موقوفه درمیاید و دو مزرعه دیگر هم قریباً بمرجع اصلی خود برگشت خواهد نمود.

در این قسمت خدمات جناب آقای شهشهان ارشد خاندان جلیل سادات شهشهان و شاه علامی و جناب آقای هیئت دادستان کل مورد تشکر و قدردانی است. اصل بقعه و حسینیه تا سال 1367 هجری بوضع مخروبه و مشرف بانهدام قطعی بود با همت جناب آقای شهشهان شروع به تعمیر و نگاهداری آن شده است صورت فعلی بنا عبارتست از یک گنبد مرتفعی که در داخل آن چند قبر است و یک قبر که از همه بلند تر و دارای سکوی بلندی است قبر صاحب بقعه می باشد بر روی قبر و بدنه آن هیچ گونه اثری از معرفی صاحب قبر نیست وای

در کتیبه که از هر یک به سقف گنبد است با خط ثلث روی حاج نوشته شده و می‌رساند که نام صاحب قبر علاء الدین محمد بوده و پس از دار زدن او را در این محل مدفون ساخته اند. این کتیبه دور تا بدور گنبد را فرا گرفته و بسم الرحمن الرحیم شروع و چهارده شعر عربی که شعر اول آن

بَا ذَاكَرًا أَخَوَانِ صَدَقَ بِالصَّفَا *** ثُمَّ الْمَقَامِ فَمَرُوهُ ثُمَّ الْمِنَا

تا می‌رسد شعر دهم و یازدهم و دوازدهم

يَا زَائِرُ الشَّاهِ الشَّهِيدِ الْمُشْتَهَرِ *** هَذَاكَ سُلْطَانًا دَلِيلًا لِلْمَلَا

رُزْ هَذِهِ رُوضَاتِ جَنَاتِ الْعُلَى *** وَاللَّهُ عَزَّ بِالْمَعَالَى قَدْ عَلَا

ذَا السُّعْدِ السَّعِيدِ وَقَبْرِهِ *** ذَا مَشْهَدِ الشَّاهِ الشَّهِيدِ الْمَجْتَبَا

و این جمله (کتبه سید محمود نقاش) خاتمه پیدا می‌کند. قبل از آن که گنبد اصلی وارد شویم اطاق کوچکی است که بمنزله دهلیز گنبد بشمار می‌رود و دارای در و سردری است که کاشی‌های لچکی سر در آن از نفایس و آثار گران‌بهای موجود در اصفهان می‌باشد. این لچکی از کاشی معرق شفاف و در وسط آن با خط نسخ نوشته شده (عمل میرم کاشی تراش) این کاشی پس از پانصد و اند سال هنوز شفاف و براقی خود را از دست نداده و فی الواقع در اصفهان بلکه در ایران منحصر بفرد است و

معمار اداره باستان‌شناسی اصفهان معتقد است که در داخل بقعه و زیر دیوار نیز کاشی باید وجود داشته باشد ولی فعلا اثری از آن دیده نمی‌شود بطوری که اشاره شد اساس بقعه مربوط بزمان سلطان محمد بهادر خانی تیموری بوده و بعدها در زمان حکمرانان آق‌قوینلو و سلاطین صدویه بالاخص در سال 1013 در زمان شاه عباس بزرگ تعمیرات اساسی در آن بعمل آمده و در زمان شاه سلطان حسین حسینی بزرگتر شده و تحت تعمیر قرار گرفته پس از آن نیز تعمیراتی حسب ضرورت در بقعه شده در سنوات اخیر بواسطه از دست رفتن قریه موقوفه اصفهانک تعمیراتی نشده و حجرات اطراف آن رو خرابی رفته و پس از برگشت قریه مزبوره تعمیرات اساسی با جدیت جناب آقای سید حسین شهشهانی بسرپرستی آقای حاج سید مرتضی شهشهانی و آقای سید مصطفی شهشهانی شروع و به هدایت اداره باستان‌شناسی اصفهان فعلا مشغول می‌باشند. در هر صورت قطع نظر از اهمیت صاحب قبر که از

امام زادگان و بزرگان و سادات صحیح النسب و معلم بشمار می رود. بنای گنبد و بقعه از آثار مهم باستان شناسی است و از همین نظر در سال 1368 هجری وزارت فرهنگ و انجمن آثار ملی بقعه شهشهان را جزء آثار ملی و باستانی منظور و تحت شماره 368 به ثبت رسانیده است. و طومار های متعدده وقف نامه و دستخط سلاطین گذشته از قبیل سلاطین آق قوینلو بیدار و صفویه و سجل بزرگان و علماء وقت نظیر مولانا جلال الدین السوانی و شیخ بهایی که درباره موقوفات بقعه و مدرسه شهشهان مرقوم داشته اند بسی شایان توجه و ملاحظه است برای نمونه یکی از قوانین آق قوینلو که در سنه 900 مربوط به رستم یک آق قوینلو می باشد عکس برداری شده و درج می گردد.

امید است با همت جناب آقای شهشهانی متولی و جناب آقای هیئت دادستان کل، ناظر موقوفه بقعه معتبر، که تعمیرات اساسی بقعه خاتمه یافته و با بازگشت موقوفات و خلع ید غاصبین طبق مظهر واقفین بمقتضای روز در آمد موقوفات بمصرف خیرات و مبرات و تعلیم و تربیت ابناء کشور برسد انتهی.

و از جمله مدفونین در این بقعه سامیه است بیکم دختر شاه عباس کبیر صفوی آثار قبر ظاهر نیست و گویا پس از مدتی بعد از دفن استخوان های او را به نجف یا یکی دیگر از مشاهد مشرفه نقل کرده باشند تنها چیزی که دلیل بر بودن قبر وی در این محل است کتیبه است که در دیوار بقعه گچ بری شده است.

اولاد و اعقاب شاه علاء الدین محمد ساداتی هستند در اصفهان که به سادات شهشهانی و شاه علائی معروفند و عموماً از اهل علم و فضل بوده و بزرگانی در بین آن ها بوده اند از جمله آن هاست مرحوم آقا میرزا محمد صدر (پدر دانشمند محترم جناب آقای شهشهانی مستشار دیوان کشور) که از وعاظ محترم و محدثین اصفهان بودند و در محله بید آباد سکونت داشتند قریب هشتاد سال زندگانی نموده در جمادی الثانی 1363 وفات یافته در تکیه سید العراقین مدفون گردیدند. پدر ایشان مرحوم آقا میرزا یحیی بوده وی نیز از علماء و اجلاء بوده مورد وثوق و احترام مرحوم حاجی سید اسداله بید آبادی بوده و با ایشان خاله زاده بوده اند و باصرار سید از محله شهشهان به بید آباد آمده در جنب منازل سید در محله قبله دعا سکونت نموده اند و پدرش مرحوم آقا میرزا محمد جعفر

نیز از فضلاء بوده و مورد وثوق و طرف اطمینان مرحوم حاجی سید محمد باقر حجه الاسلام رشتی بوده و در اصفهان در کمال زهد و تقوی زندگی می نموده و در زمانش تولیت موقوفه اصفهانک بدو اختصاص داشته است رحمه الله علیه

6- هرون ولایت

واقعه در محله میدان عتیق (میدان کهنه) در حاشیه روضات الجنات وی را از اعقاب حضرت مادی علیه السلام می دانند برخی وی را از اولاد حضرت موسی بن جعفر علیه السلام معرفی می نمایند و شهرت نیز همین است و بطوریکه آقای آقا نجفی می نویسد میر محمد قاسم مختاری سبزواری نسابه در تعلیقات خود بر عمده الطالب و شیخ نور الدین عاملی اصفهانی و سید حسین بن مساعد حائری آن را هرون بن الامام علیه السلام می دانند و برخی وی را از روایت و محدثین وعده وی را از اخبار یهوه می دانند. لکن این اقوال عموماً بی ماخذ می باشد و انتساب وی به ائمه اطهار بی اشکال می باشد .

در کتاب تاریخ سلطانی می نویسد که مدفون در این بقعه سامیه جناب هرون بن محمد بن احمد بن جعفر بن هرون بن الامام موسی بن جعفر علیه السلام می باشد . در سایر کتب نسب وی را طور دیگری می نویسند و ممکن است مدفون در این محل یا در مجاورت او دو سه نفر بنام هرون باشند و این جا بنام یکی از آنان شهرت یافته باشد و در علت شهرت این محل بهارون ولایت در بین مردم قصه شهرت دارد که مقام ذکر او نیست .

فائده - تاریخ سلطانی از تالیفات سید حسن بن سید مرتضی حسینی استرآبادی است که در اواخر زمان صفویه در زمان شاه سلطان حسین صفوی در اصفهان تالیف شده و سه قسمت است - اول از تاریخ سلاطین قبل از اسلام دوم احوالات حضرت رسول و ائمه اطهار علیهم السلام و در آن بسیاری از امامزادگان اصفهان را نقل نموده و بیشتر آنان را از تذکره شیخ نور الدین حبیب الله نسا به عاملی نقل نموده که ماتمام آن را در رساله شجره طیبه که جهت امامزادگان مدفون در اصفهان می باشند نقل نموده ایم . سوم در تاریخ سلاطین صفویه است این کتاب از کتب نادر الوجودیست که بنظر دانشمند محترم و متتبع خبیر آقای حاج آقا بزرگ تهرانی مولف الذریعه الی تصانیف الشیعه نرسیده و در کتاب ایشان ذکری از او نشده است و یک نسخه از آن در کتابخانه اعظمانه .

آقای آقا سید ابو الحسن فرزند مرحوم حاج سید محمد کاظم واعظ کرونی اصفهانی موجود می باشد.

این بقعه و بارگاه از آنا و قبل از صفویه می باشد و هر زمان صفویه تعمیر شده . کاشی های معرق بسیار ممتازی دارد قسمت عمده تعمیرات آن از حسین خان برادر دومیش خان می باشد که در سال 918 انجام شده است. در جنب بقعه هاروفیه مدرسه است که او هم از قبل از صف و به ، و با شد و گویند سنگ (راجع به امام زاده احمد نیز گذشت) بت سومنات در آستانه اوست که در زمان صفویه آن را دو نیم کرده قسمتی از آن را سنگاب ساخته در مدرسه میرزا شاه حسین وزیر شاه طهماسب قرار دادند .

در رواق و صحن امام زاده جماعتی از معاریف مدفونند از آن جمله است ،

1- میرزا نصیر ملا باشی معروف صدر الاسلام العلماء اصفهان تاریخ فوتش اینست .

سینا پی تاریخ وفاتش گفت *** شد قصر جنان مکان صدر الاسلام

2- نواب میرزا محمد مهدی حسینی از علماء در حدود سال 1068 وقات یافته است .

3- میرزا محم دعلی حسینی از ادباء و شعراء وفاتش در 1025 روی داده است وی برادر میرزا محمد معصوم شاهر می باشد که در اشعار نامی تخلص داشته است (این سه نفر از حواشی آقای آقا نجفی است)

4- نام در تذکره امر آبادی است که وی از اهالی لاهیجان بوده سفری بهندوستان رفته پس از آن با صفهان آمده در سن هفتاد سالگی وفات یافته در گاه هرون ولایت مدفون گردید. طبع شوخی داشته است. از معاصرین نصر آبادی است از اشعار اوست .

بیمار عشق را زمد او اچه فائده *** دارد لب او توفانده ، اما چه فائده

دیشب به خود کشی که نکردم بکوی تو **** بیرون نیامدی بتماشا چه فائده

نوروز شد که موسم نشو و نما شوم *** کل وا شود ز باد و من از باده وا شوم

سرگشتگی ز سر فرود مرد عشق را *** گر بعد مرگ سنگ شوم آسیا شوم

زیر (بلاغی)

7- مقبره دالبطی (دار البطیخ)

واقعه در محل دار البطیخ جنب احمد آباد در قدیم این جا میدان سبزی فروش ها بوده و بدار البطیخ شهرت داشته در زمان سلطنت سلاجقه در زمان ملک شاه خواجه نظام الملک در این محل مدرسه بنا نهاد پس از آن که و برا ملا حده کشتند او را آن جا دفن نمودند ها نیز عده ای را در همان محل دفن نموده اند

اکنون آن مدرسه از صورت اولیه خارج شده و بصورت تکیه مخروطی ای در آمده در سمت قبله بقعه است و در آن چند قبر می باشد از این قرار :

1- آلب ارسلان سلجوقی بنا بر مشهور قبرش در این محل می باشد امکان مدرک صحیحی ندارد بلکه تاریخ بر خلاف آنست .

2- بر کیارق بن ملک شاه در تواریخ سلاجقه است که پس از جنگ های زیادی که این وی رسلطان محمد سلجوقی شده بالاخره صلح نموده و سلطنت ایران را در نیمه کردند اصفهان و ری و بلاد جبل بربکیارق اختصاص یافت . بر کیارق در سفری که بسمت بغداد می رفت در سال 498 در بروجرد مرد و جنازه اشرا باصفهان نقل نمودند . مدت عمرش بیست و پنج سال و مدت سلطنتش دوازده سال و چهار ماه پس از وی ملکشاه جانشین وی گردید .

3- میرزا اجمال الدین الحسین بن عالی حضرت شهریار صافی الدین محمد صفوی (عبارت سنگ قبر پس از القاب شامخه) از شاهزادگان صفویه که در سال 933 در اصفهان وفات یافته در این محل مدفون گردید (آقا نجفی)

4 - سلطان سنجر سلجوقی . در این بقعه قبر است بنام وی شهرت دارد و برخی می گویند قبر آلب ارسلان می باشد لکن قرائن و امارات می رساند که از هیچ کدام نیست و یکی از ادله قاطعه بر بطلان این شهرت خود سنگ است که بر آن خودسنگ اسامی ائمه اثنی عشر (علیه السلام) نوشته شده است و آلب ارسلان و منجر یقینا سنی و حنفی بوده اند و صرف نظر از آن در آن زمان در اصفهان شیعه آن قدرت و اهمیت را نداشته اند و مقتضی زمان آن دو نیز غیر از این بوده است لکن قدر مسلم این قبر از یکی از بزرگان زمان خود بوده است امکان اسمی ندارد .

5- میر علی شهید از بروکات علماء زمان خود بوده و در 8 شوال 859 شهید شده و یا وفات یافته و در این مقبره مدفون گردیده و آن چه در بین عوام بلکه بعضی از خواص شهرت دارد که این قبر میر علی شیر اوائی است اشتباه بسیار بزرگی است .

6 - سلطان محمد بن ملکشاه سلجوقی در حواشی آقای بلاغی نقل شده که قبر سلطان محمد نیز در این بقعه می باشد و در تاریخ اصفهان و ری در حوادث سال 511 هجری فوت سلطان محمد را می نویسد و پس از او پسرش سلطان محمود بتخت سلطنت نشست و هم در آن ها نقل از تاریخ گزیده گوید ، سلطان محمد اواخر عمر بچنگ هندیان رفته و بتی راکه می پرستیدند آورد و مردم هند بوزن مروارید از او خریدند و او پذیرفته و در آستانه مدرسه اش که مقبره اوست انداخته . جابری گوید ها شاسد سنگی بوده که محمود آورده بغزنه و سلطان محمد از سنجر

9- میرزا محمد معین‌الکتاب و شعر اعدوره صفویه وفاتش در 1120 رویداده است (آقا نجفی)

8- سلطان محمود بن ملک‌شاه در حواشی آقای بلاغی مدان سلطان محمود را نیز در این بقعه می نویسد .

9 - سلطان مسعود بن ملک‌شاه سلجوقی در حواشی آقای بلاغی قبر سلطان محمود را نیز در این بقعه می نویسد در تاریخ منتظم ناصری فوت سلطان محمود بن محمد بن ملک‌شاه را نیز سال 525 می نویسند پس از او دارد بجای پدر نشست و در حوادث سال 547 فوت سلطان مسعود بن محمد بن ملک‌شاه را می نگاره در همدان پس از او ملک‌شاه برادر زاده اش ولیعهد شد. لکن او را کشتند و برادرش سلطان محمد را بجای او قرار دادند.

10 - ملک‌شاه سلجوقی فرزند آلب ارسلان در سال 447 متولد شده و هر سال 485 فوت شده پادشاهی صاحب قدرت بوده در زمان او دعوت حسن صباح شروع شده و پیروان وی عده زیادی از بزرگان علماء و فقهاء و محدثین و امراء را کشتند .

12 - میرزا محمد مومن حکیم و شاعر و ادیب وفاتش در سال 923 بوده و دارای قبر کوچکی است (آقا نجفی) .

13 - موید الملک در وقایع سال 494 می نویسند که چون سلطان برکیارق پس از شکست مجدداً بر اصفهان مستولی شد موید الملک وا گرفته و بجرم خیانت هایش وی را کشت و در اصفهان در پهلوی خواجه دفنش کرد و از جمله کارهایش یکی کشتن مادر از کیارق بود .

14 - خواجه نظام الملک طوسی وزیر ملک‌شاه سلجوقی از بزرگترین و با کفایت ترین وزراء سلاجقه بوده در زمان ری قدرت آن ها بحد اعلی رسیده و عمران و آبادی ولایات و بسط عدل و داد کوشش فراوان نموده در اغلب شهر ها مدارس بنام نظامیه ساخت که مهم تر از همه در بغداد بود که تا مدت ها بعد از سلاجقه بر قرار بوده و عده بسیاری از معارف دانشمندان و علماء در آن جا درس خواند. و تدریس کرده اند و قیقه قدرت خواجه بامنتهی درجه رسید و هر کدام از پسرانش و مناصبی را اشغال کردند به اندیشان و مغرضین در اره ملک‌شاه از وی سعایت کردند و در آن درون نیز ترکان خاتون مادر سلطان محمود آنان را تقویت امره تا بالاخره سلطان را از وی رنجاندند. خواجه در سفری که از بغداد با اصفهان می آمد در بروجرد بدست با طنیان کشته شد (در سال 485 بدست ابو طاهر اوانی) و جنازه اش

باصفهان نقل شده در مدرسه خودش مدفون گردید. در مرتبه اش گفته اند :

كَانَ الْوَزِيرُ نِظَامَ الْمَلِكِ لَوْلَا *** شَرِيفَةٌ صَاغَ هَا الرَّحْمَنُ مِنْ شَرَفِ

بَدَتْ فَلَمْ تَعْرِفِ الْاَيَامَ قِيَمَتَهَا *** فَرَدَّهَا غَيْرَةً مِنْهُ اِلَى الصَّدْفِ

تولد نظام الملک در سال 408 بوده ، پدرش از دهاقین و روستایان طوس می بوده است پس از طی مدارج کمال اول بوزارت طغرل بیک رسیده و در زمان آلب ارسلان بخدمت ملک شاه وارد شده و زمانی که ملکشاه سلطنت رسید بوزارت وی نائل گردید .

8- قبور متفرقه

غیر از آن چه تا کنون مذکور شده عده بسیاری از بزرگان علماء - شعراء نموده و ذکر می نمائیم . و عرفاء در اصفهان و توابع متفرقا مدفون می باشند در این جا اسامی آن ها را با مجملی از احوالات شان بر حسب حروف تهجی مرتب نموده و

1- سید محمد ابراهیم بن سید محمد حسین از علماء و ادبا وفاتش 27 رجب 1324 قمرش نزدیک فاضلان .

2- سید ابراهیم بن سید سلمان از علماء وفاتش شوال 1156 قمرش در تکیه خوانسارها .

3- میرزا ابراهیم بن سید محمد صادق بن میرزا زین العابدین خوانساری برادر زاده مولف روضات الجنات از علماء و فضلا و ائمه جماعت تولدش در 15 رمضان 1269 و وفاتش در شب 2523 سال 1331 رویداده است قبرش در تکیه صاحب روضات داخل بقعه

4- حاج شیخ ابو الحسن ابراهیم بن حاج شیخ صالح از علماء و ادباء وفاتش ع 1 سال 1237 .

5- ملا محمد ابراهیم بن محمد مهدی مهشور بمقدس از فضلاء و مدرسون وفاتش ج 2 سال 1289 قمرش داخل بقعه فیض در تخت فولاد .

6- حافظ ابن مردویه نامش احمد بن موسی محدث اصفهانی است از بزرگان معاریف محدثین اهل سنت و جماعت می باشد و وفاتش در سال 352 هجری بوده قبرش در سده ماربین می باشد و در آن جا به (بابا دو مرده) معروفست .

8- ابن مسکویه نامش ابو علی احمد بن محمد بن یعقوب بن مسکویه رازی

بوده از بزرگان حکماء و علماء و فضلاء و کتاب است، کتب هندی تالیف نموده است از آن جمله است: 1- آداب العرب و الفرس در اخلاق 2- ادب الدنيا والدین 3- اقسام الحکمه 4- طهاره الاعراق در اخلاق 5- کتابی در خربور 6- تجارب الامم.

در سال 420 با 421 وفات یافته است و در محله خواجهو دفن گردیده مولف و وضات الجنات می نویسد قبرش در زمان ما، معروفست الکن در این زمان نه تنها قبری بنام وی معروف نیست بلکه محل آن نیز غیر مشهور است عده او را امام زاده باقر می دانند جمعی برانند که در باغ مقابل امام زاده باقر واقع است و برخی معتقدند که در باغات دست چپ خیابان چهار باغ خواجهو نرسیده بمادی نیاصرم می باشد و آن چه دانشمند محترم آقای صدر هاشمی در مجله یادگار می نویسند که همین امام زاده باقر می باشد که در زمان ریاست آقا نجفی بدین صورت در آمده خالی از اعتبار می باشد. فاضل متتبع آقای معلم در کتاب مکمل الافهام در باره او گوید.

المقتدی لدی جمیع علماء *** عنی ابن مسکویه شیخ الحکماء

تالیفه النزاهه ثم الجاودان *** و فاته تک قبره فی اصفهان

6- آقا میرزا محمد ابراهیم از علماء و عرفاء بوده فوتش در سال 1312 رویداده قبرش در صحن تکیه مادر شاه زاده واقع شده است (آقا نجفی).

9- میرزا ابو تراب اصفهای ملقب برئیس الخطاطین از فضلاء نامی بوده پس از فوت استاد و مرادش میر عماد دار المشق داشت شاه عباس گاهی بدار المشق او می رفت در سن 83 سالگی در سال 1072 وفات یافت و در جنب مسجد لبنان اصفهان در جوار مزار خواجه صاین الدین ترک که از عرفاء و الامقام و حکمای ذوی الاحترام و فضلاء دهر و علمای عصر بود مدفون گردید. (بلاغی).

10- میرزا ابو الحسن سلطان الاطباء بن میرزا محمد ملک الاطباء از اطباء معروف وفاتش 5 شنبه 5 رجب سال 1269 قبرش تکیه مادر شاه زاده. تکیه شاه زاده

11- میرزا ابو الحسن بن مرزا محمد مهدی نوری از فضلاء وفاتش در 1329 رویداده قبرش جنب فاضلان (آقا نجفی).

12- حاج از ابو طالب چهارسوقی از معاریف و حافظ و اهل منبر اصفهان بوده در 1339 وفات یافته و در قبرستان تخت فولاد مدفون گردید (بلاغی)

13- میرزا ابو القاسم ذهبی از عرفام سلسله ذهبیه در مراجعت از تهران

به شیراز در مورچه خورت مریض در اوائل سال 1285 وفات یافت. جسدش در مقبره علی بن سهل اصفهانی امانت گذارده شد و پس از یک سال جنازه او را بخراسان نقل نموده و در ایوان طلای رضوی که از آثار ناصر الدین شاه است بخاک سپردند (بلاغی) و او غیر از ملا ابو القاسم ذهبی مدفون در همین بقعه و مذکور در صفحه 140 می باشد.

14 - سید ابوعلی احمد یزدی از عرفاء و فضلاء در 1278 متولد گردیده و در 1313 وفات یافته است در کتاب آئینه دانشوران گوید قبرش در تخت فولاد اصفهان می باشد.

15 - میرسید احمد بن سید مرتضی حسینی شیرازی از فضلاء وفاتش 1126 قبرش در تکیه آقا رضی (آقا نجفی) .

16 - حاج سید احمد لبنانی از فضلاء و ائمه جماعت و از سادات بهشتی می باشد در 1363 وفات یافته در جنب مسجد مصلی مدفون گردید و بعداً جهت او تکیه بنا نمودند. مرد وارسته و زاهدی بود گاهی منبر می رفت و مردم را موعظه می فرمود

17 - حاج میرزا احمد نقیب از شعراء و ادباء تولدش سال 1238 و وفاتش در سال 1302 بوده مدفنش اصفهانست (بلاغی) دانشمند محترم آقای معلم حبیب آبادی درباره او در مکمل الافهام فرماید .

الشاعرُ المویذ الادیب *** الحَاجُّ میرزَا أَحْمَدُ النَّقِیبِ

قُدَارُ قُمنَ مِیلَادُهُ الضَّرورَا *** وَفَى غِشَاءِ جَاوَرَ القُبورِ

18 - آقا سید اسد الله چهار سوقی بهشتی از علماء و فضلاء و ائمه جماعت و زهاد اصفهان بودند در 20 شوال 1363 وفات یافته در تخت فولاد در جنب مرحوم حاج سید احمد لبنانی مدفون گردید سنش قریب هشتاد سال

19 - حاج میرزا اسدالله پای قلعه ای اصفهانی از علمای گوشه نشین در ریاضیات و نجوم و هیئت مهارت داشته و مدرس فارسی هیئت بود. وی برادر میرزا ابو الحسن پای قلعه ای می باشد که در حدود 1330 و اندی وفات یافته است مرحوم حاج میرزا اسدالله در سال 1360 وفات یافت (بلاغی)

20 - آقا محمد اسماعیل بن محمد جعفر بن ملا اسماعیل خواجویی از

از علماء و حکماء و ادباء وفاتش در روز 1520 سال 1282 رویداده ماده تاریخ فوتش اینست.

حال کفاش بتاریخ وفاتش تو بگو *** شد ز دنیا سوی بستان جنان اسماعیل

قبرش نزدیک قبر جدش مرحوم خواجوئی در تخت فولاد می باشد

21 - آقا میرسید اسماعیل مدرس حسینی خواتون آبادی المتوفی سنه 1116 و ایشان از مدرسین مسجد شاه عباس بوده اند (آقا نجفی) در حکمت و کلام و تفسیر و حدیث از مبرزین بوده بسن 85 سالگی وفات یافته است .

22 - میر محمد اسماعیل بن المهر ابو المحسن بن المیر محمد اسماعیل بن المیر ابو الحسن الحسینی که از علماء اصفهان بوده و در سنه 1263 وفات یافته است قبرش در تکیه خواتون آبادی ها و والد ماجدش میر ابو الحسن از علماء بود. در قضیه نجم پاشا که والی بغداد بود و از طرف عثمانی ها کربلا را قتل عام نمود او شهید شده است (آقا نجفی) مرحوم سید العراقین مذکور در صفحات قبل از احفاد اوست مرحوم سید العراقین بن حاجی میرزا مهدی بن حاجی میر معصوم بن حاج میرزا محمد علی میر محمد اسماعیل مذکور رحمه الله علیهم اجمعین

23 - میرزا محمد اسماعیل خلیفه سلطانی حسینی از علماء و فضلاء وفاتش در سال 1336 رویداده قبرش در صحن تکیه میرزا ابو المعالی کرباسی در تخت فولاد می باشد (آقا نجفی).

24 - میرزا اسماعیل خان مصلح السلطنه صدری فرزند محمد ابراهیم خان صدر اصفهانی مادرش عصمت الدوله دختر فتحعلی شاه بوده در سال 1260 متولد و در سال 1346 وفات یافته در تکیه ملک در تخت فولاد مدفون گردید . وی تفنگ چی باشی ظل السلطان حکمران اصفهان بوده کتابی بنام نخجیر نامه از او بطبع رسیده در آخر آن در حدود سیصد و پنجاه بیت از اشعارش طبع شده مصلح تخلص می نماید از اشعار اوست .

ای توتی دلبر وای راحت جان بدر منیر *** این که از رنگ رخم آگهی از سر ضمیر (بلاغی)

25 - کمال الدین اسماعیل بن جمال الدین عبد الرزاق از بزرگان شعراء قصیده صرای اصفهان بوده شرح حالاتش را مفصلا در تذکره شعرای اصفهان در جلد اول نگاشته ام در سال 625 بدست قشون مغول کشته شده است .

قبرش در خانه خودش در محله جهانباره اصفهانست که اکنون خانه در تصرف یک نفر یهودی است در چند سال قبل خیابانی بنام او احداث نموده و مقبره او برای او ساختند لکن استخوان ها نقل شد. از اشعار اوست :

دل خون شد و شرط جان گدازی اینست *** اندر ره او کمینه بازی اینست

با این همه من هیچ نمیارم گفت *** شاید که مگر بنده نوازی اینست

26 - حاج ملا اسماعیل نقنه ای از فضلاء اواخر اصفهان بوده در دستگاه آقایان مسجد شاه بود در 1350 وفات یافته قبرش در تکیه حاج محمد جعفر آباده داخل بقعه می باشد .

27 - ملا محمد اشرف جبل عاملی از اولاد شیخ زین العابدین عاملی است (در اصل امل الامل و دیگر کتب رجال نام شیخ زین الدین مذکور است) وی از معاریف علماء و فضلاء بوده پس از مراجعت از مشهد مدتی در اصفهان سکونت نموده در سال 1135 وفات یافت قبرش در قریه ورنو سفاداران از قراء سده مار بین اصفهان می باشد. دارای تالیفاتی بوده که عروه المتقون در تفسیر آیه الکرسی آن در اصفهان بطبع رسیده و شرح حال ایشان ماخوذ از آن جاست. فامیل اشرفی که از آن جمله است واعظ دانشمند آقای حاج شیخ مهدی اشرفی از احفاد اویند :

28 - میرزا اشرف نصر آبادی فرزند میرزا یوسف امر آبادی جرقویه ای از شعراء بوده در سال 1339 وفات یافته قبرش در تخت فولاد نزدیک قبر خواجهوی می باشد (آقا نجفی)

29 - آغا سلطان دختر طهماسب قلی پدر از امراء صفویه بوده و دخترش از زنان عالیه فاضله و خیره بوده است قبرش در بقعه علی بن سهل در طوقچی .

30 - امامی هروی - از شعراء نامش عبد الله بن محمد بوده از معاریف شعراء قرن هفتم هجری است در سال 676 یا 680 در اصفهان وفات یافته است از اشعار اوست

ترک من پوشد ز آتش پرنیان بر روی آب *** ماه من بندد ز سنبل سایبان بر آفتاب

ص: 200

31 - امینای یزدی مشهور بدقائق از مقدمات علمی بهره داشته و در فنون شعر از تاریخ و لغز و قطعه و معما و صنایع و بدایع دیگر ترقی با علی مراتب نموده از این رو پسر خود را ابو الادب نام گذارده (اگر این الادب می گفت مناسبتر بود . مهدوی) مثنوی در وزارت ثانی خلیفه سلطان گفته که در مصرع آن تاریخی است چند سال قبل از تدوین تذکره نصر آبادی فوت شده مدفنش در اصفهان بیرون در جنوب غربی تکیه میر نزدیک قبر درویش عبد المجید خطاط می باشد از اشعار اوست :

از پستی دیوار در کاشانه *** بر گوشه نشین ممتاز ای فروانه

از تیره های او حذر کن زنهار *** بر زور بود کمان کوتاه خانه

(بلاغی)

در صفحه 64 عده ای از باباها و پیران اصفهان را نام بردیم اینک نیز چند نفر دیگر را متذکر می شویم از آن جمله است :

الف - با شیخ احمد از عرفاء مزارش در سهر و فیروزان لنجان اصفهان (بلاغی)

ب - بابا باب الله از عرفاء قبرش نزدیک مقبره سار و تقی در جهانباره (بلاغی)

ج - بابا جوزا از عرفاء بقایای مقبره اش در کنار جاده شهر معاذی عمارت کارلنگ رو به شاه میسر حمزه دست راست قرار گرفته و خود نمائی می کند (بلاغی)

د - با با سنگگی پشت مسجد جامع و کوچه نیز بنام او معروفست .

ه - بابا قلندر از احالی هم بوده و لوائی تخلص می نموده گویند شاه عباس بابائی تکیه حیدر واقع در چهار باغ اصفهان را بدو تقویض نموده و هم در آن جا وفات یافته است . از اشعار اوست

نوائی نیست شاد از وصل امروز *** چو هجران خواهدش آزد فردا

چه باشد حال بیماری که امروز *** یقین داند که خواهد مرد فردا (بلاغی)

و - بابا محمد علی اصفهانی بصحبت حکیم شفائی رسیده در قیصریه اصفهان شال فروشی می نموده در اصفهان وفات یافته از اشعار اوست

بیاض گردانش فواره ماه *** زغب داشت یوسف بر سر چاه (بلاغی)

ز - بابا عبد الله از عرفاء قبرش در خوزان قره سده ما و بین اصفهان .

ح - بابا یحیی از عرفاء و فضلاء بوده در سال 1153 وفات یافته قبرش در

ص: 201

دوتکیه بابا رکن الدین در تخت فولاد می باشد. (آقا نجفی)

ط - پیر حاجات از عرفاء قبرش در قریه دیزچه از بلوک لنجان اصفهان .

ی - پیر پرند در حدود مسجد نمکی و حمام آن چند کوچه که رد شوند به مقبره او می رسد که اکنون مردی بنام عبد الرحیم صحن آن را تصرف نموده و تا کنون قبر بصورت خود باقی است. وی از عرفا و پیران قرن هشتم هجری بوده است گویند در هوا پرواز می نموده و بهمین جهت به پیر پرند مشهور شده است (بلاغی)

32 - آقا سید محمد باقر حسینی خواتون آبادی که از علماء و امام مسجد جدید عباسی بوده و فاتش در سال 1193 بوده قبرش در تکیه قارضی است (آقا اجفی)

33 - ملا محمد باقر بن ملا محمد مهدی قمیسه از علماء نتها بود. در سال 1316 وفات یافته است قبرش مجاور بقعه فیض در تخت فولاد (آقا نجفی)

34 - ملا محمد باقر قمیسه از علماء وفاتش ذی القعدة 1296 هجری قبرش تخت فولاد .

35 - سلطان بخت آغا در ص 178 ذکری از او شد برای روشن شدن مطلب ذیلا مطالبی را که دانشمند محترم آقای بلاغی تحقیق نموده اند نقل می نمایم : اختلافی در مدفن چنین زنی نیست که در زیر در مناره و دشت دفن شده ولی مطلبی که هست اینست که مرحوم حاج میر سید علی جناب صاحب کتاب الاصفهان و سید جلال الدین تهرانی منجم صاحب سال نامه و جابری انصاری صاحب تاریخ اصفهان و ری او را دختر کیخسرو آل مظفر و وفاتش را در سال 753 می دانند .

نهایت این که جناب نام او را آغا سلطان دختر کیخسرو و نبیره امیر مبارزالدین محمد از آل مظفر می نویسد و یکی از کتیبه های مسجد جامع اصفهان و سر در کوچه ساوجیان را از آغا سلطان می داند و تاریخ سر در مزبور سال 760 است و بلافاصله در تعبیر او را سلطان آغا دختر امیر خسرو شاه معرفی می کند. و سید جلال الدین گرچه بیان مرحوم جناب را تائید کرده ولی نام او را سلطان بخت آغا می نویسد. و انصاری او را خان سلطان دختر کیخسرو و اینجوزن شاه محمود پسر مبارزالدین می نویسد و در صفحه دیگر او را خان سلطان بخت آغا معرفی کرده و می گوید شوهرش شاه محمود در مستی او را کشت و در این محل دقت کرد و چون بسیار شیفته جمال و کمال این زن بود پس از کشتنش تازه

ص: 202

بود بسوز و گداز و غم و اندوه می گذرانید .

نگارنده گوید (مراد آقای بلاغی است) اولاً بر سنگ سماقی که روی قبر موجود است چنین (هَذِهِ الصَّخْرَةُ الْمُقَدَّسَةُ الَّتِي هِيَ الْخَاتُونُ الْمَعْلَمِي سُلْطَانُ بُوخْتِ
أَعَا ابْنَةُ الْأَمِيرِ خُسْرُو شَاهِ أَدَامَ اللَّهُ تَوْفِيقَهَا لِنَفْسِهَا بَعْدَ وَفَاتِهَا فِي رَمَضَانَ سِتُّهُ ثَلَاثٌ وَخَمْسِينَ وَسِتُّمِائَةٍ) این سنگ را خاتون بزرگ سلطان بوخت آن ها دختر
امیر خسرو شاه در رمضان سال 653 برای بعد از مرگ خود تهیه کرده و خدا توفیق او را پاینده بداره ثانیاً این اختلاف سلطان آغا و آغا سلطان و خان سلطان
امیر خسرو شاه و کیخسرو و مزید بر همه آشکار تر بودن تاریخ (حتماه) در وی سنگ از (سبعاه) و استبعاد باین که زن جوانی سنگ قبر برای خود درست
کند و بخصوص که معشوقه و زن شاهی عیاش نیز باشد و عادت جاری است که قبر درست کردن و غیره کار زنان و مردان سالمند است ما را مظنون می
سازد که مدفونه در این محل از غرنویان و دختر خسرو و ملک بن خسرو شاه را دختر خود خسرو شاه (متوفی در سال 555) باشد و علی هذا این خاتون در
تاریخ 653 که سنگ را تهیه کرده 98 سال را زیاد تر داشته است .

36- بداق بیک - در تذکره نصر آبادی است که وی از ایل شاملوست جوان خوش طبع و صاحب کمالی بوده نسیم تخلص می نمود در جوانی وفات یافته
در مزار بابا رکن الدین (تخت فولاد) مدفون گردیده از اشعار اوست .

خموشی فیض ها دارد سخن پرداز می داند *** نخستین این که ساکت هیچ که ملزم نمی گردد

37 - بدیع الزمان - میرزا بدیع الزمان از سادات محال خراسان نسبش ازید بن علی بن الحسین (علیه السلام) منتهی می کرده منجم باشی آقا محمد خان
قاجار سر سلسله قاجاریه بوده از خراسان قطع علاقه نموده در اصفهان متوطن و عاقبت دو یکی تکایای تخت فولاد مدفون شد. (بلاغی) وی جد مرحوم
میرا محمد منجم مذکور در صفحه 34 می باشد

38 - بدیع الزمان فرزند میرزا طاهر نصر آبادی مولف تذکره نصر آبادی گرچه در هیچ جا نامی از مدفن او نیست لکن بر حسب قرائن و امارات باید در قریه
نصر آباد مولد خود و مدفن آباء و اجدادی خودش مدفون باشد . از اشعار اوست :

روشن ضمیر را ببصر احتیاج نیست *** سرچشمه بهر آب کهر احتیاج نیست

موی سفید را مکن آلوده حنا *** غیر صباح را بشکر احتیاج نیست

هم دست کی رواست بد قدرت ترا *** این دست را بدست دگر احتیاج نیست

مقبره نصر آباد - در قریه نصر آباد مار بین اصفهان مقبره است معروف بمقبره میرزا ها که در آن قبر میرزا طاهر نصر آبادی ، مولف تذکره اصر آبادی و

عکس

سر در مدرسه و خانقاه نصر آباد

سر در مدرسه و خانقاه نصر آباد

پدرانش و احفادش می باشد. قبر میرزا طاهر هنوز بر قرار است لکن سایر قبور و آثار آن از بین رفته و گویا سنگ های آن را از روی عدم اطلاع و جهالت جهت تعمیرات پلی که در آن نزدیکی است بکار برده اند

در مجاورت این مقبره مدرسه است که از آثار قدیم اصفهان بشمار می رود و از آثار خواجه صدر الدین علی جد اعلای میرزا طاهر می باشد که در زمان سلطان محمد گورگان حاکم اصفهان بوده و مدرسه را جنب خانقاه شیخ ابو القاسم عارف نصر آبادی ساخته است. آثار سردر و خانقاه هنوز برقرار است و اگر توجهی بدان ها نشود از بین خواهد.

رفت شیخ ابو القاسم نصر آبادی از بزرگان و معاریف عرفاء و صوفیه بوده گویند وی خلیفه شیخ شبلی بغدادی بوده و خانقاه چنانچه از کاشی هایش مستفاد می شود در سال 854 بوسیله صدر الدین علی طیب ساخته شده است دارای کاشی های تازی بوده که قسمتی از آن از بین رفته است و آن چه باقی مانده از بهترین یادگار های قرن نهم هجری بشمار می رود .

در طرائن الحقایق گوید: و نیز از کسانی که اذن دستگیری و ارشاد از شیخی داشته شیخ ابو القاسم ابراهیم بن محمد بن محمودیه نصر آبادی است از نصر آباد خراسانست در نیشابور بوده و بمکه مجاور شد و درسته 372 در همان جا بر حمت حق پیوست، در گزید دسته 367 نوشته .

با در نظر گرفتن این قسمت و آن که تاریخ ساختمان خانقاه 855 است گوئیم این شیخ ابو القاسم نصر آبادی غیر از مرید خلیفه شبلی است و یکی دیگر از عرفا است که فعلا بیشتر ازین از حالاتش معلوم نیست .

میرزا طاهر نور نصر آبادی بواسطه نوشتن تذکره خود خدمتی شایان بادیات و تاریخ ایران در زمان صفویه نموده و مطابق آن چه در مجله ارمان و مقدمه دیوانش نوشته شده است در سال 1027 هجری متولد شده و در سال 1083 تذکره خود را شروع نموده و شاید تا اواخر قرن یازدهم نیز زنده بوده است از اشعار اوست :

ای ز تو گل تازه و تر شاخسار *** حمد تو گوید همه بر شاخسار

مهر و مه از پرتو تو با چراغ *** از توجه فردوس و چه صحرا، چه باغ

خاطرش از یاد تو آن کوتاهی است *** در تنش از رشته جان کو تهیست

از ره پر شور تو پاینده است *** آدمی از نور تو تابنده است

ور قدم از راه تو برکاشتست *** مزرع دل دانه شر کاشتست

روزی تو روزی سی روزی است *** کیست کز آن فائده بی روزی است

عالم از آوازه او با کریم *** پرشد و از غفلت خود ما کریم

جهت اطلاع بیشتری از حالات میرزا طاهر و فامیلش باید بتذکره نصر آبادی رجوع شود .

39 - بکائی - مرحوم آقا شیخ غلام علی بکائی از شهرام معاصر اصفهان بود عمر معقولی نموده در اصفهان در محله نیم آورد ساکن بود و گاهی منبر می رفت، در ع 1 سال 1280 قمری متولد گردیده و در 3 رمضان سال 1367 وفات یافت قبرش نزدیک فاضلان در تخت فولاد از اشعار اوست :

در روز جزا ز قدرت لم یزلی *** براهل قبور چون رسد صورت جلی

خواهند چو از قبور خود برخیزند *** گویند علی علی غلامان علی

40 - سید بهاء الدین محمدبن میر محمد باقر مختاری اعرجی از معاریف علماء اواخر صفویه بود در 1130 واندی در اصفهان وفات یافته است و در تخت فولاد مدفون گردیده کتب چندی تالیف نموده است از آن جمله است 1 - سه رساله در ارث 2 - زواهر الجواهر در نوادر 3 - حاشیه بر اشباه و نظایر سبوطی 4 - حاشیه بر ریاض المسائل 5 - شرح بدایه الهدایه به شیخ حر عاملی 6 - شرح فوائد الصمد به شیخ بهایی 7 - شرح زیارت جامعه کبیره و غیره.

اولادش اکنون در اصفهان در محله تل و اسکان ساکن می باشند .

41 - میرزا بیک موسوی فندرسکی از اجله علماء و نواده دور ابو القاسم فندرسکی قبرش در جنب آن بزرگوار (آقا نجفی)

42 - حاجی میرزا محمدتقی نوری از فامیل نوری های اصفهان می باشد از فضلاء و معبرین می باشد این سیر بن زمان خود بوده در سال 1329 وفات یافته در پشت بقعه بابا رکن الدین الدین در ری ایوان مدفون گردید وی پدر واعظه دانشمند آقای آقا میرزا محمد آقا نوری می باشد .

از تعبیرهای او حکایات زیادی نقل می کنند از آن جمله گویند قبل از کشته شدن ناصرالدین شاه کسی خواب دیده که شاه با لباس بسیار قشنگ و عمامه است بحاجی گفتند ایشان گفته بود شاه کشته می شود پس از آن که او را کشتند علت این تعبیر را از او خواستند ایشان گفته بود حدیث معروف مَنْ خَرَجَ مِنْ رَبِّهِ قَدَمَهُ هَدَى دَلِيلَ اَيْنَ تَعْبِيرُ بُوَد . رحمه الله علیه .

43 - میرزا محمد تقی بن المیرزا سید محمد از علماء و فاتش در سال

1128 بوده قبرش در تکیه خرابه جنب تکیه میرزا رفیعا در تخت فولاد (آقا نجفی)

44- سید محمد جعفر بن سید عبد المجید نایب الصداوه ممالک محروسه بن محمد صادق بن سید عبد الحسین بن محمد باقر بن امیر اسماعیل حسینی خاتون آبادی عالم عامل و نایب الصداوه ممالک محروسه ایران بوده قبرش در جنب قبر جدش سید عبد الحسین در جنب تکیه آقا حسین خوانساری (آقا نجفی).

45- میرزا جعفر بن میرزا محمد باقر بن میرزا محمد حسین بن میرزا بدیع الزمان که در صنعت تذهیب استاد شد در سن 28 سالگی در اصفهان بلا عقب در گذشت (بلاغی)

46- حاج سید محمد جعفر خراسانی از اعقاب حاج سید یوسف خراسانی از علماء و فضلاء وفاتش 1332 قبرش جنب فاضلان (آقا نجفی)

47- میرزا جعفر شیخ الاسلام در حواشی مرحوم صدیقین است جنکه قبری که در قبرستان جنب مسجد حکیم است و فعلا محصور می باشد از مرحوم میرزا جعفر شیخ الاسلام از احفاد محقق سبزواری می باشد

48- آقا جلال الدین چهارسوقی فرزند مرحوم آقا میرزا مسیح از علماء و فضلاء اصفهان وفاتش در رمضان 1392 رویداد قبرش داخل بقعه ، مولف روضات الجنان در تخت فولاد .

49- جهاد اکبر نامش سید علی بن حاجی سید جعفر خراسانی سابق الذکر می باشد از آزادی خواهان صدر مشروطیت بوده و روزنامه نام جهاد اکبر در اصفهان می نوشت در 19 ج 1 سال 1365 در اصفهان وفات یافته در جنب فاضلان مدفون گردید .

50- آقا شیخ حبیب الله نائینی پسر ملا ابراهیم از فضلاء در سال 1348 وفات یافته قبرش در تکیه ملک در تخت فولاد (آقا نجفی)

51- حاج ملا حبیب واعظ اصفهانی از مبرزین وعاظ وفاتش در سال 1331 رو داده مدفنش در تخت فولاد (بلاغی)

52- میرزا حسین حکیم فقیه وفاتش در سال 1004 رویداده قبرش نزدیک مسجد مصلی در تخت فولاد (آقا نجفی)

53- شیخ حسن دشتکی از ادباء نحیر و فضلاء کم نظیر دوره درس

ص: 207

مرحوم آقا سید محمد باقر در چه ای را شنیده و فهمیده بود نگارنده ادبیات خود را از ساحت آن استاد نیرو بخشیده وفاتش در سال 1344 مدفنش در تخت فولاد کنار راه سابق شهر از نزدیک تکیه آباچه ای است (بلاغی)

عده بسیاری از علماء و فضلاء اواخر اصفهان از شاگردان محضر مرحوم در چه ای می باشند از آن جمله است: 1- مرحوم آقا سید حسین و جانی بن آقا سید محمود معروف به آقا حسین بلند از میرزین شاگردان وی بوده امید ترقی های بسیار در باره او می رفت در سن جوانی در کرمانشاه در سال 1348 وفات یافت 2 - مرحوم حاجی ملا نصر الله بن حاج ملا اسماعیل حبیب آبادی در غره و رمضان 1283 متولد شده و در ذی الحجه سال 1335 در مشهد مقدس وفات یافت 4 - حضرت آیت الله العظمی آقای حاج آقا حسین بروجردی منع الله المسلمین بطول بقائه 4- آقای آقا سید محمدرضا خراسانی رئیس حوزه علمیه اصفهان 5 - آقای میرزا جلال الدین همائی استاده دانشگاه و ایشان درباره آن مرحوم کتابی تالیف نموده است.

54 - ملا حسن ویزی از علماء وفاتش شب عاشورا سال 1299 قبرش در در تکیه آبادهای داخل بقعه

55 - آخوند ملا حسن - شهرستانی در سال 1094 وفات یافته از علماء و فقهاء و عرفاء بوده است قبرش داخل تکیه صاحب روضات (آقا نجفی)

56 - نواب محمد حسن میرزا فرزند میرزا محمد ابراهیم صدر و متوفی خراسان از نواده شاه سلطان حسین صفوی بوده و از علماء و اشراف بوده است و فاتش در 15 رمضان سال 1232 می باشد قبرش در نزدیک قبر خواجوی در تخت فولاد (آقا نجفی) .

57 - سید حسن علی فرزند سید محمد موسوی از فضلاء و اتقیاء و مصنفین در علم اصول فقه و حدیث و کلام است. از شاگردان مرحوم شیخ زین العابدین مازندرانی و شیخ ابو القاسم صاحب تقریرات درس مرحوم شیخ مرتضی انصاری بوده در سال 1324 بسن هشتاد سالگی وفات یافته مدفنش در بقعه امام زاده سید ابراهیم معروف بدرب سید واقع در قریه فروشان سده ماربین اصفهان می باشد. این بقعه از ساختمان های قدیمی است و نسب امام زاده علی المشهور بحضرت موسی بن جعفر (علیه السلام) می رسد و در جنب او عده از بزرگان و صلحاء مدفونند (بلاغی)

58- سید حسین از علماء وفاتش 20 ذی الحجه سال 1230 قبرش نزدیک

بقعه فیض علی شاه در تخت فولاد سنگی راست بالای سر اوست دارای الغائب شامخه می باشد .

59- میرزا حسین رفیق شیرازی از فضلاء و شعراء برده در یک شنبه 20 رجب سال 1351 وفات یافته است.

60 - ملا حسین ریزی از علماء وفاتش 1291 قمری بوده قبرش در تخت فولاد (آقا نجفی)

61 - آقا میرزا محمد حسین شهرستانی از علماء و فضلاء فرزند مرحوم آخوند ملا حسن شهرستانی سابق الذکر قبرش در تکیه صاحب روضات (آقا نجفی)

62 - میرزا محمد حسین از اعقاب مرحوم ملا علی اکبر اژه ای از علماء بوده و فاتش در سال 1303 رویداده قبرش در مجاور قبر جدش در تخت فولاد (آقا نجفی)

63 - میر محمد حسین بن میر محمد حسین از علماء وفاتش صفر 1273 بود قبرش در مجاور قبر فاضل هندی می باشد .

64 - میر محمد حسین بن مهر علی نقی حسینی از سادات کتاب فروش در سال 1341 وفات یافته از علماء و فضلاء بوده قبرش در جنب بقعه کتاب فروش ها در تخت فولاد (آقا نجفی) .

65 - حاج میرزا محمد حسین درب امامی از وعاظ و شعراء اصفهان وفاتش در ماه همان 1347 بلاغی ایشان از وعاظ معروف اصفهان بودند واغلب الحان و آوازه را در کمال استادی می خواند. وی برادر واعظ و محدث دانشمند آقای آقا سید محمودین سید عبد العلی موسوی درب امامی معاصر می باشد که از محترمین اهل منبر اصفهان می باشند و در نقل احادیث حد اعلی امانت را بکار برده قریب نود سال از سن ایشان می گذرد از آثارش کتابی بنام ثمرات الحیوه در مواعظ بطبع رسیده است .

66 - محمد حسین فرزند ملک احمد و متخلص به (ناقب) عموی تاج الشعراء شغلاش قاضی عسکری مدفنش در سیرم سفلی است ماده تاریخ وفاتش این است :

(شها با همی سوز بر یاد ناقب) (بلاغی) وی چه فامیل ملک احدی ساکن در پای قلعه اصفهان می باشد .

67 - محمد حسین عنقا ملقب به ملک الشعراء فرزند رضا قلیخان همای شیرازی قدس شماس است از اساتید شعراء و ادباء اصفهان بوده و لباس مشایخ طریقت در برداشته و در تصوف به پیروی پدر وارد شده بود سال ها منزلش انجمن شعرای اصفهان بوده خط شکسته نستعلیق را شیرین می نوشت عمرش به پنجاه سال رسیده در ماه جمادی الثانیه سال 1305 بدرود زندگی گفت و در حجره مخصوصی پهلوی اطلاق آرامگاه حسین قلیخان ایلخانی در تکیه میر فندرسکی بخاک سپرده اند از اشعار اوست :

بر چلیپای سر زلف تو تا دست زدم *** پای بر عالم و بر هر چه دگر هست زدم

مطلع شعر بلند است بحکمت عنقا *** دم بمدحش بچنین شاعری پست زدم

(بلاغی)

68 - میرزا محمد حسین بن میرزا مرتضی سررشته دار از عرفاء وفاتش غره رجب سال 1320 قبرش بیرون بقعه فیض در تخت فولاد اصفهان .

69 - میرزا حسین علی الماسی بن میرزا ابوطالب الماسی از احفاد مجلسی از علماء و فضلاء وفاتش در سال 1227 قبرش در صحن تکیه آقا حسین خوانساری در تخت فولاد اصفهان (آقا نجفی)

70 - ملا خلیل شریف معروف بحکیم که از حکماء و عرفاء بوده و در سنه 1286 فوت شده قبرش نزدیک قبر خواجویی در تخت فولاد (آقا نجفی)

71 - شیخ خلیل الله طالقانی از افاضل روزگار و از عرفای والا مقدار است. از سن پنجاه در اصفهان زاویه نشین شد و سی سال با از وا گذرانید شیخ محمد علی دران مدت سه سال در خدمت ایشان تزکیه نفس می کرده و تخلص حزین از زبان گهر بار شیخ است. تالیفات چندی داره وفاتش در حدود سال 1114 از اشعار اوست :

ای شوخ بیا در دل درویش نشین *** ای کان نمک بر جگر ریش نشین

در هجر تو دامنم گلستان شده است *** یک دم بگذار کشته خویش نشین

مدفنش در بقعه علی بن سهل اصفهانی است (بلاغی)

در ویاض الغارفین گوید که هفتاد جلد کتاب بر طلبه علوم وقف کرده رساله زاد السبیل در آداب ملوک و رساله در علم مناظر و مرا یا نوشته و متن

ص: 210

کافیه ابن صاحب را بفارسی منظوم ساخته است .

72 - دانش ساروی - نامش ملا علی در اول دانش خاص می نموده و بعدها جاوید. وفاتش در سال 1070 رویداده قبرش در تخت فولاد در تکیه بابا رکن الدین در بقعه محمد بیک است . (بلاغی)

73 - رجاء زفره ئی از شعراء ود در 27 ماه محرم سال 1361 در زفره وفات یافت و در قبرستان آن جا مدفون شد (بلاغی)

نامش محمد علی بن حسن در سال 1281 متولد شده و چون در کودکی مبتلا به آبله شده بود دست راستش خشکیده و بدون حرکت بود و دست چپش نهز اندکی حرکت می کرد با وجود این مرحوم میرزا رجاء در کسب علوم و فضائل راجها برده در ریاضیات قدیم و قواعد رمل و علوم ادب از عروض و قافیه و شهره سرآمد امثال و اقران خود گردید کتب چندی تالیف فرموده است از آن جمله است : 1- دبستان الشعراء در عروض و قافیه 2 - رگاز الدعوات در سرائر مربعات 3 - تجوید قرآن 4 - دیوان اشعار 5 - عمان الحساب در نظم خلاصه الحساب 6 - او اعدا ارمل 7 - قواعد النجوم 8 - گلستان الادباء قواعد در معما 9 - منتخب المقدمات در صرف والد و 10 - مختصر اللغه و غیره از اشعار اوست :

ای دلا فصل ربیع است و بهار من و تو *** عقل حیران شده با لمره ز کار من و تو

چشم انجم نگرانست بکار من و تو *** نور خورشید مکدر ز بهار من و تو

ای رجا تا که زنی چشم بهم می گذرد *** عمر و آثار نماند زد یار من و تو

وفاتش در عصر روز شنبه 28 محرم الحرام واقع شده . دو پسر داشت : اول میرزا عبد الرزاق اخضر در 26 27 سال 1330 متولد شد. کتاب حسن المنظر در اشعار اخضر و کتاب فصول اربعه در تاریخ زفره و میزان الحساب در نظم کتاب حساب علیخان از تالیفات اوست: دوم مرحوم اختر زفره ئی .

74 - شیخ رجب برسی حافظ شیخ رضی الدین رجب بن محمد و رجب بن فقه محدث و ادیب شاعر صوفی از بزرگان محمد بن شهعه در قرن نهم هجری بوده درباره حضرات الله معصومین علیهم السلام غلوی داشته کتب چندی تالیف نموده از آن جمله است: 1 - اسرار الائمه 2 - الالفین 3 - نشاء التوحید 4 - تفسیر

ص: 211

سوره اخلاص - الدر الثمین در شرح و تفسیر پنجاه آیه از قرآن که در شان حضرت - امیر علیه السلام نازل شده است 6 - لوامع انوار التمجید 7 - مشارق الانوار که معروف ترین کتب او می باشد 8 - مشارق الامان و غیره وفاتش در سال 811 قمری در اردستان در وسط باغی واقع شده است. رحمه الله علیه . در هدیه الاحباب قمی و ریحانه الادب تبریزی این اشعار را از او نقل می نمایند :

فَرَضِي وَ نَفَلِي وَ حَدِيثِي أَنْتُمْ *** وَ كَلِّ كَلِي مِنكُمْ وَ عَنكُمْ

خِيَا لَكُمْ نَصَبَ لَعِينِي أَبَدًا *** وَ حُبُّكُمْ فِي خَاطِرِي مَخِيم

وَ أَنْتُمْ عِنْدَ الصَّلَاةِ قِبَلِي *** إِذَا وَ قُفْتُ نَحْوَكُمْ أَيَّم

يَا قَادَتِي وَ سَادَتِي أَعْتَابِكُمْ *** بِجَفْنِ عَيْنِي لِثَرَاهَا التَّم

وَ قَفًّا عَلَيَّ حَدِيثِكُمْ وَ مَدْحَكُمْ *** جَعَلْتُ عَمْرِي فَأَقْبَلُوهُ وَ إِزْحَمُوا

مُنُونَا عَلَيَّ الْحَافِظُ مِن فَضْلِكُمْ *** وَ اسْتَقْدَرَهُ فِي غَدٍ وَ الْعَمُوا

مخفی نماند که قبور بسیاری از علماء و فضلاء و عرفاء و شعراء از متقدمین و متاخرین در اردستان و توابع واقع گردیده است که در این کتاب اقل آن ها مورد ندارد و تنها بجهت تیمن و تبرک نام حافظ برسی را مذکور داشتیم .

75- مولینا رجبعلی تبریزی از علماء اواخر صفویه بوده در مدرسه شیخ لطف الله تدریس می نموده و در 100، شمس آباد سکونت داشته در سال 1080 وفات یافته و در اصفهان مدفون گردیده میرزا طاهر نصر آبادی در تاریخ وفاتش گوید :

شهر تقوی و علم و دانش را *** کرد ملا رجبعلی خالی

گاهی شعری گفته و واحد تخلص می نموده است. از اشعار اوست :

ای آن که برای تست رای همه کس *** رای آن که او ای مرا بجای همه کس

در پای تو اوفتاده ام دستم گیر *** کوتاه کن از میانه پای همه کس

76 - میرزا رستم بن عمر شیخ بن امیر تیمور از طرف شاهرخ حکومت اصفهان را داشته در سال 836 در اصفهان از دنیا رفته و در همان جا دفن شده است (بلاغی) در تاریخ اصفهان و ری فوت میرزا رستم را در سال 824 می نویسد.

77 - میرزا محمدرضا امامی خاتون آبادی صاحب کتاب معروف جنات الخلود قبرش در تخت فولاد بالاسر قبر میر معصوم در پشت بقعه آقا محمد بیدآبادی (آقا نجفی)

78 - آقا محمد رضا پسر آقا علی نقی اصفهانی عالم محدث عارف در سنه 1279 وفات یافته قبرش در خارج تکیه ما در شاه زاده (آقا نجفی)

79 - شیخ نجیب الدین رضا از بزرگان عرفاه و مشاهیر صوفیه بوده ارادت خدمت شیخ محمد علی موذن خراسانی داشته از اقطاب سلسله ذهبیه است مثنوی سبع المثنائی و خلاصه الحقایق و دیوان اشعار و نور الهدایه و دستور سلیمان از آثار اوست گاهی رضا و زمانی جوهری و نجیب الدین خلس می فرموده در ریاض العارفین امام زرگر اصفهانی ممنون می باشد. در سال 1080 هجری وفات یافته در تخت فولاد مدفون گردیده الکن متاسفانه آثار قبرش ظاهر نیست از اشعار اوست :

نکته و جهت و جهی خالی از اسرار نیست *** چشم حق بین باز کن تاین جا بجز دیدار نیست

80 - رضی غزنوی . نامش شیخ رضی الدین علی لالا فرزند شیخ سعید بن عبد الجلیل لالای غزای است گویند شیخ سعید عمو زاده حکیم سنائی فراری بوده است. شیخ علی لالا از مریدان شیخ نجم الدین کبری است و خود از مشایخ کبار و عرفای عالی مقدار است گویند از یک صد و شصت و چهار شیخ خرقة داشته است در سال 643 در حوالی اصفهات وفات یافت و گویند قبرش بکنید لالا مشهور است از اشعار اوست :

عشق ارچه بسی خون جگرها دهدت *** می خور چو صدف که هم گهرها دهدت

هر چند که بار عشق باری است عظیم *** چون شاخ بکش دار که برها دهدت

81 - سید روح الله موسوی فندرسکی از اعقاب میرفندرسکی قبرش در جنب قبر جدش در تخت فولاد (آقا نجفی)

82 - زینب نساء بیگم دختر شاه اسماعیل وفاتش در 18 ماه شعبان سال 1196 بوده مدفونش در حرم امام زاده اسماعیل و سنگ مرمری بر قبرش منصوبست (بلاغی)

83 - آقا زین العابدین خطاط اصفهانی . از خطاطان نسخ که در نوشتن و مکرامت می کرده. از مفاخر عصر ناصرالدین شاه می باشد به اشرف الکتاب شهرت داشته قریب یک صد سال عمر کرده در نهم شعبان 1296 در اصفهان فوت شده است (بلاغی)

ص: 213

84 - مبرزین العابدین بن آقا میر سید علی بن آقا میر محمد باقر بن امیر اسماعیل (امام جماعت و واعظ مسجد شاه اصفهان) بن میر ابو صالح بن میر عبد الرزاق بن سید محمد بن سید ابو المعالی سبزواری بن سید محمد بن سید علی رضا بن سید ابو الفتح محمد (سید ابو الفتح نقیب استانه حضرت شاه ولایت علیه السلام بوده است) مهر زین العابدین بن مزبور بسیار با فضل و خوش محاوره و نیک محضر بوده از طرف برادر خود میرسید علی بجهت ریاست روحانی بلوک گرون که از توابع اصفهانست امین شده و تعیین شده و تا آخر عمر در آن جا و گاهی برای دیدن ارحام بشهر می آمده در حدود سال 1300 در همان جا وفات یافته و مدفون گردیده و اکنون اعقابش در آن حدود متفرقند (بلاغی)

85 - ملا زین العابدین بن سعید خوانساری از علماء و فضلاء بوده در 4 ذی العقده سال 1288 وفات یافته قبرش جنب فاضلان .

86 - سار و تقی - وزیر معروف و مقتول عهد صفویه قبرش در جوار مسجدش در محله جویباره اصفهان . (بلاغی)

تبصره - جویبار و گاو خوبی و مسیر آب در مسجد جامع عتیق که در دوره نفوذ یکی از متنفذین مطموس کرده اند همگی حکایت دارد که این محلات آب جاری از زائیده رود داشته و اهالی استفاده می کرده اند و لیکن اکنون جز آب چاه که در تمام محلات شهر نظیر دارد آبی دیگر وجود ندارد .

بنابر این استعمال لفظ (جهان باره) برای محله موبور از غلط هائیتست که بخیال اصلاحات دائر گروه اند (بلاغی)

87 - خواجه سعیدا از مزارات قدیمی اصفهانست که گند مخروبه آن در قبرستان شاه میر حمزه با آن همه واردات بازهم در برابر حوادث خودنمایی می کند. و در جوارش اطفال فوتبال بازی می کنند و پدرانشان نماز عیدین می خوانند فرض خواجه از عرفاست دخمه ای برای انزواء ارباب ریاضت مجاور آن قبر بوده. که خراب و تصاحب شده است (بلاغی)

88 - میرزا سعیدا از احفاد میرزا رفیعای نائینی در سال 1251 وفات یافته از علماء بوده قبرش در صحن تکیه میرزا رفیعا دو تخت فولاد (آقا نجفی)

89 - میر محمد سعید - در کنار چهل ستون مسجد سید سمت راست قبری است

که اخیراً تعمیراتی در آن شده است گویند نامش سید محمد سعید بود و بطوری که مرحوم صدیقین از قول آقا سید جعفر علاقه بنده که از احفاد او بود در حواشی خود نقل نموده اند از علماء بوده که در زمان محاصره افغان در اصفهان وفات یافته و در کتابخانه منزل خویش مدفون گردیده بعداً در زمان مرحوم حاج سید محمد باقر رشتی خانه او جز و مسجد شده و قبر را بصورت اولی نگاه داشته اند. العلم عند الله

90 - سید سلیمان بن سید محمد علی از علماء وفاتش 19 ذی القعدة سال 1234 قمری در تخت فولاد .

91 - شیخ سلیمان از مشاهیر عرفای عهد صفوی مدفون در داران فریدن اصفهانست (بلاغی)

92 - حکیم شفقانی شرف الدین حسن بن حکیم ملای اصفهانی از حکمای الهی بوده گویند موقعی در محله نیم آورد اصفهان شاه عباس کبیر صفوی بحکیم رسیده شاه اراده کرد که جهت احترام او از مرکب پیاده شود حکیم مانع شده لکن جمیع امرا سکه در خدمت شاه بودند پیاده شدند وفاتش در سال 1037 مدفون در قبرستان شاه میر حمزه اصفهان است. نگارنده سنگ لوحش را هنگامی دید که یک طرف انداخته بودند و بتدریج اراضی مجاور آن را برای زراعت مهیا می ساختند. از اشعار اوست در معنی آیه شریفه (وَ تَحَنُّنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ)

ای درون و برون او لبریز *** غمت از خاک تیره و جد انگیز

آن قدر دور نیستی زنبار *** که توان کرد بر او مژگان باز

(بلاغی)

پدرش از شاگردان میر غیاث الدین منصور دشتکی شیرازی بوده و آباء و اجدادش طبیب و حکیم بوده اند تولدش بنا بر قول تقی الدین او حدی در سال 966 بوده طبعش به هجو مایل بوده است و در آخر عمر دست از هجا کشیده چندین مثنوی سروده از آن جمله است: 1 - مثنوی دیده بیدار بنام شاه عباس کبیر 2 - مجمع البحران در مقابل تحفه العراقین 3 - نمکدان حقیقت بروزن حدیقه سفائی 4 - مثنوی مهر و محبت و غیره اولادش اکنون در کاشان ساکن بوده و بسادات لاجوردی مشهورند. ملا عرشی در ماده تاریخ وفاتش گوید (بشاه دین شفقانی داد جان را) از اشعار اوست :

ص: 215

غم عالم پریشانم نمی کرد *** سر زلف پریشان آفریدند

نمی ترسید از دوزخ شفائی *** غم جانسوز هجران آفریدند

آخوند شفیعا - در ریاض العارفین و در تذکره نصر آبادی و در تاریخ اصفهان وی (شفیعا) نامی ذکر کرده اند ولی مقصود ما در این جا بنقل از وقایع السنین آخوند شفیعا ابرو درویش است که در سال 1161 وفات یافته مدفنش در قبرستان شاه میر حمزه است که بمقابر مزار علی بن سهل اتصال داشته (بلاغی)

در صفحه 169 در ذکر بدران مرحوم آقا شیخ عبد الحصین محلاتی گفتیم محمد شفیع اصفهانی معروف به اخواد شفیعا خوش آبر و و این آخونه شفیعا مدفون در شاه میر حمزه همان جد مرحوم شیخ عبد الحسین مهیا شه. و از معروفین ما بن شهرت است حاج محمد علی شیرازی حال معروف به خوش ابرو. وی استاد سید محمد حسین بن سید رابع موسوی شیرازی مولف الذکره الکحالیین می باشد. در سال 1249 متولد شده و در سال 1325 وفات یافته است قبرش در نجف اشرف می باشد.

94 - شقاقی - مهدی بیک از شعراء بزرگ است در سال 1214 وفات یافته مدفنش در حرم امام زاده درب امام در پشت ضریح سمت بالاسر ، آقا محمد طلعت اشعاری در وفاتش گفته ماده تاریخش اینست

کرد طلعت رقم بتاریخش *** ثانی انوری شد از دنیا

از اشعار اوست :

قد و روی و لب و بنا گوشت *** هست نزدیک صاحبان نظر

جلوه سرو و دامن گلزار *** نشاه باده و طلوع سحر

میرزا علی اکبر مصباح الشعراء متخلص بعندلیب از نواره های شقاقی است

(بلاغی)

95 - شوکت بخارائی معروف به شوکتا حزین می گوید مکرر این فقیر از آن عارف ربانی ذکر احوال او شنید که برافت تمام یاد می نمود و روزی فرموده که چون شوکتا باین شهر آمد با ما انسی گرفت و بمض شلوک و شبهات که در خاطرش بود همه آن ها رفع شد. دیوان شوکتا مشهور است از اشعار اوست .

بخا کم ای هما چشم طمع آهسته تر بگشا *** میاد از باد مژگان شمع استخوان سوزد

در سال 1107 بدار وصال انتقال داد و در خطیره ریاضت خود که در

ص: 216

مقابر منسوب بمزار شیخ علی ان سهل بن از هر اصفهانی است دفن شد و شیخ خلیل الله طالقانی پس از چند سال متصل بقبرت او مدفون گردید (بلاغی)

96- شوکت - نامش قاسم خان فرزند سلیمان خان اعتضاد الدوله بانی مدرسه سلمانخان در مشهد تخلصش شوکت بوده مدتی حکومت قصبه قمشه (شاه رضا) را داشته و هم در آن جا وفات یافته و در آن جا دفن شده است از اشعار اوست :

بکل مشغول میدارم دماغ و دیده را بی تو *** که هم رنگ او دارد هم از آب بوی تو می آید

(بلاغی)

97- شهر بانو دختر محتسب الممالک از شاعرات و عالما بوده در سنه 1120 فوت شده و صاحب دیوان شهر بوده قبرش در تکیه خرابه جنب تکیه میرزا رفیعا نائینی در تخت فولاد (آقا نجفی)

98- صاحب تبریزی - محمد علی تبریزی از معاریف شعرای اصفهان بوده از مهمترین شعرای سبک هندی است در سال 1010 متولد شده و در سال 1081 وفات یافته قبرش در روی سکوی در کنار یکی از باغات خیابان صفا می باشد که بیاغ تکیه معروفست . دیوایش طبع شده از اشعار اوست :

چون صبح زندگانی روشن دلان دمی است *** اما دمی که باعث احیای عالمی است

99- ملا محمد صالح بن ملا محمد طاهر مازندرانی که از علماء و محدثین بوده و در سنه 1190 فوت شده قبرش نزدیک قبر خواجهی در تخت فولاد اصفهان (آقا نجفی)

100- آخوند ملا محمد صادق پسر آقا محمد باقر هزار جریبی که در سنه 1203 فوت شده قبرش در صحن تکیه میرزا رفیعا (آقا نجفی) وی برادر آقا محمد علی هزار جریبی مذکور در صفحه 163 می باشد میر محمد صادق حسینی خاتون آبادی از علماء بوده و در سنه 1140 فوت شده قبرش در تکیه خاتون آبادی ها (آقا نجفی)

102- آخوند ملا محمد صادق کرباسی اصفهانی مدتی در همدان ساکن بوده از مدرسین مشهور و از مجازین از مرحوم آخوند ملا محمد تقی مجلسی

ص: 217

بوده سال 1060 زنده بوده و بعداً وفات یافته قبرش در تخت فولاد .

103 - میر محمد صادق موسوی از فضلاء وفاتش در سال 1203 رویداده قبرش در تکیه خاتون آبادی ها (آقا نجفی)

104 - حاج ملا محمد صادق یزدی از علماء یزد بوده (یا اصفهان) در سال 1264 وفات یافته قبرش جنب فاضلان (آقا نجفی)

105 - سید عبد الباقی قزوینی تقیه متوفی در سال 1316 قبرش در یکی از حجرات تکیه آقا رضی (آقا نجفی) وی از اجله علماء اصفهان بوده و از سادات سیفی قزوین می باشد از مدرسین معروف بوده در مسجد سرخی امامت می فرموده است.

106 - سید عبد الباقی موسوی متخلص بطیب وفاتش در سال 1171 قبرش قریب بلسان الارض (آقا نجفی) وی از شعرای نامی اصفهان در قرن دوازده هجری بوده شرح حالش دو تذکره شعرای اصفهان مرقوم شده است. اجمالاً از سادات حکیم سلیمانی شیراز بوده در طب و حکمت المعاریف زمان خود بشمار می رفته مدنی کلانتر اصفهان بوده و فامیل کلانتری اصفهان اولاد اویند .

از اشعار اوست :

بنازم بیزم محبت که آن جا *** گدائی بشاهی برابر نشیند

مر نجان دلم را که این مرغ وحشی *** زبامی که بر خواست مشکل نشیند

107 - سید عبد الحسین بن محمد باقر بن امیر اسماعیل الحسینی الخاتون آبادی علامه جلیل و محدث مفسر و مورخ نسابه ، صاحب تالیفات شریفه از قبیل کتاب وقایع السنین و الاپام که کتاب نفیسی است و نزد حقیر موجود است و شرح بر شافیه ابن حاجب و شرح بر شاطبیه در علم تجوید . از تلامیذ محقق سبزواری و علامه مجلسی صاحب بخار و مدقق شیروانی و علامه محقق میر محمد باقر خاتون - آبادی مدرس مدرسه چهار باغ و غیر هم بوده قبر شریفش در شرق مقبره مرحوم آقا حسین خوانساری است وفات او در حدود سنه 1100 تا 1099 اخلاف علماء داشته از جمله پسرش میر محمد صادق می باشد و علامه نوری در فیض القدسی از کتاب وقایع این سید جلیل بسیار نقل نموده (آقا نجفی)

108 - سید عبد الرزاق امام جمعه که در سنه 1319 فوت شده قبرش قریب بلسان الارض (آقا نجفی) وی پدر مرحوم آقا سید محمد تقی یزد آبادی مذکور در می باشد و تاکنون او را نشنیده ایم که امام جمعه محلی باشد در هر صورت

ص: 218

قبرش در جنب قبر فرزند وی در روی یک سکو می باشد .

109 - سید عبد الرسول شجره از وعاظ اصفهان بوده وفاتش در سال 1355 مدفنش در تخت فولاد وی پدر دانشمند محترم آقای حسین شجره است (بلاغی) مرحوم شجره از شعرای معروف اصفهان بوده شرح حالش را در تذکره شعرای اصفهان نگاشته ام بزمی تخلص می نموده در 1285 متولد گردیده از اشعار اوست :

خفت بگشتن دل من چون که زد رقم *** بگو برون سر از خط فرمان که می برد

بزمی حکایت شب هجران و زلف یار *** گوئیم تا بحشر پایان که می بره

و فرزند وی آقای شجره معاصر از افاضل ابن عصر بشما و می رود و کتب چندی تالیف نموده است از آن جمله است: 1- تحقیق درباره رباعیات خیام 2 - شخصیت مولوی و غیره .

110 - میر عبد الغنی بن میر معصوم بن سید عبد الحسین سابق الذکر شیخ الاسلام اصفهان بوده و در روز دو شنبه غره رمضان سال 1161 وفات یافته قبرش در نزدیک قبر جد بزرگوار مذکورش می باشد (آقا نجفی)

111 - ملا عبد الله قمشه ای از علماء وفاتش در سال 1261 رویداده قبرش در صحن تکیه آقا حسین خوانساری (آقا نجفی)

112 - ملا عبد الله از علماء وفاتش در سال 1265 قبرش در نزدیک قبر خواجهائی در تخت اولاد (آقا نجفی)

113 - ملا عبد الله فرزند آخوند ملا حسین از اجله علماء گویند از جمله علماء حاضران در مجلس نادرشاه بوده و یکی از علماء مجلس اتحاد عامه و خاصه بوده است و وفاتش در سال 1184 قبرش در نزدیک قبر خواجهائی در تخت فولاد (آقا نجفی)

114 - سید عبد الله بن یحیی الحسینی کربلائی که از علماء و شعراء بوده و در زمان صفویه در اصفهان ساکن شده و در سال 1126 وفات یافته است قبرش نزدیک مسجد مصلی است (آقا نجفی)

(باید مصلی گفت و مسجد مصلی غلط مشهور است و در اصل حواشی دانشمند محترم آقای آقا نجفی نیز مصلی نوشته شده است)

115 - میرزا عبد المنان ابو جعفری الطوسی که از علماء و زهاد بوده و العلیقه نفیسه بر تهذیب جد بزرگوارش شیخ الطائفه نوشته در سال 1219 وفات یافته قبرش در کنار جاده واقعه در وسط تخت فولاد می باشد (آقا نجفی)

116 - سید عبد الوهاب معین الاطباء اردستانی از اطباء معروف بوده دو سال 1355 وفات یافته قبرش در جنب فاضلان .

117 - شیخ عبد الوهاب قاضی فرزند مرحوم شیخ محمد قاضی وفاتش در سال 1206 قبرش در پشت بقعه آقا محمد بیدآبادی در تخت فولاد (آقا نجفی) وی جد فامیل قاضی ها ساکن در چهارسوق در شیخ اصفهان می باشد .

118 - حاج میر سید علی بن سید محمد مهدی امام جمعه سدهی معروف به حاج آقا بزرگ از علماء و فضلاء و شعراء بوده و ضیائی تخلص می فرمود در علوم مختلفه از فقه و اصول و حکمت و ریاضی و نجوم زحمت کشیده خصوصاً در علوم جعفر و رمل و اعداد و طلسمات شهرتی داشت .

قرب نود و چهار سال زندگی نموده بالاخره در سال 1358 وفات یافته در شبستان مسجد جامع سده مدفون گردید وی از شاگردان مرحوم آقا میرزا محمد هاشم چهار سوقی بوده و در علوم مختلفه رسائلی نوشته است .

119 - علی بن عبد العال میسی وفاتش در سال 933 در فریدن اصفهان رویداده و مزارش در آن جاست (علی بن عبد العال دو بلکه سه نفر می باشند) (بلاغی)

120 - میر سید علی واعظ برادر حاج سید محمد صدر الواعظین وفاتش در سال 1357 مدفنش تکیه فاضل سراب در داخل بقعه می باشد (بلاغی)

121 - سید میرزا علی اصغر بن حاج میرزا جعفر از علماء و فضلاء والا سادات میر محمد صادقی در جمعه بیستم شعبان سال 1331 وفات یافته و در حرم امام زاده نرمی اصفهان مدفون گردیده محجر چوبی دارد (بلاغی) جناب ابراهیم بن الامام موسی الکاظم علیه السلام مدفون در قریه نرمی بر خوار اصفهانست و مولف روضات الجنات این قبر اعتماد نموده و او را فرزند امام می داند و و ما در کتاب شجره طیبه اقل عبارت بزرگان را درباره او نموده ایم .

122 - سید علی اکبر صدر الاطباء حسینی از علماء و اطبائی بود که اطباء

قدیم و جدید بعلمیتش معترف اند. فصول العلاج از تالیفات اوست متاسفانه نواده اش که نسخه آن را در دست دارد در دسترس استفاده نمی گذارد. وفاتش در سال 1330 مدفنش نزدیک قبر فاضل هندی در قبرستان تخت فولاد اصفهانست نگارنده در سال گذشته شرحی از کمالات آن مرحوم از مورخ معاصر آقای جابری انصاری شنیدم که بیان آن بفرصت دیگری موکول است (بلاغی) وی جد آقای دکتر سید مصطفی خان ساکن در خیابان مشیر می باشد .

123- میر علی رضا خاتون آبادی حسینی وفاتش در سال 1116 قمرش در تکیه خاتون آبادی ها (آقا نجفی)

124 - السید علی رضا بن السید محمد باقر الواعظ الفقیه الخراسانی ساکن اصفهان متوفی در سال 1175 قمرش دو تکیه آقا رضی (آقا نجفی) در صفحه 94 ذکری از او شد و در آن جا گفتیم. ممکن است وی فرزند سید مسعود باقر عاملی مدفون در همان بقعه باشد و اکنون بطوری که دانشمند محترم مرقوم فرموده اند تردید بی مورد بوده و او غیر از فرزند مشارالیه می باشد وفاتش در روز دوشنبه 17 ربیع الثانی سال مذکور می باشد و ماده تاریخ وفاتش اینست (حَشْرُهُ اللَّهُ الْجَوَادَ مَعَ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ) و دیگر (رَفَعَ مَنَازِلَهُ الْكَرِيمِ الرَّفِيعِ)

125 - میرزا علی محمد نائینی بن حاج میرزا علی اکبر بن میرزا حسن از احفاد میرزا کاشف نائینی المسکن و بیدگلی الاصل . در نقاها و ادبیت و حکمت الهی از آیات الهیه بوده و از خواص شاگردان آیه الله میرزا محمد تقی شیرازی اعلی الله مقامه بود و اجازه روایت و اجتهاد از حاج میر محمد صادق مدرس داشت. عده از فضیلاي معاصر از جمله آقای حاج شیخ محمد حسن نجف آبادی مقیم مدرسه جده بزرگ از شاگردان اویند و ایشان در مدرسه جده واقع در قهوه کاشی ها حجره داشت و هنوز متاهل نشده بود در اثر عارضه قلبی مریض شد و در مدرسه نوریه ایشان را برای تغییر آب و هوا برده بودند در ریمان شباب دست از قالب خاکی برداشت و وفاتش در سال 1334 و مدفنش در جوار مرحوم جهان گیر خان استاد حکمت خود می باشد. نگارنده خواهر زاده آنچفا بست (بلاغی)

126 - آقا میرزا علی محمد بن میرزا باقر خلیفه سلطانی حسینی که درسته 1348 فوت شده قبرش در صحن تکیه آقارضی است و او از علمای بود. (آقا نجفی)

127- آقا میرزا علی محمد از احفاد مرحوم آخوند ملا علی اکبر اژه ای است در سال 1320 فوت شده قبرش در جنب قبر جدش (آقا نجفی)

128- میرزا علینقی بن سید محمد حسین و فاتش صفر 1255 قبرش از فاضلان .

129 - سید محمد علی بن سید حسن علی موسوی سدهی مردی صالح و زاهد بوده و در جوار پدرش مدفون گردیده است فرزندش سید محمد حسن بود او نیز وفات یافته و فرزندش آقا سید محمد مهدی اکنون از فضلاء بشمار می رود (بلاغی) در سده قبور بسیاری از علماء و صلحا واقع شده است که برخی از آن ها را نام برده ایم و بنام بقیه آن ها فعلا دسترسی نداریم .

130 - حاج میرزا محمد علی خاتون آبادی حسینی مدرس متوفی بسال 1146 قبرش در تکیه خاتون آبادی (آقا نجفی)

131 - میر محمد علی از اخلاف مهر معصوم خاتون آبادی از علماء و شعراء بوده و از اجداد مخدره صاحب اربعین ها شمیة است قبرش بر حسب نقل اولاد و اعقابش در جنب بقعه آقا محمد بیدآبادی در تخت فولاد (آقا نجفی) مخدره حاجیه خانم امین از مجتهدات زمان ما و از مفاخر اصفهان می باشد شرح حالش اجمالا در کتاب علماء معاصرین تألیف مرحوم حاج ملا علی خیابانی تبریزی ذکر شده از تألیفاتش کتاب اربعین و معاد و سیر و سلوک و کتابی در باره حضرت امیر علیه السلام بطبع رسیده است .

132 - حاج میرزا محمد علی واعظ اصفهانی وفاتش در سال 1325 مدفنش روی تکیه حاج محمد جعفر آباده ای و اکنون در مسیر راه واقع شده است و آثار قبر ظاهر نیست فرزندش فاضل و واعظ را می آقای آقا شیخ محمدرضا حسام الواعظین اصفهانی است (بلاغی)

133 - میرزا محمد علی (عالم) بن میرزا محمد باقر نائینی از مجتهدین بزرگ متشرعه و از قانددین مشروطیت و جنگ شوخیه و متشرعه نائین بود. در حفظ آتی عجیب بشمار می رفت. شعر عربی و فارسی را خوب می گفت از تألیفاتش هلال یکشبه در رفع شبهات شهیدیه و کتاب صراط المستقیم درود بر شیخیه و بهائیه و دیوان اشعار است در سال 1333 وفات یافت در جنب قبر مرحوم جهان گیر خان مدفون گردیده (بلاغی)

134 - حاج ملا محمد علی اصفهانی در سال 1301 وفات یافته قبرش در تکیه آقا حسین خوانساری (آقا نجفی)

- 135 - شیخ محمد علی دزفولی از اجلاء علماء اصفهان بودند عمرش قریب نود سال بود در ادبیات عرب از نوادر بشمار می رفت از مدرسین سطح اصفهان بوده در مدرسه جده تدریس می فرمود در سال 1356 وفات یافته در تکیه سید العراقین مدفون گردید.
- 136 - میرزا محمد علی برادر مکرم آقا میر سید محمد شهشهایی در سال 1265 وفات یافته قبرش قریب بقبر فاضل هندی می باشد و خود از علماء و اجلاء بوده است . آقا نجفی در صفحه 95 ذکری از او شده .
- 137 - سید محمد علی حسینی از علماء و فاتش در سال 1266 قبرش در نزدیک بقعه فیض علیشاه در تخت فولاد (آقا نجفی)
- 138 - حاج ملا محمد علی از علماء وفاتش در 10 جمادی الاولی سال 1310 قبرش در تخت فولاد اصفهان
- 139 - ملا محمد علی بن میرزا محمد باقر خوانساری از فضلاء و علماء بوده در 14 ع 1 سال 1350 وفات یافته قبرش در جنب قبر مرحوم جهان گیر خان در تخت فولاد .
- 140 - شیخ غلام حسین تستری مدفنش در ملتقای جاده سابق اصفهان به شیراز و راه تکیه کازرونی است و سکوی مرتفعی و سنگ لوح نیم قدی دارد وی از تلامذه مرحوم شیخ جعفر تستری معروف بوده. در مجالس خصوصی مغور و در منزل خویش تدریس فقه می نموده شاگردان مخصوصی داشته است و خود بیشتر با بزوا می گذرانیده مرحوم حاج ملا حسین علی تویسرکانی از شاگردان او بوده و از محضر ایشان استفاده می کرده است (بلاغی)
- 141 - شیخ غلام حسین شوشتری که از علماء و محدثین بوده و در سنه 1322 وفات یافته است قبرش در تخت فولاد (آقا نجفی)
- 142 - فاطمه بیگم ملقبه به خان آغا بیگم دختر نواب میرزا محمد تقی حسینی خلیفه سلطانی صفوی از زنان شاعره و عالمه و فاضله بوده و در محله گلبهار سکونت می نموده در صفر 1342 وفات یافته قبرش در جنب قبر نواب محمد حسن میرزا سابق الذکر می باشد (آقا نجفی)
- 143 - مهد کمال الدین شاه فتح الله بن حبته الله بن عطاء الله حسینی حسینی از

سادات شاهی شیر از مدتی قاضی اصفهان و شیراز و لا و بوده در سال 1098 در اصفهان وفات یافته کتب ذیل از تالیفات اوست: 1 - بدیع در علم بدیع 2 - ریاض الابرار 3 کتابی در امامت و در آن مناظرات خود را با ملا عبد الرحیم لاری مدرس مدینه النبی (صلی الله علیه و آله) نقل می نماید. تاریخ شاه فتح الله جدش و غیره

144 - ملا فریدون در تذکره نصر آبادی است که وی در شیراز تحصیل نموده و در اصفهان در شمس آباد سکونت می نموده بخدمته ملا رجبعلی تبریزی رسیده و از محضر او استفاده علمی نموده پس از وفات در مجاور قبر ملا ر جبه ای در تخت فولاد مدفون گردیده، این دو شعر از اوست :

گرفت عرصه عالم فسانه که ندارم *** لبا لبست جهان از ترانه که ندارم

فکنده همت من فرش بوربای تجرد *** نقش پهلوی لاغر بخانه که ندارم

145 - شیخ فضل الله خوانساری از مجتهدین و حکماء و اطباء بوده نگارنده مدتی از محضر انجناب کامیاب بود. در تاریخ نائین شطری از ایشان مذکور است . وفاتش در سال 1356 قمرش در تخت فولاد اصفهانست (بلاغی)

تاریخ نائین از تالیفات آقای بلاغی است

146 - استاد فولاد این استاد شجاع الدین حلوی از عرفاء وقت خود ارده و در سنه 959 فوت شده و در حق او کراماتی نوشته اند و در علت تسمیه قبرستان به تخت فولاد نوشته اند که تحت فولاد است یعنی قبور در زیر دست . قبر فولاد است بهر حال این وجه تسمیه های بی وجه مورد اعتماد نیست و اولاد از اقطاب و عرفاء بوده است (آقا نجفی) برخی در علت تسمیه این نام گویند فولاد در این محل تختی داشته که در روی آن می نشسته است در هر صورت همان طوری که قبلا ذکر شد این شهرت ها بی مورد است. قبر استاد فولاد نود یک تکیه میر می باشد.

147 - شیخ قاسم از علماء بوده و در سال 1145 وفات یافته خادم شاعر در تاریخ وفاتش گوید .

از دهر چو شیخ قاسم زهد شما و *** بگرفت را مرحق فردوس قرار

تاریخ وفات او رقم زد خادم *** آسود ز عفو قاسم جنت و نار

قبرش در پائین و پشت سکوی فاضل هندی سنگی مرمر بالاسر اوست

148 - قبرستان شهداء - در حوالی قریه قهجاورستان از نواحی لنجان اصفهان قبرستانی باین نام معروفست و در آن قبور شهدای مسلمانان صدر اسلام واقع شده است (بلاغی)

قبر مهم در جوار چهار سوق میدان میر اصفهان که رو بجد اژه ای ها می روند طرف دست راست مسجدی است معروف بمسجد شیخ مفید در آن مسجد قبریست که دارای اهمیت است (بلاغی)

مخفی نماند که در گوشه و کنار ، اصفهان در مساجد و تکایا ، و امامزادگان و حتی در برخی از منازل قبوری واقع است که اکثراً از بزرگان بوده اند لکن فعلاً صاحب آن مشخص نیست و برخی از آن ها را شاید بتوان با تفحص زیاد شناخت .

150- قتیبه بن مهران آزادانی - از راویان کسائی قاری معروفست وفاتش در سال 200 هجری قمرش در بقعه شیخ شهاب الدین که از معارف عرفاء قرن دهم هجری است در قریه آزادان (معلم)

در بین قبوری که از علماء و فضلاء از صدر اسلام تا کنون در اصفهان موجود است اقدام همه قبر همین قتیبه بن مهران می باشد که در بقعه مذکور می باشد و دارای سنگ لوح است لکن سنگ لوح را در این اواخر شاهد پس از ساختمان را تعمیر بقعه نصب نموده باشند .

151 - حاج میرزا محمد کاظم بن سید حسین طالقانی نجفی از علماء و زهاد بوده و در سنه 1117 فوت شده و ایشان از سادات طالقانی نجف بوده اند و این خانواده سلسله جلیله هستند جمعی از بزرگان بین آن ها بوده مثل سید منصور طالقانی و سید حسین والد صاحب ترجمه و سید میرزای طالقانی که اسماء شریفه آن ها در اجازات مذکور است و قبر صاحب ترجمه در خارج تکیه میرزا رفیعا می باشد (آقا نجفی)

152- آقا کمال پسر دیگر آقا حسین خوانساری قبرش در داخل تقمه آقا حسین خوانساری در تخت فولاد (آقا نجفی)

153 - حاج آقا کوچگ قمشه ای از علماء و عرفاء و اقطاب بوده فوت او در سال 1297 قبرش در صحن تکیه مادر شاه زاده در تخت فولاد (آقا نجفی)

154 - ملا لطف الله شمس الذاکرین از وعاظ معروف اصفهان بود. در مراتب علمی بر اغلب معاصرین خود مقدم بود. اغلب منبر ایشان دارای مواعظ شافیه بح کافیه بود در 7 شوال 1356 وفات یافته در تخت فولاد دم در خارج بقعه تکیه مرحوم شیخ مرتضی ریزی مدفون گردید. وی خواهر زاده مرحوم شیخ مرتضی ریزی بود و خود نیز منسوب بهما نجاست .

185 - سید محسن گیلانی از علماء قرن 12 قبرش در تخت فولاد .

156 - آقا محمد عارف ساری خواجوی اصفهانی وفاتش در 16 ذی الحجه سال 1290 قبرش در تخت فولاد .

157 - میرزا محمد معروف به مورخ الاسلام بن حاج میرزا سید علیدان مسعود السلطنه بن میرزا محمد علی بانی مسجد صفا واقعه در محله شهشهان این میرزا محمد باقرا بن حسن بن حسین بن عالم جلیل سید علاء الدین محمد گلستانه معروف مرحوم مورخ الاسلام از افاضل معاصران بودند در شب یک شنبه 6 صفر سال 1300 متولد گردیده کتب چاندی تالیف فرموده از آن جمله است: 1- سفرنامه کربلا 2 - فضائل المجمع و غیره در رجب سال 1359 وفات یافته قبرش در تخت فولاد اصفهان

158 - ملا محمد از علماء بوده و در سنه 1202 وفات یافته قبرش در جنب قبر آقا محمدرضا مذکور در شماره 213 در خارج تکیه ما در شاه زاده (آقا نجفی)

159 - ملا محمدیت ملا علی معروف بقالی باف وفاتش در ذی الحجه سال 1249 قبرش در تخت فولاد .

160 - حاج میرزا محمد پای قلعه ای - عالم جلیل و از جماعت محله پای قلعه اصفهانست مدفنش در تکیه سید العراقین و دختر او زن سید العراقین مذکور بوده است (بلاغی) مرحوم صدیقین در حواشی خود بر تذکره القبور از این سید بزرگوار بسیار تجلیل نموده و صفات حمیده او را ستوده است

161 - میر سید محمد موسوی از علماء وفاتش در سال 1201 رویداده است (آقا نجفی)

162 - شمس الدین محمد در تذکره حزین است که وی فرزند ملا- محمد سعید گیلانی بوده و جامع کمالات صوری و معنوی بوده پس از تکمیل تحصیلات پسیر و سلوک پرداخته ترک علوم ظاهر نموده و ارادت به حاج عبد القادر عاشق آبادی اصفهانی پیدا کرده و در زمان پدر خویش وفات یافته در اصفهان مدفون گردیده .

فائده - در تذکره حزین (شیخ محمد علی حزین لاهیجانی اصفهانی متوفی در بنارس هند) عده از معاریف زمان خود را که با آن ها مانوس بوده و در اصفهان وفات یافته اند نام می بره - اکنون برای مزید فائده بذکر اسامی آن ها اکتفا می نمایم .

ص: 226

1- ملا محمد باقر مجلسی 2- سید علاء الدین محمد گلستانه 3- شیخ جعفر قاضی مدفون در کربلا 4- شیخ علی برادر شیخ جعفر سابق الذکر 5- آخوند مسیحا کاشانی 6- حاجی ابو تراب از صلحاء 7- حاجی ابو طالب محدث فرزند حاجی ابو تراب سابق الذکر 8- آقا رضی الدین محمد فرزند آقا حسین خوانساری 9- میرزا باقر قاضی زاده عباس آباد 10- شمس الدین محمد گیلانی 11- آقا مهدی گیلانی فرزند ملا محمد سعید ساکن گیلان بوده 12- حاجی محمد گیلانی که از علماء و شعراء بوده و در اصفهان سکونت می نموده هم در آن جا وفات یافته است 13- آقا حسین خوانساری 14- آقا جمال خوانساری 15- ملا محمد باقر سبزواری 16- میرزا کمال الدین حسین فسوی 17- حاجی محمد طاهر اصفهانی محدث و فقیه 18- شیخ عنایت الله گیلانی متوفی در قزوین 19- امیر سید حسن طالقانی متوفی در اصفهان 20- ملا محمد گیلانی معروف بسراب (فاضل سراب) 21- حکیم مسیحا از اطباء مشهور 22- میرزا محمد طاهر بن میرزا ابو الحسن قاینی 23- ملا علی گوساری اصفهانی خطاط 24- میرزا شریف فرزند حکیم جلال الدین از اطباء 25- میر عبد الغنی تفرشی از شعراء متوفی در اصفهان 26- ملا محمد صادق اردستانی و حزین از او بسیار تمجید و تجلیل نموده است 27- میرزا عبد الله افندی مؤلف ریاض العلماء 28- میر محمد صالح خاتون آبادی 29- میر محمد باقران امور اسماعیل خاتون آبادی 30- فاضل هندی میرزا داود پسر میرزا عبد الله متولی مشهد رضوی 32- میرزا سید رضا حسینی 33- ملا حمزه گیلانی 34- ملا محمد رضا فرزند ملا محمد باقر مجلسی 35- ملا محمد طیبی 36- آقا مهدی فرزند آقا مهدی (هادی) مازندرانی که در موقع فرار افغانه در اصفهان کشته شده است 37- ملا محمد شفیع گیلانی شیخ الاسلام اصفهان 38- شیخ عبد الله گیلانی 39- ملا محمد جعفر سبزواری و غیره .

حزین در ضمن تذکره خود گوید در اصفهان آن قدر از علماء و فضلاء ساکن می باشند که هرگاه خواسته باشیم نامه ای آن ها را بنویسیم باید کتاب ها نوشت و این کسانی را که نام میبره از اساتید و هم درسان و معاشرین وی بوده اند و نقل آن در این جا فقط برای آنست که اسامی آن ها از بین نرود وعده از آن ها در ضمن کتاب اشاره بنام و احوال آن ها شده است. رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ .

163 - حاج سید محمد صدر الواعظین از وعاظ اصفهان وفاتش در ماه رمضان سال 1358 مدفنش تکیه سید العراقین در تخت فولاد پدرش مرحوم حاج سید محمدرضا واعظ بوده که در سال 1310 وفات یافته و در سر قبر آقا مقبره امام جمعه مدفون گردیده است (بلاغی) این فامیل از سادات طباطبائی اصفهان بوده و عموماً اهل فضل و کمال می باشند برادر مرحوم حاج سید محمد مرحوم آقا سید مهدی نیز از معاریف اهل منبر بشمار می رفت اهل اصفهان عموماً نسبت باین فامیل اظهار ارادت می نمایند مرحوم آقا سید مهدی در چند سال قبل وفات یافت و در تخت فولاد در تکیه سید العراقین در پهلوی برادر خود مدفون گردید.

164 - میرزا محمد صدر الواعظین آزادانی از فضلالی اهل منبر و از وعاظ معروف اصفهان بشمار می رفت مردی صالح و زاهد و متدین و از اخبار و احادیث مطلع بود عمری را بزهد و قناعت گذرانید و در رمضان سال 1360 وفات یافته در تکیه سید العراقین مدفون گردید .

165 - میرزا محمدکه از اطباء و فقها بوده و در سال 1269 وفات یافته قبرش در تکیه مادر شاه زاده در تخت فولاد (آقا نجفی)

166 - جلال الدین محمد طبیب خاصه حرم شاه سلطان حسین صفوی از آثارش مدرسه ای در خیابان احمد آباد اصفهان (خیابان حافظ) موجود است که در سال 1114 آن را بنا نموده و موقوفاتی از برای آن قرار داده است و آرامگاه خودش نیز در داخله مدرسه در مقبره رو بروی در ورودی است و بر بر روی قبر سنگی از مرمر مطروح و اشعاری در آن منقور است از جمله این بیت است:

که ماده تاریخ وفات اوست

تاریخ فوت او چو لفان بود در حساب *** افغان زجان خلق بر آمد ولی چه سود (1131)

نگارنده مدنی در ایوان مقبره شرح لمعه تدریس می کرد . حضار آن حوزه سید مرتضی که اکنون از ائمه جماعت و فضلاست و برادرش آقا سید عبدا که از فضلالی اهل منبر است و پدرشان متولی امام زاده ابراهیم واقع در محله دار البطح اصفهان بود و آقا سید مصطفی پائین دروازه ای که از اهل منبر اصفهانست بودند (بلاغی) این مدرسه را فعلاً با جزای تعمیراتی بصورت مدارس جدید

ص: 228

در آورده و اطفال در آن مشغول تحصیل می باشند معلوم نیست صورت قبر و عوائد موقوفه آن بچه صورتی در خواهد آمد .

167 - سید محمد لاریجانی مازندرانی از فقها عبوده و در 1266 وفات " یافته قبرش نزدیک قبر مرحوم جهان گیرخان در تخت فولاد (آقا نجفی)

168 - حاج سید محمد منجم از احفاد میرزا محمد منجم مذکور در صفحه 34 از فضلالی و اعزاز اصفهان و اجلاء اهل منبر بشمار می رفت قریب هفتاد و سال عمر نمود. در شب پنج شنبه 3 ماه رمضان المبارک 1368 وفات یافته در تکیه سید العراقرین تکیه مدفون گردید .

169 - میر سید محمد مشهور به آقا منیر الدین حسینی از علماء وفاتش در سال 1200 قبرش ملاصق تکیه خوانساری ها (آقا نجفی)

170 - سید محمد نجم الواعظین شاعر ادیب محدث و حکیم واعظ از معاریف و اجلاء بوده در سال 1347 وفات یافته قبرش در تخت فولاد (بلاغی)

کتابی بنام مرآت الاسرار در مصائب از تالیفاتش بطبع رسیده که نسخه آن در نزد نگارنده موجود است و در آن جا گوید که مثنوی در تفسیر قرآن دارد که سی مجلد می شود . از اشعار اوست :

چه خوش فرمود آن پیر سخن سنج *** که این بندش بود بهتر ز صد گنج

که توحید است اسقاط اضافات *** دوم خرق است بر این رسم و عادات

که خرق عادت و رسم است توحید *** و گرده سر بسر اسم است توحید

171 - محمود از اناغنه سه سال تمام بقتل و غارت شیعیان و خرابی عمارات عالیه اصفهان و محو علوم و کتب و تمدن چند صد ساله پرداخت عاقبت خون سلسله علیه صفویه و ذریه مصطفویه او را دامن گیر و دیوانه شد تا آن جا که گوشت بدن خود را می کند اشرف او را کشت و خود بجای او نشست. و محمود را در قبرستان درب امام مدفون نمود (بلاغی) .

در تذکره حزین گوید : محمود نابکار پس از دو سال از سلطنت اتفاتیقه بقتل پادشاه زادگان صفوی که محبوس بودند فرمان داد و سی و نه نفر صغیر و کبیر بیگناه را بقتل رسانید و از غرایب این که در همان شب حال بروی گشته دیوانه شه و دست های خود را خائیدن گرفت و کثافات خود را خوردی و بهر کس دشنام و یاهه

ص: 229

گفتی و در این حال برد و اشرف نامی از ایشان بجای او نشست . انتهی

172 - سید محمود بن محمد علی از فضلاء و اجلاء وفاتش در 9 ذی القعدة 1329 قمرش نزدیک فاضلان در تخت فولاد.

173 - میر سید مرتضی ابن میر سید محمد قمی از علماء در 9 ذی القعد 1156 وفات یافته قبرش قریب بقبر فاضل هندی در تخت فولاد .

174 - حاج آقا مرتضی خراسانی از علماء وفاتش در سال 1357 مدفنش در اصفهانست (بلاغی) مرحوم حاج سید مرتضی خراسانی از اعتبار حاج سید یوسف خراسانی از مجتهدین و مبرزین علماء و مدرسین اصفهان بشمار می رفت مورد وثوق و احترام عامه مردم اصفهان بودند پس از وفات در ده تکیه کازرونی در تخت فولاد اصفهان دفن گردید .

175 - سید مصطفی بن سید محسن از علماء و زهاد بوده و در صدر 1239 وفات یافته است .

176 - ملا مصطفی قمشه ای از معاریف علماء زمان خود و اجلاء بوده در سال 1215 وفات یافته قبرش نزدیک قبر خواجوی در تخت فولاد .

177 - معصومه بیگم دختر عرب شاه خود از اولاد رسول الله (صلی الله علیه و آله) و بانی مزار امام زاده جعفر اصفهانی است وفاتش در سیزدهم ماه محرم سال 842 مدفنش در حرم امام زاده مزبور (بلاغی)

178 - معین الواعظین مرحوم حاج شیخ عباس علی ان ملا علی محمد اصفهانی الوعاظ معروف و بفضل و ادب موصوف بود در سال 1287 متولد گردیده و در 3 ربیع الثانی سال 1360 وفات یافته در تخت فولاد مدفون گردید. کتب چندی تالیف نموده که اغلب بطبع رسیده است از آن جمله است 1 - تسلیه الفقراء 2 دیوان اشعار 3 - زاد العاصین 4 - فوائد الصلوات . 5 - مجازات النسوان 6 - وقایع الظهور در دو مجلد و این کتاب در آن خود کم نظیر است با وجود مختصر بوده کتاب جامع و نافع است. اصل مرحوم حاج شیخ عباس علی از گورتان از دهات اصفهانست و در اصفهان سکونت داشته و هم در آن جا وفات یافت (به میوه معروف گورتان است)

179 - مفید مرحوم آقا شیخ علی مفید از علماء و حکماء الهی بوده از سلسله مشایخ

بیدآباد است در حکمت و عرفان رنج ها کشیده و گنجها برده عمری بقناعت و عزت زندگی نموده از مدرسین معروف اصفهان بود در سال 1341 وفات یافته در تخت فولاد اصفهان مدفون شد. وی برادر دانشمند محترم و حکیم فقیه معاصر آقای آقا شیخ محمود مفید می باشد .

180 - آخوند ملا مفید الله قمشه ای از علماء بوده و در سال 1293 وفات یافته و در تخت فولاد در جنب قبر مرحوم ملا عبد الله قمشه ای مدفون گردیده است (آقا نجفی)

181 - موسی (با ابراهیم) پسر ابو موسی در صدر اسلام زمام داری عمر خلیفه ثانی هنگام جنگ ابو موسی اشعری با گبران در اصفهان - پسر ابو موسی در حال سجده بود که تیری از طرف یکی از کفار باو اصابت کرد در گذشت و ابو موسی در وفاتش غش کرد و او را با لباس در قهجاورستان بخاک سپردند و تا اوضاع بحال عادی نبود از طرف لشگر اسلام آن قبر مراقبت می شد ابو موسی یکی از حکمین واقعه صفین است (بلاغی) قهجاورستان از دهاب قهاب می باشد .

عکس

(مرحوم میرزا موسی خان ناظم الاطباء)

(مرحوم میرزا موسی خان ناظم الاطباء)

سید موسی بن سید رضا سیف الشریعه در ربیع الاول سال 1312

وفات یافته قبرش جنب فاضلان وی از علماء بوده است .

183 - میرزا موسی خان ناظم الاطباء ابن میر سید عقیل از اعقاب میر سید محمد حسین بن سید محمد هادی بن میر سید محمد وزیر استانه رضویه از سادات عقیلی است. مرحوم میرسید محمد حسین از اطباء معروف زمان خود بوده کتب چندی تالیف فرموده از آن جمله است 1- ذخائر ترکیب 2 - قرابادین 3 - مخزن الادویه و غیره مرحوم ناظم الاطباء از اطباء معروف اصفهان بوده و عموم طبقات بحداقت او معترفند در سال 1304 وفات یافته و در نزدیک تکیه ملک در تخت فولاد مدفون گردید. ماده تاریخ وفاتش این است .

بهر تاریخ وفاتش خرد این مصرع گفت *** بود عیسی نفس و معجزه موسی داشت

وی را فرزندان عدیده بوده که عموماً از اطباء مشهور بوده اند از جمله آن هاست 1 - مرحوم میرزا مسیح خان حافظ الصحه که در طب جدید و قدیم مشهور بود و الحق درباره او لقب حافظ الحجه اسم مطابق با مسمی در ع 27 سال 1361 وفات یافته در جنب قبر پدرش مدفون گردید و فرزندش مرحوم هدایت الله خان دانشور علوی از عرفاء معروف و شعراء مشهور بود نوح تخلص می نموده از طرف عارف مشهور بهار علی شاه (مقیم کوفه) اجازه ارشاد داشت در اصفهان از فقراء دستگیری می نمود در سال 1367 در طهران وفات یافته در امام زاده قاسم مدفون گردید.

2- دیگر از فرزندان مرحوم ناظم الاطباء است مرحوم میرزا عیسی خان افتخار الحکماء از اطباء و شعراء بوده. در تهران 20 صفر 1320 وفات یافته در ایوان اطاق ناصر الدین شاه مدفون گردید ماده تاریخ وفاتش این است .

پوشید سیه چه شارق اندر تاریخ *** سوسن ز عزای میرزا عیسی خان

3- دیگر از اولاد اوست مرحوم میرزا نظام الدین خان مصباح الاطباء و در سال 1324 قمری وفات یافته در تخت فولاد مدفون گردید.

184 - آقا محمد مهدی ارباب فرزند مرحوم آقا محمدرضا ارباب اصفهانی از فضلاء بوده و از آثارش: 1- نقشه ابنیه اصفهانست با شرح آن که یک نفر اروپائی آن را خریده و برده و آن مرحوم مجال نکرده که نسخه دومی از آن تهیه نماید. رو نوشتی از این نسخه در کتابخانه دانشمند محترم آقای آقا میرزا عبد الرزاق خان سرتیپ بغایری مهندس موجود است 2 - جغرافیای اصفهان که در ذیل جرائد دولتی بطبع رسیده تاسیسش در سال 1300 هجری 3 - تاریخ

ص: 232

اسمش نصف جهان تالیفش از 1303 شروع شده. 4- کتابی در محاکمه بین علم نجوم قدیم و جدید و غیره در سال 1314 وفات یافته و در قبرستان آب بخشان مدفون گردیده است که اکنون این قبرستان از بین رفته است و فرزندش میرزا محمد حسین فروغی است. (بلاغی)

185 - میرزا مهدی پسر فرزند حاج سید محمد باقر اردستانی از علماء بوده و در سال 1295 وفات یافته قبرش در تخت فولاد اصفهان .

186 - میرزا محمد مهدی بن حاج میر سید علی بروجردی از علماء اصفهان بوده و در 15 ن 1304 وفات یافته در تخت فولاد در تکیه اقا حسین خوانساری مدفون گردید وی فرزند حاج مهر سید علی مذکور در صفحه 90 می باشند و مرحوم حاج میرزا ابو الحسن مذکور در صفحه 81 نیز برادر مشارالیه می باشد وی را برادر دیگری بود بنام حاج میرزا محمد باقر که او نیز از علماء و فضلاء اصفهان بشمار می رفت و در جمادی الثانیه 1340 وفات یافته و در تخت فولاد اصفهان مدفون گردید.

187 - میرزا محمد مهدی فرزند آخوند ملا محمد باقر فشارکی به آقا میرزا معروف بود از فضلاء اصفهان بشمار می رفت آدم بسیار ساده و بی آلاشی محسوب می شده در مسجد قطیبه اقامه جماعت می نمود و در 2 جمادی الثابه سال 1340 وفات یافته در تکیه اقا حسین خوانساری در پهلوی پدر مدفون گردید ملا محمد مهدی هرنندی از علماء اصفهان در سال 1159 وفات یافته در تکیه خوانساری ها مدفون گردیده است (آقا نجفی) میر محمد مهدی بوت از شعره و اهل زواره اصفهانست چون ناصر الدین شاه باو گفته بود که (ریشت بریش یموت ها می ماند) تخلص خود را یموت قرار داد (یموت از ایلات مجاور درخور می باشند) قبرش در مزار آب بخشان اصفهان بوده که اکنون آن مزار تسطیح شده است (بلاغی)

190 - سید میرزا اردستانی - از علماء کاملین و از زهاد گوشه نشین بود مسجد سرخی امامت می فرمود . در مدرسه جده واقع در قهوه کاشی ها داشت و عموماً آخر شب بمنزل می رفت در عصر نگارنده وفات یافت و در تکیه ملک نزدیک حوض دم در ورودی بچند قدم فاصله چهره با کش پوشیده شد

(بلاغی)

ص: 233

مرحوم سید میرزا از اجله مجتهدین اصفهان بشمار می رفت تا زنده بود تدریس را ترک نکرد - شاگردان عدیده تربیت نموده که عده از آن ها فعلا از فضلالی اصفهان بشمار می روند از آن جمله است دانشمند محترم آقای آقا سید محمد رضا شفتی بیدآبادی فرزند مرحوم حاج سید محمد باقر مذکور در صفحه 147 که فعلا وارث بالاستحقاق پدران خود بوده و در مسجد سید امامت می فرماید .

وفات مرحوم آقا سید میرزا در ماه رمضان اتفاق افتاد در حدود سال 1347 .

191 - سید ناصر الدین حجت نجف آبادی فرزند مرحوم حاج سید هاشم پدرش از علماء مشهور نجف آباد اصفهان بوده و پس از وفات در مسجد خود مدفون گردید. مرحوم آقا ناصر از علما معروف و بفضل و ادب مشهور بود از آثارش کتاب حجه البالغه در رد بر بایه و بهائیه بطبع رسیده است در سال 1288 متولد و در 16 ربیع الثانی سال 1360 در نجف آباد وفات یافته در جنب قبر پدرش مدفون گردید در شعر ناصر و گاهی حجت تخلص می نمود .

مخفی نماند که در نجف آباد اصفهان قبور بسیاری از علماء و بزرگان واقع شده است که فعلا ما را دسترسی با سامی و شرح احوال آن ها نیست. در جوزدان نزدیک نجف آباد مدرسه ای است که در آن قبور بسیاری از علماء و فضلاء از متقدمین و متاخرات موجود است و گویا حتی از اعقاب شهید ثانی نیز در آن ها مدفون باشد .

192 - ناقور - میرزا مسیح تویسرکانی از مبرزین شاگردان مرحوم آخوند ملا محمد کاشانی بوده ، در حکمت و ریاضی زحمت کشیده در اصفهان روزنامه ناقور را می نوشته ناقور را در تشکیلات جدید اداره فرهنگ وارد شده بالاخره در اصفهان در سال 1354 ولات یافت و در تخت فولاد مدفون گردید .

193 - ملا نجعلی از اسلام و ائمه جماعت بوده در غره ذی الحججه 1284 وفات یافته قبرش داخل بقعه تکیه حاجی آباده ای در تخت فولاد .

194 - میرزا محمد نصیر بایزیدی در سال 1200 فوت شده و او از علماء اصفهان بوده و یا آن که از اولاد با یزید بسطامی است در مذاق کاملا مخالف عرفاء بوده و قبر او نزدیک قبر میرزا عبد المنان مذکور در شماره 220 می باشد (آقا نجفی)

195 - حاج ملا نعمت الله هرنندی از وعاظ اصفهان فرزند حاج ملا جعفر وفاتش در سال 1354 قمری تخت فولاد (بلاغی) مرحوم حاج ملا نعمت الله از فامیل تحوی های هرنندی مقیم در اصفهان بوده و بلسان الواعظین شهرت داشت .

این فامیل از دویست سال قبل تاکنون در اصفهان ساکن بوده و عموماً از اهل فضل و ادب بشمار می روند و دانشمند محترم و استاد مکرم آقای آقا میرزا عباس نحوی معاصر رساله ای در احوالات آن ها نوشته که نسخه آن در نزد فاضل متتبع آقای محمد علی معلم حبیب آبادی موجود می باشد .

196 - میرزا نور الدین پسر میرزا حسین علی الماسی از علماء اصفهان بوده و در سال 1247 وفات یافته قبرش در تکیه خوانساریها در پهلوی قبر پدر بزرگوارش می باشد (آقا نجفی)

197 - میرزا نور الدین اصفهانی ملقب به جواهر نگار فرزند میرزا ابو تراب رئیس الخطاطین بوده و خود از خوش نویسان معروف می باشد مدفون در جنب قبر پدرش می باشد (بلاغی) .

198 - حاج میرزا هاشم کلباسی از علماء و زهاد بود پدرش مرحوم حاج میرزا عبد الجوادین آقا محمد مهدی کلباسی می باشد. والد ایشان از معاریف علماء اصفهان بوده در مسجد حکیم بعد از پدر اقامه جماعت می فرموده کتاب تذهیب الاسول از آثار اوست در سال 1314 وفات یافته (گویا) در مقبره حاجی کلباسی دفن گردید و برادرش مرحوم حاج میرزا محمد علی کلباسی از متنفذین علماء اصفهان بوده و به آقای کلباسی مشهور می باشد در شب 12 صفر سال 1342 وفات یافته در مقبره آباء و اجداد خود مدفون گردید .

مرحوم حاج میرزا هاشم از علماء کاملین بوده بعد از پدر و برادر در مسجد حکیم امامت می فرمود جمعیت غریبی می شد مردم از عموم محلات خصوصاً ایام ماه مبارک رمضان بنماز او حاضر می شدند در سال 1358 وفات یانه دو بقعه تکیه کازرونی مدفون گردید

199 - سید هادی بن سید حسین از علماء و صلحاء بوده در 7 شوال 1231 وفات یافته قبرش جنب فاضلان در تخت فولاد اصفهان .

خانمه

تا این جا عده از بزرگان علماء و عرفاء و شعراى اصفهان را نام بردیم البته آن چه مذکور شد در مقابل آن چه ذکر نشده است اندکی از بسیار می باشد چه اصفهان از زمان های قدیم تا کنون دار العلم بوده و خصوصا در زمان سلاطین صفویه از مراکز علمی بشمار می رفته است متأسفانه پیش آمده ای زمانه که یکی از مهمترین آن ها ورود افغانه باصفهان و قتل و غارت افراد این سامان و ایداء اهل علم و غیره بوده مجمع علمی اصفهان را متفرق نمود و اغلب بزرگان بخارج اصفهان مسافرت نمودند و آن ها که قادر بخروج نبودند بدهات اطراف پناهنده شدند. و هر کدام در گوشه و کنار بطور انزوا زندگانی را طی نموده و رخت از این سرای بستند .

یکی از جاهائیکه عده از علماء بسمت آن حرکت نمودند دهات ماریین اصفهان بود که مرکز آن سده می باشد این محل عبارت از سه ده می باشد (خوزان فروشان - ورنوسفادران) و ابتدای ساختمان آن ها از قبل از اسلام می باشد و هنوز در ورنوسفادران زبان فرس قدیم که بزبان ولایتی معروف است متداول می باشد جمعی از علماء در وقعه افغان بسده مهاجرت نمودند که مهمترین آن ها میر محمد اشرف فرزند زاده میرداماد می باشد که تا کنون اعقابش در آن حدود ساکن بوده و ریاست علمی و روحانی آن حدود مختص آن هاست .

اینک شرحی را که دوست دانشمند آقای آقا جعفر آیت میر دامادی فرزند عالم جلیل آقا سید محمد حسین (از روساء علماء سده) که از افاضل طلاب حوزه علمیه قم می باشند راجع بفامیل خود جهت نگارنده فرستاده اند با اندکی جرح و تعدیل و اضافه برای مزید فائده نقل می نمائیم .

1 - حاج میرزا ابو الحسن عماد الشریفه فرزند مرحوم حاج سید عباس از احفاد میر محمد اشرف بوده و در اصفهان در خدمت مرحوم آخوند ملا عبد الکریم جزئی و آقا سید حسن مشکان طبی و آخوند ملا محمد کاشانی و دیگران درس خوانده مردی بسیار هوشیار و با استعداد بود و نسبت به تحصیل

فرزندان خود کمال علاقه را بخرج داده حتی از فروش املاک نیز خود داری نموده در 1361 وفات یافته در بقعه سید محمد مدفون گردید . وی پدر آقایان دکتر سیادت می باشد .

2- میر سید احمد از معارف علماء زمان فتحعلی شاه قاجار بوده و از شاگردان مرحوم حاج سید محمد باقر حجه الاسلام رشتی و حاجی کلباسی بوده امامت جمعه و جماعت صده از طرف پدر بدو محول بوده است کتاب زبده الاسرار از تالیفات اوست در 22 محرم الحرام سال 1243 وفات یافته در مقبره معروفه به مقبره میرسید عبد الله در خوزان سده مدفون گردید (آیت)

3 - میر محمد اشرف از اعظام علماء زمان خود بوده کتب چندی تالیف فرموده است از آن جمله است: 1 - حواشی بر قبسات مرحوم میرداماد 2 - علاقه _ التجرید 3 - فضائل السادات که مهم ترین و معروف ترین کتاب اوست 4 - نظم فارسی الفیه ابن مالک و غیره . (دو صفحه 95 از او نامی برده شد)

معروفست که موقعی که شاه سلیمان اراده کرد که برای خود ولیعهد معین نماید. مجمعی از علماء و بزرگان قوم جهت مشورت تهیه نمود پس از شور بسیار و قرار شدن ولایت عهده شاه سلطان حسین در باره او تقال بقرآن زدند این آیه آمد بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَدِيدَةٌ عَجِيبٌ حاضر بن مجلس بخود لرزید لکن نخواستند بشاه از منظوق آیه حرفی زده باشند لِهُذَا بِسْمِ اللّٰهِ را بفال نیک گرفتند. از آن تاریخ همیشه میر محمد اشرف در زمان شاه سلطان حسین منتظر ظهور حقیقت این آیه بوده تا موقع حمله افغانه از اصفهان بست سده حرکت نمود و در آن جا ساکن گردید و در سال 1140 وفات یافته در بقعه مخصوصی در خارج قریه ور نوسفادران مدفون گردید بعداً جمعی از اولاد و اعقابش نیز در آن جا مدفون شدند که بعداً نامی از آن ها برده خواهد شد. (آیت)

4 - حاج میرزا محمد جعفر بن حاج میرزا . علی ابن سید محمد مومن بن سید محمد باقر بن میر محمد اشرف از علماء و فضلاء و شعراء بوده و از شاگردان مرحوم آقا سید محمد باقر در چه ای و حاج شیخ محمد علی نجفی مسجد شاهی بوده و در سده امامت می فرموده و در آن جا وفات یافته است (آیت) (وی در واعظ دانشمند

5- آقا میرزا محمد جعفر فرزند حاج میرزا محمد حسین از علماء معروف زمان خود بوده خدمت آقا میرزا محمد هاشم و آقا میرزا محمد باقر چهارسوقی و حاج شیخ محمد باقر مسجد شاهی درس خوانده در زهد و قناعت و تقوی مشهور بوده در موقع وضو گرفتن بعلت حمله قلبی در حوض آب افتاده وفات یافت و در قریه اندوان سده مدفون گردید . و فرزندش مرحوم آقا میرزا عبد الحسین وارث مقامات پدر گردید وی از شاگردان مرحوم جزوی و فشار کی بوده در سده و اطراف مورد توجه مردم بوده در 1364 وفات یافته در جنب پدر مدفون گردید.

6- آقا میرزا محمد حسن از احفاد میرداماد بود و از شاگردان مرحوم حاج شیخ محمد علی ثقه الاسلام مسجد شاهی و مرحوم آقا سید محمد باقر در چه ای بوده و پس از تکمیل تحصیلات در مدرسه نیم آورد ساکن شده ایام تعطیل بسده می رفته در شهر حوزه تدریس داشته است از علماء ممتازین بوده در سال 1333 هجری وفات یافته در مقبره شاه زاده ابراهیم واقع در ور نوسفاداران مدفون گردید. فرزندش مرحوم آقا میرزا علی محمد نام داشته وی نیز از علماء معروف بود در خدمت مرحوم جزوی و غیره تحصیل نموده و در 1352 وفات یافته در جنب پدر مدفون گردید .

7- سید محمد حسین بن میرسید احمد سابق الذکر او علماء و زهاد بوده و به مقدس شهرت داشته از شاگردان مرحوم آقا میر سید حسن مدرس و غیره بوده و بمناسبت مخالفت او با فرقه شیخیه دره جمادی الاولی سال 1259 بست 29 سالگی مسموما وفات یافت (آیات) نویسنده این اطلاعات از احفاد اوست (آقا جعفر بن آقا سید محمد حسین بن سید محمد جعفر بن سید محمد حسین مقدس)

8- حاج میرزا حیدر علی فرزند حاج میرزا محمد حسین از مبرزین شاگردان مرحوم آقا میرزا محمد هاشم و آقا میرزا محمد باقر چهارسوقی و حاجی شیخ محمد باقر نجفی مسجد شاهی بوده پس از تکمیل تحصیلات در اصفهان بسده مراجعت نموده و به ارشاد مردم کوشیده در سال 1326 وفات یافته در مقبره میرسید عبد الله مدفون گردید و پس از زمانی به نجف اشرف منتقل گردید .

9 - ملا حیدر علی فروشانی از اجله علماء فضلاء و از شاگردان مرحوم حاج شیخ مرتضی انصاری می باشد در قبرستان فروشان مدفون می باشد (فوتش در حدود سال 1300 می باشد)

10 - حاجی میرزا خلیل فرزند میرزا عبد الکریم از احفاد میر محمد مرحوم اشرف از مجتهدین کاملین بوده و در سده سکونت می فرموده است آقا سید محمد باقر در چه ای از او بسیار تجلیل و تمجید می فرموده در جنب مسجد جامع قدیم سده که معروفست در زمان حضرت مجتبی علیه السلام ساخته شده است مدفون می باشد .

11 - میر عبد الحفیظ فرزند میر محمد اشرف از معاریف علماء زمان خود بوده در وی پدر خود مدفون است (آیت) (وی از جمله علماء و شعراء بوده کتاب تاریخ منظومی دارد که در نزد اولاد و اعقابش در سده موجود می باشد - مهدوی)

12 - سید عبد الله از شاگردان وحید بهبهانی و میرزای قمی بوده و از مصاحبین و مخصوصین حاجی الکلباسی و حاج سید محمد باقر حجه الاسلام و دشتی بوده و در سده امامت می فرموده آخر عمر در اصفهان ساکن شده و گاهی بسده جهت دیدار بستگان می رفته در 1165 متولد و در 22 محرم الحرام سال 1243 وفات یافته و در مقبره ای که بنام او شهرت دارد و در وسط قریه خوزان است مدفون شد .

در این بقعه عده از بزرگان علماء مدفون می باشند از آن جمله است :

1 - شیخ ابراهیم عاملی از اعقاب محقق کرکی 2 - شیخ شمس الدین 3 - سید محمد صالح مازندرانی 4 - شیخ محمد علی زکی و غیره .

پدر مرحوم آقا سید عبد الله مرحوم حاج میرزا محمد رحیم کبیر بوده که از علماء معروف می باشد و از عموی خود میر عبد الحفیظ اجازه اجتهاد و روایت داشته است . (آیت)

13 - میرزا علی محمد از متنفذین علماء و روحانیون سده بوده در خدمت آقا میرزا محمد هاشم و آقا میرزا محمد باقر چهار سوقی و حاج میرزا بدیع درب امامی تلمذ نموده پس از نیل بمرتبه اجتهاد بده مراجعت فرموده در مسجد معروف به مسجد ملا محسن امامت می فرمود و در رجب سال 1342 تقریباً بسن هفتاد سالگی وفات یافته در مقبره ملا محسن واقعه در محله شمس آباد خوزان متصل بمسجد دفن گردید (آیت)

14 - ملا محسن از علماء و اجلاء بوده در حفظ دین و دفع بدعت های معاندین اهمی تام داشته از معاصرین حاج سید محمد باقر حجه الاسلام رشتی بید آبادی است. فرزندی بنام ملا محمد باقر داشته که پیرو شیخیه بوده وعده بسیاری از دهات و خصوصاً اهالی صده را متمایل باین عده نموده و بتحریک او سید محمد حسین مقدس که از مخالفین جدی او بوده است را مسموم نموده اند در هر صورت مرحوم ملا محسن از علماء اتقیاه بوده و از اعمال پسر خود اظهار و انزجار می نموده است پس از وفات در مقبره جنب در مسجد خود از مساجد بزرگ سیده است مدفون گردیده است (آیت) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ اِجْمَعِينَ .

15 - حاجی میرزا محمد علی طبیب معروف به حکیم از احفاد میر محمد اشرف از اطباء معروف و بحذاقت و دیانت مشهور بوده برای معالجه امراض صعب از شهر و دهات بدو مراجعه می شده و مردم اعتقاد تامی باو داشته اند . دارای چندین فرزند بوده که عموماً از اطباء بوده اند از آن جمله است :

1 - حاجی میرزا ابو القاسم طبیب 2 - حاج میرزا احمد طبیب 3- حاج میرزا محمود طبیب که وارث بالاستحقاق پدر بوده و در تمام موارد بدو تاسی نموده پس از فوت پدر بجای او نشسته و بریاضت اشتغال داشته است . وی پدر دانشمند محترم آقای دکتر حسن میردامادی استاد دانشگاه تهران می باشد .

تا این جا بود آن چه تا کنون از مدفونین در سده اطلاع داریم .

فهرست مندرجات

نمراتی که در پهلوی آن علامت (م) دارد مربوط بمتن و بقیه مربوط بحواشی است

آتش (حسن)... 28

آشفته (حسن علی)... 46

سید آقا جان... 108

آقا سلطان... 200

آمنه بیگم... 128

آقا میرزا ابراهیم... 197

شیخ ابو الحسن ابراهیم... 196

سید محمد ابراهیم... 196

ملا ابراهیم... 55

قاضی محمد ابراهیم... 144

میرزا ابراهیم جوهری... 143 م

میرزا ابراهیم خوانساری... 196

میرزا ابراهیم طوبی... 179

سید ابراهیم کابلی... 153

حاجی محمد ابراهیم کلباسی... 155 م

ملا ابراهیم مقدس... 197

حاجی محمد ابراهیم ملک التجار... 46

ابو الفتوح تجلی... 92 و 196

سید ابراهیم بن سید سلمان... 169 و 92

ابن مردویه... 196

ابن مسکویه... 196

ابن یمن...144

میرزا ابو تراب...197

سید ابو جعفر...85

حاج میرزا ابو الحسن بروجردی...81

أبو الحسن سلطان الاطباء...197

ابو الحسن عماد الشریعه...236

ابو الحسن نوری...197

ملا ابو طالب شیخ ابو طالب زاهدی...98

ابو علی رودباری...64

میرزا ابو الفضل بیدآبادی... 146 م

شیخ ابو الفضل ریزی...85

سید ابو القاسم دهرودی...141

ملا ابو القاسم ذهبی...139

میرزا ابو القاسم ذهبی...197

حاج میرزا ابو القاسم زنجانی...58

شیخ ابو القاسم زفره ای...82

سید ابو القاسم شهشہانی...31

میرزا ابو القاسم فندرسکی...108

ابو القاسم نصر آبادی...205

ابو مسعود رازی...144

میرزا ابو المعالی...40 م

ابو نعیم...143

میرزا ابو الہدی...43

شیخ احمد...145

امام زاده احمد...171

ابو علی احمد...198

آقا شیخ احمد حسین آبادی...82

سید احمد حسینی...198

حاج میرزا احمد خوانساری...77

میرزا احمد دولت آبادی...100

سید احمد دهکردی...176

سید احمد عاملی...94

سید احمد لبنانی...198

مرزا احمد مدرس...82

میرزا احمد ملا باشی...43

سید احمد میردامادی...273

میرزا احمد نقیب...198

ادیب فرهمند...50

ص: 241

- حاج میرزا اسد الله...198
- آقا سید اسد الله...198
- حاج سید اسد الله...148
- شیخ اسد الله حکیم...50
- اسفرائلی (ابراهیم)...133
- اسفرائلی (احمد)...133
- شیخ اسد الله نیزد گشت...71
- ملا اسماعیل...129
- میر محمد اسماعیل...100 م
- میرزا اسماعیل خان...199
- کمال الدین اسماعیل...199
- حاج شیخ اسماعیل بروجردی...48
- آقاشیخ اسماعیل پشمی...68
- اسماعیل ثاقب...38
- میر محمد اسماعیل ثالث...104
- میر محمد اسماعیل خواتون آبادی...199
- ملا اسماعیل خواجوئی...198
- ملا اسماعیل خواجوئی...53 م
- میر محمد اسماعیل خلیفه سلطانی...199
- ملا اسماعیل در کوشکی...52
- سید اسماعیل مدرس...199
- اسماعیل (میر مجد الدین)...91
- حاج ملا اسماعیل تقنه ای...200

میر محمد اشرف... 237 م 95

محمد اشرف... 200

میرزا اشرف نصر آبادی... 200

آقا اعطاء اللہ... 32 م

الب ارسلان... 194

امامی هروی... 200

امینای یزدی... 201

بابا شیخ احمد... 201

بابا الہی... 64

بابا باب اللہ... 201

بابا عبد اللہ... 64

بابا بدلاء... 64

بابا بیات... 64

بابا توتا (توتتاب)... 64

بابا جوزا... 201

بابا حسن... 64

بابا دنیہ... 64

بابا رکن الدین... 64

بابا سرخ... 64

بابا سنگگی... 201

بابا شیر... 64

بابا صلت... 64

بابا عباس... 64

بابا عبد الله...201

بابا عريان بابا علمدار...64

بابا شيخ على...64

بابا محمد على...201

بابا قاسم...133 و 64

بابا قلندر...201

بابا متكا...64

بابا محمود...64

بابانوش...64

بابا و حدی...64

بابا يحيى...201

سيد محمد باقر احمد آبادی...51

سيد محمد باقر ثانی بيد آبادی...147

سيد محمد باقر حجه الاسلام...148 م

سيد محمد باقر حسینی...202

ص: 242

سید محمد باقر در چه ای ... 67

سید محمد باقر نحوی... 102

شیخ محمد باقر نجفی ... 73 م

شیخ محمد باقر واثق... 37

ملا محمد باقر قمشه ای... 16 م

ملا محمد باقر قمشه ای... 202

ملا محمد باقر قمشه ای... 202

ملا محمد باقر فشار کی... 90 م

ملا محمد باقر مجلسی ... 121 م

میر محمد باقر ملا باشی... 104

میر محمد باقر باقلعه ای... 105

میرزا محمد باقر امامی... 82

میرزا محمد باقر بروجردی... 233

میرزا محمد باقر پیش نماز... 94 م

میرزا محمد باقر چهار سوقی... 96 م

میرزا محمد باقر حکیم باشی... 86

میرزا محمد باقر زنجانی... 58

میرزا محمد باقر صدر... 185

میرزا محمد باقر صدر ثانی... 185

میرزا محمد باقر مجلسی... 128

میرزا محمد باقر نواب... 45 م

میرزا محمد باقر همدانی... 89

سلطان بخت آقا ... 202 و 178

- بداق بیک ... 203
- حاج میرزا بدیع ... 30 م
- بدیع الزمان ... 203
- بدیع الزمان نصر آبادی ... 203
- بر گیارق ... 194
- بقعه شہشہان ... 188
- بگائی ... 206
- شیخ بہاء الدین استیری ... 146
- شیخ بہاء الدین کاشی ... 186
- میرزا بہاء الدین ... 153
- حاج میرزا بہاء الدین نوری ... 65
- بیکم ... 206
- میرزا بیت ... 206
- سلطان بیکم ... 191
- پیر بکران ... 179
- پیر پارہ دوز ... 64
- پیر پرندہ ... 64
- پیر جمال ... 202
- پیر حاجات ... 64
- پیر عنایت ... 202
- پیر مرتضیٰ علی ... 64
- سلطان پیر محمود ... 64
- محمد تقی اشراقی ... 93

سید محمد تقی احمد آبادی...59

سید محمد تقی تبریزی...186

سید محمد تقی مستجاب الدعوه...101

شیخ محمد تقی (آقا نجفی)...137

شیخ محمد تقی طهرانی...72 م

ملا محمد تقی جزی...167 م

ملا محمد تقی مجلسی...118

ملا محمد تقی مجلسی...128

میر محمد تقی خاتون آبادی...72

میر محمد تقی مدرس...155

میرزا محمد تقی...206

میرزا محمد تقی الماسی...127

میرزا محمد تقی نقشینه...95 م

میرزا محمد تقی نوری...206

ص: 243

- آقا جلال الدین ... 207
- جعفریه ... 181
- سید جعفر خاتون آبادی ... 207
- سید جعفر خراسانی ... 207
- سید جعفر صافی ... 113
- جعفر قلیخان ... 103
- شیخ جعفر کلباسی ... 162 م
- حاج محمد جعفر آباده ای ... 31 م
- میرزا جعفر ... 191
- میرزا محمد جعفر ... 238
- میرزا جعفر امام جمعه ... 130 م
- میرزا جعفر شیخ الاسلام ... 207
- میرزا جعفر منجم ... 207
- میرزا محمد جعفر میردامادی ... 130 م
- جواد مجد زاده ... 66
- محمد جواد سرجونی ... 70
- سید محمد جواد خراسانی ... 59
- سید محمد جواد مسجد شاهی ... 78
- جاج ملا جواد آدینه ... 85
- آقا محمد جواد دهکردی ... 177
- حاج میرزا جواد حسین آبادی ... 79
- حاج میرزا جواد نوری ... 65
- جاج شیخ جمال الدین ... 76

- آقا جمال خوانساری ... 88 م
- جهاد اکبر ... 43
- جهانگیر خان ... 207
- حاجیه خانم امین ... 22
- شیخ حبیب الله ... 207
- حاج ملا حبیب ... 207
- تاج الدین حسن ... 59
- سید حسن خلیفه سلطانی ... 184
- سید حسن کاشانی ... 44
- سید حسن فانی ... 47
- میر سید حسن مدرس ... 153 م
- شیخ حسن دشتکی ... 207
- شیخ حسن واعظ ... 32 م
- شیخ حسن یزدی ... 33
- سید محمد حسن مجتهد ... 101
- محمد حسن میرزا ... 208
- میرزا حسن میرزا ابراهیم ... 167 م
- میرزا حسن امام جمعه ... 114 م
- میرزا محمد حسن شیرازی ... 154
- مولی محمد حسن نحوی ... 146
- حاج محمد حسن کلباسی ... 52 م
- میرزا محمد حسن نجفی ... 44 م
- حاج میرزا حسن نحوی ... 103

میرزا محمد حسن میردامادی... 238

ملا حسن جیلانی... 99 م

ملا حسن دری... 50

ملا حسن ریزی... 208

ملا حسن شهرستانی... 208

ولا حسن نائینی... 65 م

سید سلمی... 208

حاج میرزا جمال کلباسی... 128

میرزا حسن علی مجلسی... 208

سید محمد حسین... 238

میر محمد حسین امام جمعه... 118

میر محمد حسین جمال الدین حسین... 194

علاء الدین حسین صدر... 185

میرزا محمد حسین اژه ای... 209

ص: 244

ملا حسین تقلیسی... 99 و 142

محمد حسین ثاقب... 209

میرزا حسین ثمر... 38

آقا حسین جیلانی... 96 و 99

میرزا حسین حگیم... 207

آقا حسین خوانساری... 89 م

ملا حسین... 153

میرزا محمد حسین درب امامی... 209

سید محمد حسین... 101

سید حسین رجائی... 208

میرزا حسین رفیق... 209

ملا حسین ریزی... 209

سید محمد حسین میر دامادی... 238

میرزا محمد حسین سررشته دار... 210

شهرستانی... 209

محمد حسین صفوی... 187

شیخ محمد حسین طریحی... 162

حمد حسین عنقا ملا حسین فشار کی... 84

ملا محمد حسین قمشه ای... 166

حاج محمد حسین کازرونی... 70

ملا حسین کاشی... 181

محمد حسین کتابفروش... 209

ملا حسین کرکنندی... 33

ملا حسين كرماني... 182

مير محمد حسين مدرس... 58 م

مير محمد حسين نائيني... 144

حاج ميرزا حسين نايب الصدر... 104

شيخ محمد حسين نجفي... 76

حاج ميرزا حسين نوري... 57

ملا حسين ملا ولي الله... 116 م

ميرزا حسين علي الماسي... 210

ملا حسين علي تويسركانى... 89 م

ملا حسين علي صديقين... 69

حسينتقلى خان... 113

حقايق (ابو الحسن)... 28

حگمه الله خزاعى... 181

ملا حيدر على... 239

حاج ميرزا حيدر على... 238

ميرزا حيدر على شيروانى... 128

مجلسى... 92 م ر 127

ميرزا خليل امام جمعه... 166

حاجى ميرزا خليل سدهى... 239

ملا خليل شريف... 210

شيخ خليل الله طالقانى... 210

دانش ساروى... 111

درب امام ذوقى... 52

رجاءز فره ای...211

رجبعلی تبریزی...212

شیخ رجب برسی...211

میرزا رحیم شیخ الاسلام...92

آثار حیم دهکردی...177

حاجی میرزا محمد رحیم سدهی...239

میر زارستم...212

رستم بیک...176

رشحه (شحنة)...28

آقا محمدرضا...213

ص: 245

- محمد رضا امامی... 212
- سید رضا بحر العلوم... 101
- میرزا رضا حسینی... 128
- سید محمد رضا خوانساری... 40
- ملا مت مدرسنا تنکابنی... 28
- نجیب الدین رضا... 213
- میرزا محمد رضا فقیه... 144
- حاج میرزا محمد رضا کلباسی... 162
- ملا محمد رضا مجلسی... 128 م
- حاج میرزا رضا ملا باشی... 175
- شیخ محمد رضا نجفی... 76
- آقارضی خوانساری... 89 م
- شیرازی... 93
- رضی غزنوی... 213
- میرزا محمد رفیع الدین... 185
- میرزا فیما... 66
- رگن الملک... 60 م
- سید روح الله... 31
- زهرا بیکم... 213
- زینب بیکم... 74
- شیخ زین الدین... 213
- ملا زین العابدین... 214
- میرزا زین العابدین بید آبادی... 146 م

میرزا زین العابدین خوانساری...44

75... م

خطاط...213

شہشہانی...187

ملا زین العابدین مجلسی...128

سید زین العابدین میر محمد صادقی... 214

ساروتقی...214

سافر (ابراہیم)...60

سنجر (سلطان)...194

خواجہ سعد...213

میر محمد سعید...214

میرزا سعید...214

ملا محمد سعید اردستانی... 22 م

میرزا محمد سعید خلیفہ سلطانی...145

سید سلیمان (سلیمان)...215

شیخ سلیمان...215

شاہرضا شحنے (رشدہ)...165

شجرہ (حسین)...28

شعیبا...219

شفائی...179

سید شفیع جزائری...92 م

آخوند شفیعا...216

سید محمد رفیع خاتون آبادی...216

شقایق...216

شکر الله منعم...104

ملا شمس الدین بحرانی...165

شوکت (قاسم)...217

شوکت بخارائی...216

شهر بانو...217

صائب تبریزی...217

صابر علیشاه...105

صاحب بن عباد... 134 م

حاج ملا صادق یزدی...218

حاج صادق...77 م

ملا محمد صادق اردستانی...22 م

میرزا محمد صادق امام جمعه...132

ملا محمد صادق پیکانی...93 م

ملا محمد صادق تنکابنی...28 م

ص: 246

میز محمد صادق حسینی...217

میرزا محمد صادق خوانساری...76

میرزا محمد صادق خلیفه سلطانی...186

میرزا روشن...22

میر...63 م

آخوند ملا صادق کرباسی...217

میر محمد صادق مجلسی...128

حاج میر محمد صادق مدرس...108

صادق ملا رجب...116

میر محمد صادق موسوی...217

ملا محمد صادق هزار جریبی...218

ملا محمد صالح جوی بارهای...74 م

ملا محمد صالح خلخالی...22

ملا محمد صالح مازندرانی...139 م و 127

217...

سید صدر الدین عاملی...74

ضیاء (حسین)...59

میرزا محمد طاهر خلیفه سلطانی...145

میرزا طاهر نصر آبادی...205

طرب...171

میر عبد الباقي...132

میرزا عباس پای قلعه ای...105

عبد الجواد خطیب ..70

آقا عبد الجواد... 32 م

میرزا عبد الجواد مدرس... 86

حاج میرزا عبد الجواد کلباسی... 235

آقا عبد الحسین... 32 م

میر عبد الحسین خاتون آبادی... 218 و 66 -

حاج میرزا عبد الحسین سید العراقین... 108

میرزا عبد الحسین هرندی... 117

شیخ عبد الحسین محلاتی... 167 م

میر عبد الحفیظ... 237

سید عبد الحسیب... 94

سید عبد الباقي قزوینی... 218

موسوی... 218

میرزا عبد الرحیم کلباسی... 40

سید عبد الرزاق... 218

عبد الرزاق اخضر... 211

سید عبد الرسول... 219

میرزا مداح... 117

ملا... 209

شیخ عبد الصالح... 22 م

میرزا عبد العلی هرندی... 119

آقا میرزا عبد الغفار تویسرکانی... 33 م

میر عبد الغنی... 219

عبد الکریم جزی... 6

ملا عبد الکریم دستگردی ... 98

ملا عبد الله ... 55

میرزا عبد الله ... 139

ملا عبد الله ... 219

ملا عبد الله ازہ ... 52 م

بروجردی ... 129

شیخ عبد الله جیلانی ... 145

ملا عبد الله خوانساری ... 32 م

قمشہ ای ... 219

کربلائی ... 219

سید عبد الله میردامادی ... 239

ملا ہرنندی ... 49

حاج ملا عبد الله ... 142 م

عمو ... 64

ص: 247

- میرزا عبد اللہ... 145
- عبد المجید درویش... 105
- میرزا عبد المنان... 220
- میر عبد الواسع حسینی... 145
- عبد الوہاب کلشن... 100
- شیخ قاضی... 220
- سید... 103
- شیخ عبد الوہاب ریزی... 84
- عذری... 187
- میرزا عزیز اللہ... 127
- عطاء اللہ چہار سوقی... 98
- میر عظیم... 127
- میر سید علی بروجردی... 90
- علی بن سہل... 138
- میر سید علی سدھی... 220
- علی شہید... 194
- میر سید علی طباطبائی... 184
- مدرس... 155
- مشتاق... 90
- علی عبد الرسولی... 109
- حاج میر سید علی نجف آبادی... 35
- ملا علی نوری... 79
- میر سید علی واعظ... 28

آقا شیخ علی یزدی...82

سید علی اصغر...22

ملا علی اکبر اژه ای...50 م

حاج میرزا علی اکبر پای قلعه ای...106

ملا علی اکبر خوانساری سید علی اکبر صدر الاطباء...153

علی بن عبد العال...220

آقا علیرضا...57 م

سید علیرضا...221 و 94

میر علیرضا خاتون آبادی...221

حاجی علی قلی خان...113

علی شاه...51

میرزا علی محمد اژه ای...52 و 222

میردامادی...239

238...

نائینی...221

خلیفه سلطانی...

اژه ای...222

علی میرزا میرزا علینقی...184

میر علی نقی...222

میرزا علی نقی زنجانی...58 م

شیخ علی نقی علی بن (محمد)...95

ملا محمد علی...127

استرآبادی...130 م - 128

میرزا محمد علی الماسی...127

میرزا محمد علی امام جمعه...117 م

شیخ محمد علی اشتری...33

سید محمد علی (آقا مجتهد)...87

بیدآبادی...147 م

حاج ملا محمد علی اصفهانی...22

میرزا محمد علی تبریزی...46

میر محمد علی حسینی...59

میرزا...193

میرزا محمد علی خلیفه سلطانی...167 م

حاج میرزا محمد علی خاتون آبادی...222

ص: 248

میر محمد علی خاتون آبادی... 222

ملا خوانساری... 223

شیخ دزفولی...؟

سید سدهی... 222

میرزا سینی... 116

شهشہانی... 223

حاج محمد علی کحال... 216

حاج سید محمد علی مبارکہ ای... 36

حاج میرزا محمد علی کلباسی... 235

سیف من علی نایب الصدر... 95

آقا محمد علی نجفی... 163 م

میرزا نوری... 66

میرزا میرزا مظفر... 61 م

آقا ہزار جریبی... 45 م

حاج میرزا محمد علی میردامادی... 240

حاج میرزا محمد علی واعظ... 222

میرزا محمد علی عالم...

سید حسینی... 223

حاج ملا محمد علی... 223

میر عماد... 179

عوض بیک... 110

میرزا عیسیٰ خان افتخار الحکماء... 232

شیخ غلام حسین تستری... 223

شیخ غلام حسین شوشتری...

غمگین... 223

فاضل سراب... 25 م

فاضل نوری... 65

فاضل ہندی... 55 م

ستی فاطمہ... 183

فاطمہ بیکم... 223

میرزا فتح اللہ... 186

استاد فولاد... 224

شیخ فضل اللہ خوانساری... 224

شیخ فضل اللہ نوری... 113

فیض علیشاہ اول... 60

فیض علیشاہ ثانی... 60

شاہ فتح اللہ... 223

ملا فریدون... 224

شیخ قاسم... 224

قبرستان شهداء... 224

قبر مهم... 225

قتیبہ بن مہران... 225

قدسی (عبد الحسین)... 38

سید قطب الدین نیریزی... 99

امیر قطب الدین (علی)... 90

حاج سید کاظم کرونی... 180 ح

ملا ممد كاظم... 119 ح

آقامهد كاظم واله... 13 م

حاج ميرزا محمد كاظم طالقانى... 225

آقا كمال خوانسارى... 225

آقا كمال خوانسارى... 141

كمال الدين فسائى... 127

كمال الدين بن محمد... 146

كمال الدين شريعت مدار... 148

شيخ حاج آقا كوچك... 225

كلبهار (سيد على)... 182

ملا لطف الله شمس... 225

مير لوحى... 122

محاسب الدوله... 156

ملا محراب گيلانى... 98 م

ملا محسن... 240

ص: 249

- سید محسن گیلانی... 226
- سید محسن مدرس... 59
- ملا محمد... 60
- شاه علاء الدین محمد... 188
- بهاء الدین محمد... 206
- سلطان محمد... 194
- سید محمد (سید آقاجان)... 108
- میرزا محمد (سها)... 70
- آقامهد بیدآبادی... 79 م
- شمس الدین محمد... 126
- میرسید محمد مود (حاجی سید)... 118 م
- میرسید محمد امام جمعه... 114 م
- سید محمد بقاء... 173
- محمد بن عمدہ القضاہ... 179
- محمد بن میرلوحی... 179
- میرزا محمد بن جهانبخش... 145
- محمد بن عبد الفتاح (فاضل سراب)... 25 م
- آقا سید محمد جزائری... 92 م
- محمد بروجردی... 145
- حاج میرزا محمد پای قلعه ای... 126
- سید محمد ترک... 37 م
- شیخ محمد حکیم... 48
- آقا محمد خوانساری... 81

- میرسید محمد خواتون آبادی...72
- سید محمد درب امامی...94
- میر سید محمد شہشہانی...29 م
- میرزا محمد صدر آزادانی...228
- آقا میرزا محمد صدر...191
- حاج سید محمد صدر...228
- ملا محمد...226
- ملا محمد کاشانی...48
- سید محمد کتابفروش...62
- ملا محمد قالی باف...226
- حاج آقا محمد قزوینی...142
- حاج آقا محمد کلباسی...160 م
- سید علاء الدین محمد کلستانہ...132
- سید محمد لاریجانی...229
- محمد میرزا (سیف الدولہ)...173
- میرزا محمد ناصر علی...71
- سید محمد موسوی...226
- ملا محمد نامینی...57 م
- شمس الدین محمد گیلانی...226
- سید محمد نجف آبادی...106
- شمس الدین محمد نصر آبادی...139
- سید محمد نجم الواعظین...229
- سید محمد مجاہد...150

سید محمد منیر الدین...229

حاج سید محمد منجم...229

میرزا محمد منجم...34

میرزا محمد طیب...228

ملا محمد هو تمنی...70

محمد طیب...128

محمد معیناه...195

محمد میرزا...184

محمود افغان...229

میرزا محمود...33

ص: 250

سلطان محمود...195

حاج میرزا محمود کلباسی...156 م

سید محمود...230

سید محمود درب امامی...209

سید محمود مغنی...101

سلطان مراد...140

مرشد سید عبد الوهاب)...50

آقا مرتضی پای قلعه ای...106

حاج سید مرتضی خراسانی...230 و 68

شیخ مرتضی ریزی...83

سید مرتضی قمی...230

مریم...73

سلطان مسعود...195

آقا میرزا مسیح چهار سوفی...99

میرزا مسیح خان حافظ الصحه...232

سید مصطفی...230

ملا مصطفی قمشه ای...230

میر معصوم...81 م

میرزا معصوم...184

معصومه بیکم...230

معین اطباء...220

معین الواعظین...230

مفید (علی)...230

ملا مفید الله... 231

ملا مقصود علی... 118 م

میرزا مقیم... 185

ملکشاه... 195

مورخ الاسلام (محمد)... 226

موسی... 231

سید موسی... 231

میرزا موسی خان... 232

میرزا موسی خان انصاری... 43

سید مومن... 147

میرزا محمد مومن... 195

موید الملک... 195

حاج آقا منیر الدین... 47

سید مهدی... 228

میرزا مهدی اردستانی... 233

آقامهدی ارباب... 232

میر محمد مهدی امام جمعه... 116

میر محمد مهدی بید آبادی... 146 م

آقامحمد مهدی پاشنه طلا... 22 م

میرزا مهدی یروجردی... 233

حاج ملا مهدی جزئی... 167 م

د میرزا مهدی جویباره ای... 74 م و 28

میرزا محمد مهدی چهار سوقی... 98

محمد مهدی حسینی... 193

سید مهدی خوانساری... 76

در چه ای... 67

میر محمد مهدی دولت آبادی... 59

حاج میرزا مهدی دولت آبادی... 100

میر محمد مهدی سلطان العلماء... 115

حاج مهدی سمسار... 37

میرزا مهدی فشار کی... 233

ملا مهدی قمبروانی... 59

سید مهدی کرمانی... 182

آقامحمد مهدی کلباسی... 159 م

ص: 251

میرزا محمد مهدی مشدی...146

نایب الصدر...94 م

ناحی...116

حاج سید مهدی نحوی...102

ملا هرندی...132 م

میر مهدی یموت...233

سید میرزا اردستانی...223

مینو...172

نادم...193

سید ناصر الدین نجف آبادی...334

ناقور...334

آقا نجاتعلی نصر آبادی...105

ملا نفعلی...234

نسمه خاتون...73

ملا محمد نصیر...128

میرزا نصیر...193

محمد؟ بنیز بدی 334

ملا نصر الله...207

میرزا نصر الله قمشه ای...166 م

نظام الملک...195

نظام الدین ، مصباح الاطباء...232

حاج ملا نعمت الله هرندی...235

نور الدین اصفهانی...235

الماسی...235

نور الدین مجلسی...93

سید هادی...235

میر محمد هادی پای قلعه ای...105

سبزواری...179

آقاداتی خطیب...193

میر محمد هادی دولت آبادی...59

آقاهادی مترجم...126 و 131

حاج حمد هادی هرنندی...143 م

حاج میرزا هاشم امام جمعه...117

میرزا محمد هاشم چهارسوقی...75

آقا محمد هاشم خطاط...60

میرزا محمد هاشم خلیفه سلطانی...186

حاج میرزا هاشم کلباسی...235

میرزا هدایت الله چهارسوقی...98

د دانشور علوی...232

هرون ولایت...192

همارضا علی (خان)...172

همانی...171

میرزا یحیی...191

بید آبادی...61

حاج میرزا یحیی شفیعی...86

ملا یوسف...236

شیخ یوسف بنا...175

حاج سید یوسف خراسانی...58 م

یوشع...44 م

ص: 252

متأسفانه با کمال دقتی که در غلط گیری کتاب شد بواسطه عللی که یکی از آن ها عدم توجه و دقت کارکنان چاپخانه می باشد آن طوری که می خواستیم بی غلط باشد نشد بلکه بیشتر از حد تصور غلط پیدا کرد .

این اغلاط بر سه نوع می باشند :

- 1- آن هائی که خوانندگان محترم در ضمن مطالعه متوجه اشتباه آن ها گردیده و احتیاج بذکر نیست .
مانند (یا بنقل در صفحه چهارده سطر سوم که با بنقل شده و یا قبر در صفحه 21 سطر 12 که فبر شده است)
- 2- اغلاطی که گرچه ممکن است خوانندگان محترم متوجه آن نشوند لکن بمعنی ضرر نمی رسانند.
مانند (الواح در صفحه 53 سطر 23 که انواع شده است و لنجانی در صفحه 56 سطر 18 که لنجانی چاپ گردیده است)
- 3- سایر اغلاط که تصحیح آن ها لازم است لذا خواهشمند است از خوانندگان محترم که قبلاً این اغلاط را تصحیح فرموده بعداً مطالعه فرمایند .

167 استفتاء ایت استفتات

39 ابو العالی ابو المعالی

13 25 بشما انس بشما و انس

14 24 الجمه الجمعه

16 1 لاحقون لاحقون (10)

16 8 همه بهمه

19 3 اللهم اللهم

19 5 اللهم اللهم

21 4 وبتفصیلی وبتفصیلی

22 19 مرحوم مرقوم

26 31 این 31 نقل این

26 20 تعیین عینی

28 21 رشحه شحنه

29 20 اسند است

30 7 لومه لمعه

24 31 مانوی بانوی

19 32 تاریخ تاریخش

ص: 253

19 37 که نامش نامش

17 40 حرف صرف

19 40 ابست الست

9 41 قلب قبل

6 4 الی سلاله التحفه التحفه الی سلاله النبوه

1 45 نسبت نسب

22 46 رسول رسوم

604 16 51 (معلم)

17 51 (معلم) زیاد است

20 52 دنیا دنی

2 53 است است قبر

12 54 جامع الشتاب جامع الشتات

21 19 57 ع 7 1، ج 2

24 60 شنه شکسته

19 61 محجر محجر

2 62 که کلیه که در کلیه

3 62 الصنف المصنف

7 62 مادر ماده

9 63 تو اندیشه نواریشه

15 63 سلیح صلیح

23 64 دستگر دستگرد

25 ؟ عسقلانی صیقلائی

21 66 در چندین و چندین

1359 1350 23 70

3 72 استبارات استبصارات

10 72 الساده السعاده

18 73 تاريخض تاريخش

2 19 75 شنبه 4 شنبه

20 75 شعبان رمضان

17 76 از (شرحی برزیده) تا دارد زیاد است

17 77 جلیته جلیه

ص: 254

1198 1098 10 81

3 85 پدرزنش دامادش

12 87 ایمان اسلام ایمان و اسلام

17 87 میبال میبار

5 89 جوتر جلوتر

21 89 تحفه الجنيه تحفه النجفيه

11 90 قطيه قطيه

23 90 تطميه قطيه

19 92 خدای رحيم رحيم بعقبا

23 94 اللاهويه اللاهوتيه

108 701 9 96

1 97 مقام ها مقام هما

18 97 تصاعد قصائد

26 98 الهدايه الهدايه

1173 1273 22 99

23 100 اخطره انطره

7 101 دور منتظمه

11 101 در منتظمه درر منتظمه

6 102 خاتون آباد خاتون آباديها

23 104 ادامه ادله

14 105 ربيع الثانى 1 ج 4

17 105 هادى تالى

14 110 مر از مانه زمانه

117 25 4 شنبه 5 شنبه

118 11 منصوب منسوب معیت

118 24 معیت معصیت

122 17 بین اخباری بین اخباری

123 19 استعمال استعمال

125 11 سه هزار سنه هزار

125 21 جانه جهان

ص: 255

1308 را 26 125 را به قولی در 1308

2 8 153 ربیع الاولی و بقولی 243

4 ع 2 247 25 155

5 166 مواظب زیاد

6 166 تقوی بوده و دیانت زیاد

7 181 پدروی برادر وی

8 181 بیورد مورد

5 6 185 میرزا 5- پهلوی قبر میرزا

6 185 پهلوی قبر قبر

8 191 قوانین فرامین

14 199 محمد علی میر محمد علی بن میر

14 214 گاوخوبی گاوخونی

12 218 سلیمانی سلمانی

5 221 جد و زاده

27 223 هبته الله هبه الله

27 224 لنجان قهاب

12 232 حافظ الحججه حافظ الصحه

28 232 تاریخ تاریخ اصفهان

ص: 256

از خوانندگان محترم خواهشمند است در ضمن مطالعه کتاب

نکات ذیل نیز توجه فرمایند

1- در فہ (ید) در ضمن شرح حال دانشمند محترم بزرگوار آقای آقا نجفی نوشتیم کہ نسب ایشان بمرحوم سید علاء الدین حسین خلیفہ سلطان منتهی است. لازم است خوانندگان محترم را متذکر نمائیم کہ نسب ایشان از طرف مادر خلیفہ سلطان منتهی است و نسب پدری ایشان از این قرار است: سیدابو المعالی شہاب الدین الحسینی المرعشی ابن سید شمس الدین محمود ابن سید شرف الدین علی بن حاج سید محمد منجم ابن ابراہیم قوام الدین (مادرش دختر سید ضیاء الدین محمد از احفاد خلیفہ سلطان) می باشد ابن شمس الدین محمد نقیب بن سید قوام الدین بن سید نصیر الدین محمد نقیب نسابہ ابن سید جمال الدین بن سید علاء الدین بن سید محمد

نقیب بن سید ابو المجد نقیب بن میر سید محمد خان مرعشی بادشاہ طبرستان ابن میر سید عبد الکریم خان نانی ابن میر سید عبد اللہ خان ابن میر سید عبد الکریم خان اول بن میر سید محمد خان ابن میر سید مرتضی خان ابن میر سید علی خان میر سید کمال الدین خان ابن میر قوام الدین مشہور بخیر بزرگ سر سلسلہ سلاطین مرعشیہ در طبرستان ابن کمال الدین صادق نقیب ابن ابو صادق عبد اللہ نقیب ابن ابو عبد اللہ محمد نقیب بن ابو ہاشم نقیب بن ابو الحسن علی بن ابو محمد حسن نقیب بن ابو الحسن علی بن شریف

عبد الله بن ابو الحسن محمد الاكبر بن اب محمد حسن محدث بن ابی عبد الله الحسين الاسغر بن الامام السجاد عليه السلام.

2- در صفحه 127 در ضمن شرح حال شمس الدین محمد اصفهانی مدفون در بقعه مجلسی بنقل از رساله نور القدسی نوشتیم که ایشان از مشایخ مجلسی اول بوده است. با در نظر گرفتن سال وفات وی و سال تولد مجلسی که اولی 936 و دومی 1003 می باشد معلوم می شود که این مطلب خالی از اعتبار است و ممکن است وی از مشایخ مشایخ مجلسی باشد . العلم عند الله

3- در صفحه 193 در ضمن مقبره دالبطی (دار البطیخ) نوشتیم که بنا بر آن چه معروفست خواجه نظام الملک را در مدرسه خود دفن کرده اند (مدفن فعلی وی) با در نظر گرفتن اوضاع زمان و اعمال فرقه باطنیه و قتل خواجه بدست آنان و امکان نبش قبروی از طرف آن ها این شهرت مورد تردید واقع می شود و با مراجعه بکتاب ترجمه محاسن اصفهان صفحه 142 این تردید قوی می شود (در آن جا می نویسد: چنانکه مدرسه که اکنون معمور و قائم است بنا فرمود نزدیک جامع بزرگ محلت بر در دشت) نظر نگارنده در این مورد اینست که خواجه را در منزل خود دفن کرده اند و بعداً ملک شاه و دیگران را نیز از ترس باطنیان در همان محل دفن نموده اند و محل قبر فعلی خواجه منزل او بوده و محلی که اکنون در محله در دشت به (مدرس ابن سینا) معروفست از بقیه آثار مدرسه نظامیه خواجه می باشد .

4 - در صفحه 197 در ضمن شرح حال ابن مسکویه نوشتیم که در مدفن او اختلاف است و آن چه معروف بود را نقل کردیم در این مورد

ص: 258

نظر آقای بلاغی اینست که مدفن وی در حدود هزار علی بن سهل در نزدیک مصلاهی اصفهان بوده است (البته ایشان برای این حرف مدرکی نیز دارند).

5- در صفحه 200 در ضمن شرح حال ملا محمد اشرف جبل عاملی مولف تفسیر آیه الکرسی نوشتیم که بر حسب آن چه واعظ محترم آقای حاج شیخ مهدی اشرفی که از احفاد ایشانست می نویسد وی از اولاد شیخ علی بن شیخ زین الدین عاملی است در آن جا اشتباهها (زین العابدین نوشته شده) و هم از نوشته ایشان نقل کردیم که در امل الامل و دیگر کتب رجال نام شیخ زین الدین مذکور است. در این جا لازم است متذکر شویم که در اهل الامل نامی از شیخ زین الدین و از فرزندش شیخ علی برده نشده است.

در جلد چهارم الذریعه در شماره 1399 در تفسیر آیه الکرسی می نویسد از تالیفات ملا محمد اشرف بن حیدر علی ورنوسفادرانی (قید جبل - عاملی ندارد) است و قریب پنج هزار بیت می شود. آن چه در اصفهان چاپ شده در حدود یک هزار و پانصد بیت است. نظر نگارنده اینست که ملا محمد اشرف مولف تفسیر اولاسدهی است ثانیاً دارای دو تفسیر بوده یکی مختصر (مطبوع) و دیگری مفصل که در الذریعه مذکور است و بعید بنظر می رسد که در یک زمان و یک محل دو نفر بایک نام دارای یک تالیف باشند.

6 - در صفحه 206 در شرح حال مرحوم بکائی نوشتیم که ایشان گاهی منبر می رفت بطوری که آقای معلم از اصفهان می نویسند ایشان هیچ گاه منبر نمی رفته اند.

ص: 259

در صفحه 208 در شرح حال میرزا جعفر شیخ الاسلام نوشتی که ایشان از احفاد محقق سبزواری و شیخ الاسلام اصفهان بوده اند در این مور نیز آقای معلم می نویسند وی فرزند بلا واسطه سبزواری بوده و بمنصب شیخ الاسلامی نائل نشداند .

8- در صف: 212 در ضمن شرح حال شیخ محب بررسی نگاشتیم که قبرش در اردستان می باشد و این ظاهر عبارت روضات الجنات می باشد و در ریحانه الادب بالصراحه گوید قبرش در اردستان می باشد (در سایر کتب رجال نیز به مین نحو نقل شده) مرحوم ثقه المحدثین حاج شیخ عباس قمی در کتاب فوائد الرضویه گوید مراد از صاحب روضات که گوید قبرش در اردستان می باشد قبر شارح کتاب مشارق الانوار (حسن خطیب قاری مقیم مشهد مقدس رضوی) می باشد نه قبر شیخ رجب و قبر مرحوم شیخ در مزار قتل گاه مشهد می باشد .

9 - در صفحه 215 در شرح حال شفائی نوشتیم که اولادش اکنون در کاشان ساکن بوده و بسادات لاجوردی مشهورند. برای مزید اطلاع گوئیم شفائی مدفون در قبرستان شاه میر حمزه اصفهان سید نبوده و آن که اولادش در کاشان می باشند شفائی دیگری است که در همین زمان از اطباء معروف بوده است .

در جلد سوم الذریعه در ضمن شماره 673 گوید: بیست باب و طب فارسی تالیف حکیم شفائی . نامش سید امیر مظفر بن محمد حسین اصفهانی معروف بشفائی است دیگر از تالیفاتش قرابادین می باشد در سال 1037 وفات یافته همین اشتراک سال وفات سبب اشتباه نگارنده گردید (و شاید اشتراک اسم نیز سبب اشتباه مولف الذریعه در تعیین تاریخ وفات شده باشد .)

ص: 260

بسمه تعالی

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

با اموال و جان های خود، در راه خدا جهاد نمایید، این برای شما بهتر است اگر بدانید.

(توبه : 41)

چند سالی است که مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه موفق به تولید نرم‌افزارهای تلفن همراه، کتاب‌خانه‌های دیجیتالی و عرضه آن به صورت رایگان شده است. این مرکز کاملاً مردمی بوده و با هدایا و نذورات و موقوفات و تخصیص سهم مبارك امام علیه السلام پشتیبانی می‌شود. برای خدمت رسانی بیشتر شما هم می‌توانید در هر کجا که هستید به جمع افراد خیراندیش مرکز بپیوندید.

آیا می‌دانید هر پولی لایق خرج شدن در راه اهل بیت علیهم السلام نیست؟

و هر شخصی این توفیق را نخواهد داشت؟

به شما تبریک می‌گوییم.

شماره کارت :

6104-3388-0008-7732

شماره حساب بانک ملت :

9586839652

شماره حساب شبا :

IR390120020000009586839652

به نام : (موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه)

مبالغ هدیه خود را واریز نمایید.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباچه ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

